UNIVERSITÄTS BIBLIOTHEK WUPPERTAL
BERGISCHE UNIVERSITÄT WUPPERTAL

Universitätsbibliothek Wuppertal

Danielis Chamieri Delphinatis Panstratiæ Catholicæ, sive Controversiarvm De Religione Adversvs Pontificios Corpvs.

Tomis quatuor distributum. : cum indicibvs necessariis.

Supplementum Tomi Quarti De Sacramentis, Et Tomus Quintus De Ecclesia

Chamier, Daniel

[Frankfurt, Main], 1629

Panstratiæ Catholicæ supplementum tomi quarti

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.
Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

urn:nbn:de:hbz:468-1-932

Visual Library

PANSTRATIÆ CATHOLICÆ SVPPLEMENTVM TOMI QVARTI

Caput Primum.

Argumenta Catholicorum pro manducatione ſpirituali in S. Cœnâ.

I. POSTQVAM auerſa & euerſa ſunt ea, quæ pro manducatione corporali adferũtur in Euchariſtiâ: ſequitur, vt ſtabiliamus manducationem ſpiritualem corporis & ſanguinis Chriſti in hoc myſterio. De quâ ex profeſſo ſcripſit *Antonius Sadeel in tractatu gemino*; *vno*, de ſpirituali manducatione corporis Chriſti, & Spirituali potu ſanguinis ipſius in ſacra Domini cœna; *altero*, de ſacramentali manducatione corporis Chriſti, & ſacramentali potu ſanguinis ipſius in ſacrâ Domini Cœna. Item *Zacharias Yrſinus* in conſideratione commonefactionis cuiuſdam theologi. His addantur *Ioannis à Kuilix Baronis* de verâ communicatione corporis & ſanguinis Chriſti, quâ verè credentes in cœna myſtica fruuntur orthodoxa aſſertio, & *Benedicti Thalmanni* Exegema argumentorum, quibus ſana doctrina de vera participatione corporis & ſanguinis Chriſti in S. Cœna confirmatur. Ex aduerſarijs hoc argumentum prolixè perſecutus eſt *Claudius de Sainctes*: quem ſolide refutauit *Theod. Beza*.

II. Hæc autem eſt Catholicorum doctrina de ſpirituali iſta manducatione, prout illa exponitur in Confeſſione Gallica, articulo 36. *Affirmamus ſanctam cœnam Domini, alterum videlicet ſacramentum, eſſe nobis teſtimonium noſtræ cum Domino noſtro Ieſu Chriſto vnitionis; quoniam non eſt duntaxat mortuus ſemel, & excitatus à mortuis pro nobis: ſed etiam vere nos paſcit, & nutrit carne ſua, & ſanguine, vt vnum cum ipſo facti, vitam cum ipſo communem habeamus. Quamuis enim nunc ſit in cœlis, ibidem etiam manſurus, donec veniat mundum iudicaturus: credimus tamen eum arcana & incomprehenſibili ſpiritus ſui virtute nos nutrire, & viuificare ſui corporis & ſanguinis ſubſtantia, per fidem apprehenſa. Dicimus autem hoc ſpiritualiter fieri, non vt efficacia & veritatis loco, imaginationem aut cogitationem ſupponamus: ſed potius quoniam hoc myſterium noſtræ cum Chriſto coalitionis tam ſublime eſt, vt omnes noſtros ſenſus totumque adeo naturæ ordinem ſuperet: denique quoniam cum ſit diuinum & cœleſte, nonniſi fide percipi, & apprehendi poteſt.* Et articulo 37. *Affirmamus eos qui ad ſacram menſam Domini puram fidem, tanquam vas quoddam adferunt, vere recipere quod ibi ſigna teſtificantur; nempe corpus & ſanguinem Ieſu Chriſti, non minus eſſe cibum & potum animæ, quam panis & vinum ſunt corporis cibus.*

III. Paucis his verbis perſpicue diſſeritur de ſpirituali manducatione corporis Chriſti in Euchariſtia; quando ipſius modus, dignitas, efficacitas, & inſtrumentum, denique differentia à ſacramentali manducatione non obſcure indicantur.

IV. Itaque orthodoxa & vere Catholica ſententia de ſpirituali manducatione hæc eſt: *Omnes vere Chriſtiani ſacræ cœnæ Domini ex inſtituto ipſius communicantes, manducant corpus, & bibunt ſanguinem Ieſu Chriſti ſpiritualiter, efficacitate ſpiritus ſancti, per fidem, ex ſacris illis ſymbolis, pane ac vino, verbum Dei obſignantibus, magis magisque confirmatam: & ſunt illius corporis & ſanguinis, adeoque ipſius Chriſti συμμέτοχοι vere participes, ac proinde eorum omnium bonorum, quæ Chriſtus ſua morte nobis comparauit, ad vitam æternam, animique & corporis cumulatiſſimam felicitatem aſſequendam.*

V. Credimus itaque, & diſerte præ nobis ferimus, corpus Chriſti in Euchariſtia nonniſi ſpiritualiter manducari: neque tamen ideo dicimus, manducationem ſpiritualem in Euchariſtia nihil habere peculiare & diſtinctum à manducatione ſpirituali corporis Chriſti quæ ſit extra Euchariſtiam: Sed ita ex verbo Dei docemus. Verum Chriſti corpus ſpiritualiter manducatur, vel ſine ſigno, & extra Cœnam Domini, nempe in verbo vera fide recepto: vel in ſacramento, ſiue vna cum ſigno, ita vt ſigna, panis & vinum, ore corporis ſumantur, corpus autem & ſanguis Chriſti vera fide, idque virtute & efficacia Spiritus ſancti, arctiſſimam hanc & ſpiritualem coniunctionem efficientis. Itaque ſpiritualis manducatio aut fit abſque manducatione ſacramentali, aut cum illa eſt coniuncta. Porro quemadmodum verum Chriſti corpus poteſt ſpiritualiter ſine ſigno, & extra ſacram cœnam manducari: ita ſacramentum, id eſt, panis in Euchariſtia, poteſt aliquando ſine ipſius veri corporis perceptione corporaliter ſiue oraliter manducari; & tum dicitur manducari corpus Chriſti tantum ſacramentaliter. Nam qua ratione ſacer ille panis dicitur corpus Chriſti, ea ratione manducatio ſacri illius panis dicitur manducatio corporis Chriſti. Itaque vt ſpiritualis manducatio, ita & ſacramentalis eſt diſtinguenda. Nam ſacramentalis manducatio aut coniuncta eſt cum ſpirituali, vt in credentibus, qui quam vere ſumunt ſymbola ſacra, ſiue ſacramentum, tam vere ſumunt rem ſacramenti: aut eſt ſeiuncta à manducatione ſpirituali, vt in hypocritis, qui tantum ſumunt ſacramentum, ſiue ſignum. Ex his efficitur, manducationem corporis Chriſti tribus modis fieri. 1. ſpiritualiter tantum extra ſacramentum. 2. ſpiritualiter & ſacramentaliter ſimul, ſeu ſpiritualiter in ſacramento. 3. ſacramentaliter tantum. Vel, ſi malis, dices quatuor eſſe genera: ita vt ſpiritualis manducatio ſit vel ſola, vel coniuncta cum ſacramentali; & ſimiliter ſacramentalis ſit vel ſola, vel coniuncta cum ſpirituali. Vnde porrò & illud conſequitur, manducationem ſeu communionem, proprie accipi de ſigno ſiue ſacramento, metaphorice de re ſacramenti. Cuius metaphoræ fundamentum eſt in arctiſſima vnione. Quia vt nullius rei arctior cum noſtro corpore poteſt eſſe coniunctio quam cibi & potus: ita nullius rei arctior cum ſpiritu noſtro poteſt eſſe coniunctio, quam carnis & ſanguinis Chriſti, quatenus ſunt cibus & potus ſpiritualis.

VI. Sed paulo accuratius euoluamus iſtam analogiam. Quemadmodum vita corporalis cibo & potu corporali ſuſtentatur: ita vita ſpiritualis ſuſtentatur cibo & potu ſpirituali, qui eſt Chriſtus crucifixus cum ſuis donis & beneficiis. Rurſus vt alimenta corporis tranſeunt in corpus, & vnum cum illo fiunt, per manducationem corporalem: ita Chriſtus arctiſſime nobiſcum coniungitur, per manducationem ſpiritualem. Adhæc vt corpus, ſeu homo exterior, habet ſuum os, quo cibum & potum percipit: ſic anima, ſiue homo interior, habet fidem, qua ſanctiſſimum alimentum corporis & ſanguinis Chriſti percipit. Porro vt vis & facultas naturalis concoquit cibum & digerit, vt alimentum per vniuerſum corpus permeet: ſic efficacitas Spiritus ſancti fidem in nobis ingenerans, ita potenter in animis noſtris operatur, vt nos viuifice per Chriſtum arctiſſime nobis coniunctum. Poſtremò quemadmodum corpora noſtra, quamdiu adoleſcimus, non tantum ex alimentis ſuſtentantur, verùm etiam inde ſingula membra percipiunt incrementum ſibi conueniens: ita nos ſpiritualiter cum Chriſto, capite noſtro, coniuncti; nutrimentum ex eo atque incrementum accipimus, donec euadamus in virum perfectum, vt ſunt verba apoſtoli *Eph.* 4.

VII. Nunc adornemus κατασκευὴν veræ huius ſententiæ. Conſtituimus autem *tres claſſes argumentorum pro ſpirituali manducatione corporis Chriſti in Euchariſtia*: ita vt in prima acie collocemus dicta ſcripturæ, deinde ſubiungamus rationes, & vltimo loco teſtimonia venerandæ antiquitatis ſeligamus.

VIII. *Principio* in ſacris literis nulla alia fidelium cum Chriſto communio traditur, quam interna & ſpiritualis, quæ conſiſtit in fide & charitate. Id patet partim ex manifeſtis dictis, partim ex varijs & illuſtribus ſimilitudinibus, quæ in ſcriptura occurrunt.

IX. *Dicta Scripturæ* de ſpirituali manducatione corporis Chriſti, & ſpirituali potu ſanguinis ipſius, hæc ſunt. 1. *Iohan.* 1. Quod vidimus & audiuimus, id annunciamus vobis, vt & vos communionem habeatis nobiſcum, & communio noſtra ſit cum Patre, & cum Filio eius IESV Chriſto. 1. *Ioh.* 5. Eſt autem hoc teſtimonium, quod vitam æternam nobis dedit DEVS; & hæc vita in Filio eius eſt. Qui habet Filium, habet vitam: qui non habet Filium Dei, non habet vitam. 1. *Cor.* 1. Fidelis Deus, per quem vocati eſtis in communionem Filij ipſius, Domini noſtri Ieſu Chriſti. Plura in hanc ſententiam vide *Rom.* 3. & 4. & 5. & 8. *Gal.* 2. & 4. *Eph.* 3. & 4. & 5. & alibi paſſim, nominatim *Iohan.* 14. In illo die cognoſcetis me eſſe in Patre meo, & vos in me, & me in vobis. Et 1. *Corint.* 6. Qui adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt cum eo.

X. *Similitudines*, quibus noſtra cum Chriſto coniunctio fuſius etiamnum explicatur & illuſtratur in ſcriptura, reuocantur ad quinque genera. *Primo* enim ſanctiſſimum hoc myſterium adumbratur ſimilitudine cibi & potus *Iohan.* 6. Cuius ſimilitudinis analogiam vide paulo ante paragrapho 6. *Deinde* ſe offert ſimilitudo capitis & reliquorum membrorum. Chriſtus enim eſt caput, nos ſumus membra *Eph.* 1. & 4. & 5. 1. *Cor.* 6. & 12. *Coloſſ.* 1. & 2. Quare ſicut corpus à capite viuificatur, quatenus cum ipſo arctiſſime cohæret; viuificatur, inquam, ſpiritu animali, qui à capite diſtribuitur per totum corpus: ita neceſſum eſt nos arctiſſime cum Chriſto coniungi, vt ab eo vita ſpiritualis ad nos diffundatur. *Tertio* hoc myſterium graphice depingitur ſimilitudine coniugis, ſiue ſponſi & ſponſæ *Cant.* 1. & *deinceps per totum*, *Pſal.* 45. *Hoſ.* 2. *Matth.* 9. *Iohan.* 3. *Rom.* 7. 2. *Corint.* 11. *Gal.* 2. *Eph.* 5. *Apoc.* 21. Hinc manifeſtum euadit, vt in coniugio duo ſunt vna caro: ita nos arctiſſime cum Chriſto vniri vnione myſtica & incomprehenſibili. *Quarto* ſimilitudines à plantis & ſtirpibus deductæ *Iohan.* 15. *Rom.* 6. *Col.* 2. clariſſime docent, vnionem & communionem noſtram cum Chriſto eſſe ſpiritualem. *Quinto* ſimilitudines ab ædificio, & inhabitandi ratione ſumtæ *Roman.* 8. 1. *Cor.* 3. 2. *Cor.* 6. & 12. & 13. *Eph.* 2. & 3. *Coloſſ.* 2. *Heb.* 3. 1. *Petr.* 2. 1. *Iohan.* 4. docent, nos tunc demum eſſe beneficiorum Chriſti participes, cum Chriſto, tanquam fundamento, nitimur, & Chriſtus ipſe in nobis habitat per fidem, efficacitate Spiritus ſancti.

XI. Ex his locis ſcripturæ liquido liquet, coniunctionem noſtram eum Chriſto ſpiritualem eſſe, quæ nihil habet commune cum externa & corporali illa communione, quam Aduerſarij tradunt: imo prorſus eidem aduerſatur. Hæc enim fingitur eſſe corporum, ſiue ſubſtantiarum; cum illa ſit animorum & affectuum, quę eſt multo arctior, quam coniunctio corporum.

Hinc Apostolus dicit 1. *Corint. 6. Qui Domino adhæret, vnus Spiritus est cum eo.* Et Christus *Iohan. 17.* ait: *Vt sint vnum, sicut nos vnum sumus.* Quare cum scriptura nullam aliam fidelium coniunctionem & communionem cum Christo tradat, quam spiritualem & internam, manducatio corporis & sanguinis Christi in S. cœna non potest esse alia quam spiritualis. Etenim sacramenta sunt verba visibilia, & idem significant oculis, quod promissio gratiæ nuntiat auribus. At promissio gratiæ siue Euangelium tantum promittit spiritualem communionem corporis Christi. Ergo etiam ritus cœnæ nullam aliam significat: ac proinde nulla alia fit. Nulla enim fit inuisibilis communio, nisi quæ significatur per visibilem sumtionem. Deinde qui habitat in cordibus per fidem, non sumitur nisi ore fidei. At Christus, *Epk. 3.* Denique quomodo Christus in nobis manet in æternum, sic à nobis manducatur, & se nobis communicat. Non enim dat se nobis manducandum, vt rursus à nobis discedat: sed vt semper in nobis, & nos in ipso maneamus. Manet autem in nobis, non substantia corporis sui existente intra corpora nostra, sed nobiscum per spiritum ipsius in nobis habitantem vnita. Ergo sic etiam à nobis manducatur & bibitur. Qualis enim in nobis est mansio, talis manducatio, & qualis manducatio, talis & præsentia: cum fiat manducatio propter mansionem, & præsentia sit propter manducationem.

XI. Iam probemus hoc ipsum *certis rationibus*: rationibus, inquam, ex scriptura petitis. Nam quia præ manibus habemus mysterium, adeoque rem incomprehensibilem, οὐδὲ ἅπτεσθαι licet adferre. *Prima ratio* hæc esto. Scriptura diserte affirmat Christi corpus, siue carnem pro nobis datam, esse cibum cœlestem, adeoque spiritualem, *Iohan. 6.* Qualis autem est cibus, talis est manducatio. *Deinde*, Christus verus Deus, & verus homo, vnus idemque θεάνθρωπος, est panis ille cœlestis, à quo vita æterna ad nos dimanat. Neque enim, quando manducationem hanc, & hunc potum proxime referimus ad corpus Christi, & eius sanguinem, ex ipsius Christi verbis; vel corpus à sanguine, vel corpus & sanguinem ab anima, vel humanam Christi naturam à naturâ diuinâ diuellimus (quis enim nescit, λόγῳ esse vitam ipsam, & scaturiginem illius vitæ, quæ ad nos per humanam naturam dimanat, *Iohan. 1. & 1. Iohan. 1.*) sed vna cum corpore & sanguine Christi intelligimus totum Christum, omniaque ipsius beneficia, quæ omnia nobis in morte Christi quasi ad viuum depinguntur. Si ergo Christum crucifixum manducamus, non potest hoc fieri nisi per fidem, siue modo spirituali. Sane Christus disertis verbis dicit. *Iohan. 6.* Qui ederit me; quatenus nempe sum mediator. *Tertio*, Christus apud Iohannem d. l. ait: Spiritus est, qui viuificat. Itaque manducatio ipsius non est alia quam spiritualis. *Quarto*, veteres sub lege participes facti sunt carnis Christi. Ederunt enim eandem escam spiritualem, & eundem potum spiritualem biberunt, 1. *Cor. 10.* Hæc igitur manducatio est spiritualis. Nam eadem communio in sacramentis V. & N. T. significatur. *Quinto*, fidelium conuersatio dicitur esse in cœlis, *Phil. 3.* & iubemur ea quærere, quæ in cœlis, non quæ in terra sunt. Id autem dicitur respectu spiritualis vnionis, quam cum Christo habemus. Quare cum vnio sit spiritualis, oportet communionem quoque talem esse. *Sexto*, Ecclesia cum Christo coniungitur modo spirituali. Ergo & singula ipsius membra eodem modo cũ ipso coniungantur necesse est. *Septimo*, vnionis & communionis nostræ cum Christo author est Spiritus sanctus, efficaciter operans in cordibus nostris. Itaque vnio & communio illa est spiritualis. *Octauo*, vinculum coniunctionis nostræ cum Christo est sola fides. Itaque coniuncto est mere spiritualis. *Nono*, communio corporis & sanguinis Christi non est esus & potio oralis, sed talis communio, quâ sancti omnes sunt vnum corpus propter vnionem cum Christo capite suo: quæ cum dæmoniorum communione non consistit: quæ similis est communioni altaris, in sacrificijs V. T. quæ semper durat, etiam extra vsum cœnæ, & custodiri debet, cauendo communionem dæmoniorum, 1. *Cor. 10.* Cœna autem Domini est communio corporis & sanguinis Christi: Ergo non est manducatio oralis corporis Christi, sed incorporatio in ipsum, quæ fit fide per ipsius spiritum. *Decimo*, communio corporis Christi in baptismo non est, nisi spiritualis. Sed eadem est communio in baptismo & in cœnâ, 1. *Cor. 12.* Etenim per vnum spiritum nos omnes in vnum corpus baptizati sumus, & omnes vnâ potatione in vnum spiritum potati sumus. Ergo & in cœnâ, nulla est communio ipsius corporis, nisi spiritualis. *Ad extremum*, sacra cœna est ab ipso Christo instituta ad augẽdam & confirmandam fidem, & ad obsignandam coniunctionem, quam Spiritus sanctus per fidem efficit. Itaque in S. cœna non est nisi spiritualis manducatio. Sane quidquid est & geritur in sacramento, vel est signum vel res significata. At manducatio oralis corporis Christi non est signum; quia est inuisibilis, neque etiam alicuius rei significatiua. Neq; est res signata; quia sumtio panis significat spiritualem communionem Christi promissam in Euangelio, cuius promissionis visibile signum est Cœna. Et volunt, eam statuentes, communem esse pijs & impijs. Res autem signatas in sacramentis percipiunt soli credentes. Sed colligamus hæc argumenta in vnam ἀπόδειξιν. Illa manducatio est tantum spiritualis, cuius extrema & media tantum sunt spiritualia. At eiusmodi est manducatio corporis Christi in S. cœna. Nam extrema ipsius sunt partim Christus θεάνθρωπος, verus Deus & verus homo, mediator, Pontifex, caput, & sponsus noster, cum suis donis, meritis ac beneficijs: partim Ecclesia, corpus & sponsa Christi, seu vere credentes. Media sunt Spiritus sanctus, efficaciter operans in cordibus nostris, & fides à Spiritu sancto in nobis ingenita. Iam verò hæc omnia sunt spiritualia. Ergo manducatio corporis Christi in Eucharistia est merè spiritualis ὅπερ ἔδει δεῖξαι.

XII. *In tertia classe argumentorum* collocamus dicta Patrum. *Cyprianus de cœna Domini sectione vltima, ait*: Hæc quoties agimus, non dentes ad mordendum acuimus: sed fide sincera panem sanctum frangimus & partimur. *Augustinus tractatu 25. in Iohan. & citatur in iure Canonico, de consecratione dist. 2. capitulo, Vt quid, quod est quadrageſimum ſeptimum*: Vt quid paras dentes & ventrem? Crede, & manducasti. Credere enim in eum, hoc est panem viuum manducare. Qui credit in eum, manducat eum. Inuisibiliter saginatur, quia & inuisibiliter renascitur. *Idem tract. 26. in Iohan.* Hic est panis, qui de cœlo descẽdit, vt si quis mãducauerit ex ipso, nõ moriatur; sed quod pertinet ad virtutẽ sacramenti, non q̃ pertinet ad visibile sacramentum. Qui manducat intus, non foris: qui mãducat in corde, nõ qui premit dente. *Et tract 50. in Ioh.* Resurrexit, à discipulis agnitus: ante oculos eorũ ascẽdit in cœlum: ibi sedet ad dextram Patris: qui iudicatus est, venturus est iudex: audiant & teneant. Respondet, quem tenebo? absentem? Quomodo in cœlum manum mittam, vt ibi sedentem teneam? Fidem mitte, & tenuisti: *Ambrosius lib. 6. in Lucam*: Fide tangitur Christus, fide Christus videtur. *Idem libro de iis qui mysterijs initiantur, cap. 9.* His igitur sacramentis pascit Ecclesiam suam Christus, quibus animæ firmatur substantia. *Et paulo post*: In illo sacramento Christus est, quia corpus est Christi. Non ergo corporalis esca, sed spiritualis est. *Cyrillus lib. 5. in Iohan.* Sicut si quis liquefactæ ceræ aliam ceram infuderit, alteram cum altera per totum commisceat necesse est: ita si quis carnem & sanguinem Domini recipit, cum ipso ita coniungitur, vt Christus in ipso, & ipse in Christo inueniatur. *Bernhardus Sermone 28. super Cantica*: Quasi vero cum iam ascenderit, tunc tangi velit aut possit. Et vtique poterit: sed affectu, non manu: voto, non oculo: fide, non sensibus. *Et paulo post.* Tanges manu fidei, desiderij digito, deuotionis amplexu, tanges mentis oculo. *Ex his Patrum sententiis* efficitur, corpus Christi non ventris, sed mentis cibum esse: proinde nec ore corporis, sed ore animæ, hoc est, verâ fide, manducandum esse.

XIII. Quod si hæc conferantur cum ijs, quæ Chamierus disputauit contra corporalem manducationem, procliue est colligere: Vt manducatio oralis corporis Christi est falsa, inutilis, verbo Dei per omnia contraria, absurda, & impossibilis: ita manducationem mysticam, hoc est, spiritualem, esse veram, vtilem, verbo Dei per omnia consentaneam, nullis absurdis obnoxiam, & possibilem. Vidit hoc nobilis Papista *Caietanus, qui in opusc. tom. 2. tract. 2. c. 3.* ita scribit: Falsissimum est, corpus Christi corporaliter sumi, quoniam spiritualiter, & non percipiendo, sed credendo theologi docent sumi in Eucharistia.

CAP. II.

Argumenta contra spiritualem manducationem diluuntur.

I. HOc caput partiemur in duas sectiones. In prima refutabimus quatuordecim argumenta variorum: in secunda nobis res erit cum Claudio de Xaintes. Quod itaque attinet ad varios illos, *Primum suum argumentum* sumunt ab excellentia noui testamenti præ veteri, & ita disputant ab absurdo. Nisi corpus Christi oraliter manducaretur in Eucharistiæ sacramento, siue in ipsis S. cœnæ symbolis, sacramentum Paschæ & sacramentum Eucharistiæ parem haberent virtutem & efficaciam: quia vtrobiq; statuitur eadem manducatio, putà spiritualis. Hoc autem absurdum est. Itaque prærogatiua hæc est Eucharistiæ, præ agno paschali, quod ibi corpus Christi corporaliter etiam manducetur, cum hic nonnisi spiritualiter fuerit manducatum.

II. *Respondeo* absurdum istud colligi ex falsa hypothesi. Nam sacramenta V. & N. T. sunt prorsus paria quantum ad substantiam attinet, adeoque quantum ad virtutem atq; efficaciam. Differentia est in accidentibus, putà claritate, facilitate, numero, & similibus. Quam in sententiam *Augustinus epistola 49. quæ est ad Deogratias*, sic ait: Alijs tunc nominibus & signis, alijs autem nunc; & prius occultius, postea manifestius; & prius à paucioribus, & postea à pluribus, vna tamen eademque religio vera significatur. *Idem in enarrat. Psalm. 77.* ait: Idem itaque in mysterio cibus & potus illorum qui noster, sed significatione idem, non specie: quia idem ipse Christus, illis in petra figuratus, nobis in carne manifestatus. *Et rursus tractatu 26. in Iohan.* Sacramenta illa fuerunt: in signis diuersa sunt, sed in re quæ significatur, paria sunt. Nos itaque sic concludamus contra sententiam aduersariorum. Communio Christi, in sacramentis veteribus significata, nonnisi spiritualis fuit. At communio Christi in nouis sacramentis eadem significatur quæ in veteribus. Ergo communio Christi in sacramentis noui testamenti nulla significatur per signa visibilia, nisi spiritualis. Maior est manifesta: quia caro Christi tum nondum existebat: non ergo poterat oraliter, siue corporaliter manducari: neque vlla manducatio carnis Christi, præter spiritualem, significabatur. Minor probatur ex 1. *Cor. 10.* Patres omnes in Mosen baptizati sunt nube & mari, & omnes eandem escam spiritualem ederunt, & omnes eundem potum spiritualem biberunt. Bibebant enim ex sequente spirituali petra: petra vero erat Christus.

III. Sed duo *excipiunt*. 1. sacramenta vetera fuisse figuras significantes; nostra vero sacramenta esse ipsam veritatem, & res futuras. 2. Veteres bibisse eundem potum, & edisse escam spiritualem eandem, scil. non nobiscum, sed inter sese: quomodo Chrysostomus accipit eum locum.

IV. *In primo effugio* est absurda confusio signorum & rerum. Nam sacramenta vetera sunt vmbræ & typi nouorum, non quasi illa fuerint signa, nostra vero sacramenta sint res ipsæ, quæ veteribus in suis sacramentis credendæ proponebantur. Sic enim sacramentorum sacramenta fuissent, non autem signa fœderis, aut signa gratiæ, sed rerum, quæ ipsis neque datæ à Deo, neque cognitæ fuissent, nisi monstra monstris cumulare velimus, fingendo, veteres credendo futurum esum oralem corporis Christi, seruatos fuisse. Quando itaq; sacramenta vetera dicuntur fuisse typi nouorum, sic intelligere oportet, sicut illud 1. *Petr. 3.* vbi baptismus nominatur ἀντίτυπον diluuij, id est, typus similis, correspondens, succedens & idem significans, etsi clarius, quam veteres typi. Ideo vocantur vetera sacramenta typi & vmbræ, Christi quidem & ipsius regni, tanquam rerum significatarum, *Col. 2.* nouorum vero sacramentorum, tanquam iconum siue imaginum expressarum, & illustratarum coloribus, *Heb. 10.* id est, typi obscuriores, quum sunt noui. Nempe sicut σκιαγραφία, seu adumbratio & delineatio picturæ, habet relationem ad rem, quæ pingitur, & ad picturam rei absolutam: sic sacramenta V. T. erant vmbræ rerum, & vmbræ imaginum, id est, typi earundem rerũ repræsentatiui, quas repræsentant etiam imagines; sed typi obscuriores, mutandi in nouo testamento in clariores, sicut adumbrationes in imagines illustratos.

V. Quod attinet *ad secundum* χρησφύγετον, sane Chrysostomus sic accipit eum locum. Sed quod etiam nobiscum eandem escam ederint, videl. Christum, spiritualiter pij, sacramentaliter autem pij & impij, exponunt Augustinus, Ambrosius, & Hieronymus. Et sane apostolus diserte inquit, Petram fuisse Christum; sicut & panis noster Christus est: & aquam fuisse spiritualem potum, id est, sanguinem Christi; sicut nobis vinum est sanguis Christi. Non enim alius cibus & potus spiritualis per verbum Euangelij & sacramenta offertur, nisi caro & sanguis Christi: vt docetur *Iohan. 6.* Fuerunt ergo illorum

illorum & nostra sacramenta diuersa signis, eadem re signata.

VI. *Secundum argumentum* contra spiritualem manducationem petitur ex 1. *Corinth.* 10. vbi panis appellatur communicatio, seu participatio corporis Christi: nempe ita, vt participato pane etiam participetur corpus Christi. Nam apost. dicit: Vnus panis est, scil. qui omnibus communicantibus frangitur. Et addit: Vnum corpus multi sumus. Quomodo quæso? Quatenus omnes de hoc pane edentes, vnum corpus sunt, & eiusdem Ecclesiæ membra, quæ manducant corpus Christi in sacramento.

VII. *Respondeo*: Paulus non dicit, oralem esum corporis, sed panem, quem frangimus, esse communicationem corporis Christi. Nec dicit, hunc panem esse oralem esum, sed communionem corporis. Hanc vult quidem iste disputator in oralem communicationem, siue manducationem, conuertere: sed inani conatu. Nam non patitur hoc Scriptura, quoties communionem corporis Christi describit, vt c. præced. est declaratum. Deinde non patitur hic ipse locus apostoli. Allegat enim ritum cœnæ Domini, in qua, tanquam in sacramento, est signum & res signata. Signum est panis: res signata, est communio Christi. Cuius hoc effectum commemorat, quod per eam fiamus vnum corpus, h.e. membra Christi, seu Ecclesiæ inuisibilis; non vero Ecclesiæ visibilis: quia ad hoc sufficit communio externa, quæ communis est pijs & impijs. Vera igitur analysis verborum Pauli hæc fuerit. Subiectum est ibi: Panis, quem frangimus: prædicatum in illis verbis, Communio corporis Christi. Quomodo? Quatenus est testimonium & argumentū spiritualis cōmunionis, h.e. incorporationis & insitionis in illam massam humanæ naturæ, quam Filius Dei assumsit, per vnum in ipsa & credentib. habitātem spiritum. At, inquis, vt duplex est vnio in cœna, vna signorum cū corpore & sanguine Christi, quæ dicitur sacramentalis; altera corporis & sanguinis Christi cum credentibus, quæ dicitur spiritualis: ita quoque panis duplici iure est cōmunio corporis Christi, sacramentaliter, i.e. in esu corporali siue orali, & spiritualiter, i.e. ratione fidei. At, inquam ego, perperam exponitur πr sacramentaliter per πr corporaliter. Nam corpus Christi dicitur edi sacramentaliter, quia editur sacramentum ipsius corporis, non vero corpus ipsum.

VIII. *Tertium argumentum* est eiusmodi. Si in cœna Domini māducatio corporis Christi, & potus sanguinis ipsius spiritualiter intelligi debent: ergo debent non de ipso Christi corpore intelligi, sed de Christi beneficijs, & inprimis de fructu mortis & sacrificij ipsius. Ratio consequentiæ est: quia corpus Christi non est spiritus, sed verum & naturale corpus.

IX. Sed hæc consequentia fallit; quia nititur hac falsa hypothesi: Nihil potest intelligi spiritualiter de Christi vero & naturali corpore. Quam hypothesin refutat vsitata regula: Corpus Christi consideratur vel secundum naturę consequentiam, vel secundum muneris gratiam. Posterior iste modus pertinet ad Eucharistiam: quia panis est sacramentum corporis Christi pro nobis crucifixi, h.e. vt est donum, quod Pater cœlestis dat credentibus. Itaq; corpus Christi manducatur in Eucharistia, non corporaliter, sed spiritualiter: quia nempe est res sacramenti, quæ non potest manducari nisi à credentibus.

X. *Quartum argumentum* ita formant. Spiritualis illa coniunctio cum Christo per nullam communē notionem vocabulorum potest explicari. Est igitur commentitia. Ratio consequentiæ est; quia etsi statuitur illa communio esse mysterium, tamen πρόπω παιδείας ideo non excluditur. Probatur antecedens: quia coniunctio ista neq; fit per contiguitatem, neque per commixtionem, neq; per informationem, neque per contactum localem. Dicunt quidem hanc coniunctionem fieri efficacitate Spir. sancti. Sed hoc est dicere causam efficientem, non formalem. Quod si nulla est causa formalis huius coniunctionis, hæc sane coniunctio nulla est.

XI. Duo respondeo. *Primo* committitur fallacia distributionis. Omittitur n. coniunctio, quæ fit per contactum virtualem, vt vocant. Ita videmus amicos locorum spatijs disiunctos coniungi vinculo beneuolentię. Videmus coniunctionem in coniugio non tolli locorum intercapedine, vt inter Vlyssem peregrinantē, & Penelopen domi comorantem. Videmus fideles per totū terrarum orbem dispersos, arctissimo spiritualis necessitudinis vinculo inter sese copulari. Hinc apostol. ait se corpore quidem abesse à Corinthijs, sed spiritu ipsis adesse, 1. *Cor.* 5. Et idem scribit ad Colossenses 2. Ita nos Christo sumus vniti vnione arctissima; quia ipse est caput, nos membra. Ille manet in nobis, nos in ipso, *Ioan.* 6. Pertinet huc regula philosophorū: Relata ad sui cōseruationē non egent locali contactu. *Deinde* vnio alia est corporalis alia spiritualis: Ibi est forma naturalis: hic supernaturalis. Ea vero vtrobiq; est ratio formarum, vt illæ à nobis accurate cognosci nequeant. Quare si philosophi fatentur, se in cognitione formarum plus quam talpas esse, quid amabo nobis dicendum erit de formis illis, quæ supernaturaliter imprimantur? Cæterum vt formæ rerum naturalium per transennam colliguntur ex proprijs effectis & adiunctis: ita etiam de forma coniunctionis spiritualis & mysticæ, quę est inter Christum & nos, habendum est. Effectū ipsius est renouatio ad vitam æternam: adiunctū, non posse dissolui. *Rom.* 8. Hinc colligimus, vnionē in eo esse positam, q Christo inserimur & incorporamur. Hoc est q Christus dicit *Ioan.* 6. Qui manducat meam carnē, & bibit meum sanguinē, in me manet, & ego in eo. Itaq; mansio Christi in nobis, & vicissim mansio nostra in Christo est forma vnionis illius spiritualis. Vbi nec illud est silentio prætereundem: philosophos recte monere, formas rerum vtcunq; adumbrari conuenientib. similitudinibus. Quarum catalogum vide c. præced. Hic solum illa est repetenda, quā apost. *Ephes.* 5. arcessit à coniugio, his verbis: Erunt duo in carnem vnam: Mysterium hoc magnum est: Loquor autem de Christo & Ecclesia.

XII. *Quinto* sic argumentātur: Si manducatio corporis Christi in cœna est spiritualis, vt manducatio metaphorice accipitur, ita quoq; vocabulum corporis metaphorice accipiendum est. Sed hoc absurdum. *Resp.* esse paralogismum consequentis. Nam sæpe numero fit vt subiectum enuntiationis sit proprium, prędicatum vero modificatum: vt, Christus est pastor, vitis, ianua &c. Ita quando dicimus, corpus Christi est cibus, seu manducatur, prædicatum tropicum enuntiatur de subiecto proprie accepto.

XIII. *Sexto*: Sicut anima in vsu S. cœnæ nutritur ad vitam æternam, ita & corpus. Necesse itaq; est nō solum spirituale, sed etiam corporalem manducationē ibi fieri. *Resp* hoc non est necesse. Etenim anima & corpus nostrū nutriuntur corpore & sanguine Christi ad vitam æternam per fidē, efficacitate spiritus. Nihil hic corporale somniandum est: quia Spiritus Christi habitat in anima & corpore nostro spiritualiter, & ita quoq; nos perficit atq; reficit.

XIV. *Septimo*: Si manducatio corporis Christi in cœna est spiritualis, nomine corporis aliquid spirituale intelligendum est, ac propterea non ipsum corpus. Nam corpus nō potest esse nutrimentum spirituale. *Resp.* per inficiationē istius prosyllogismi, quo probatur consequentia. Etenim corpus Christi est cib. spiritualis, & quidē mere spiritualis, quia corp⁹ Christi per synecdochen hic ponitur p toto Christo: ita vt hic non attendatur substantia corporea, sed donum, h.e. Christus mediator, Pontifex ille noster, qui semet ipsum in cruce pro nobis obtulit. Quare corpus Christi est nostrum spirituale donum & alimentum, quatenus vestitum est verbo promissionis.

XV. *Octauo*: Si corpus Christi vere adest in cœna Domini, etiam verè accipitur, adeoq; oraliter. *Resp.* priorem consequentiam esse legitimam; quia corpus Christi verè præsens est animis nostris per fidem, præsentia spirituali, & ideo verè percipitur, perceptione scil. spirituali. Sed posterior consequentia fallit: quia procedit à non diuiso ad diuisum. Est enim vera perceptio alia corporalis, alia spiritualis.

XVI. *Nono*: Si per fidem Christo coniungimur, etiam extra S. cœnam, non recte dicitur, eo spectare S. cœnam, vt cum Christo communionem habeamus: quippe cum iam simus cum eo coniuncti. *Respond.* nullam esse connexionem: quia ea est natura communionis nostræ cum Christo, vt quamdiu in his terris degimus, sit nobis in illa communione perpetuo crescendū. Deinde hæc nostri cum Christo coniunctio fit per fidem, quam oportet in nobis quotidie crescere & foueri. Quam ad rem conducunt verbum & sacra eucharistia. Deniq; vt vita corporis quotidie conseruatur per alimenta: ita oportet quotidie, imo in singula momenta, vitam spiritualem sustentare spirituali cibo.

XVII. *Decimo*: Si manducatio corporis Christi peragitur fide, est fictitia & imaginaria. Fides siquidem est conceptio & imaginatio rei absentis. *Resp.* esse argumentum theologo indignum. Fides namq; saluifica (de qua hic agitur) est πληροφορία, ὑποστασις, ἔλεγχος, ἀπόφασις &c. non vero imaginatio, opinio, aut phantasia. Hinc est, quod Abraham vidit diem Domini, & gauisus est, *Ioan.* 8. Hinc est, quod patriarchæ promissiones euangelij eminus conspexerunt, & amplexi sunt, credentes, *Heb.* 11. Hinc est, quod fideles in terris agentes, suum πολίτευμα habent in cœlis, *Phil.* 3. Quare manet illud apostoli *Heb.* 11. Fides est illud, quod facit vt extent quæ sperentur, & quod demonstrat quæ non videntur: ita nempe, vt habeat res sibi spiritualiter præsentes. Hoc est, quod *August. lib. 33. contra Faustum Manichæum, c. 8. ait:* Accedant ad Iesum, non carne, sed corde: non corporis præsentia, sed fidei potentia, sicut ille Centurio. *Et idem in epist. Iohan. tract. 1.* ait: Nos Christum in cœlo sedentem manu contrectare non possumus, sed Christum fide contingere possumus. *Et rursus.* Tangit Christum, qui credit in Christum. Vnde fides *Chrysostomo* dicitur scala à terra in cœlum: & certior quibusuis demonstrationibus. Videatur etiam libellus Tiguri excusus, hoc titulo: *Explicatio problematis, vtrum si dicatur, corpus Dominicum fide percipi, sequatur, id tantum imaginarie fieri.*

XVIII. *Vndecimo* sic argutantur: Vnio corporis & sanguinis Christi cum credentibus est substantialis & essentialis. Ergo non est tantum spiritualis. *In quo argumento* confunditur modus rei cum reipsa. Nam vnio corporis & sanguinis Christi cum credentib⁹ est substantialis siue essentialis, si res ipsas vnitas; realis, si veritatem vnionis; spiritualis, si modum spectes. Res certe, quæ vniuntur, siue extrema vnionis, sunt substantiæ, seu habent essentiam per se subsistentem, & ideo hactenus dicuntur vniri essentialiter: quia non vniuntur inter sese vt accidentia. Sed modus est spiritualis, idq; triplici de causa. 1. quia perficitur opera Spir. sancti. 2. quia fide tantum percipitur. 3. quia pertinet ad vitam spiritualem, non corporalem: etli hoc beneficium etiam ad corpus pertinet, vtpote quod spiritualiter perficitur, æque atque anima, iustificando, sanctificando, glorificando.

XIX. *Duodecimam* rationem sic proponunt: Si eodem genere cōiunctionis vnitur Christus cum animis piorum in Cœnâ Dñi, quo fideles V. T. fuerunt olim vniti cum Christo venturo, h. e. spiritualiter: ergo corpus Christi non vnitur cum animis piorum. Quia cū Christus non fuerit actu homo in V. T. non potuit vniri cum fidelibus V. T. ratione corporis, aut secundum se, sed duntaxat secundum spiritualem fidei aut gratiæ effectum, quem merito passionis Christi futuræ veteres perceperunt. *In hoc argumento* multa sunt vitiosa, inprimis autem ista duo. 1. quod corpus Christi non accipiunt eo sensu, quo par est. Nam corpus Christi in tota hac disputatione supponit pro ipso Christo, vt est mediator noster. Itaq; veteres si vniti fuerunt Christo, etiam corpori Christi. 2. quod vim fidei ignorant. Nam etsi Christus in V. T. non fuit actu homo, tamen Christus θεανθρωπος fuit veterib. in ipsum credentib. præsens. Itaque illi coniuncti fuerunt cum ipso Christo homine futuro.

XX. *Decimo tertio* Si vnio siue coniunctio panis cum corpore Christi est corporalis, etiam manducatio corporis Christi est corporalis. *Resp.* Panis & corpus Christi sunt ἅμα, i.e. simul tempore vnione sacramentali, sed non sunt ὁμοῦ, i.e. simul loco, vnione corporali. Ratio prioris est; quia panis & corpus Christi, se habent vt signum & signatum, & simul percipiunrur in vsu legitimo, licet modo diuerso. Ratio posterioris est; quia corpus Christi est in cœlo, non autem in pane: vt infra probatur pluribus.

XXI. *Decimo quarto & vltimo*: Patres docent, non fide duntaxat, sed etiam ore, nec tantum spiritualiter, sed etiam corporaliter siue substantialiter, corpus Christi accipi & manducari. Sic enim *Augustinus epist.* 118 ait: Placuit Spiritui sancto, vt in honorem tanti sacramenti, in os Christiani pri⁹ Dominicum corpus, quam cæteri cibi, intraret. *Idem sermone 215. de tempore*: Videte fratres charissimi, si iustum est, vt ex ore Christianorum, vbi corpus Christi ingreditur &c. *Ambr. ad Theodosium c. 8.* Qua temeritate ore tuo poculum sanguinis pretiosi percipies, cum furore verborum tuorum tantus effusus est sanguis. *Leo Papa sermone de ieiunio*: Sic sacræ mensæ communicare debetis, vt nihil prorsus de veritate corporis Domini ambigatis. Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur. *Idem serm. 4. die Quadragesima*: Ore indigno corpus Christi accipiunt. Rursum *Augustinus contra aduersarium legis, lib. 2. cap. 9.* Mediatorem Dei & hominis, hominem Iesum Christum, carnem suam nobis manducandam, bibendumque sanguinem dantem, fideli corde atque ore accipimus. *Gregorius lib. 4. dialogorum*: Eius caro ibi sumitur, cuius sanguis iam non in manus infidelium, sed in ora fidelium infunditur. *Idem homilia paschali 22.* Sanguis agni super vtrumque postem ponitur, Exod. 12. quando non solum ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur.

Theophylactus in Coloſ.3 Aperte, veſtro ore, dixit, id eſt, quod ex Dominici corporis communicatione ſanctificatur. Abſurdum enim, vt os illud ſermonis fœditate inquinetur, quod Chriſtum ſuſcipit. *Idem 2 Corin.13.* Cum Dei nos templum præferimus, os quidem, quod eſt huius templi veſtibulum, oſculamur, per id ipſum Chriſtus ingreditur, cum ſacroſanctum ſumitur corpus. Plurimæ huius generis loquendi formulæ in Chryſoſtomo extant: vt *homilia 6. in 1. Timot.* Nihil ex eo ore prodeat, quod Dominico corpore ſæpius ſaginatur. Huc etiam pertinent dicta Patrum, quæ corpus & ſanguinem Chriſti, non tantum ſpiritualiter, ſed etiam corporaliter & ſubſtantialiter in Euchariſtia adeſſe & ſumi affirmant. e.g. *Cyrillus libro vndecimo in Iohan. cap 27* enarrans verba Iohan.17. Ego in eis, & tu in me, vt ſint conſummati in vnum: Nexus, inquit, vnionis noſtræ ad Deum Patrem, Chriſtus eſt: nobis quidem vt homo, Deo autem Patri vt Deus naturaliter vnitus. Conſummati ergo ſumus, reductique ad vnionem Dei Patris, mediatione Saluatoris, i. e. Chriſti, Filium enim Dei, naturaliter Patri vnitum, corporaliter ſubſtantialiterq; accipientes, clarificamur glorificamurque, ſupremæ facti naturæ participes. *Et paulo ante, cap.26.* Nos quia corpore & anima conſtamus, dupliciter Chriſto coniungimur. Corporaliter enim per benedictionem (*Cœnam Domini*) myſticam nobis vt homo vnitur: Spiritualiter, vt Deus, ſui ſpiritus gratia, noſtrum ad nouam vitam & diuinæ naturæ participationem ſpiritum reſuſcitat. *Item, lib.10. c.13.* Non tamen negamus, recta nos fide, charitateq; ſincera ſpiritualiter Chriſto coniungi. *Item.* An putant nobis ignotam myſticæ benedictionis virtutem eſſe, quæ cum in nobis ſit, nonne corporaliter quoque facit communicatione carnis ſuæ, Chriſtum in nobis habitare? *Paulo poſt:* Ita & ſpiritualiter & corporaliter nos palmites, & Chriſtus vitis eſt. Eadem ſcribit *Hilarius lib. 8. de Trinit.* vbi hæc ipſa verba Iohannis tractat.

XXII. Duum itaque generum teſtimonia adferuntur ex Patribus pro orali manducatione corporis Chriſti. Primo enim conantur probare corporalem manducationem: deinde corporalem præſentiam & manducationem ſimul. *Primi generis* dicta ex Patribus ipſis declaramus, hoc modo. Dicunt illi, corpus Chriſti comedi ore. Idem & nos dicimus. Nimirum, viſibiliter, in ſacramento, in myſterio, ſacramentotenus: in ipſa autem veritate ſpiritualiter. Hoc autem ita patet. Sicut Patres dicunt, ore edi & bibi corpus & ſanguinem Chriſti: ſic etiam dentibus premi, dentes ei infigi, in fruſta illud confringi, tractari & immolari manibus miniſtrorum; particulas ex eo in terram cadere, ora & linguas ſanguine rubeſcere, & horum ſimilia dicunt. Cur ergo non hæc etiam, ſed ſolum oralē eſum & hauſtum, de corpore Chriſti proprie dicto accipiunt? Abunde igitur Patres refutant Aduerſariorum cauillationem.

Cum enim dicunt, corpus Chriſti premi dentibus, & tamen alibi dicunt, Chriſtum vorari dentibus fas non eſſe, vt *Auguſtinus de conſecrat diſt. 2. cap. verum ſub:* neque ſecum, neque inter ſe pugnant. Editur enim Chriſtus ore, ſcilicet ſacramentaliter, in ſacramento: non editur ore, ſcilicet reuera, in ipſa veritate. *Alterius ordinis* dicta, quæ ad corporalem & ſubſtantialem in pane præſentiam & ſumtionem corporis confirmandam allegantur ex Cyrillo & Hilario, de ſpirituali manducatione & communione corporis Chriſti ſunt dicta. Nam corporaliter & ſpiritualiter vniri Chriſto, non ſignificat hic Cyrillo, corporali & ſpirituali modo, ſed vniri Chriſto ſecundum corpus, & ſecundum ſpiritum, ſiue vniri cum corpore & cum ſpiritu Chriſti: vt corporaliter ſit idem, quod corporetenus, ſeu quod ad corpus attinet. Obiectum enim, cui vnimur (hoc eſt, duæ in Chriſto naturæ) aliud corporale, aliud ſpirituale eſt: vnio autem ipſa, ſiue modus vnionis, vtrobique ſpiritualis eſt, hoc eſt, non membris & ſenſibus corporis, ſed operatione Spiritus ſancti perficitur. Nam ſicut vniri Chriſto ſecundum ſpiritum, eſt vnum cum ipſo ſpiritum communem habere, & noſtrum ſpiritum ipſius ſpiritui conformem fieri: ſic vniri ei ſecundum corpus, eſt cum ipſius corpore coniungi & copulari, eique noſtra corpora fieri conformia in hac vita inchoatione, in altera, conſummatione. Hæc autem vtraque vnio, & cum ſpiritu, & cum corpore Chriſti, non aliter fit, niſi virtute Spiritus Chriſti, qui nos & ſibi & corpori Chriſti vnit, id eſt, ſpiritum noſtrum ſibi, & corpus noſtrum corpori Chriſti, copulat & conformat. Hanc eſſe Cyrilli & Hilarij mentem, prolixe ex ipſorum verbis, ſeu ex contextu, probat *Zacharias Vrſinus in Conſideratione Commonefactionis, pag.233. ad 255.* quem vide.

XXIII. Ventilatis argumentis variorum authorum contra ſpiritualem manducationem corporis Chriſti ſupereſt vt accedamus ad ea, quæ *Claudius de Xaintes* (aliter *Sanctes*) admodum pompoſe & ſpecioſe congeſſit. Ex ijs *primum* hoc eſto. Diſcipuli Caluini modo ſubſtantialē eſum affirmant, modo negant. Itaque hoc dogma nihil habet certitudinis. *Reſpon.* Vnum idemq; diuerſo reſpectu rectè affirmatur & negatur, vt conſtat ex Dialecticis regulis. Ita eſus ſubſtantialis à nobis aſſeritur, quatenus Chriſtus ſubſtantialiter à nobis percipitur; non autem ſola ipſius beneficia nobis applicantur. Rurſus negamus eſum ſubſtantialē, i.e. corporalem illam vnionem & permixtionem ſubſtantiæ Chriſti, vt ex illius & noſtra ſubſtantia vnum quiddam compoſitum euadat. Aſſertionis & negationis huius fundamētum habemus in Scriptura, quæ docet Chriſtum ſpiritualiter noſtrum fieri per fidem, & non orali aliqua manducatione. Hinc facile eſt conciliare illa Zvvinglij, *caſam Chriſti carnem nos à cæde ſeruare, comeſam nihil prodeſſe,* & Caluini, *carnem Chriſti oportere à nobis comedi, & veram ſubſtantiam carnis nobis ſpiritualiter communicari.* Negat Zvvinglius carnem Chriſti comedi, ſc. oraliter: Caluinus affirmat, nempe ſpiritualiter. Sed Xaintes inſtat: Zvvinglius docet, *carnem Chriſti manducare nihil aliud eſſe quam credere:* at Caluinus hoc diſerte negat, quando in Mat. 26. diſerte ſcribit, *Quanquam aliud eſt veſci Chriſti carne, quam in ipſum credere. Reſpond.* Caluin. diſtinguit inter inſtrumentum & effectum, his verbis d.l. *Quanquam aliud eſt veſci Chriſti carne, quam in ipſum credere, ſciendum tamen eſt non aliter nos poſſe Chriſto veſci quam per fidem, quia manducatio ipſa, fidei eſt effectus.* Itaque non contradicit Zvvinglio, ſed accuratius loquitur: quomodo videmus Auguſtinum loqui, quando ait: Crede, & manducaſti. Pergit Xaintes: *Caluinus ad inueniendam illam participationem carnis & ſanguinis conſtituit duos ipſius canales & fiſtulas, nempe ipſam carnem Chriſti & diuinam Spiritus ſancti potentiam, adeo vt antequam vis ſpiritualis ad nos perueniat, opus habeat duplici vitæ ductu, carne Chriſti, & diuina ſpiritus omnipotentia.* Hic vero quid reprehendit: *Sed*, inquit, *ita ſentit damnandum Zvvinglium cum ſuis, qui nos tantum faciunt participes Spiritus Chriſti, præterita carnis & ſanguinis mentione.* Reſp. Zvvinglius negat carnem Chriſti comeſam eſſe, nempe orali & corporali comeſtione. Itaq; verbum comedendi non translatitie & ex metonymia ſacramentali, ſed proprie & ſimpliciter accipit. Quare non repugnat Caluino. Sic n. Zvvinglius ſcribit in hiſtoriā paſſionis. *Corpus & ſanguinem mens fidelis percipit, & percepto Spiritus Dei calore concoquit, & in interiora animæ viſcera traijcit, ex quo intima & mirifica pij mentis refectio accedit.* Pergit Xaintes, & ait, quæri quam participationem Caluinus ſtatuat, veram nimirum, realē & ſubſtantialem, vt verè, realiter, ac ſubſtantialiter percipiatur Chriſti caro & ſanguis, an tm̄ ſpiritualem & energeticam: vbi ſic tergiuerſari queritur Caluinum, vt tandem in nudè ſpiritualem deuoluatur, quam contrarietatem in eius ſcriptis obſeruauerit. Sed prorſus ridiculum ſe præbet diſputator ille noſter, qui hæc duo *Vere* & *ſpiritualiter* inter ſe opponit, & ſimiliter realem & ſubſtantialem perceptionem ſpirituali. Aliud repugnātiæ argumentum proponit Xaintes his verbis: Quoties doctrinam ſuam ſimilitudinibus elucidat Calvinus, intra limites efficaciæ continetur, vt ſubſtantiam ſummoueat. Quemadmodum enim calorem à ſole, vigorem à capite, ſuccum ex radice diffundi cernimus: ita de Chriſti corpore cœlis affixo influi vitam & efficaciam tradit, vt de ſubſtantia nihil ſimus ſoliciti. *Reſpond.* Calvinus adhibuit ſimilitudines verbo Dei familiares. Nam Chriſtus vocatur ſol & caput noſtrum, & præterquam quod ſeipſum viti comparat, iubet etiam apoſtolus vt in ipſo ſimus radicati. Voluit ergo Calvinus his ſimilitudinibus docere, nos fieri carnis Chriſti verè participes, vt eius luce illuſtrati, calore vegetari, vigore ſuſtentati, ſucco deniq; nutriti, idq, ſpiritualiter, per fidem, cum carne ipſius verè vniamur, mediante nempe ſpiritu, vt quamuis caro Chriſti ſit in cœlis, nos in terris, verè tamen illa nobis ſit præſens ſpiritu ſuo, quomodo videmus ſolem terris eſſe præſentem σωμαχῶς per radios, caput ſingulis membris itidem σωμαχῶς per ſpiritum vegetantem, & radicem ramis itidem σωμαχῶς per ſuccum. Atque ita liberauimus noſtram ſententiam à repugnantia, quam nobis non vnam affinxit Claudius.

XXIV. *Secundum* Claudij noſtri argumentum eſt eiuſmodi: Niſi ſubſtantiam ipſam ac naturam carnis Chriſti reuera & ſubſtantialiter nos in terra poſiti deguſtamus, quid contra naturæ impoſſibilitatem miraculo ac virtute Spiritus ſancti eſt opus? *Reſpond.* In eo ſe exerit inenarrabilis Dei potentia, quod cum tam procul à nobis diſſita ſit caro Chriſti, vt hæc in cœlis, nos in terra ſimus, eo vſq; tamen fiamus eius participes, vt cum ipſa ſpiritualiter vnum facti, viuificum omnem ſuccum & vigorem inde quam efficaciſſimè percipiamus.

XXV. *Tertio* ſic diſputat: Si quotidie memoria repetitus baptiſmus, euangelij prædicatio mentis, in Deum eleuatio, ſunt quotidiana, vt vultis, & ſufficientia vehicula gratiæ diuinę atq; efficaciæ carnis & ſanguinis Domini, quid opus eſt nouo canali & ſingulari virtute in Cœna ad infundendā eandem efficaciam de carne Chriſti in cœlo ſedentis. *Reſp.* Vnus idemq; Chriſtus ſpiritualiter fide percipiendus offertur in verbo & ſacramentis. Nec tamen hoc impedit, quo minus hæc vis peculiari ratione in verbo & ſacramentis ſeſe conſpicuam præbeat. Placuit nempe Deo adhibere plura media in ſalute noſtra prouehendâ, vt magis ac magis Chriſto ſpiritualiter coniungamur.

XXVI. *Quarto*, quia Claudius ex doctrina Calvini colligit, ſubſtantialem ſeu ſubſtantiæ carnis & ſanguinis Chriſti eſum & potum ab ipſo non negari, ſic porro diſputat. Si quid nobis irrogatur de Chriſti ſubſtantia, aut eius erit habenda duntaxat portiuncula, aut ipſius integri corporis tota ſubſtantia. Si prius reſpondetur, erit ergo partibilis ſubſtantia. Si poſterius, ſequetur totam ſubſtantiam & ipſum Chriſti corpus pluribus locis adeſſe. *Reſp.* Neutrum ſequitur: quia vnio & communio carnis Chriſti & hominis credentis ita eſt ſubſtantialis, vt ſubſtantiæ vniantur veriſſimè & efficaciſſimè, ſed ſpirituali modo.

XXVII. *Quintum* argumentum ſequitur apud Claudium hoc modo. Docet Calvinus, inſeparabiles manere corporis & ſanguinis Dñi ſubſtantiam, eorundemque efficaciam, ita vt neutra ſine altera iſti poſſit. Idem nihil prorſus de ſubſtantia ad nos delabi vel deſcendere concludit. Ergo ne vlla quidem efficacia nos in cœna perfrui, ſiue nihil prorſus de Chriſti cœna reportare colligendum eſt ex Calvini doctrinâ. *Reſpon.* Calvinus rectè docet, nullum fieri participē viuificæ Chriſti efficaciæ, qui non ſit ipſiusmet Chriſti, atq; adeo carnis & ſanguinis eius, ſpiritualiter per fidem particeps factus. Hactenus itaque carnem Chriſti & eius efficaciam ita cohærere dicit, vt vna ſine altera eſſe non poſſit. Non tamen ideo neceſſe eſt, vt ſubſtantia carnis Chriſti è cœlo ad nos deſcendat: quia quæ maximo locorum interuallo diſtant, ſpirituali vinculo ſunt coniunctiſſima; quomodo videmus corpora cœleſtia quantumuis longe diſſita, tamen per medium ἀέρα oculis noſtris efficaciſſime coniungi.

XXVIII. *Sexto:* Si fide peragitur manducatio ſpiritualis, nihil noui per cœnam de carne Chriſti aut eius efficacia nobis accedit: quia qui fidem habet, iam eſt Chriſto incorporatus. *Reſp.* Nihil ſanè noui accedit nobis ex vſu S. cœnæ, quod ad Chriſtum ipſum, & eius meritum atque efficaciam attinet. Sed magis ac magis Chriſto ſpiritualiter adiungi, fidem augeri, charitatem confirmari, omnia quæ habueris dona indies intus ſanciri, ac fortaſſis etiam noua quæpiam obtinere, iuſtitiam ex fide magis ac magis obſignari, iſtane ſunt nihili? Et vero quam inepte colligit Xaintes? Demus enim ipſi quod poſtulat, nempe realiter & ſubſtantialiter ipſam carnem Chriſti ore corporis percipi, ab omnibus & ſingulis communicantibus. Si hoc verum eſt, an aliquid ſupereſt Chriſti quod iſti homines requirant? Nihil, opinor. Quid igitur eſt noui, quod ibi accipiunt: quando cœnam ſuam repetunt? Certè vnum iſtorum neceſſarium eſt nempe vel vt excedere poſſe a Chriſtum ex corpore ſumentium credant, vel Chriſto corpora numero plura tribuant, vel id ipſum, quod nos docemus, ſentiant, nempe perceptionem repeti, vt poſteriore prior ſanciatur.

XXIX. *Septimo* ait: Non debet docere Calvinus quidquam amplius de cœna Domini quam contineat. Atqui vult metonymiam eſſe in illis verbis, *Hoc eſt corpus meum*, ita vt ſenſus ſit, Hoc eſt ſymbolum ſeu ſignum corporis mei. Ergo concluditur, Calvinum docere, tantum proponi, accipi, & edi ſignum corporis Domini, & proinde nullo modo corpus ipſum verum manducari, nec ſubſtantialiter, nec ſpiritualiter.

Reſpon. Ipſe Calvinus in *1. Corinth.11.* diluit hoc argumentum his verbis.

Conſtituo

Constituo sacramentalem hic esse loquendi modum, vbi Dominus rei signatæ nomen signo tribuit. Nunc vlterius pergendum, & quærenda metonymię ratio. Hic respondeo, non ideo tantum signo imponi rei signatę nomen, quoniam sit figura: sed magis quia symbolum sit quo res exhibetur. *Et paulo post*: Panis est corpus Christi, quia serio testatur exhiberi nobis corpus illud quod figurat: vel quia Dominus visibile symbolum illud nobis porrigendo, dat etiam nobis suum corpus: neque enim fallax est Christus, qui vacuis signis nos ludat. *Idem in libro de cœna Domini scribit*: visibilia symbola carnem & sanguinem Christi repræsentare: figuram vanam non esse, sed veritati suæ & substantiæ coniunctam: sacramenta Domini nullo modo a substantia & veritate sua separari oportere: quemadmodum panis in manum distribuitur, ita corpus Christi, vt eius participes simus, nobis communicari. Ita Caluinus. Eat nunc Claudius, & vociferetur, ex doctrina Caluini, corpus Christi in cœna Sacra neque spiritualiter, neque substantialiter sumi.

XXX. *Octauum argumentum* est à phraseologia, de qua sic declamat Xaintes: Habetis peculiares loquendi proprietates, quas nemo nisi vestrarum traditionum conscius internoscat. Flosculi n. hi occurrunt apud Caluinum, & eius discipulos 1. in sacramento percipi substantiam carnis Dñi reuera, eidemq; nos arctissime vniri. 2. in signis percipi eandem substantiã, & præsentẽ esse sacramentaliter siue significationetenus. 3. in cœna esse præsentem carnem Christi, sed non in signis: & ita esse præsentem reipsa, non tantum sacramentaliter. 4. sumtionẽ esse realem, quod caro siue substantia carnis fiat Spirituali modo. 5. sumtionem eandem esse spiritualem, non solum quod modo, sed etiam opere ac re ipsa sit talis. 6. carnem Christi esse in cœlo quantum ad substantiam, & nihilominus substantiam illam esse in cœna vi fidei. Hæc & similia portenta ostendunt, vestram sententiam sibi non constare. *Resp.* Ne sim longus (in superiorib. enim hæc sunt plurib. explicata) tenenda est generalis solutio, hunc in modum. Substantia carnis Christi, h.e. totus Christus ἀνθρωπος, mediator noster, qui carnem suam obtulit pro nobis, est præsens in legitimo vsu S. cœnæ, h.e. reuera adest homini credenti, ita vt quam certo ille sumit panem, tam certo etiam sumat carnem Christi. Itaque caro Christi est præsens in cœna, sed non latet in signis: percipitur vere, sed spiritualiter: denique sumitur in sacramento, h.e. in actione integra, quæ est partim terrena & visibilis, partim cœlestis & inuisibilis.

XXXI. *Nono*: Si caro & sanguis Christi tam procul à pane & vino in Eucharistia sunt dissita, quam cœlum à terra, quomodo potest fieri manducatio realis? *Resp.* Sane optime: quia etsi caro & sanguis sunt in cœlo secundum naturæ consequentiam, tamen etiam sunt in vsu legitimo eucharistiæ secundum muneris gratiam, vi spiritus, interueniente fide.

XXXII. *Decimo* ait, Caluinum fateri externam actionem, cœnam iure dici, & nihilominus in externa illa nunquam dicit corpus Christi in ipsa substantia reipsa adesse, & percipi. At vero si reuera est cœna, ibi reuera est corpus Christi, & proinde ibi reuera percipitur, perceptione externa. *Resp.* Cœnæ nomine vel tota actio significatur, quæ constat actione externa & interna: vel solum actio externa, quæ dicitur cœna ratione ordinationis diuinæ, non quod cum illa cohæreat actio interna. Nimirum sicut circumcisio ἐν φανερῷ dicitur circumcisio. *Rom.* 2. ita cœna sacra ἐν φανερῷ dicitur & est cœna. Est n. sacramentum corporis & sanguinis Christi ex θέσει seu instituto Dei.

XXXIII. *Vndecimo*: Apostoli in prima institutione potiti sunt perfecta cœna, cum nihil cogitauerint de cœlo, quo corpus Christi nondũ ascenderat: cum nondum præditi fuerint fide, vtpote quib. incognitum erat mysterium passionis Christi: *Resp* 1. Sane sunt potiti: nec illos longius oportuit quærere Christum in mensa assidentem; quæ circumstantia non variat substantiam manducationis spiritualis. 2. Apostoli fuerunt præditi verã fide, vt constat ex confessione Petri: *Mat 16.* Sed fides illa habuit sua incrementa & decremẽta.

XXXIV. *Duodecim*: Xaintes locum illum Chrysostomi, quo scribit non graculorum, sed aquilarũ esse hoc epulum, ait nihil patrocinari spirituali mãducationi: quod non horretur illis verbis, vt mentem ab eucharistia in cœlũ transferamus, sed ne contemplemur eã sensu aut cogitatione humana, q. aliquid sit terrenum, cum oĩa ibi sint diuina & cœlestia, imo cœlũ ipsum ibi sit. Quo sensu alibi scribit, ecclesiã esse regiam cœli, imo cœlum ipsum; & ne cœlũ ibi esse dubitemus, mensam istã videre nos iubet, cuius gratia & propter quid ibi sit cõstituta. Ideo nõ alibi cœlum aut corpus Christi considerandum aut intuendũ esse fide & cogitatione q̃ in mensa ipsa & eucharistia admonet: quã idcirco dixit nõ esse graculorũ, qui oĩa metiantur sensib. sed aquilarum, q̃acutius fidę perspiciant quid in ipsa mensa sit positũ, quod sensib. non obijciatur. *Respon.* Chrys. insigni illa sua sententia, pculdubio respexit ad id, quod vniuersa Ecclesia docet, a signis sursum transferendas mentes, neque tũ interim à signis auertendas esse. Hinc Ecclesia vetus illud ingeminauit in celebratione eucharistiæ, ἄνω κορδίας, *Sursum corda*: & respondit, *Habemus ad Dominũ*. Itaque non debemus hærere in rebus externis, quasi illis per se insit aliquid sanctimoniæ, aut res significatæ ipsis insitæ sint & reipsa contentæ: sed debemus oculis fidei intueri rem significatum, h. e. carnem Christi, quæ in cœlis est. Atq; hoc ipsum Xaintes non obscurè innuit, quando ita exclamat: *Etiamne te inter mortales versari, & in terris consistere arbitraru, ac non potius è vestigio in cœlum transferri?* Quid est enim è terris in cœlum velut alis fidei subuectum transferri, si hoc non est, quod nos quoq; docemus? Videat igitur Xaintes, quomodo possit mensam eucharistiæ appellare mensam cœlestẽ absq; mentis in cœlum translatione. Deinde non ita docemus mentis translatione in cœlum esse opus, vt deitatem & spiritum Christi in mensa Eucharistiæ, cui credentes communicant, negemus adesse.

XXXV. *Decimo tertio* Xaintes scribit, Caluinum modo dicere carnem Christi ad nos penetrare, modo negat. *Respond.* Ait ad nos penetrare carnem Christi, quatenus vitalis ille vigor ab ea nobiscum per fidem spiritualiter communicata promanans in nos deriuatur. Negat ad nos penetrare ita vt oralimanducatione nobis vniatur.

XXXVI. *Decimo quarto* sic argumentatur episcopus noster: Si quid de carne Christi ab animabus reipsa percipitur, cum plurib. in locis sint animæ credentium, necesse est vos fateri, Christum alibi etiam quam in cœlis haberi secundum carnem. *Resp.* Sane hoc sequitur ex principio & hypothesi Xaintis, qui existimat ex carne Christi aliquid carnale defluere in animum nostrum. At hoc portentum nos cum Scriptura explodimus.

XXXVII. *Decimo quinto* Xaintes ait: Quidquid per fidei vestræ imaginationes circa corpus Domini situm in cœlo fingitis in animas vestras delabi, nec corporeum, nec spirituale est, sed phantasma & somnium. Nam quia interdum substantiam corporis Christi, interdum solam efficaciam & vim quandam effluentem à carne Christi in cœlis sita nobis impartiri, corpusque Christi eo pacto spiritualiter tantum in cœna per[illegible]pi dicitis; omnibus subductis nihil à vobis in cœ[illegible]percipitur. *Re*[illegible]u[illegible]fidei imaginationem, sed firmam apprehension[illegible]t[illegible]u[illegible]ita nempe, vt illam ipsam carnem, quæ pro nob[illegible]v[illegible]de mar[illegible]ceemus, & vna caro fiamus cum Chri[illegible]rnap[illegible]sp[illegible]uliter [illegible]mystice.

XXXVIII. *Decimo* [illegible]utato[illegible]eu[illegible]uera [illegible]carnem in cœna modo incorporeo[illegible]am itide[illegible]cipi[illegible]nem. esse incorporeo modo in cœna credi[illegible]i nostro, h[illegible]e est [illegible]cipturæ sensu hæc explicentur, vera sunt. Na[illegible]sti est in cœna modo incorporeo, i.e. spirituali, sicut nempe ibi à[illegible]pitur. Sed Xaintes intelligit contactum corporalem, quo corpus h[illegible]nuisibile fingit esse sub speciebus eucharistiæ.

XXXIX. *Decimo septimo* hoc absurdum nobis impingit, quod duobus modis interpretemur, edi carnem Domini: vno, cum per fidem coniũgimur toti Christo Deo & homini, vt noster fiat; altero, cum noster factus, vitã & omnia dona in animas nostras instillat. *Resp.* Non cõminiscimur duos modos spiritualis communicationis Christi; cum is plane sit vnicus, nempe qui fiat à Spiritu sancto creante in nobis fidem. Huius a perceptionis obiectum dicimus esse Christum, effectum vero duplex, nempe nostram eũ Christo spiritualem coniunctionem, & ipsius in nobis iustificãdis & sanctificandis energiam. Docemus deniq;, etsi plane vnicus sit modus huius communicationis, Deum tamen duplici ratione vti in hoc mysterio, nempe prædicatione verbi, & sacramentis,

XL. *Decimo octauo* ait, patronos spiritualis manducationis non posse proferre verbum Dei, quo hæc ipsorum dogmata stabiliantur: videlicet totum Christum esse nobis manducandum, & hoc fieri sola fide. Nam Scriptura dicit, carnem Christi manducari, & non meminit fidei. *Respon.* 1. Caro Christi non est separanda à deitate, neque viuifica est absque deitate. Et vero vnio mystica exigit, vt Christo mediatori, non soli eius carni coniungamur. 2. Caro Christi nobis non est viuifica, si non præditi sumus fide. Vtrumque docet Christus *Iohan. 6.*

XLI. *Decimo nono* contendit nostrum dogma fauere Arianis. Cum enim veteres Catholici citarent illud Iohannis, *Ego & Pater vnum sumus*, vt demonstrarent essentiæ diuinæ in Patre & Filio vnitatem: Ariani instabant, ista necessario non dici de essentiæ vnitate; cum alij sint intellectuales modi coniunctionum, inter quos etiam aiebant nos vniri Christo spirituali nexu per fidem, non tamen per substantiarum realem aliquam connexionem: *Respon.* Ariani perperam ad voluntatis ac consensus vnionem traxerunt, quæ pro Patris & Filij secundum essentiam vnitate ab orthodoxis citantur. Sed quid hoc ad nos, qui vnitatem illam pie credimus, & eam ab vnione mystica, quæ est inter Christum & nos, accurate distinguimus? At enim, inquis, vultis nos spiritualiter tantum cum Christo per fidem copulari, quod dogma, vt Arianum, refellit Cyrillus. *Resp.* Cyrillus in hac disputatione aduersus Arianos inter alia contendit, nos quidem non fide duntaxat & charitate spiritualiter, verum etiam carne nostra cum illo cohærere, vt qui non tantum fiamus vnus spiritus cum ipso, sed etiam vnum corpus cum ipso & in ipso, ac proinde vicissim ipsum nobiscum non tantum spiritualiter, i.e. deitatis ratione, verum etiam corporaliter, substantialiter, siue vt loquitur Hilarius, naturaliter, i.e. secundum veram illã carnem suam nobiscũ coniungi; vt hoc vinculo & ipsi inter nos, & nos cum illo, adeoq; per illum verũ Deum & hominẽ, cum ipso Deo vnum fiamus, tum pietatis consensu, tũ sanctę carnis Christi cõmunione, tum vnius sancti spiritus participatione. Hæc verò quis vnquam nostrum negauit? Quis expressius quã nos vrgeret solet, nos totos cũ toto Christo, & vicissim illũ totum nobiscũ totis copulari oportere, vt simus & vnũ corpus mysticũ, & vnus spiritus cum illo, & inter nos quoq; per illum & in illo. Quo sensu recte tuetur Cyrillus, & Christũ nobiscum, & nos cum illo, corporaliter quoq;, & substantialiter, & naturaliter, & secundum ipsam carnem vniri. Quæ omnia accipit de re, quæ communicatur, non a de modo cõmunicationis, quẽ ille spiritualiter fieri vna nobiscum docet fidei nempe instrumẽto. Sed obijcitur, Cyrillum adhibere *commiscendi* verbũ, & ceræ liquefactæ similitudine non semel vti, Chrysostomũ etiam scribere, *Non fide tantum sed reipsa nos suum corpus efficit* Verum hæc oĩa de spirituali vnione & communione sunt accipienda: quia non aliã tradunt illi ipsi authores. Vnde Cypr. diserte ait, *non corporali, sed spirituali transitione Christo nos vniri, & corpus eius effici.* Hyperbolice a. istam cõmunionem explicant, vt ipsius veritatẽ ob oculos ponant. Et ideo Chrysost. ait, nos non fide tm̃, i.e. spiritu, sed etiam reipsa, i.e. secundum carnẽ effici corpus Christi mysticum. Vrgent etiam illã eiusdẽ; *præbens se palpandũ & comedendum: carni dentes infigere & complicari: sub manib. ad tempus detinetur: Vasa non eius qui inest partẽ capiunt, nec sentiũt, vos autem certe.* Sed hæc non alio pertinẽt, quam ad declarandam sacramentalis tum præsentiæ, tum perceptionis veritatẽ & efficaciam. Nam hæc quoque Chrysostomi sunt, *Ipsum videris & videndum se præbet* Quomodo? In sacramento. Sed sit ipse potius suarum hyperbolarum interpres, sic inquiẽs: *Intellectualibus ipsum oculis intueamur. Nihil enim sensibile tradidit nobis Christus, sed per res sensibiles, omnia intelligibilia.*

XLII. *Vigesimo* sic disputat Xaintes: Sublato reali illo situ carnis Christi in terris, quẽ consequatur etiam illa quæ ore ipso fiat perceptio merè imaginarium esse, quidquid de vera ipsiusmet totius Christi cõmunicatione docemus. Quoniã hoc modo omnis speculatio de Christo fuerit realis. Hic ã agitur de perceptione, q̃ vt verè sit realis ac substantialis, non oportet duntaxat illam talẽ esse obiectotenus, sed substantiã ipsam realiter & actualiter à percipiente sumi. *Resp.* 1. Vos mere imaginariũ corpus manducatis, quando illud inuisibile, & multis in locis simul esse fingitis. At nos docemus, verũ Christi corpus, quod sit in cœlis reipsâ positum, verbo tamen omnipotentis Dei fretã fidẽ spirituali modo complexam credenti copulare, non imaginatione, sed applicatione hypostatica. 2. Sane si corporalis est pceptio, sequitur necessario ipsarum substantiarum corporearum corporalem contactum requiri. Sed scriptura docet, mysticam esse illam coniunctionem. Hinc eleganter August. *Quemadmodum*, inquit, *Christus in nobis hic, sic nos ibi in illo sumus.* Num vero vel substantiarum contactu, vel modo existendi spirituali in cœlis sumus?

Respondeat idem Augustinus: *Christus caput nostrum sursum est, & nos deorsum: Et tamen ille nobiscum est, & nos sursum in illo sumus. Est autem ille in nobis hic, quando ipsius templum sumus, & nos in illo, quando ipsius membra efficimur.*

XLIII. *Vigesimo primo* Xaintes exagitat quasdam similitudines nostrorum. Prima sumta est à fundo siue prædio; cuius vera possessio non in eo est posita, vt vbicunque fuerimus, terra ipsa præsens nobis sistatur, sed vt donatio vel emtio rei procul etiam dissitæ ex pactis conuentis rata vtrimque habeatur. Rursus, vt ex eo fundo viuamus, nõ terream substantiam, sed fructus ipsius comedimus. Fundus noster, vt Dauid ait, Dominus est, Dominus, inquam, pro nobis homo factus. Eum nobis donat Pater, & ipse quoque seipsum vere nobis p̃bet, vt verbo & sacramentis t̃r. tificatur. Nos animo vera fide prædito verè illum nostrũ facimus, adeo vt licet corpus Christi in cœlis p̃maneat, nihilominus tñ à nobis in terra positis, ex Patris ipsiusq; Christi pacto nobiscũ inito, possideatur, vt ex eo vitę æternæ succum hauriamus. Quid ad hæc Xaintes? Negat fundũ actu & reipsa possideri, sed ciuiliter seu imaginarie duntaxat, nisi pedũ positio, acceptave gleba interuenerit, aut saltem nisi oculi sint iniecti. At vero huiusmodi ritib. dominiũ non traditur, sed ex pacto & voluntate contrahentium traditum significatur. Eodem modo in Euchatistia, ad solemnem vtrinque factam stipulationem accedit traditi panis & poculi esus & potus, quauis pedum positione, vel glebæ prehensione, vel oculorum coniectione significantior. Quod si ritibus illis rerum dominia reipsa adipiscimur, ex legum humanarum institutione, multo magis in ipsius Christi possessionem reipsa mitti, solenni illa sacrorum symbolorum receptione dicemur. Cæterum Xaintes ciuilem possessionem imaginariam interpretatur, admodum imperitè: cum verissime sit realis. Sed hoc transeat. Audiamus aliam ipsius exceptionem aduersus hanc similitudinem, Dicit, non tantum possideri, sed etiam percipi Christum à nobis oportere. Imo cur non expressiore verbo vtens, inseri nos etiam illi, vniri, & concorporari oportere dixit? Vtitur enim his etiam vocibus Scriptura, & nos semper ita loquimur. Sed modus istius vnitionis, perceptionis, insitionis, & concorporationis est mere spiritualis ex perpetuo Scripturæ & Patrum consensu.

XLIV. Altera similitudo nostrorum, quam Xaintes examinat, est à coniugio sumta, quam & ipsam ex prophetis & apostolis repetunt, vt ostendant ad illud spirituale nostrum cum Christo coniugium actualem illam corporum coadunationem minime requiri, siquidem inter absentes quoque verum ratumque initur matrimonium. At non tamen, inquit Xaintes, plenum ac reipsa consummatum illud dicitur, nisi ad consensum animorum præterea ipsarum substantiarum copula actualis accesserit. Sanè ita est, *Claudi:* quoniam corporale est illud coniugium. At nostrum illud cum Christo spirituale est. Quemadmodum igitur ad corporale plenum coniugium requiritur non modo consensus animorum, verum etiam realis illa & actualis corporum copulatio: ita etiam ad spirituale nostrum cum Christo coniugium non tantum intentio coniungendi, sed vera, & realis, & actualis totius Christi nobiscum coniunctio, sed mere spiritualis, est necessatia. Itaque hic non requiritur corporum coniunctio corporalis, sed totius Christi cum toto homine credente coniunctio mystica.

XLV. *Vigesimo secundo* ita disputat noster episcopus: Si perceptio corporis Christi est duntaxat spiritualis, vtique separatur substantia carnis ab eius fructu seu efficacia. Etenim corpus Christi est in cœlis, fructus ab ea ad nos effluens est in terris intra nos. Ita videmus calorem solis, postquam de sole in terram peruenerit; & vigorem, postquam à capite in alia membra se insinuauerit; & succum, postquam de radice in ramos diffusus fuerit; & fructum de fundo in alium locum exportatum, reuera locis diuidi à substantia rerum à quibus emanant. His enim similitudinibus vtuntur patroni spiritualis manducationis. Et tamen nolunt videri ij, qui substantiam carnis Christi & eius fructum locis diuidunt.

Respon. Quæ nos de carne Christi, adeoque de toto Christo, tanquam de causa efficiente, dicimus, Xaintes ad materiam quandam à Christo decisam detorquet. Hoc enim volumus, nos ita cum Christo coniungi, vt perpetua vnitione in ipso maneamus, & ille in nobis, vt participes fiamus carnis eius, & virtutis viuificæ quam caro Verbo vnita, & pro nobis in mortem tradita, & nobis verâ fide applicata, possidet. Ita neutra (caro, inquam, & vis illius viuifica) separatim communicetur. Etsi ergo caro Christi in cœlis manet, & nos in terra sumus positi: tamen spirituali modo simus participes carnis eius, & virtutis illius viuificæ; quia non potest à Christo quisquam viuificari, qui non sit factus ipsius membrum, vel Christi corporis particeps esse, qui non ab eo viuificetur. Et huc faciunt nostræ similitudines? quas ex perpetuo logicorum canone non oportet longius protrahere, quam propositum ipsum patitur. Sed pergit Xaintes: Substantia carnis Christi, Caluino teste, nequit ad nos peruenire, & efficacia nunquam ab illa separatur. Ergo nihil à nobis percipitur in cœna, authore Caluino.

Respon. Substantia carnis Christi ad nos non peruenit carnaliter, sed spiritualiter. Deinde efficacia carnis Christi latius patet, quam caro Christi: quomodo videmus radios solis latius patere ipso sole. Neque tamen hoc modo separantur vel caro Christi & eius virtus, vel sol & eius radij. Nulla itaque est hæc collectio Xaintis: Breuiter è tribus vnum colligant oportet: Aut substantiam & efficaciam reipsa & locis diuidi: aut in cœna non solam efficaciam, sed ipsam quoque carnis substantiam intra nos recipi: aut cœnam Caluinistarum puram esse animi imaginationem, in qua neque substantia, neque efficacia, neque vita, neque aliud quidquam recipiatur. Adde quartum, mi episcope: aut efficaciam & substantiam carnis spiritualiter à nobis percipi.

XLVI. *Vigesimo tertio* contendit duplicem manducationem siue perceptionem à nobis statui: vnam, quam illudendi causa substantialem vocemus, non quod per eam intra nos ipsam substantiam carnis Christi suscipiamus, sed quoniam nostra intellectualis imaginatio circa substantiam carnis totumque Christum versetur: alteram, quæ spiritalis sit, quoad naturam rei quam adipiscitur, vim vitæ scilicet; sed quoad modum realis fit, quia vim ipsam vitæ non fidetenus, sed reipsa capiat, & intra nostras animas recondat. *Respon.* Duæ res coniunctissimæ, nempe Christus & ipsius beneficia, veluti vita & iustitia, vna eademque apprehensione nobis communicantur. Quæ apprehensio substantialis est, quod ad rem apprehensam attinet: Spiritualis, quantum ad modum: realis, quantum ad vtrumque.

XVII. *Vigesimo quarto*: Si manducatio carnis Christi spititualis, est etiam substantialis, cur Caluinus negat Patres V. T. carnem Christi substantialiter comedisse? *Respond.* Caluinus loquitur comparate. Hæc enim sunt ipsius verba, *sacramenta Patrum & nostra secundum plus & minus differre, quia etsi communis vtriusque substantia est Christus, non tamen æqualis est eius exhibitio.* Si vtrisque communis est substantia, etiam substantiæ κοινωνία. Nos autem peculiari ratione dicimur participare carnem Christi substantialiter, quia participamus carnem illam natam, quam veteres participarunt nasciturum: sed non aliter tamen vtrique quam spiritualiter. At enim, inquit Xaintes, si nostra & Patrum perceptio non aliter fit quam per fidem, quare Patrum manducatio non æque habebitur actualis atque nostra? *Respon.* Fuit actualis, quatenus reipsa, seu ipso actu, participarunt carnem Christi promissam. Non fuit actualis, quatenus non fuit participatio rei actu iam existentis.

XLVIII. *Vigesimo quinto*: Si sit vna & eadem carnis participatio in verbi prædicatione, & in baptismo, qua in cœna, ergo vna & eadem virtus postulabitur. Non igitur singulari potentia opus fuerit in cœna. Et tamen Caluinus singularem quandam diuinam potentiam, & particulare miraculum in Cœna requirit. *Respond.* 1. Alia virtus Spiritus sancti à nobis non ponitur in sacramentis quam in verbo, aut in cœna quam in baptismo. Nec tamen hoc obstat quo minus ista vis magis in istis quam in verbo, & rursum magis in cœna quam in baptismo conspicuam se præbeat. Nam in sacramentis est specialis & visibilis applicatio. Et rursus in cœna est specialior applicatio, quam in baptismo: quia sumtio panis & vini est arctior vnitio, quam aspersio aquæ. Itaque si de re sit sermo, est vna potentia Spiritus sancti: si de modo, res vna & eadem aliter atque aliter agit per diuersa symbola. 2. Miraculum vnum idemque requiritur in verbo & sacramentis. Non est tamen istud miraculum in physica verbi actione, aut in sacramentali mutatione, sed in nostra cum Christo coalitione, quæ est magnum mysterium. Si vero inquit Xaintes, eadem est omnipotentia & participatio in verbo & sacramentis, cur Caluinus omnipotentiam & miraculum in cœna duntaxat celebrat? *Respond.* 1. eadem omnibus locis non protinus inculcantur. 2. satis aperte Caluinus prædicat virtutem Spiritus sancti in verbo & sacramentis. 3. peculiariter eam prædicat in S. cœna: quia ibi sese potissimum exerit, & quia hoc mysterium à nobis exinaniri vulgo clamitant aduersarij.

XLIX. *Vigesimo sexto:* Si in cœna non fit alia participatio, neque cum Christi carne connexio, quam per fidem, quid opus est miraculo, vt res locis suis disiunctæ, & suo loco manentes, spirituali vinculo colligentur? *Resp.* Miraculum in eo est positum, quod res tam procul dissitæ, sint tamen adeo arcte & efficaciter coniunctæ, vt Christus nobiscum sit vnum corpus & vnus spiritus.

L. *Vigesimo septimo*: Quia fideles interdum sumunt cœnam absque vllo fructu, propter incogitantiam aut tarditatem, nihil illi à cœna reportant. Nam spiritualiter non sumunt carnem Christi, vtpote qui fidem suam non exerunt: neque etiam oraliter participant. *Respond.* Vtilitas vsus sacramentorum non semper ad ipsius quo sumuntur temporis momentum restringitur. Tardius enim interdum regenerantur, qui tamen sunt in infantia baptizati: & multis vsuuenit propter tarditatem, vt cœnæ fructus aliquanto post tempore, plures & meliores edant. Perinde hic est, vt in semine, quod satum in agro, non simul atque satum est germinat.

LI. *Vigesimo octauo:* Si duo nobis porriguntur in cœna, vt Caluinus affirmat, nempe substantia Christi & efficacia, quo pacto vnum exhibetur, nempe efficacia, eodem oportet alterum, puta substantiam, exhiberi. *Respond.* Caro & efficacia Christi, vt res prorsus inseparabiles, eodem pacto sumuntur, id est fide: sed caro mediate, id est, per efficaciam, efficacia, immediate.

LII. *Vigesimo nono:* Fieri non potest vt quæ se non contingunt, reipsa coadunentur. Ergo oportet realiter coniungi substantiam carnis Christi cum nostra. *Respond.* Antecedens laborat, si sermo sit de contactu locali. Nam plurima se contingunt, contactu virtuali, vt loquuntur, & reipsa coadunantur. Si hoc philosophi pronuntiant de contactu virtuali, quid amabo nobis non sentiendum est de contactu spirituali? ὕδηλον ex superioribus.

LIII. *Trigesimo*: Quod non est, sumi non potest. Ergo necesse est, vt adsint res eo modo quo sumuntur, id est, adsint reipsa, vbi resident animæ & corpora nostra. *Respond.* 1. confunduntur hic ista duo, esse & adesse. 2. per fidem sumuntur etiam ea, quæ non sunt quidem, sed tamen promissa sunt: vt quando apostolus scribit, veteres eandem nobiscum escam comedisse. 3. sane corpus & sanguis Christi adsunt eo modo quo sumuntur, nempe spirituali. Sed, inquit Xaintes, vt deitas non diceretur reipsa omnibus rebus adesse, si tantum potentiam ac virtutem diffunderet, & non suam essentiam reuera omnibus in rebus exhiberet: ita caro Christi non potest reipsa percipi ab anima & corpore, nisi reipsa illis copuletur. *Resp.* Confunditur hic præsentia generalis cum speciali: id quod norunt anniculi theologi perperam fieri. Deus adest omnibus rebus, quia immensus est. Caro Christi adest omnibus credentibus, quia percipitur vera fide, operatione Spiritus sancti.

LIV. *Trigesimo primo*: Frustra illusiones fiunt à Caluinistis de potentia Spiritus sancti, per quam cohæreant inter se longissime disiuncta. Nam nisi potentia illa applicet reuera vnum alteri ex separatis vt se contingant, non illa coadunabit reipsa inter se, sed per vinculum commune colligabit, nec tamen efficiet reipsa coniuncta inter se. Non enim quæ vni tertio reuera annectuntur, propterea inter se connectuntur reuera: vt cœlum & terra si dicerentur per elementa intermedia vniri, non tamen per id inferretur apte coadunari inter se reipsa, quoniam non maior fit appropinquatio cœli & terræ, quam si nullum interueniret ligamen. *Respon.* Scriptura docet, nos vniri & cum Deo Patre, & cum Christo, & inter nos. Triplex ista vnio non merebitur hoc nomen, si verum est, quod Xaintes scribit. Nam primę vnitionis vinculum est nostra cum Christo mediatore coniunctio. Secunda perficitur per spiritum Christi: vt & tertia. In nulla vero horum est contactus corporalis. Sed Xaintes semper hæret in coniunctione crassa & immediata corporum: quam scriptura ignorat.

Quod

Quod attinet ad exemplum de vnione cœli & terræ, istud non facit ad rem: quia cœlum & terra non fiunt vnum, quomodo nos simus vnum cum Deo, cum Christo, & inter nos.

LV. *Vltimo*: Ecclesia per totum orbem diffusa perpetuo ita sensit, vt asseruerit, corporis & sanguinis Christi naturam ita sumi, vt immissa corpori nos totos alant ad vitam immortalem. *Resp.* Contrarium patet ex iis, quæ superiori capite, in primis sub finem, disseruimus de spirituali manducatione.

LVI. Sed manum de hac tabula: vbi prius respondero ad illud argumentum quorundam, non esse parem rationem eucharistiæ & Baptismi, vel etiam prædicationis verbi: quod Christus instituerit eiusmodi epulum, vt corpus suum reuera vi promissionis alligauerit pani sacro, & discipulis panem istum in os & manus dederit, adeoque etiam corpus suum. *Respond.* 1. Patet esse rationem inde patet, quod eadem vbique sit promissio, eadem res promissa, & eadem fides. Discrimen tantum est in modo docendi. 2. Corpus Christi non vnitur pani, vnione aliqua corporali, sed tantum *sacramentali*. Vnitur autem reuera animæ fideli. Neque enim corpus Christi adest propter symbola, sed propter homines credentes. 3. Mutua est inter dationem & receptionem conuenientia. Itaque vt dantur signa corpori, sic corpore recipiuntur: & vt fideli dantur res significatæ, ita quoque fide percipiuntur. Quod attinet ad illud argumentum, quod adferunt contra manducationem spiritualem: Reprehenduntur quidam 1. *Cor.* 11. quod indigne recipiant corpus Christi. At isti non recipiunt fide corpus Christi: quia vtiliter reciperent, si ita reciperent. Ergo recipiunt solo corpore: hoc inquam, argumentum plene resolutum vide seq. cap. 4. §. 1. & seqq.

CAP. III.

De manducatione indigna corporis Christi in Eucharistia, sententia Catholicorum.

I. SEquitur de manducatione indigna corporis Christi in Eucharistia. Quam materiam ex nostris accurate persecutus est, quem paulo ante citauimus, *Zacharias Vrsinus in Consideratione Commonefactionu*; item *Martus Beumlerus de manducatione infidelium*: ex Aduersariis, *Bellarminus hinc inde in libris suis de Eucharistia, nominatim lib.* 1. *c.* 13. & ante eum *Claudius de Sainctes* in suis tractatibus de cœna Domini.

II. Sententiam Catholicorum hac de re, quantum ad hypocritarum manducationem, ita recitamus ex Confessione Heluetica posteriore, cap. 21. *Caterum qui nulla cum fide ad hanc sacram Domini mensam accedit, sacramento duntaxat communicat, & rem sacramenti, vnde est vita & salus, non percipit. Et tales edunt indigne de mensa Domini. Qui autem indigne edunt de pane Domini, & de poculo eius bibunt, rei fiunt corporis & sanguinis Domini, & ad iudicium sibi edunt ac bibunt. Nam cum vera fide non accedant, mortem Christi contumelia afficiunt, & ideo damnationem sibi ipsis edunt & bibunt.* Item ex. Confessione Belgica, artic. 35. *Præterea quamuis sacramenta sint coniuncta rei ipsæ significatæ: amba tamen res ista non ab omnibus recipiuntur. Malus enim recipit quidem sacramentum in suam condemnationem, at rem, seu veritatem sacramenti, non recipit. Verbi gratia, Iudas & Simon Magus receperunt quidem ambo sacramentum: Christum vero, qui illo significabatur, minime. Solis enim fidelibus Christus communicatur.*

III. Atque his verbis continetur vna species manducationis indignæ. Vtramque speciem illius ita circumscribimus vt dicamus illam cadere partim in indignos, partim in dignos. Dicimus autem, omnes illos esse indignos hoc sacro epulo, qui non sunt præditi vera fide, vt sunt hypocritæ. Digni, qui indigne manducant, sunt qui non recte se præparant ad hoc tantum conuiuium, id quod sæpe numero accidit etiam credentibus, vt docet Apostolus 1. *Cor.* 11. Priores illi non manducant corpus Christi in rei veritate, sed tantum in sacramento. Alia est ratio posteriorum. Quod ita patet. Magnum est discrimen inter dignam & indignam tractationem à digna & indigna persona. Persona digna, id est, homo credens in Christum, interdum digne, interdum indigne sumit panem & vinum; semper vero percipit corpus & sanguinem Christi per fidem. At persona indigna, id est, homo incredulus, semper indigne sumit panē & vinum, nunquam vero percipit corpus & sanguinē Christi. Itaque non immerito aliquis distinxerit inter manducationem indignam, & manducationem indignorum. Atque hæc est indigna manducatio corporis Christo: non vero illa, qua Bellarminus & reliqui Papistæ dicunt verum & substantiale corpus Christi ab impiis & incredulis vere manducari oraliter; licet reatum inde sibi contrahant. Argumenta pro nostra sententia hæc adferimus.

IV. *Principio* Scriptura clare negat, infideles aut impios, vllam veram & internam cum Christo habere communionem, quatenus & quamdiu tales sunt. Sic enim Apostolus docet 1. *Cor.* 10. Non potestis poculum Domini bibere, & poculum dæmoniorum: non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum. Et 2. *Cor.* 6. Quæ concordia Christo cum Beliali? Sic 1. *Iohan* 1. Si dixerimus, nos communionem cum eo habere, & in tenebris incedimus, mentimur, nec sincere agimus. Quod si in luce incedimus, sicut ipse est in luce, communionem habemus cum eo mutuam, & sanguis Iesu Christi Filii eius purgat nos ab omni peccato. Ex quibus perspicuum euadit, ipsum Christum, seu corpus Christi ab infidelibus reuera, & quidem oraliter, in sacramento non manducari. Sane κρίμα dæmoniorum, participes mensæ dæmoniorum, & bibentes poculum dæmoniorum, non sunt κρίμα Christi, neque participes mensæ & poculi Domini reipsa, vtcunque participes sint symbolorum. At impii sunt κρίμα dæmoniorum &c.

V. *Secundum argumentum* ita se habet. Non credentes non manducant corpus Christi. Impii non credunt. Ergo impii non manducant corpus Christi. Maior probatur ex *Iohan* 6. Ego sum panis ille vitæ: qui venit ad me, nequaquam esuriet: & qui credit in me, non sitiet vnquam. Et *Augustinus in Iohan. tract.* 26. ait: Credere in eum, hoc est manducare panem viuum. *Hilarius lib.* 8. *de Trinitate*: De veritate corporis & sanguinis Domini non est relictus ambigendi locus. Nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra vere caro est, & vere sanguis est. Et hæc accepta atque hausta id efficiunt, vt & nos in Christo, & Christus in nobis sit. *Excipiunt* aduersus hoc argumentum, esse fallaciam à dicto secundum quid ad dictum simpliciter. Non credentes, siue impii, non edunt spiritualiter: sed hinc non sequitur, eos non edere corporaliter carnem Christi. Quo pertinet illud *Augustini tract.* 26. *in Iohan.* Qui non manet in Christo, & Christus in ipso, is non manducat spiritualiter ipsius carnem.

Respond. Qui non credunt, simpliciter & nullo modo edunt ipsum corpus Domini. Distinctionem vero manducationis ipsius corporis; in spiritualem & corporalem, Patres non agnoscunt. Sic enim *Augustinus de ciuit. Dei lib.* 21. *cap.* 25. Non est existimandus reuera comedere corpus Christi, qui non est in corpore Christi, aut in quo non manet Christus, aut non ipse in Christo. Locus autem ex *tract.* 26. *in Iohan.* allatus ad probandam distinctionem manducationis corporis Christi in spiritualem & corporalem, luculenter eam refutat. Sic enim ait Augustinus: Hoc est ergo manducare illam escam, & illum bibere potum, in Christo manere, & illum in se habere. Ac per hoc, qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, procul dubio nec manducat spiritualiter eius carnem, nec bibit eius sanguinem: licet carnaliter & visibiliter premat dentibus sacramentum corporis & sanguinis Christi: sed magis tantæ rei sacramentum, ad iudicium sibi manducat & bibit; quia immundus præsumsit ad Christi accedere sacramenta, quæ aliquis non digne sumit, nisi qui mundus est. His verbis perspicue testatur Augustinus, infideles reuera non corpus Christi, sed duntaxat sacramentum corporis accipere.

VI. *Tertio* loco sic argumentamur: Mortui secundum vitam spiritualem, non edunt cibum vitæ spiritualis: sicut mortui, quantum ad vitam corporalem, non edunt cibum vitæ corporalis. Impii sunt mortui ratione vitæ spiritualis. Ergo cibum vitæ spiritualis non possunt edere. *Excipiunt*, plus esse in conclusione, quam in præmissis: Impii non edunt corpus Christi spiritualiter, cum sint spiritualiter mortui: sed edunt tamen corporaliter, cum corporaliter viuant. *Resp.* Est petitio principii. Oportet enim probare istam distinctionem, quam cap. 1. & 2. refutauimus. Itaque non est plus in nostra conclusione, quam in præmissis. Neutrius enim vitæ cibus edi potest à mortuis. Viuere corporali vita oportet eum, qui cibum edat, quo vita spiritualis alitur. Sic viuere vita spirituali oportet eum, qui cibum edat, quo vita spiritualis alitur. Et sicut alimentum corporale non potest edi spiritualiter: sic alimentum spirituale non potest edi corporaliter. Præterea spiritualis cibus, vtpote corpus Christi, est cibus animæ. Cibus autem animæ, non potest corporis, sed animæ ore manducari. Os animæ est fides. Hoc os cum non habeant impii, cibum animæ non possunt edere. Denique spiritualis cibus caro Christi dicitur, non quia ipsa sit spiritus, id est, incorporea substantia; sed quia manducatur spiritu, seu spiritualiter, id est, animo & corde per operationem spiritus diuini, & quia spiritualem vitam manducata alit. Qui ergo spiritualem cibum fingit edi corporaliter, ex cibo animæ, cibum corporis facit. *Iterum excipiunt* duo ista. 1. corpus Christi est cibus animæ & corporis. 2. Christus promisit etiam impiis corpus suum oraliter edendum.

Respon. 1. Corpus Christi quando dicitur esse cibus animæ, non intelligitur anima, vt est substantia, sed vt est spiritus hominis regeniti, seu ipse homo interior. Itaque quando dicitur, quod Corpus Christi sit cibus animæ & corporis, intelligitur substantia animæ & corporis, non vt est substantia, sed vt est substantia hominis regeniti. Atque ita corpus Christi est cibus spiritualis tum animæ tum corporis. 2. Proferatur ex Scripturis illa promissio.

VII. *Quarto*: Quicunque manducant Christum, viuunt per eum. Impii non viuunt ex eo. Ergo impii non manducant eius carnem. *Excipiunt*, distinguendo maiorem: Qui manducant Christum spiritualiter, viuunt per eum. Vnde sequitur, impios non manducare spiritualiter. *Respond.* Neque Scriptura, neque Veteres hanc distinctionem agnoscunt: ideoque non est recipienda. Christus enim vniuersaliter loquitur: Si quis ederit ex hoc pane, viuet in æternum. Nimirum vt calor ab igne, lux à sole, sic vita & salus à Christi carne non potest separari: vbi est Christus in homine, ibi sunt omnia ipsius beneficia: & vicissim, vbi sunt beneficia Christi in homine, ibi est Christus. Christus ergo repudiatus occidit & iudicat: manducatus vero semper viuificat. Sic enim vult & promisit. Cum autem per fidem & vitæ & Christi participes fiamus, impium est alterum ab altero separare.

VIII. *Quinto*: Donum spirituale nonnisi spiritu & mente seu anima accipitur. Totus autem Christus est donum spirituale. Ergo nonnisi spiritualiter, id est, animo & corde, percipitur. *Excipiunt*, 1. Etsi dona spiritualia mente tantum percipiuntur, tamen absque fide hoc potest fieri. Quare non sequitur: Corpus Christi in S. cœna est donum spirituale. E. fide tantum percipitur. Sane videmus multa dona spiritualia ab impiis excipi sine fide: vt donum sapientiæ, prophetiæ, & similia. 2. Corpus Christi non est tantum donum spirituale, sed etiam corporale.

Respond. 1. Dona spiritualia, quæ piis & hypocritis communia sunt, possunt sine fide accipi. Sed dona spiritualia, quæ sunt propria filiorum Dei, absque fide non possunt accipi. Talis autem est esca & potus spiritualis. 2. Corpus Christi tantum est donum spirituale: quia Christus id diserte docet *Ioan.* 6. Rursus *excipiunt*: Potest aliqua res spiritualis etiam corporeis membris & sensibus percipi vt donum linguarum. *Resp.* Sane potest. Sed esca & potus spiritualis, nonnisi spiritualiter, manu & ore spirituali, id est, vera fide, & ventriculo spirituali, id est, animo seu corde spiritu Dei renato, potest accipi: & nonnisi spirituali nutritione nos viuificare, hoc est, spiritu vtrinque inhabitante, nosque ei vniente & conformante. Hic nō ab re fuerit, obseruare multiplicē homonymiā vocabuli *spirituale*. Alias dicitur spirituale essentia, alias proprietatibus, alias subiecto, alias obiecto, alias respectu efficientis, alias respectu effectus, alias modo percipiendi, alias inhabitatione, alias significatione. Corpus Christi est spirituale in cœlis, quatenus præditum est proprietatibus spiritualibus, hoc est, regno gloriæ competentibus. Est spirituale in cœna, quia spiritualiter percipitur. Est spirituale in cordibus, quia ibi habitat per spiritum. Panis eucharistiæ est cibus spiritualis ratione significationis. Porro dona & promissa Dei, aut sensu percipiuntur, idque mediate vel immediate, vt donum eloquentiæ, miraculorum, & simi-

lia, quæ per effectus suos incurrunt in sensus: aut sola fide, vt manducatio carnis Christi.

IX. *Sexto.* Non credenti promissio est inutilis, & nihil exhibet. Præsentia corporis Christi in cœna est promissa. Ergo non credenti corpus Christi non est præsens, & non exhibetur. Clarius ita: Res promissæ in sacramentis, non accipiuntur sine fide. Communio corporis & sanguinis Christi est res promissa in S. cœna. Ergo non fit, nisi per fidem. Hoc argumentum aduersarius *elidit*, negando maiorem, duobus modis. 1. quia incredulitas hominum non abolet veritatem Dei, vt *Rom* 3. pluribus docet Apostolus. 2. quia etiam non credentes habent integrum sacramentum, iuxta illud *Augustini de baptismo lib.* 3. *c.* 14. Non interest, cum de sacramenti integritate & sanctitate tractatur, quid credat, & quali fide imbutus sit ille, qui accipit sacramentum. Interest quidem plurimum ad salutis viam, sed ad sacramenti quæstionem nihil interest. Fieri enim potest, vt homo integrum habeat sacramentum, & peruersam fidem.

Respond. 1. Paulus non dicit, infideles accepisse res promissas in euangelio & sacramentis: sed promissiones de seruando per Christum semine Abrahami, non esse irritas reliquiis electis, etsi pereat impia multitudo. Sicut ergo in veteribus, sic etiam in nouis sacramentis, non periclitatur, neque irrita fit veritas & constantia diuinarum promissionum, quando fideles accipiunt eum signis res significatas, inuisibiles, & spirituales: impii autem & hypocritæ nihil, nisi externa & visibilia signa ad exitium. 2. Augustinus hoc vult docere, verbum & sacramenta manere integra, etiam tum, quando homines non credunt illis, aut non recte credunt. Non enim desinit ordinatio & institutio diuina, etiamsi abutantur ea infideles. Verbum Dei semper manet verbum Dei, hoc est, diuina veritas, siue à credentibus & obtemperantibus, siue à non credentibus aut repugnantibus audiatur. In audientibus autem est ingens discrimen: quorum illi accipiunt, quod promittit Deus credentibus; hi vero, quod minatur non credentibus. Sic etiam sacramenta semper sunt integra, sancta, vera, & perfecta sacramenta, quod attinet ad Deum ordinantem ea ad voluntatis suæ testificationem & in illis offerentem res significatas: & tamen non credentibus sunt inanes ceremoniæ, sicut illis promissio est inanis sonus, non veritatis diuinæ, sed illorum fidei defectu & culpa. Itaque sacramenta semper sunt sacramenta respectu Dei, quæ tamen impiis non sunt sacramenta respectu ipsorum, hoc est, nihil eis, neque promittunt, neque offerunt rerum inuisibilium & significatarum. Ratio est manifesta; quia promissio gratiæ & communionis Christi semper habet adiunctam conditionem fidei, siue in sacramentis, siue extra ea, siue expressam, siue intellectam. Et locutiones sacramentales nihil aliud sunt, nisi adiunctio promissionis huius ad signum visibile, semper habens inclusam conditionem fidei. Hæ enim propositiones: Baptismus nos seruat: est ablutio peccati: est sepultura in mortem Christi: est incorporatio in Christum: exponuntur per illam, Qui credit & baptizatur, seruabitur. Neque Deus mutat sententiam promissionis, sed confirmat additione symbolorum, & idem significat per symbola & verba. Non igitur violat non dando incredulis, sed potius violaret promissionis veritatem, dando ipsis res significatas visibilibus signis sacramentorum; quia sic etiam infidelibus daret, quæ solis fidelibus se daturum promisit. Cum ergo Christus carnem & sanguinem suum se daturum in escam & potum vitæ æternæ, solis credentibus in ipsum promiserit, atque his etiam solis Cœnam suam instituerit, in huius rei testificationem; non facit quidquam contra suam promissionem, cum se non communicat respuentibus & conculcantibus ipsum sua infidelitate. Sic itaque firma est nostra maior. Sacramenta enim sunt externa & visibilia signa gratiæ Dei in Christo nobis factæ, addita promissioni gratiæ, & annexam habentia promissionem gratiæ, atque adeo sunt verba visibilia, idem promittentia, significantia, repræsentantia, confirmantia, & exhibentia fidei & oculis nostris, quod vox Euangelii promittit fidei & auribus. Sicut ergo promissio gratiæ est inanis sonitus, sic sacramenta sunt inane spectaculum, inanis ceremonia non credenti id, quod Deus per verba & signa de voluntate sua testatur & promittit. Nihil enim promittunt, neque verba, neque signa, non accipientibus fide id, quod promittitur. Et qui aliquid aliud præter gratiæ promissionem in sacramentis promitti, aut aliquid inuisibile in eis dari fingunt, sine fide, manifesta idola comminiscuntur & defendunt, secundum dicta, Qui crediderit & baptizatus fuerit, seruabitur: Circumcisio est signum & sigillum iustitiæ fidei. Hinc vt circumcisio proderat seruanti legem, non seruanti autem, præputium facta est: ita baptismus prodest credenti, incredulo non item. Rursus sacrificia expiabant peccatum: & tamen bouem sacrificans infidelis, erat quasi interficiens virum. Ita panis, quem frangimus est communio corporis Christi; & tamen per solam fidem Christus habitat in cordibus nostris.

X. *Septimo*: Sublato termino sacramenti, tollitur relatio, id est, forma, ac proinde ipsum sacramentum. Impii tollunt terminum Cœnæ, scil. vnionem cum Christo. Ergo cœna ipsis non est sacramentum, cum pereat ipsis formale sacramenti. *Exceptionem* adhibent geminam. 1. manet interim materiale, quod est panis & corpus Christi. Istud autem materiale est fundamentum relationis. Et hoc materiale accipiunt impii, etiamsi terminum non assequantur. 2. sacramentum manet integrum, etsi homo est infidelis: vt patet ex argumento proxime præced. *Respond.* 1. In relatis hoc est perpetuum, vt sublato formali, tollatur relatio. Ita limes non amplius discernens agros, non amplius limes, sed lapis otiosus est. Ergo etiam sacramenta, cum respectu impiorum, amittunt relationem suam ad terminum, non amplius sacramenta sunt, sed otiosæ ceremoniæ. Itaque corpus Christi in ceremonia, quæ non est sacramentum, manducari non potest. Non enim promissiones sacramentorum ad ritus debent extendi, qui sacramenta non sunt. Hæc ratio est, quare asseruatio, circumgestatio, & adoratio panis sit idololatria. Maneat itaque hoc, in omnibus sacramentis, sublato formali, id est, ratione sacramenti, nihil esse reliquum, nisi inanem ceremoniam. 2. Sicut verbum Dei integre prædicatur hypocritis, sed non applicatur: ita sacramentum integre administratur iisdem, sed non applicatur ipsis res sacramenti. Nimirum Deus sua ordinatione non desinit referre ceremoniam ad suum terminum, etsi huc non referat eam incredulitas impiorum. Deus offert ipsis vtrumque, signum & rem: ipsi vero abiecta re, signum solum accipiunt, quod manet quidem signum ex parte Dei, atque etiam ex parte deinceps resipiscentium: sed non ex parte abutentium: nisi forte vocetur ipsorum respectu sacramentum, vt ipsis sit nota & tessera Christianismi, seu communionis externæ in ecclesia visibili.

XI. *Octauo*: Qui non sunt participes spiritus Christi, neque carnis ipsius participes sunt. Non enim caro eius communicari potest cuiquam sine spiritu. Impii non sunt participes spiritus Christi. Ergo neque carnis. *Excipiunt*, maiorem loqui de manducatione spirituali: esse aliam in cœna manducationem oralem, quæ possit etiam esse sine communicatione Spiritus Christi.

Respond. Scriptura sacra & veteres de manducatione carnis Christi simpliciter & vniuersaliter asseuerant, eam sine spiritu regenerationis nemini contingere, nusquam facientes mentionem exceptionis aut distinctionis huius, aut manducationis oralis absque spiritu Christi. Contrarium prorsus docent Scripturæ & veteres, non separari nempe Spiritum viuificantem à carne Christi, ita vt neque Spiritus Christi quisquam particeps esse possit, quin etiam corporis sit particeps, neque carnem manducet quisquam, quin Spiritu Christi in eo habitante, Christo vniatur & conformetur. Ratio manifesta est; quia omnes in vnum corpus baptizamur per vnum Spiritum: & qui adhæret Domino, est vnus Spiritus cum eo, id est, eodem Spiritu viuificatur & regitur. Ideo Dominus inquit: Qui manducat carnem meam, in me manet, & ego in ipso, & viuet propter me. Et *Augustinus*: Non est existimandus reuera comedere corpus Christi, qui non est in corpore Christi, aut in quo non manet Christus, aut Christus in ipso.

XII. *Nono*: Hoc est corpus meum, ait Christus, quod pro vobis traditur. Pro infidelibus corpus Christi non est traditum. Ergo ab his non editur. In hoc argumento aduersarii *negant* minorem: quia pro omnibus sufficiens est victima, etsi non omnibus applicatur. Hinc 1. *Iohan.* 2. diserte dicitur, Christum esse propitiationem, non pro nostris tantum, verum etiam totius mundi peccatis. Et Christus ait *Iohan.* 6. Caro mea est, quam dabo pro mundi vita.

Respond. At nos non de sufficientia victimæ Christi, sed de applicatione loquimur. Sententia enim argumenti nostri hæc est: Quorum peccata expiat, hoc est, quibus applicatur & imputatur à Deo, his in cibum destinatur, & datur edenda victima Christi: non autem iis, ad quos non pertinet. At soli credentes expiantur per hostiam corporis Christi. Ergo solis credentibus datur manducanda. Maior est expressa *Hebr.* 13. Habemus altare, ex quo non habent potestatem edendi, qui tabernaculo deseruiunt, id est, qui alibi, quam in Christo iustitiam quærunt, & fide sacrificium Christi sibi non applicant. Idem euidenter confirmat Christus in institutione cœnæ, cum panem dicit, nobis esse debere corpus suum pro nobis traditum, & vinum sanguinem suum pro nobis fusum. His enim verbis ostendit, se per hæc symbola, non tantum corpus suum, quatenus verum corpus est, sed etiam quatenus pro nobis traditum est in mortem, & fractum in cruce, repræsentare, ac se testari iisdem hominibus, nempe fidelibus suis; se esse cibum vitæ, quibus est factus victima redemtionis: eosdem se pascere & redimere, non aliquos redimere, quos non pascat: aliquos pascere, quos non redimat, hoc est, quos sacrificii sui applicatione non iustificet. Nihil ergo opus erat aduersarium laborare in probanda sufficientia sacrificii & meriti Christi pro peccatis omnium hominum. Nos enim hanc vltro agnoscimus absque iactura nostræ minoris, quæ de applicatione loquitur, ex parte Dei & ex parte nostra, id est, de imputatione & fiducia satisfactionis Christi.

XIII. *Decimo*: Apostoli manducabant panem Dominum, Iudas panem Domini contra Dominum, vt scite ait *Augustinus tract.* 59. in *Iohannem*. Ergo Iudas non edebat corpus Christi. *Excipiunt*, Augustinum non panem Eucharistiæ vocare panem Dominum, sed panem illum viuum, qui de cœlo descendit, *Iohan.* 6. panem autem Eucharistiæ vocare panem Domini: quod citra idololatriam nemo sic possit loqui, panem Dominum; quia non est personalis vnio, sed tantum sacramentalis, inter panem & corpus Christi. Quare Augustinus non distinguit sacramentum, quod pariter sumserunt Apostoli & Iudas, sed manducationem viuificam & exitiosam. Alibi enim expresse dicit, ipsum corpus Domini à Iuda sumtum esse, *Serm.* 11. *de verbis Domini*, & *epist* 162. 163. *Respond. Primo*, Est manifestum, Augustinum non discernere hic modum manducandi, sed cibum, qui manducabatur ab Apostolis & Iuda. Neque enim differentia specifica determinat vocem *manducare*, sed vocem *panis*. Et plurima sunt Augustini loca, quæ testantur, hanc ipsius mentem esse: vt cum dicit, impios ad exitium sumere, & dentibus premere, visibile sacramentum carnis Christi, quod hic nominat panem Domini, & opponit pani Domino, tanquam signum significato. 2. Non est idololatria, sed metonymia sacramentalis, si quis panem eucharistiæ in legitimo vsu sumtum dicat esse panem Dominum. 3. Sane Iudas sumsit corpus Domini, sed sacramentotenus, seu in sacramento, at non in rei veritate: de quo quæritur.

XIV. *Vndecimo*; Panis filiorum Dei non est panis canum. Corpus Christi est panis filiorum Dei. Ergo illum non accipiunt canes, id est, increduli. *Excipiunt.* 1. Corpus & sanguis Christi sunt tantum filiorum, quantum ad fructum & efficaciam viuificam: sed quod ad substantiam attinet, sunt totius mundi. 2. Mulier Cananæa *Matth.* 15 erat canis, & nihilominus tamen Christus ipsi dedit beneficia filiorum. *Respond.* 1. Falsum est, beneficia carnis Christi solis filiis, ipsam vero carnem etiam canibus communicari. Vt enim nemo beneficiorum Christi sine Christo: sic & Christi nemo sine beneficiis ipsius potest habere communionem. Omnis, qui viuit per eum, manducat eum, & omnis, qui manducat eum, viuit per eum. *Iohan.* 6. Præsens autem est in Ecclesia omnibus humanitas Christi, non substantialiter & corporaliter existens nunc in terris, sed spiritualiter; piis, copulatione cum ipsis per Spiritum suum; impiis, oblatione in verbo & sacramentis. Viuificat ergo pios merito suo, & vnione cum ipsis per Spiritum: & iudicat impios separatione ab ipsis, & latione sententiæ aduersus ipsos. 2. Cananæa; cum gratiæ Christi fieret particeps, non erat amplius canis: alioqui non potuisset ei dicere, O mulier, magna est fides tua! Vocatur autem

tem canis à Domino, non iam ratione infidelitatis, sed ratione stirpis ethnicæ.

XV. *Duodecimo*: Extra vsum institutum à Deo nihil habet rationem sacramenti. Sine fide nullus est vsus institutus & legitimus cœnæ Domini. Ergo sine fide non est sacramentum. Hinc Paulus de abutentibus dicit 1. *Cor.* 11. Non est inter vos edere cœnam Dominicam. Quare cum S. cœna impiis non sit sacramentum, non possunt ibi manducare corpus Christi. Neque verò est, quod nobis obiiciant, nos contradicere nobis: quia scribimus sacram cœnam esse hypocritis sacramentum ratione communionis externæ, & ipsis plane non esse sacramentum. Nam hæc posterior enuntiatio respicit communionem internam: quæ vnice spectanda est in sacramento. Nimirum sacramentum aut est actio externa seu ceremonia, aut actio externa & interna simul. Vere itaque dicimus, sacramenta posteriori sensu hypocritis non esse sacramenta; quia hoc pacto ad integritatem sacramenti requiritur, vt sit sacramentum communionis internæ & externæ simul.

XVI. *Decimo tertio*: Quibus sacramenta non sunt instituta à Deo, illis nihil promittunt rerum significatarum. Impiis cœna non est instituta. Ergo nihil eis promittit: ac proinde nihil accipiunt, nisi externa symbola. *Decimo quarto*: Qui nihil accipiunt eorum, quæ significantur verbis euangelii, nihil etiam accipiunt eorum, quæ significantur symbolis sacramentorum. Idem enim vtrobique significatur & promittitur: neque signa promissionis repugnant promissioni, aut eam mutant, aut aliquid aliud promittunt, quam promissio, cui sunt annexa; sed eandem confirmant. Impii autem nihil accipiunt significatum verbis euangelii. Ergo neque aliquid significatum sacramentis, siue signis euangelio annexis.

XVII. *Decimoquinto*: Paulus non dicit, corpus Domini, sed panem & vinum indigne sumendo, iudicium edi & bibi. Iudicium autem edere non est edere Christum, qui est nobis factus à Deo iustitia. Item, edentes panem indigne, ait reos fieri corporis Christi, eo quod non discernunt, id est, honore debito non afficiunt corpus Christi. Fieri autem reum corporis Christi, & corpus Christi non discernere, non est corpus comedere, teste Apostolo *Hebr* 10. Ergo non corpus Christi, sed panis editur indigne & ad iudicium; quia profanatio symboli redundat in contumeliam rei signatæ.

XVIII. *Decimo sexto & vltimo*. Patres nobiscum faciunt. *Primo* enim docent, impios & infideles nullo modo, id est, neque quantum ad substantiam, neque quantum ad fructum, neque corporaliter, neque Spiritualiter manducare ipsum verum corpus Christi, neque bibere ipsum verum sanguinem Christi. *Deinde* affirmant, omnes qui manducant verum illud corpus Christi, habere vitam æternam. *Primam assertionem* præter illa, quæ paulo ante attulimus, confirmant hæc testimonia. *Augustinus citatur in iure canonico, de consecrat. dist* secunda, *capitulo*, Quid est, *ex sermone de verbis euangelii, hanc in sententiam*: Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Si itaque in me manet, & ego in illo, tunc manducat, tunc bibit. Qui autem non in me manet, nec ego in illo, etsi accipit sacramentum, acquirit magnum tormentum. *Idem eadem distinct. cap.* Qui discordat, *citatur hoc modo, ex tom* 3. *sententia* 339. Qui discordat à Christo, nec corpus eius manducat, nec sanguinem bibit, etiamsi tantæ rei sacramentum ad iudicium suæ præsumtionis quotidie accipiat. *Idem lib.* 21. *de ciuit. Dei c.* 25. Non dicendum, eum manducare corpus Christi, qui in corpore non est Christi. *Et paulo post*: Nec isti dicendi sunt manducare corpus Christi, qui nec in membris computandi sunt Christi. *Chrysostomus homil.* 24 *in* 1. *Cor.* 10 Aquilæ in hac vita facti ad ipsum cœlum euolemus, vel potius supra cœlum. Vbi enim cadauer, inquit, ibi & aquilæ. Cadauer Domini corpus propter mortem: nisi enim ille cecidisset, nos non resurrexissemus. Aquilas autem appellat, vt ostendat, ad alta eum oportere contendere, qui ad hoc corpus accedit, & nihil cum terra debere ei esse commune, neque ad inferiora trahi & rapere, sed ad superiora semper volare, & in solem iustitiæ intueri, mentisque oculum acutissimum habere. Aquilarum enim, non graculorum hæc mensa est. *Cyrillus lib.* 13. *in Leuiticum*: Cibus iste sanctus non est communis omnium, nec cuiusque indigni, sed sanctorum est. *Bernhardus in epist. ad fratres de Monte, de vita solitaria*: Sacramentum sicut ad vitam accipit indignus, sic ad iudicium & mortem suam indignus. Rem vero sacramenti nemo percipit nisi dignus & idoneus. Sacramentum enim sine re sacramenti sumenti mors est: res vero sacramenti, etiam præter sacramentum sumenti, vita est æterna. Hic nihil habent aduersarii, quod dicant, nisi velint ad suam petitionem principii reuolui: dicta Patrum loqui de Spirituali manducatione corporis Christi, non vero de sacramentali, siue orali & corporali manducatione corporis eius. Ipsis enim manducatio sacramentalis siue oralis extenditur ad ipsum Christi corpus. Sed iam sæpe ostendimus, distinctionem illam repugnare Scripturis & Patribus. Et vero dicta Patrum modo recitata ferme ita clara sunt, vt manibus possit palpari, illos loqui distincte de sacramento & re sacramenti: & quando dicunt corpus Christi manducari sacramentaliter, metonymice loqui, hoc sensu. Panis sacer manducatur sacramentaliter, id est, oraliter: corpus Christi manducatur sacramentaliter, hoc est, sacramentum corporis Christi manducatur oraliter. Iam confirmemus *secundam* nostram assertionem. *Ambrosius lib.* 4 *de sacramentis, cap.* 5. Qui manducauerit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorum. *Citatur in iure canonico, de consecrat. distinct.* 2. *capitulo* Ante benedictionem. *Idem serm.* 18 *in psal.* 118. Christus mihi cibus, Christus mihi potus &c. Quomodo morietur, cui cibus vita est? Quomodo deficiet, qui habuerit vitalem substantiam? *Idem de iis qui mysteriis initiantur*: Iste panis viuus, qui descendit de cœlo, vitæ æternæ substantiam subministrat: & quicumque hunc manducauerit, non morietur in æternum, & est corpus Christi. *Augustinus tract.* 26 *in Iohan.* Huius rei sacramentum, id est, vnitatis corporis & sanguinis Christi, alicubi quotidie, alicubi certis dierum intervallis, in mensa Dominica præparatur, & de mensa Dominica sumitur; quibusdam ad vitam, quibusdam ad exitium. Res vero ipsa, cuius est sacramentum, omni homini ad vitam, nulli ad exitium, quicunque eius particeps fuerit. *Et mox*: Iste cibus eos, à quibus sumitur, immortales & incorruptibiles facit.

CAPVT IV.

Argumenta Papistarum, pro manducatione indigna corporis Christi refutantur.

I. *PRimum*, & præcipuum, argumentum pro sua sententia, hoc adferunt, aduersarii. Apostolus 1. *Cor.* 11. 27. ait: Itaque quisquis ederit panem hunc, aut biberit hoc poculum Domini indigne, reus tenebitur corporis & sanguinis Domini. *Et vers.* 29. Nam qui edit & bibit indigne, damnationem sibi ipsi edit & bibit, non discernens corpus Domini. Hinc conficitur hoc argumentum. Cuius participatione indigna fiunt rei participantes, illud reuera participant. At participatione indigna corporis & sanguinis Christi fiunt rei, abutentes illa participatione. Ergo reuera participant corpus & sanguinem Christi. Sane reprehenduntur hic quidam, quod indigne recipiant corpus Christi, & inde dicuntur non vitam, sed iudicium haurire. Itaque omnino fatendum nobis est, indignam manducationem nõ esse panis tantum: sed panis & corporis Christi simul, seu panis illius, quem Filius Dei affirmat esse suum corpus. Sed videamus solutionem huius argumenti.

II. Paulus loquitur hic de indigna vsurpatione sacramenti. Vnde perperam colligitur indigna manducatio corporis Christi. Quod ita euadit manifestum. Paulus, etiamsi sacramentaliter loquendo, potuisset dicere, corpus Christi indigne manducari, tamen dixit panem indigne manducari. Et nè possit alius nisi naturalis panis intelligi, addit, Probet se homo, & sic de *pane* illo edat. Cum dicit, ἐκ τοῦ ἄρτου, significat panem vnum, non integrum, sed in multas particulas fractum, edi à multis: quod de corpore Christi dici non potest. Deinde Paulus proprie loquitur de illo indignorum genere, qui etsi præditi sunt vera fide, tamen non recte se præparant ad hoc sacramentum. Vnde se illis connumerans, fratres ipsos vocat suos, *vers.* 33. Itaque ex hoc loco principaliter, directe, & primario non potest concludi manducatio indignorum, id est, infidelium. Interim potest per amplificationem, extensionẽ, & argumentationem à minori. Si enim fideles sæpe numero indigne vsurpant hoc sacramentum, multo magis infideles. Nam illi ex infirmitate, hi ex infidelitate, sacramentum non tractant conuenienti religione. Sed disputemus ex hypothesi aduersariorum, hoc loco intelligi solos hypocritas. Sic itaque respondemus ad syllogismum ab ipsis allatum. Cuius participatione indigna reali & substantiali, fiunt rei participantes, illud reuera participant. Cuius autẽ participatione sacramentali abutentes, reatũ contrahunt, id non est necesse vt reuera participent. Iam vero indigni fiunt rei participationis corporis sacramentali, hoc est, sacramenti corporis, non autem reali vel substantiali, hoc est, ipsius corporis Christi. Hoc enim non dicit Paulus sed ait, *panem* indigne manducantes, reos fieri corporis Christi, non discreti, hoc est, contemti & contumelia affecti, non autem manducati cum pane, sed contra potius excusi & repudiati. Contumelia enim illata sacramento, redundat in rem sacramenti. Nihil itaque ineptius est hoc argumento: Impii fiunt rei corporis Christi, manducantes panẽ cœnæ. Ergo manducant ipsum corpus. Contrarium enim sequitur: Fiunt rei: ergo non edunt. Si enim ederent, reatus eorum tolleretur. *Urgent*: Qui indigne ederit panem *hunc*, quem Christus affirmat esse suum corpus. *Resp.* Sane panis est corpus Christi: scil. sacramentaliter. Hinc non sequitur, Sacramentum indigne editur. Ergo signatum, siue res sacramenti, hoc est, corpus indigne editur. Sacramẽta enim siue signa possunt, res signatæ non possunt indigne, simpliciter hoc est, sine fide accipi. *Pergunt*: Reus est, non panis & vini, sed corporis & sanguinis Domini. *Resp* At reum fieri corporis Domini, & ore manducare corpus Domini, non sunt idem, neque ἀνυπερβόλως. Multi enim fiunt rei corporis & sanguinis Christi, in cruce pro ipsorum peccatis mactati & effusi, ipsisque in cibum vitæ oblati, sed horribili gratitudine ab ipsis contemti, & variis contumeliis affecti, qui nunquã in cœna oraliter illa ederunt & biberunt: de quibus *Hebr.* 10. Quanto putatis acerbiore supplicio dignus censebitur, qui Filium Dei conculcarit, & sanguinem fœderis, per quem fuerat sanctificatus, profanum duxerit, & Spiritum gratiæ contumelia affecerit? Etiam in baptismo Simon magus fiebat reus sanguinis Christi: nec tamen quisquam finxit, substantialiter in aqua præsentem sanguinem, vt eo corporaliter & inuisibiliter Simon perfunderetur, atque ita eius fieret reus. Offertur etiam impiis in sacramento corpus & sanguis Christi, sicut in verbo; sed in neutro horum offertur ore sumendum: sed verbum auribus, sacramentum oculis, manibus, ore, corpore; Christus autem fide sumendus; non auribus, non oculis, non manibus, non ore, non existens corporaliter in loco, in quo existit sonus verbi, aqua baptismi, panis & vinum eucharistiæ. Summa itaque huc redit. Paulus dicit, panẽ hoc (qui scilicet iam non panis tantum, sed sacer panis, sacramentum corporis Christi est) abutentem, indigne eum edendo, fieri reum corporis. *Panis* hic, *panis*, dum editur indigne, corporis Christi reatum dicit Paulus contrahi. Hunc ergo abusum panis, non corporis Christi, diserte Paulus exprimit.

III. Audiamus nunc *Bellarminum*, de hoc loco Apostoli *lib.* 1. *Et eucharist. c* 13. postquam ex verbis apostoli tale confecisset argumentum: Reprehẽduntur quidam, quod indigne recipiant corpus Christi, & inde dicuntur non vitam, sed iudicium haurire: At isti non recipiunt Spiritu & fide corpus Christi; quia vtiliter reciperent, si ita reciperent: Ergo recipiunt solo corpore: subiungit ista verba: Aduersarii duobus modis eludere conantur hunc locum: dicunt enim eos, qui indigne accedũt, duplici de causa reos fieri corporis Domini, & iudicium sibi manducare. Primo quia non recipiunt vere corpus Domini, quod eis in illis symbolis Deus offert; quod idem est, ac si illud in terram abiicerent, & conculcarent. Secundo, quia iniuria afficiunt symbola corporis Domini: iniuria autem symboli seu imaginis refertur ad ipsum cuius est symbolum. Sed neutra causa est solida. Ac vt à posteriore incipiamus, miranda est inconstantia Caluinistarum. In causa enim imaginium non putant se peccare in Christum & sanctos, cum eorum imagines demoliuntur: & rident Catholicos, cũ illis obiiciunt, honorẽ & contumelias imaginũ referri ad exemplar: nunc autem summum sacrilegium esse volũt, indigne sumere figurã corporis Christi, quod ea iniuria in Christũ ipsum redundet.

IV. Sane hoc proprium est signorum, *Bellarmine*, vt contumelia ipsis facta, in eorum authores vel archetypos redundet. Programmatibus, sigillis, statuis, monumentis principum violatis, ipsos principes ignominia affectos esse omnes iudicant. Quanto igitur magis, hoc valebit in signis, quæ Deus ipse ad suam voluntatem testificandam nobis proposuit? Qui verbum

bum Dei contemnit & blasphemat, annon Deum contemnit & blasphemat? Quomodo igitur de sacramentis, quæ sunt verbum Dei visibile, non necesse erit idem dici? Certe *Gen* 17. dicitur, Qui non circumcisus fuerit, excindetur è populis suis; quia fœdus meum irritum fecit. Et tamen ille symbolum fœderis contemnebat. *Leuit.* 10. negligentiam Nadab & Abiu in tractatione sacrificiorum, Deus morte vindicat, tanquam sibi factam iniuriam: In propinquis meis sanctificabor. 1. *Sam.* 6. Bethsemesitæ 50070. percutiuntur à Deo propter arcam fœderis curiose inspectam. 2. *Sam.* 6. perit Vza, quod arcam attigisset. Et in genere de hypocritis & profanis, qui Ecclesiæ societatem externis signis profitentur, dicitur. *Psal* 50. Improbo autem dicit Deus, Quid tua, vt enarres decreta mea, & assumas fœdus meum in os tuum &c. Arguo te, & ordino hæc ante oculos tuos. Eodem modo Paulus dicit, panem hunc, qui est sacramentum corporis Christi, indigne sumtum, reos facere id committentes, rei significatæ, videlicet ipsius corporis Christi. Nec obscuræ sunt causæ. Nam primo si fidelis indigne sumat sacramentum, non adferendo eam deuotionem, quam debet, fit reus corporis Christi, quatenus illud in sacramento repræsentatum & oblatum, vera quidem fide accipit, sed tamen neque ipsum Christum, sacramenti authorem, neque sacramentum eius afficit debito honore. Deinde si infidelis indigne sumat panem istum, contemnit Christum sibi oblatum in escam & potum vitæ æternæ, atque adeo nouo crimine cumulat contemtum eius in baptismo & prædicatione euangelii, cumque sit κοινωνὸς dæmoniorum, tamen videri vult κοινωνὸς Christi, irridens Christum hac simulata professione, & profanans fœdus & signa fœderis diuini, rapiens ad se, quæ Deus solis fidelibus instituit. Ex his videre est, quam crassum elenchum parium committat Bellarminus, quando suas imagines à Deo prohibitas confert cum sacramentis ab ipso institutis.

V. *Secunda exceptio Bellarmini* est. Non censetur fieri iniuria imagini, nisi quando eo animo quis imaginem violat, vt illi iniuriam faciat: si enim alia de causa imago discerpatur, conculcetur, maculetur, nemo dicit violatum esse eum, cuius illæ imagines sunt. At qui sacramentum Eucharistiæ percipiunt cum conscientia peccati lethalis, rei fiunt corporis Domini, & iudicium sibi edunt, etiamsi non accesserint animo Eucharistiam violandi. Non igitur illa causa est huius peccati, quod Eucharistia sit figura corporis Christi.

Respond. 1. Iterum est fallacia parium. Nam eucharistia est sacramentum, ad cuius sumtionem nos præparare debemus. Quod dum negligimus facere, indigne illud sumimus. At vero si forte conculcemus imaginem principis, id fit ex accidenti, & ideo non censetur ignominia. 2. Sæpenumero in hypocritis & profanis est intentio violandi sacramentum. 3. Etiam tum profanatur sacramentum, quando non est intentio profanandi; si quis nempe non adferat fidem, vel deuotionem.

VI. *Pergit Bellarminus excipere* aduersus secundam rationem. Si ideo peccant, qui indigne sumunt Eucharistiam, quia illa Christum repræsentat: non liceret homini peccatori aspicere vel tractare imaginem Christi depictam, neque verbum Dei audire. Nam ista etiam Christum repræsentant, & offerunt. Et cur quæso manna, & aquam de petra sumebant promiscue boni & mali, digni & indigni: & tamen non dicebantur vlli, rei corporis Domini: neque iudicium sibi manducabant, licet illa etiam Christum repræsentarent & offerrent eo modo, quo Eucharistia. *Respond* 1. Est elenchus παρὰ τὸ ὑπόμενον. Nam aspicere imaginem Christi, & sumere panem eucharistiæ toto cœlo distant. 2. Peccator, qui accedit ad eucharistiam, non indigne statim accedit, quia peccator est (nam non accedunt nisi peccatores) sed quia non præparat se, neque discernit corpus Domini. 3. A non scripto ad non esse non valet consequentia. Quare cum par sit ratio cœnæ, quam habuerunt veteres, & illius, quam nos habemus, quod Paulus de hac scribit, etiam valebit de illa.

VII. Quod nostri adferunt de baptismo, etiam infideles ibi fieri reos sanguinis Christi, *Bellarminus hoc modo eludit.* Etsi verum est, peccare, qui sacramentum quodque indigne sumit: tamen de nullo sacramento vsquam legimus dici: *Reus erit corporis Domini, iudicium sibi manducat* Nec vllus diceret reum esse Spiritus sancti, qui aquam baptismi indigne tractat. Idem patet ex pœna, qua puniebantur olim, qui sacramentum Eucharistiæ indigne percipiebant. nam vel ægrotabant, vel moriebantur, vt Apostolus testatur: *Ideo inter vos multi infirmi, & dormiunt multi*; & exempla aliqua refert Cyprianus in serm. de lapsis: qualia de baptismo nusquam inueniuntur: tum denique quod semper in Ecclesia diligentissime cauerint, ne vlla particula Eucharistiæ in terram caderet: at aquam baptismi ipsi proiicimus, dum baptizamus. Quare non ideo solum honoranda est Eucharistia, quia est sacramentum, vel figura, vel signum corporis Domini, sed ob aliam longe maiorem causam: nulla autem fingi potest, nisi quia ipsum Dominum vere continet. nam cætera communia sunt aliis sacramentis & figuris.

VIII. In his Bellarmini verbis hæc σφάλματα insunt. 1. Eadem est ratio omnium sacramentorum, quantum ad honorem, qui ipsis debetur. Sunt enim ceremoniæ diuinitus institutæ, in quibus Deus nobis vna cum signo offert rem signatam. Itaque non aliquid peculiare inest cœnæ: quasi videl. contineat in suis symbolis corpus & sanguinem Christi. 2. Paulus ista verba, *Reus erit corporis Domini: iudicium sibi manducat*: hanc ob causam inseruit suæ adhortationi. Quia profanatio quædam & abusus sacræ cœnæ in ecclesia Corinthiorum obrepserat, Apostolus vt illi mederetur, non solum ad institutionem Christi primam ipsos reuocat, monens, vt ritum & formam, à Christo traditam, constanter seruent, & iuxta hanc omnia restituant: sed etiam grauem admonitionem subiicit de recto & legitimo vsu sacræ cœnæ, & hac occasione differit de pœnis, quas sibi accersunt omnes illi, qui indigne vtuntur sacra cœna. Huiusmodi occasio in aliis Scripturæ locis, vbi agitur de sacramentis, non fuit oblata scriptoribus. Nihil itaque mirum, quod circumstantiarum varietas varium docendi modum peperit. Quanquam, vt paulo ante §. 4. ostendimus, pœna contemnentibus circumcisionem, *Gen* 17. fuit denuntiata. Et sic in institutione baptismi dicitur: Qui non crediderit condemnabitur. 3. Verba ista, *Reus erit corporis Domini*, peculiariter pertinent ad cœnam: quia illa est sacramentum corporis Christi. 4. Quia par est ratio sacramentorum, ab explicito ad implicitum procedet argumentum: Si abutens cœna Dominica fit reus corporis Domini, abutens baptismo fit reus sanguinis Domini. Hinc quod Paulus de cœna dicit, Chrysostomus ad omnia sacramenta transfert. 5. Recte dicitur, eum qui abutitur baptismo, fieri reum Spiritus sancti; quia ille non solum est author istius sacramenti vna cum Patre & Filio: sed etiam peculiari modo nos regenerat; cuius regenerationis sacramentum est baptismus. 6. Quo tempore Apostolus hanc epistolam scripsit, pestem vel aliam luem contagiosam Corinthi grassatam fuisse, quæ plurimos lecto, maximis cum doloribus, affixos tenuerit, multos etiam per mortem corporalem è rebus humanis eripuerit; colligere est ex illis verbis, *Propterea inter vos multi sunt infirmi, ægroti, & multi dormiunt.* Propterea, id est, propter abusum sacræ cœnæ. Itaque Bellarminus male hinc colligit, illos, qui sacramentum Eucharistiæ indigne percipiebant, vel subitaneo morbo, vel morte fuisse punitos. 7. Veteres cauerunt, ne vlla particula Eucharistiæ in terram caderet: non quod corpus & sanguinem Domini in terram cadere posse existimarent, sed quia symbola consecrata hoc honore merito afficiuntur. Quod attinet ad aquam baptismi alia est ibi ratio. Non enim vt panis & vinum percipi debent ore, ita quoque aqua baptismi. Nam illa debet aspergi, & proinde proiici: 8. Petitio principii est in illis verbis: Nulla autem fingi potest, nisi quia ipsum Dominum vere continet.

IX. Examinauimus exceptionem Bellarmini ad posteriorem nostram rationem: sequitur *altera eiusdem exceptio ad priorem nostram rationem*, his verbis. Iam altera causa, quam adferunt aduersarii, cur Paulus reprehendat indigne sumentes Eucharistiam, quod videlicet illi non recipiant vere corpus Domini, quod sacra illa symbola offerunt: nihil habet probabilitatis. Nam Apostolus non dicit eos peccare, quod non recipiant, sed quod recipiant: vbi crimen ponit in ipsa sumtione, non in omissione sumtionis. Præterea illa verba: *Iudicium sibi manducat & bibit*, aperte indicant, ipsum, quod sumitur ab indignis, adferre illis mortem, cum aliis adferat salutem: hoc enim est sumere iudicium, sumere aliquid, quod sumtum noceat. Præterea illa verba: *Non diiudicans corpus Domini*, quid aliud significare possunt, nisi, non discernens corpus Domini, sed ita sumens, ac si non esset corpus Domini? vbi certe non negatur manducatio veri corporis, sed asseritur maxime. Præterea, si nollent impii sumere corpus Christi, non accederent ad communionem: ergo cum accedunt, non in eo peccant, quod nolunt corpus Domini, sed in eo, quod illud volunt, cum sint eo indigni. Denique omnes interpretes, atque omnes veteres ita hunc locum semper intellexerunt. Hactenus *Bellarminus*. Videamus singula ipsius glossemata.

X. Verum est, Apostolus dicit, indignos aliquid recipere. Dicit enim, *Quisquis ederit panem hunc, aut biberit hoc poculum indigne.* Non dicit: Qui edit corpus Christi, aut bibit sanguinem Christi indigne. Crimen itaque est in sumtione panis & vini, non in sumtione corporis & sanguinis. At quale crimen? Distincte hoc oportet indicare. Indigni duplices sunt. Alii simpliciter, & modis omnibus indigni sunt, videlicet infideles, hypocritæ, manifesti, & impœnitentes peccatores, qui sunt κοινωνοὶ dæmoniorum: alii indigni sunt, qui etsi vere pii sunt, veraque & viua fide præditi, neque crassioribus vitiis contaminati; multiplicibus tamen laborant infirmitatibus & defectibus. Hi cum ad mensam Domini accedunt, vera quidem cum fide accedunt, sed non satis excitata, nec satis discussa conscientia, neque ea, vti par erat, conuersionis sinceritate, parique dilectionis erga Deum & proximum ardore: neque satis attenta mente considerant, quid hic ipsis offeratur, & ipsi accipiant; & in quem finem hæc cœna sit instituta. Hæc indignitas in omnes credentes cadit, in alios maior, in alios minor. Quod attinet ad priores, illi se obstringunt crimine infidelitatis, ingratitudinis, contemtus beneficiorum Dei &c. posteriores peccant infirmitate. Posita hac distinctione, distincte quoque respondendum est, quomodo illi, qui indigne manducant, manducent sibi iudicium. Tametsi enim Apostolus hoc loco per iudicium intelligit pœnas temporarias: tamen ratiocinando a minori ad maius, etiam intelligi possunt pœnæ æternæ. Temporariæ pœnæ sunt, quibus fideles & pios in hac vita castigat Dominus, quando indignius sacram cœnam tractant, de zelo, fide, & sanctitate sua nonnihil remittentes, neque legitime se præparantes ad hoc epulum venerandum. Quam frigiditatem variis modis castigat Deus, laboribus vocationis minus benedicendo, facultates minuendo, dissidia domestica immittendo, liberos, familias, aut ipsos etiam morbis premendo, per mortem corporalem; vel ipsos, vel ipsis charos & vtiles, auferendo. Et de talibus indignis, quemadmodum de tali etiam iudicio Dei, vel pœna temporali, Apostolus hic loquitur proprie. Sic enim ipse se explicat, *vers.* 30 Propterea multi inter vos sunt infirmi, ægroti, & multi dormiunt. Vbi proprio Corinthiorum exemplo confirmat, quod dixerat, abusu sacræ cœnæ pœnas Dei temporarias, etiam à Dei filiis, attrahi. Deinde *vers.* 32. expresse affirmat, *ideo talia iudicia Deum agere & exercere, ne condemnentur* videlicet fideles, & pii segniores, *cum mundo*, id est, cum impiis ad æternas pœnas abripiantur. Præterea illos, in quos iudicium suum exercuit Deus, fratres suos vocat. Ergo infideles illi non fuerunt, neque damnati. Quo pertinet ipsa phraseologia, quam adhibet. Dicit enim, κρινόμενοι δὲ ὑπὸ Κυρίου παιδευόμεθα; vbi κρίμα est, οὐ κρίνεσθαι & παιδεύεσθαι est idē, quod castigari paterne tanquam filium. Sequuntur pœnæ æternæ, per quas iudicia sua exercet Deus in infidelibus & impœnitentibus, qui quod non habeant vestem nuptialem coniiciuntur in tenebras exteriores, *Matth.* 22. Has pœnas etsi Apostolus hoc loco non respicit aut exprimit, quia agit de filiis Dei: tamen per bonam consequentiam etiam ex verbis Apostoli deduci possunt. Si enim filii Dei edunt interdum panem Eucharistiæ ad iudicium temporale: hypocritæ illum semper eduntad iudicium æternum.

XI. Nunc videamus, quam apposite pro se alleget Bellarminus ista verba, *Non diiudicans corpus Domini.* Ait, hæc verba nihil aliud posse significare, nisi, non discernens corpus Domini, sed ita sumens, ac si non esset corpus Domini. Aio, hæc verba possunt aliud significare, videlicet, non satis digne æstimans dignitatem, vsum, & finem huius cœnæ, in qua corpus Domini offertur & exhibetur. Quemadmodum simili phrasi & συνανυμία *Hebr.* 10. dicitur, sanguinem fœderis profanum vel communem ducere. Qua tamen locutione nullus sanguinis Christi haustus corporalis intelligitur. Itaque non discernere, seu non diiudicare, non aliud est, nisi communem, seu profanum ducere sanguinem fœderis: non discernere

nere ab alio cibo & potu, & rebus profanis: non debita reuerentia accipere corpus Domini, & quod ad sacramentum, & quod ad rem attinet. Sacramentum enim abusu profanant impii; & rem sacramenti oblatam sibi à Deo vna cum symbolo, respuunt atque contemnunt, atque ita rem signatam à signo diuellentes, vtrumque afficiunt contumelia. Ad pios quod attinet, illi indigne sumunt sacramentum, quando non recte se præparant. Etsi enim vere accipiunt verum corpus & sanguinem Christi ad vitam æternam: tamen quia frigide vsurpant ceremoniam à Deo institutam, sumunt panem & vinum ad iudicium siue castigationem temporariam. Præterea quod ait Bellarminus, impios accedere hac intentione, vt sumant corpus Domini, & ideo peccare, quod illud velint, cum eo sint indigni: hoc non est vniuersale; quia multi accedunt, non vt sumant corpus Domini, sed vt laruam quærant suæ hypocrisi. Deinde non sequitur: Impii volunt sumere corpus Domini. Ergo sumunt. Denique perpetua hic est ambiguitas in voce indignorum: quæ apud Paulum non significat incredulos, sed fideles non recte præparatos ad hoc mysticum epulum.

XII. At, inquit, omnes interpretes, atque omnes veteres ita hunc locum semper intellexerunt. Hoc videamus, quam vere ab ipso dictum sit. *Augustinus sent.* 338. ait: Qui discordat à Christo, nec panem eius manducat (*panem vocat carnem Christi*) nec sanguinem bibit: etiamsi tantæ rei sacramentum ad iudicium suæ præsumtionis, quotidie indifferenter accipiat. *Idem in Iohan. tract.* 26. Hoc est ergo manducare illam escam, & illum bibere potum, in Christo manere, & illum manentem in se habere. Ac per hoc, qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, procul dubio nec manducat spiritualiter eius carnem, nec bibit eius sanguinem, licet carnaliter & visibiliter premat dentibus sacramentum corporis & sanguinis Christi; sed magis tantæ rei sacramentum ad iudicium sibi manducat & bibit, quia immundus præsumsit ad Christi accedere sacramenta. *Similiter in hunc Pauli locum scribit Ambrosius*: Indignum dicit esse Domino, qui aliter mysterium celebrat, quam ab eo traditum est. Non enim potest deuotus esse, qui aliter præsumit, quam datum est ab authore. Ideo præmonet, vt secundum ordinem traditum deuota mens sit accedentis ad Eucharistiam Domini. Quoniam futurum est iudicium, vt quemadmodum accedit vnusquisque, reddat causas in die Domini Iesu Christi; quia sine disciplina traditionis & conuersationis qui accedunt, rei sunt corporis & sanguinis Domini. Quid est autem reos esse, nisi pœnas dare mortis Domini? Occisus est enim pro his, qui beneficium eius irritum ducunt. *Et ibidem*: Hoc enim apud se debet iudicare accedens, quod Dominus est, cuius in mysterio sanguinem potat, qui testis est beneficii Dei. *Chrysostomus in hunc locum dicit*: Sicut aduentus Domini, qui magna illa & ineffabilia bona nobis attulit, eos, qui non receperunt eum, magis condemnauit: sic etiam mysteria, maioris supplicii occasio fiunt indigne participantibus. *Denique* quod Paulus de cœna dicit, Chrysostomus ad omnia sacramenta transfert.

XIII. Hactenus primum argumentum: sequitur *secundum*, ex iisdem verbis. Qui edit & bibit indigne, iudicium sibi edit & bibit. Ergo indigne edentes & bibentes, corpus & sanguinem Christi edunt & bibunt. *Resp* Id minime sequitur. Primo enim indigni sunt duplices. Alii simpliciter indigni, alii secundum quid. Illi sunt infideles, & indigne edunt & bibunt, quia sacra symbola non tractant vera fide: hi sunt fideles, sed non rite præparati, qui edunt & bibunt indigne, quia accedunt fide non satis excitata. Deinde ex contrario facile potest intelligi, quid sit indigne edere hunc panem, & poculum hoc bibere. Digne res aliqua & legitime vsurpari dicitur, quando ad vsum suum proprium destinatur, idque competenti modo & ordine, sine vllis corruptelis aut depravationibus. Indigne ergo ad cœnam Domini accedere est, ritus à Christo institutos non obseruare, sed formam ab ipso præscriptam humanis traditionibus permiscere & adulterare. Hoc enim qui faciunt, quod acceperunt, & traditum est à Domino, non obseruant. Deinde indigne accedere ad sacrum hoc epulum, est, fiducia diuinæ gratiæ & misericordiæ in Christo, & propter victimam ipsius, destitui, vt mortem & effusum Christi sanguinem, tales nihil ad se pertinere putent, ac proinde mortis Domini commemoratione, non magis intra suos animos afficiantur, quam si mundanam quandam & peregrinam historiam recitari, aut decantari audiant. Item indigne accedunt, qui impœnitentes scelerum cœno immersi iacent, & in sceleribus sine resipiscentia pergunt, itaut quamuis cœnæ huius sacræ vsu, fidem, pœnitentiam, & innocentiæ studium cum aliis piis profiteantur, mox tamen, vt canis ad vomitum, & vt sus ad volutabrum cœni, redeant, iisdemque, quibus antea sceleribus, secure indulgent. Hi enim non sunt discipuli Christi, quibus ille hanc cœnam suam instituit. Denique etsi aliquis ad hanc cœnam venit, indutus vestem nuptialem, rubram & albam, hoc est, fidei & pœnitentiæ, tamen si non excitet fidem & pœnitentiam suam vt par est, neque deuote sumat sacra symbola, etiam indigne edit & bibit hunc panem & hoc poculum.

XIV. *Terti.* sic argumentantur ex loco eodem. Quia qui indigne edunt & bibunt, iudicium sibi edunt & bibunt, oportet vt Christi carnem & sanguinem edant & bibant. Nam quia Christus non tantum saluator est & viuificator, sed etiam iudex, non ad vitam tantum, sed etiam ad iudicium siue damnationem sumi potest. *Resp.* Christus ad iudicium, vel damnationem, non editur vel bibitur, sed respuitur, reiicitur, & contemnitur: & iudex est, non eorum, à quibus manducatur, sed eorum, à quibus respuitur. Nam de manducantibus eum absque exceptione dicit, Qui manducat me, viuet propter me, *Iohan* 6. *v* 51. 54. Quare manducatus nonnisi saluare potest, & à iudicio absoluere. De impiis vero vel contemtoribus sui dicit: Nunquam noui vos: discedite à me, qui operamini iniquitatem, *Matth* 7. Non igitur illi Christum, sed iudicium sibi edunt & bibunt. Nam primo symbola profanant, & per consequens rem signatam; ea, quæ non ipsis, sed Christi discipulis instituta sunt, ad se rapiendo. Deinde fœdus Dei profanant, cœnæ huius vsurpatione publica præ se ferentes, imo actualem confessionem edentes, quod confœderati Dei sint, cum socii tamen diaboli sint. Præterea non discernunt corpus Domini, & conculcant quasi sanguinem Christi. Panem enim, qui corpus Domini sacramentaliter est, communem vel profanum ducunt, & beneficia oblata, infidelitate respuunt, atque ita Deum, quantum in ipsis est, rident, beneficia Christi cum ipsomet Christo accipere se velle simulantes, cum nihil minus velint. Postremo se suo iudicio condemnant. Accedentes enim, actualem vel realem edunt confessionem, quod credant in Christum, quod ipsius sint membra, ipsumque in tota vita sua colere velint, obedientia vera, cum suæ tamen incredulitatis, hypocriseos, & impietatis sibi sint conscii. Recte itaque *Augustinus in Iohan. tract.* 26. Huius rei sacramentum alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierum in Dominica mensa præparatur, & de mensa Dominica sumitur, quibusdam ad vitam, quibusdam ad exitium: res vero ipsa, cuius sacramentum est, omni homini ad vitam, nulli ad exitium, quicunque eius particeps fuerit. Sic Augustinus. Iccirco & apostolus non dicit, indignos edere iudicium, quia oraliter manducent corpus Domini, sed quia non discernant corpus Domini. Itaque si indigne manducans panem, edit sibi iudicium, non edit ipsum Christi corpus. Hoc enim qui edit, non iudicium, sed vitam & salutem edit: sicut in baptismo, qui aqua baptizatur ad iudicium, vt Simon magus, is non baptizatur sanguine Christi. Hoc enim qui baptizatur, liberatur à iudicio.

XV. *Quartum* argumentum: Qui indigne sumunt, rei fiunt, non panis, sed corporis Christi contumelia affecti. Ergo non panem tantum, sed corpus etiam Christi ab iis manducari oportet. *Resp.* 1. Non sequitur. Nam quia Christus cum pane & vino seipsum, corpusque suum & sanguinem nobis offert: ideo externis signis, & corporis atque sanguinis sacramento non recte vtentes, in ipsum quoque corpus & sanguinem Christi, adeoque ipsum Christum peccant, & iniuria sacris symbolis illata, in ipsum Christum redundat: quemadmodum qui Imperatoris aut regis statuam euertit, coronam ipsius & sceptrum in lutum proiicit, diplomata regia cum suis sigillis luto conspurcat, discerpit, aut pedibus conculcat, non in statuæ saxum, aurum & argentum, non in membranas & ceram, sed in ipsum Imperatorem aut regem peccat, & læsæ maiestatis crimen committit, contemtu & inobedientia: & quemadmodum Adam & Eua lapsu suo, non in fructum arboris, de quo comederunt, sed in ipsam Dei maiestatem peccarunt. Ita sponsa arrham sponsi sui abiiciens & respuens, sponsum ipsum abiicit & respuit. Impii equidem sanguinem Christi pedibus conculcare dicuntur, *Hebr* 10. 29. Id quod minime corporis pedibus fit, sed infidelitate, contemtu, & persecutione euangelii, per quod Filius Dei, sanguis fœderis ipsius, & Spiritus gratiæ ipsis offertur. Ita qui sacramenta impio atque indigno vsu profanant, non in panem & vinum, sed in illorum authorem atque institutorem, Christum, iniurii sunt; & dona illa, quæ hic eis repræsentantur & offeruntur, Christum videlicet, cum suo merito & efficacia, pedibus quasi conculcant atque polluunt. Cœna enim Domini literarum & sigilli rationem habet, quibus Christus, cum corpore & sanguine suo, omnibusque beneficiis obsignatur. Qui ergo infideli & impuro corde accedunt, signaque hæc sacra ad se rapiunt, in Christum ipsum, authorem & antitypon, grauiter peccant. Fiunt enim rei corporis & sanguinis Domini. Reus vero est, qui accusatur. Qui ergo contra Christi mandatum, sacramentum, discipulis tantum Christi, hoc est, fidelibus & pœnitentibus destinatum, rapiunt & contaminant, corde, manu, & ore impuris, maximi & enormis peccati à Spiritu sancto rei accusantur. 2. His adde, quod non quisquis manducando reus fit, idipsum manducat, cuius reus fit. Nam Iudæi, Christum crucifigentes, rei facti sunt corporis Christi, seu ipsius Christi, ipsumque contumelia affecerunt. Neque tamen propterea corpus ipsius ab eis manducatum est. Sic idolothytis vescentes communicant dæmonibus; neque tamen ideo dæmonia manducant. Reatus igitur impiorum in cœna Domini non est manducatio Christi, sed manducatio panis sacri sine Christo; & quod Christus communionem corporis sui ipsis per panem hunc exhibet ac offert: Ipsi vero tantum donum infidelitate & ingratitudine horribili contemnunt. Sic impune non abeunt Palæstini, quod arcam fœderis, præsentiæ Dei sacramentum, in Dagonis sui templo collocauerant: & Deus iniuriam huic sacramento illatam, sibi ipsi illatam reputat, & ideo illos seuere punit 1. *Sam.* 5.

XVI. *Quinto*: Si panis & corpus Christi sunt vnum vnione sacramentali, hypocritæ simul sumunt ore suo hæc duo. *Resp.* Nulla est consequentia. Nam vnio sacramentalis non consistit in occultatione rei in signo, aut in eodem rei & signi perceptionis modo: sed in hisce duobus. 1. in analogia signi & signati. 2. in coniuncta perceptione vtriusque in legitimo vsu. Simul enim in vsu instituto percipiuntur, at non similiter: sed signa, corporis membris & sensibus; res autem, vera in Christum fide, per quam habitat Christus in cordibus nostris, & ea purificat & viuificat.

XVII. *Sexto*: Si hypocritæ credunt vera esse ista verba, *Hoc est corpus meum*, vtique ex vestra hypothesi manducant corpus Christi. Sed credunt. Ergo *Resp.* At ista fides non est saluifica. Postulatur autem in probatione sui, & legitima vsurpatione huius mysterii, vt homo credat huic promissioni Christi: Qui manducans panem hunc, id credit, quod ego per hunc panem ipsi significo, offero & promitto, is vescitur corpore meo ad vitam æternam. Quæ est fides saluifica: quam non habent hypocritæ.

XVIII. *Septimo*: Nulla potest adferri ratio, cur impii fiant rei corporis Christi, si non fiunt rei manducando. *Resp.* Imo potest. Nam modus ille, quo panis est corpus Christi, est in causa, quare manducans indigne, non corpus, sed panem hunc, reus fiat corporis Christi contumelia affecti. Modus ille est, quo memoriale est res memorata, seu, quo panis est corpus Christi sacramentaliter. Quam in sententiam satis multa diximus in superioribus.

XIX. *Octauo*: Si finis sumtionis est, vna cum pane recipere corpus Christi, hypocritæ sumunt vtrumque. *Resp.* Finis sumtionis symbolorum visibilium est confirmatio fidei, & gratiarum actio, de tradito pro nobis, & in cibum vitæ communicato nobis corpore Christi, adeoque sumtio seu manducatio corporis Christi per fidem. Itaque finis sumtionis panis non est receptio corporis Christi in pane in ora & corpora piorum & impiorum.

XX. *Nonum argumentum* est Claudii Xaintis. Si corpus tantum spiritualiter edereturin cœna, frustra requireretur probatio sui ipsius: quia nemo posset illud nisi digne, fide videlicet præditus, manducare. At apostolus probationem & diiudicationem, requirit, proposito grauissimo aduersus indigne accedentes iudicio. Ergo alium esum præter illum spiritualem requirit, corporalem videlicet, ad quem oporteat vnumquemque sese per illum spiritualem disponere ac præparare, vt iram Domini ex indigno videlicet Christi corporis esu conciliatam, vitare possit. Denique si spiritualiter duntaxat edi potest Christi corpus, si fides defuerit, aut vires suas non obierit, non iam indigna erit manducatio corporis, sed nulla. *Resp.* 1. Tota hæc argumentatio

tatio nititur falsa hypothesi; qua præsupponitur, *Edere indigne panem hunc*, idem valere atque, *Edere ipsum reale corpus Domini*. Sed id falsum esse, constat ex superioribus. 2. Qui fide carent, non edunt corpus Domini, nisi sacramentaliter, & ideo rei fiunt. 3. Nulla est manducatio corporis Christi, si aliquis non sit præditus fide, & nihilominus tamen est indigna manducatio: quia sacramentum indigne manducatur & vsurpatur. 4. Etiamsi sola fide corpus Domini editur, non tamen consequitur, digne semper edi à fide præditis, ac proinde superuacaneam esse apostoli doctrinam de sui ipsius probatione, & inanem illam grauissimi reatus denuntiationem. Nam qui ipsam quoque rem sacramenti, fideli quidem, at non ita vt decuit comparato animo percipit, grauem pœnam meretur: non quod accipiat corpus Domini, sed quia non adfert eam deuotionem quam debebat.

XXI. *Decimum argumentum* est eiusdem Xaintis. Multo minus peccat, qui Christum repellit, quam qui indigne recipit. Ergo minus peccant infideles, qui rei fiunt corporis Christi reiecti, quam fideles non satis recte præparati, qui fiunt rei corporis Christi accepti, ex hypothesi Caluinistarum. *Resp.* Negatur antecedens: quia repellere Christum, est ipsum contemnere: at indigne recipere, est aliqua infirmitate laborare. Itaque argumentum hoc non procedit: quia hic non agimus de iis, qui Christum fide temporaria exceptum, & vix in ipsum vestibulum intromissum repellunt, ad vomitum reuersi: verum de iis, qui vera fide præditi, domum ipsam vsque, at non ita vt fieri potuit & debuit ornatam, Christum admittunt, & postea castigati diuinitus, agnito errore, domi retentum colunt & obseruant. Itaque non inficiamur istud πολυ βεβλητον, turpius eiici quam non admitti hospitem.

XXII. *Vndecimo*, idem Xaintes ita ratiocinatur. Apostolus condemnationi addicit indigne manducantes, vt grauissimum hoc scelus esse oporteat. At non est grauissimum scelus, panem nudum manducare. Deinde hoc idem liquet ex eo, quod tam anxie de præparatione verba facit, qualis neque ad agni paschalis, neque ad panum propositionis esum requirebatur. *Resp* 1. Cur hoc scelus sit grauissimum, supra fuse à nobis indicatum est: quia si quis infidelis accedat ad hoc epulum, ludificatur Deum, & profanum ducit sanguinem fœderis. 2. Non mirum est, quo propius & euidentius rex noster, Iesus Christus, ipse nobis sese patefacit, eo expressius moneri subditos, vt digne principem suum excipiant. 3. Anxiæ illæ immundorum ad sacrificia accedentium purificationes externæ, fuerunt totidem vehementissimæ, ipsisque externis sensibus repræsentatæ eius ipsius probationis, pœnitentiæ ac fidei conciones, quas ad legitimum cœnæ vsum requirit apostolus. Quid? Illæne increpationes aduersus incircumcisos corde, illa horrenda fulmina toties aduersus eos contorta, qui ad sacrificia impuris animis accederent vanane fuerunt terriculamenta? Annon illa filios Aaronis deuorans flamma, annon illa Oziam feriens dextera Altissimi, quod arcam præcipitem ipse ad hoc non sanctificatus fulcire tentasset, satis demonstrant, patres non minore quam nos religione accedere ad suos ritus sacramentales iussos fuisse? Quid quod sub Ezechia agnum paschæ à non sanctificatis comesum iisdem prorsus pœnis, morbis videlicet, vltus Dominus dicitur 2. *Paral.* 30. *v.* 18. 20. quibus aduersus Corinthios vsum testatur apostolus?

XXIII. *Duodecimum* argumentum, ex Claudio nostro, ita habet. Etsi qui purpuram regis aut imaginem violat, reus alicuius culpæ agitur quæ ad regem referatur: non tamen ei fuerit æquandus, qui in ipsum regem manus iniecerit, aut alioqui maiestatem ipsam læserit. Num etiam Iudæi, si duntaxat nudam figuram corporis Christi in crucem sustulissent, tot pœnarum rei agerentur, quot nunc aguntur, ex eo quod verum & substantiale Christi corpus tam indignis modis excruciarunt? Nemo quoque vnquam dixit, immediata manna manducatione, aut panum propositionis, corpus Christi violatum, aut interfecti Christi crimen à Iudæis admissum, & damnationem certissimam inde secutam. At Paulus indigne Eucharistia vtentes, statim æternæ morti obnoxios pronuntiat, & illorum peccato & damnationi exæquat, qui Christum ipsum vitæ & sacramentorum authorem nefarie trucidarunt, & contumelia atque irreuerentia affecerunt. Itaque Eucharistiam apertissime distinguit apostolus à puris signis & symbolis corporis & sanguinis Christi: *Resp.* 1. Dissimilitudo est in exemplis. Etenim purpura regis conculcari, & ipse rex in faciem cædi aut conspui potest. At corpus Christi corporaliter edi non potest ab vllo homine, etsi sacramentum corporis eius edi potest. 2. Omne peccatum est dignum morte æterna. Ergo si quis Christum nobis loquutum, & pro nobis passum, vllo modo in verbo vel sacramentis contemnit, iræ Dei fit obnoxius. 3. Vtrinque capitalis pœna statuitur, etsi peccet gratius qui regem ipsum, quam qui eius imaginem violat. Ita & hic, etsi grauius peccarint Iudæi crucifigentes Christum, quam qui panem hunc sacrum indigne tractant, vtrinque est pœna eadem, mors æterna, etsi illa in filiis Dei non inuenit locum. 4. Qui infideles sunt, & accedunt ad hoc epulum, spiritualiter Christum crucifigunt. 5. Apostolus proprie & ex professo non agit de pœna mortis æternæ, sed de castigationibus filiorum Dei. 6. Contemtor circumcisionis, aut impurus accedens ad sacra, exterminatur ex populis suis: qui sabbatum violauit, iubetur lapidari: & huiusmodi terribiles minas horrenda iudicia sunt subsecuta. Quanto maiores igitur pœnas merentur nouorum sacramentorum contemtores, quæ tot modis præstare veteribus, & in quibus ipsemet Christus, non iam venturus, sed exhibitus, cum omnibus beneficiis quasi oculis ipsis conspiciendum, & quasi manibus palpandum se præbet? Qua quidem ratione argumentatur apostolus *Heb.* 2. *v.* 2. *c.* 10. *v.* 28. Itaque sacramentorum contemtores ferit quoque istud tonitru, *Qui non crediderit, condemnabitur.*

XXIV. *Tertium & decimum* argumentum, ex eodem Xainte, sic habet. Sicut non signum carnis & sanguinis, sed caro ipsa & sanguis conferunt vitam, ita quoque non signum ipsum indigne sumtum parit mortem, sed ipsa caro & sanguis, id est, Christus ipse & corpus eius aliis cedunt in vitam, aliis in mortem; aliis in resurrectionem, aliis in ruinam: propter variam manducantium dispositionem. *Respond. primum.* In vsurpatione indigna signorum sacramentalium duplex reatus contrahitur: vnus videlicet & præcipuus relate ex rerum significatarum contemtu, tanto maior, quanto pretiosiores sunt illæ: alter vero absolute ex eo, quod sacra symbola, sacro vsui diuina institutione destinata, aliter quam deceat, tractentur. Cum autem vterque hic contemtus in Deum ipsum directe tendat, merito signa ista indigne vsurpata accersunt iram Dei. 2. Vt euangelium est odor vitæ ad vitam sua natura, odor mortis ad mortem, vitio hominum: ita Christus sua natura, est dator vitæ, & nunquam nisi ad vitam percipitur: [illegible] num accidit, vt ipsius reiectio & contemtus, non autē perce[illegible]tio, sit causa mortis. Itaque falsum est, vt vitam, ita quoque m[illegible] Christo percepto posse emanare.

XXV. *Decimum quartum*, & postremum [illegible], colligit sententias Patrum, hoc modo. *Augustinus lib. de [illegible] p. 8. tom. 7. ait.* Sic ut Iudas, non malum accipiendo, sed male, [illegible] in [illegible] diabolo præbuit: indigne quisque sumens Dominicum sacramentum [illegible] efficit, vt quia malus est, malum sit, aut quia non ad salutem accipit, nihil acceperit: corpus enim Domini, & sanguis Domini nihilominus erat etiam illis, [illegible] bat Apostolus, Qui manducat indigne, iudicium sibi manducat. *[illegible] contra Cresconium cap.* 25. Quid de ipso corpore & sanguine Domini, vnico sacrificio pro salute nostra, quamuis ipse Dominus dicat: Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habet in se vitam: nonne idem Apostolus docet, etiam hoc pernicioſum male vtentibus fieri, cum ait: Quicunque manducauerit panem, vel biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguis Domini? *Idem epist* 120. *ad Honoratum, c.* 27. Et ipsi adducti sunt ad mensam Christi, & accipiunt de corpore & sanguine eius: sed adorant tantum, non etiam saturantur, quia non imitantur. *Idem in epist.* 162. Tolerat ipse Dominus Iudam, diabolum, furem, & venditorem suum: finit accipere inter innocentes discipulos, quod fideles nouerunt pretium nostrum. *Cyprianus serm. de cœna Domini*: Vbi sacrum [illegible] ibum mens perfida tetigit, & in os sceleratum panis sanctificatus intrauit. *Theophylactus, Oecumenius, Ambrosius, & Theodoretus in c.* 11 *primæ ad Cor.* in eo ponunt peccatum, de quo loquitur Apostolus, quod immundi ac sordidi purissimum Domini corpus sumere audeamus. *Et Chrysostomus* quidem addit exemplum de eo, qui purpuram regiam in lutum abiicit, qui non minus peccare censetur, quam si eam scinderet, *Theophylactus* ponit exemplum de luce solis, quæ oculis ægris nocet, non quia non videtur, sed quia nimia lux offendit debiles, & infirmos oculos. *Oecumenius* comparat indigne communicantes cum iis, qui Christum crucifixerunt: qui certe non solum peccarunt, quia Christum, vt Deum non receperunt, sed quia eundem iniuria grauissima affecerunt. Et hæc quidem adfert Bellarminus. Quibus alii addunt ista. *Augustinus contra Donatistas, post colloq. cap.* 20. *tom.* 7. Boni & mali simul manducant corpus & sanguinem Domini, sed cum magna distinctione: isti in misericordiam, illi in iudicium. *Idem lib.* 3. *de baptismo cap.* 14. Non interest, cum de sacramenti integritate & sanctificatione tractatur, quid credat, vel quali fide imbutus sit ille, qui accipit sacramentum. Interest quidem plurimum ad salutis viam, sed ad sacramenti quæstionem nihil interest. Fieri enim potest, vt homo integrum habeat sacramentum, & peruersam fidem. *Idem contra Fulgentium, cap.* 6. Iudas proditor bonum corpus percepit, sed bono bene non est vsus. Ideo malus male vtendo deletus est.

XXVI. Distincte respondemus. 1. Cum Patres aiunt & negant corpus Christi manducari ab impiis, neque secum, neque inter se pugnant. Editur enim Christus ore & ab impiis, scilicet sacramentaliter, in sacramento: non editur ore nec ab impiis, scilicet reuera, in ipsa veritate. Quod autem Bellarminus excipit ad hanc solutionem, το sacramentaliter tantum, siue quod Augustinus dicit, in signo visibili tantum, non excludere corpus Christi, sed effectum corporis Christi: id ineptum est. Nam corpus Christi à suis effectis non potest separari, ita vt quicunque corpus Christi sumit, etiam percipiat ipsius effecta. Id enim Scriptura docet, Patresque diserte tradunt, quando dicunt, corpus Christi non posse sumi ad exitium. 2. Similitudo Chrysostomi de purpura fauet nostræ sententiæ. Nam purpura, & non rex abiicitur in lutum, aut scinditur. 3. Similitudo Theophylacti non est extendenda vltra tertium comparationis, & proprietatem rerum comparatarum. Non enim vt sol perstringit radiis suis oculos firmos & infirmos: ita Christus manducatur à credentibus & incredulis. Sed vt sol oculos firmos illustrat sua natura, ita Christus perceptus à piis illos illuminat & reficit. Rursus vt sol nocet oculis infirmis, vitio ipsorum: ita Christus in sacramento oblatus, sed repudiatus, nocet repudiantibus. 4. Oecumenius adducit simile, non idem, hoc modo. Sicut Iudæi crucifixerunt Christum, manibus scelerorum ipsum tradendo: ita infideles, profanando sacramentum, crucifigunt ipsum spiritualiter. 5. Quo sensu Augustinus dicat, Panem etiam indigne communicantibus esse corpus Christi; & etiam peruersam fidem habentes, posse integrum habere sacramentum: id supra declaratum est, & ab ipso Augustino satis declaratur, in loco hic citato, cum addit, sic infidelem habere integrum sacramentum, sicut habet integrum euangelium, symbolum, verbum Dei, hoc est ex parte Dei, offerentis in verbo & sacramentis res vna cum signis, & iubentis vtrumque simul accipi: sed non ex parte infidelium, qui verba audientes, & symbola videntes & vsurpantes, ea quæ vtrisque verbis, inquam, & signis, significantur & promittuntur credentibus, fide non accipiunt. Non quidem possunt impii sua infidelitate quidquam de authoritate & veritate verborum & sacramentorum diuinorum detrahere; sed possunt tamen seipsos spoliare bonis cœlestibus, quæ in verbo & sacramentis ipsis à Deo offeruntur, & efficere, vt euangelium & sacramenta, quæ sunt potentia Dei ad salutem, & odor vitæ ad vitam omni credenti, ipsis sint, non tantum inanis sonitus & inane spectaculum, aures & oculos feriens, sed etiam occasio iudicii, & odor mortis ad mortem.

CAPVT V.

De Christi præsentia in Eucharistia, sententia Catholicorum probatur & vindicatur.

I. HOc argumentum ex nostris egregie tractarunt, *Petrus Martyr de Eucharistia, Iuellus aduersus Hardingum, Zacharias Vrsinus in Consideratione Commonefactionis, Antonius Sadeel & Fortunatus Crellius, vterque contra Gregorium de Valentia; Iohannes Angelus Politianus contra Bellarminum, & Andreas Volanus libris tribus*: ex aduersariis copiose *Gregorius de Valentia aduersus Fortunatum Crellium, Claudius de Xaintes de existentia corporis & sanguinis Christi in Eucharistia, Robertus Bellarminus lib.* 1. 2. *& 3. de Eucharistia, Martinus Becanus de triplici cœna, & in Manuali controuersiarum.*

II. Ita

II. Ita autem docemus de præsentia Christi in hoc sacramento, vt eam non corporalem, sed mysticam, eamque simul Spiritualem & sacramentalem, statuamus, ideoque ex Confessione Basilien si, *artic. 6. Confitemur Christum in sacra cœna omnibus vere credentibus præsentem esse: sacramentaliter nimirum, & per memoriam fidei.* Et ex Confessione Heluetica posteriore, cap. 21. dicimus, *Non est absens Ecclesiæ suæ celebranti cœnam Dominus. Sol, absens à nobis in cœlo, nihilominus efficaciter præsens est nobis: quanto magis sol iustitiæ Christus corpore absens in cœlis, præsens est nobis, non corporaliter quidem, sed Spiritualiter per vitificam operationem, & vt ipse se nobis præsentem futurum expositi, in vltima cœna* Iohan. 14. v. 15. 16. *Vnde consequens est, nos non habere cœnam sine Christo, interim tamen habere cœnam incruentam & mysticam, sicuti vniuersa nuncupauit vetustas.*

III. Hæc sententia Primo est probanda, deinde vindicanda. Probatur autem triplici argumentorum genere: puta dictis Scripturæ, testimoniis veterum, & recta ratione. Quas classes antequam decurramus, operæ pretium fuerit, præmittere explicationem quarundam phrasium: quid nempe sit manducatio, vnio, & præsentia corporis Christi sacramentalis & Spiritualis. Nam explicatio ista & collatio multum lucis adferet toti huic tractationi. *Manducatio sacramentalis* est corporalis, oralis, externa & visibilis, quæ proprie est sacramenti, hoc est, panis Dominici, metonymice corporis Christi. *Manducatio Spiritualis*, realis, per fidem, interna, & inuisibilis, est rei signatæ, hoc est ipsius carnis Christi tantum. Sic discernit sacramentalem & Spiritualem manducationem corporis Christi *Augustinus de verbis apost. serm.* 2. Illud manducare, refici est. Sed sic reficeris, vt non deficiat, vnde reficeris. Illud bibere quid est? Mihi viuere. Manduca vitam: Bibe vitam: Habebis vitam, & integra est vita. Tunc autem id erit, hoc est, vita vnicuique erit corpus & sanguis Domini, si q̃ in sacramento *visibiliter* sumitur, in ipsa veritate *Spiritualiter* manducetur, Spiritualiter bibatur. *Vnio sacramentalis*, siue pactionalis, est in analogia signi ad signatum: *Spiritualis*, in coniuncta perceptione vtriusque in legitimo vsu, per fidem. Et ita quidem stricte dicitur vnio sacramentalis. Alias late complectitur vtrumque istud, quod diximus, videlicet analogiam signi & signati, & coniunctam perceptionem vtriusque in legitimo vsu. *Præsentia corporis Christi sacramentalis* siue symbolica est, qua corpus Christi relatiue & gratiose dicitur esse præsens in eucharistia, quia panis est sacramentum corporis. Itaque hæc duo, panis & corpus Christi sunt præsentia tanquam signum & signatum χϛιxῶς. *Præsentia Spiritualis corporis Christi* est, qua corpus ipsius mediante Spiritu Christi fidelibus est præsens, præsentia energetica & gratiosa: quæ competit Christo secundum vtramque naturam, etsi non eodem modo secundum vtramque naturam. Hæc mystica, gratiosa, & efficax præsentia, vt in toto ministerio, ita nominatim in Eucharistia stabilitur hoc modo.

IV. *Argumenta, quæ ex Scripturis petimus*, pro gratiosa corporis Christi præsentia in Eucharistia, contra corporalem præsentiam eiusdem, *reuocamus ad nouem classes. Et primo quidem argumentamur ex articulo fidei de ascensione Christi in cœlum* hunc in modum. Corpus existens in cœlo, nõ simul sua substantia potest in terris existere. Corpus Christi est ibi post ascensionem, donec redeat, *Marc.* 16. *Act.* 1. Ergo non est substantia sua præsens in pane Eucharistiæ. Rursus: Qui sursum seu superne est, sedens ad dextram Dei, nõ est corporaliter in pane Eucharistiæ. Christus sursum est, sedens ad dextram Dei suo corpore, *Colos.* 3. Ergo non est corporaliter, seu substantia corporis sui in pane Eucharistiæ. Ad hæc: Christum oportet cœlo capi, vsque ad tempora restitutionis omnium. *Act.* 3. Ergo Christus corpore suo ante illud tempus ordinarie non est in terris. Præterea: Corpus sedens ad dextram Dei in excelsis, non est simul substantia sua præsens in terra. Corpus Christi sedet ad dextram maiestatis in cœlis. *Eph.* 1. *Hebr.* 1. 1. *Pet.* 3. *Act.* 7 Ergo non simul in terra existit. Denique: Qui corpore suo reliquit mundum, & in eo non est, is non est substantialiter præsens corpore in terris. Christus corpore mundum reliquit. *Matth.* 26. *Iohan.* 16. Ergo non est substantialiter præsens corpore in terris, ideoque nec in pane Eucharistiæ. Quare si credimus Christum, postquam pro nobis mortuus ac resuscitatus fuit, in cœlos vere & localiter ascendisse, ita vt hunc mundum inferiorem corpore suo vere deseruerit, nec iam amplius corporaliter nobis in his terris adsit; etiam nobis credendum est, ipsius corpus sub Speciebus Eucharistiæ corporaliter non latere; nisi articulum istum ascensionis Christi, prorsus abnegare velimus.

V. *Secunda classis* continet argumenta ex illis Scripturæ locis, quæ adstruunt *veritatem humanæ naturæ Christi*: hoc est, quæ docent, Christũ Dei Filium, ex Maria virgine verum hominem esse natũ, qui nobis sit per omnia similis factus excepto peccato, *Heb.* 2. & 4. & ipsum verum hominem deinceps in æternum mansurum, qui gloriam quidem cœlestem acceperit, sed naturæ veritatem non deposuerit, nec vnquam depositurus sit, prout ipse statim à resurrectione, saltem ex parte, manifeste testatus est, *Luc.* 24. & *Ioh.* 20. Videte, & palpate me: denique ipsum nunquam corporaliter simul diuersis in locis, sed semper in vno proprio, siue adæquato loco fuisse. *Ioh.* 6. Iesus ibi non erat. c. 11. Gaudeo, quod ibi non fuerim. *Matth.* 28. Surrexit, non est hic. Falsum igitur est, Christũ corporaliter in cœlo simul & terra adesse: imo in omnibus iis locis simul adesse, vbi Species sacramenti sunt: quia per hoc veritas humanæ naturæ necessario tolleretur; & iam non vnum, vere finitum, ac circumscriptum, sed multa, imo fere infinita, corpora, eidem tribuerentur.

VI. *Tertio* argumentamur *à natura sacramentorum*, seu à genere Eucharistiæ proprio, quod est sacramentum. In omnibus enim sacramentis vsitatũ est, vt res significatæ non substantialiter in ipsis signis delitescant, sed per ea tantum significentur, obsignentur, & exhibeantur in vsu legitimo. Quæ etiam causa est, quod nomina rerum significatarum tribuantur ipsis signis, per metonymiam sacramentalem: vt quando circumcisio appellatur fœdus Dei, *Gen.* 17. agnus dicitur pascha, *Exod* 12. sacrificia dicuntur expiare peccata, baptismus saluare &c. Ergo & in hoc sacramento res ita se habet: & consequenter verba Domini, *Hoc est corpus meum*, per eundem tropum sacramentalem similiter explicanda sunt: quem videlicet, ipsi etiam Apostoli, vel ex solo ritu agni paschalis, & phrasibus de illo sæpius vsurpatis, *Matth.* 26. satis intelligebant. Vnde porro efficitur, ex verbis illis non corporalem, sed gratiosam corporis Christi præsentiam in Eucharistia concludi.

VII. *Quartum* argumentorum genus petitur ex *circumstantiis primæ cœnæ*, seu primæ Institutionis huius sacramenti: Omnes enim circumstãtiæ huius sacræ Institutionis, prout *Matth.* 26. *Marc.* 14. *Luc.* 22 & 1. *Cor.* 11. describitur, euidenter ostendunt, Christum sub Speciebus huius sacramẽti corporaliter tunc non latuisse; ac proinde nunc etiam sub iisdem non contineri. Tales autem circumstantiæ hic sunt: accubitus Christi visibilis, in eadem mensa, & perpetuus sermo cum discipulis: scopus eiusdem, instituentis hunc ritum, vt esset memoriale passionis futuræ: panis & vini præparatio ad sacrũ vsum: panis vera fractio, & vini fusio: Apostolorum silentium, & verborum Christi simplex approbatio: Christi etiam ipsius actiua manducatio &c. Quis enim credat, eundẽ Christũ in mensa visibiliter cũ Apostolis sedisse, ac locutũ fuisse; & simul inuisibiliter sub Specieb. illis mutum delituisse? Item viuum & integrum illic suo loco mansisse, & tamen, panem frangendo, suum ipsius corpus fregisse? Item, vinum fundendo, suum ipsius sanguinem fudisse? Item, semetipsum corporaliter comedisse, ac bibisse? Itẽ Apostolos ad hæc, tam mira & stupenda, prorsus tacituros fuisse?

VIII. *Quintum* argumentorum genus q̃ Scripturæ suppeditant, sumitur *à coherentia sententiarũ* in formula Institutionis. Nã ex antecedentium & cõsequentiũ collatione constat, omnino quandã ἀνάμνησιν, seu cõmemorationẽ mortis Dominicæ, nõ autẽ corporalẽ aliquã Christi præsentiam sanciri: Christus enim ait, *Hoc facite in mei commemorationẽ.* Et Apostolus, *Annuntiate mortem Domini, donec veniat.* Nulla enim vera ἀνάμνησις est eius, qui corporaliter adest.

IX. *Sexto*, argumentamur *ab indignitate rei.* Reuera enim indignum esset cœlesti Christi conditione, hoc est, immortalitate & gloria ipsum Christum corporaliter in terris adhuc versari. Sic enim reuera nõ esset sacerdos noster: *Heb.* 4. & 7. & 8 & 9. Imo Christus etiam cibo corruptibili similis esset, qui nihil ad salutem iuuare posset sacramentaliter, id est, corporaliter in pane manducatus. Et vere pii ab impiis, in sacramentali perceptione Christi nihil differrent. Quæ omnia certe sunt valde absurda.

X. *Septimo*: Christus præsentiam corporalem pure & simpliciter vt inutilem reiicit aliquoties, *Ioh.* 14. & 16. E contrario præsentiam suam gratiosam, tanquam nobis longe vtilissimam, pollicetur, *Matth* 18 & 28 Et quia corpore discessit à suis, substituit vicariũ loco suo, videl. Spiritũ sanctũ, *Ioh.* 16.

XI. *Octauo*: Qui corpore vẽturus est visibilis & circumscriptus de cœlo in nubes, nunc non est in terris inuisibilis & incircũscriptus corpore. Christus corpore suo visibilis & circumscriptus venturus & descensurus est de cœlo in nubes, ad iudicandum viuos & mortuos, 1 *Cor* 11. *Act.* 1. 1. *Thess.* 1 & 4 2. *Thess.* 1 *Matth* 24. & 26. Ergo non est ante id tempus in terris corpore suo inuisibilis & incircumscriptus.

XII. *Nono* & Vltime, Christus monet *Matth.* 24. dicentib. post ascensionẽ suã in cœlũ, Ecce hic Christus, aut hic (nẽpe certo aliquo loco in terris) non esse credendũ, Dicentes eũ in pane existere substantialiter, monstrãt Christũ post ascensionem ipsius certo loco in terris. Ergo non est illis credẽdum.

XIII. Atque hæc sunt argumenta ex Scripturis desumta contra corporalẽ Christi præsentiã in Eucharistia. Vnde absq; vllo labore cõcluditur gratiosa ipsius præsentiã. Nã euersa corporali, remanet gratiosa. Sequuntur *testimonia Patrum*, quæ multa sunt. Nos erimus cõtenti sequentib. *Cyprianus in serm. de Chrismat.* Dedit Dominus noster in mensa, in qua vltimũ cũ Apostolis participauit conuiuiũ, propriis manib. panẽ & vinũ, in cruce vero manibus militũ corpus dedit vulnerandũ. *Irenæus lib.* 4. *c.* 34. Est altare in cœlis. *Ambrosius de offic. l.* 4. *c.* 48. Hic Christus in imagine offertur: illic vero in cœlo in veritate, vbi apud Patrẽ pro nobis quasi Aduocatus interuenit. Ascende ergo, ô homo, in cœlũ, & videbis ea quorũ vmbra hic erat vel imago. *Idem lib.* 10. *in Lenit. c.* 24 Paulus nos docuit, quomodo te sequamur, & vbi te reperire possimus, dicens: Si ergo consurrexistis cũ Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est ad dextrã Dei sedens. Et ne oculorum magis hoc quam animorũ putaremus officiũ, addidit, Quæ sursum sunt, sapite, & non quæ super terram. Ergo non supra terrã, nec in terra, nec secundũ carnẽ te quærere debemus, si volumus inuenire. *Chrysostomus homil.* 24. *in Corinth.* Quotquot hui⁹ corporis participes efficimur, & quotquot sanguinẽ eius degustam⁹, cogitare debemus, q̃ illum sursum sedentẽ qui ab angelis adoratur, hũc degustam⁹, *Idem homil.* 60. *ad populum Antioch.* Quæ sursum sunt, inquit Paulus, sapite: vbi Christus est ad dextrã Dei sedens &c. Ascende igitur ad cœli portas, imo cœli cœlorũ, & tunc quæ dicimus intueberis. *Idem homil.* 11. *operis imperfecti in c.* 5. *Matth* dicit, in sanctis vasis non esse verum corpus Christi, sed tantum eius mysteriũ contineri. *Augustinus tract.* 30. *in Iohan. vt citatur in Iure canonico, de consecratione dist* 2 *cap* Prima: Donec seculũ finiatur, sursum est Dominus: Corpus enim Domini, in quo resurrexit, vno loco esse oportet: veritas autem eius vbique diffusa est. *Idem epist.* 57 *ad Dardanum:* Christum vbique totum præsentem esse non dubites, tanquam Deum, & in eodem templo Dei esse tanquam inhabitantem Deum, & in loco aliquo cœli propter veri corporis modum. *Eusebius Emissenus, vt citatur in Iure canonico, de consecrat. dist.* 2 *cap.* Quia corpus, *quod est* 35 Quia corpus assumtum ablaturus erat ab oculis nostris, & sideribus illaturus, necessarium erat, vt die Cœnæ sacramentum nobis corporis & sanguinis sui consecraret. *Porro* Patres disertis verbis docent, panem Eucharisticum esse sacramẽtum, mysterium, symbolum, typum, antitypum, figuram, signum, imaginem, similitudinem, memoriam, recordationem corporis Christi: &, quod eodem redit, significare, designare, ostendere, repræsentare corpus Christi. Eodem sensu scribunt vinum Eucharistiæ esse sanguinem Christi. Vide loca prolixe adnotata in *Symphonia Catholica Polani cap.* 17. *pag.* 365. Vnde patet, ipsos tropum in verbis Institutionis admisisse, nec proinde corporalem, sed gratiosam præsentiam agnouisse. *Ad hæc* docent, naturam, siue substantiam, & essentiam panis & vini non aboleri: sed gratiam tantum adiici: siue vsum & finem signorum, non autem essentiam, per consecrationem mutari. Vide *Theodoret. dialog.* 1. & 2. *Gelasium de duabus Christi naturis. Hesychium in Leuit. lib.* 1. *c.* 4. & *lib.* 2. *c.* 8. &c. Ergo corporalem & Papisticam præsentiam non agnouerunt. *Denique* passim docent, Christum secundum humanam naturam, nunc tantum in cœlo esse, licet secundum Spiritum, gratiam, & virtutem suam, vbique nobis semper adsit. Vide inprimis *Vigilium contra Eutychem.* Ergo corporalem Christi præsentiam in terra non crediderunt. Sic itaque concludimus hanc secundam classem, & veluti nubem testium: Dogma & interpretatio verborum Scripturæ, repugnans toti inde ab Apostolis orthodoxæ antiquitati Ecclesiæ, non debet recipi. Tale autem est dogma corporalis præsentiæ Christi in Speciebus Eucharistiæ, Ergo non debet recipi.

XIV. Supereſt *tertia claſſis*, quæ complectitur *argumenta recta rationis & vniuerſalis experientiæ*, hoc modo. *Principio* Deus neque facere vult, neque ſalua veritate & ordinatione ſua facere poteſt, vt vnicum Ieſu Chriſti corpus, quod vere humanum, & finitum corpus eſt, & in æternum tale manet, vno & eodem tempore, in cœlo ſimul & terra, inque omnibus iis locis, vbi ſacra cœna celebratur, realiter ſeu corporaliter adſit. Etenim impoſſibilis eſt & contradictoria, ſecumque pugnans, hæc vnius corporis polytopia ſiue multipræſentia: quia vnum numero corpus neceſſario circumſcriptum & continuum eſt, hoc eſt, ſemper à ſeipſo diuiſum; eoque locis diuiſis ac diſcontinuis, ſine contradictione adeſſe non poteſt. *Deinde* contradictoria eſt corporum penetratio, quæ ad illam polytopiam palliandam adferri ſolet: quia omne quantum neceſſario extenſum eſt, & habet partem extra partem: eoque neceſſe eſt ſingulas partes ſuo proprio ſpatio finiri, ac circumſcribi: quia dimẽſiones, ſeu partes à ſe inuicem vere diuerſę, eodem loco coexiſtere nunquam poſſunt: niſi ipſas inter ſe commiſcere velimus. *Tertio* eſſentia corporis veri, etiam generaliſſime accepti, ne cogitatione quidem poteſt, abſque dimenſiua quantitate; item abſque ſitu, figura, & extenſione partium: neque hæc vel eſſe vel intelligi poſſunt abſque circumſcriptiua & locali præſentia: neque hæc rurſus abſque loci adæquati occupatione: cum poſterius horum à priore, tanquam effectum proprium ex propria cauſa, neceſſario perpetuoque dependeat. Qua de re vniuerſalis experientia, imo communis ſenſus & conſenſus omnium gentium, præter euidentem rationem, ex ipſis rerum propoſitarum definitionibus extructam, manifeſte nobis atteſtantur. *Quarto*, ſi corpus Chriſti eſt ſimul in pluribus locis, aut eſt in omnibus illis locis eodem modo, aut non. Si non eſt eodem modo, ſequitur contradictio. Sic enim vnius eiuſdemque corporis præſentia præſentiæ repugnaret, & aliter eſſet in locis, quam in loco. Pluralitas autem nihil eſt aliud, quam vnitates aggregatæ. Sin autem corpus Chriſti eſt in omnibus locis eodem modo, & verum eſt quod iſti dicunt de corporali præſentia: ergo corpus Chriſti nuſquam eſt viſibile, ſuiſque dimenſionibus circumſcriptum, & ſua forma præditum, hoc eſt, vno verbo: Ergo nuſquam eſt verum corpus. *Quinto* ſi corpus Chriſti latet ſub accidentibus panis & vini, non eſt verum corpus: quia hoc eſt de eſſentia veri corporis, vt ſuas habeat dimenſiones. Rurſus non eſt verum corpus humanum: quia hoc eſt de illius eſſentia, vt ſit organicum. *Ad extremum*, neque ſecundum naturæ, neque ſecundum ſapientiæ & potentiæ Dei ordinem, neque ſecundum phyſicas, neque ſecundum hyperphyſicas leges, neque ſecundum huius, neque ſecundum futuri ſeculi ſtatum, eſt, aut eſſe poteſt verum corpus, vnum & idem, eodem tempore in diuerſis locis. Deus enim nec vult, nec facit, nec promittit, nec velle, aut facere, aut promittere poteſt vnquam, ordini ſapientiæ & veritatis ſuæ contraria: quale eſt, corpus vnum, imo creaturam vnam, ſimul in diuerſis locis exiſtere, ſimul finitam & infinitam, circumſcriptam & incircumſcriptam eſſe.

XV. Hucuſque eſt prima pars huius capitis in argumentis contra corporalem præſentiam in Euchariſtia, vnde gratioſa præſentia neceſſario concluditur: *ſequitur altera*, quam polliciti ſumus impendere vindicationi & aſſertioni noſtrorum argumentorum. Ea iterum erit bipartita. Primo enim percurremus tres claſſes eo, quo propoſuimes ordine, & varias variorum exceptiones diluemus, inſperſis etiam gloſſis & effugiis quibuſdam vbiquiſtarum, propter affinitatem erroris: deinde Becani φλυαρίας diſſoluemus.

XVI. Aduerſus ea, quæ ex articulo de aſcenſione Chriſti in cœlum, adferuntur, eſt *generalis aduerſariorum exceptio* quod Chriſtus viſibiliter quidẽ ſit in cœlo, inuiſibiliter autem in his terris ſub ſpeciebus ſacræ Cœnæ. Sed exceptio hæc eſt friuola; quia nec vim iſtorum teſtimoniorum declarat, quæ de vero aſcenſu agunt: & principium non obſcure petit, tacite id pro confeſſo ſumens, quod maxime in quæſtione verſatur: ſicut ex ſequentibus plenius conſtabit.

XVII. *Primum noſtrum argumentum* fuit eiuſmodi: Corpus exiſtens in cœlo, nõ ſimul ſua ſubſtantia poteſt in terris exiſtere. Corpus Chriſti eſt ibi poſt aſcenſionem, donec redeat. Ergo non eſt ſubſtantia ſua præſens in Euchariſtia. Hic aduerſarii reſpondent primo ad maiorem, deinde ad minorem. *Ad maiorem* quatuor modis. 1. *per diſtinctionem*: Corpus in cœlo exiſtens non eſt ſimul in terris, ſcilicet modo viſibili & circumſcripto, ſecundum phyſicas proprietates corporis, eo modo quo aſcendit: ſed poteſt tamen ſimul vtrobique eſſe, modo ſupernaturali & diuino. 2. *per inficiationem*: Aſcenſio non obſtabat præſentiæ in pane in prima cœna. Ergo neque deinceps eam impedit. 3. *iterum per inficiationem*: quia vt Deus Pater ſimul eſt in cœlo & in terra, ſic etiam Chriſtus. 4. *rurſus per inficiationem*. Nam quia corpus Chriſti exiſtit in cœlo ſupremo, quod non eſt locus, ab aliis diſtinctus, ſed eſt beatitudo, maieſtas, ſublimitas & virtus diuina, & regnum cœleſte, patens per omnia loca poteſt ſimul eſſe in pane. *Ad minorem* reſpondẽt, aſcenſionem & manſionem Chriſti in cœlo non eſſe phyſicam locationem, aut incluſionem corporis ipſius in cœlo, ſed exaltationem in ſummam gloriam, maieſtatem & potentiam diuinam, & occupationem dominii cœli & terræ, & ſeſſionem ad dextram maieſtatis & omnipotentiæ diuinæ. Hanc reſponſionem probant quinque modis. 1. Chriſtus aſcendit longe ſupra omnes cœlos, *Eph* 1 & ſublimior cœlis factus eſt, *Hebr* 7. Ergo corpus ipſius non eſt intra cœlum comprehenſum. 2. Chriſtus aſcendit ſupra omnes cœlos, vt impleret omnia, *Eph*. 4. Ergo ſimul eſt in cœlo & in Euchariſtia. Aſcendit enim, vt impleret omnia ſuis donis: quæ inter etiam eſt corpus ipſius, quod promiſit ſe nobis dare manducandum in Euchariſtia. 3. Aſcenſio Chriſti declaratur per collocationem ad dextram Patris, & exaltationem in regno cœli & terræ, ita vt Chriſtus emineat longe ſuper omne imperium & poteſtatem, & omnia ſint ſubiecta pedibus eius, *Eph*. 1. *Hebr* 2. 4. Similes phraſes ſunt *Pſal.* 57. & 107 Exaltare ſupra cœlos Deus: ſuper omnem terram gloria tua. *Pſal.* 68. Pſallite inſidenti cœlorum. *Ioh*. 11. Altior eſt altiſſimis cœlis. *Et* 22. Annõ Deus eſt in altitudine cœli? Hæ locutiones ſignificant ſummam exaltationem, gloriam, maieſtatem & potentiam diuinam. Ergo idem ſignificatur, cum Chriſti humana natura dicitur in cœlum aſcendiſſe, & in cœlo verſari. 5. Puerile & impium eſt commentum, Chriſtum cœlo incluſum eſſe.

XVIII. *Videamus* [illegible] *exceptiones* & κατὰ φύσιν *ad maiorem* 1. Diſtinctio iſta eſt commentitia, & petit principium. Nuſquam enim Scriptura docet, idem corpus, aut eandem rem, ſiue creatam, ſiue increatam, ſimul in vno loco circumſcriptam & finitam, & in alio aut multis aliis locis incircumſcriptam & interminatam exiſtere. Sunt enim iſta contradictoria. Eſt autem futiliſſima nugatio, corpus Chriſti eſſe in cœlis modo circumſcripto & viſibili, in cœlis & terris ſimul modo ſupernaturali & diuino. Vt enim diuerſitas modorum tollat contradictionem, neceſſe eſt modos illos non eſſe ipſam affirmationem & negationem eiuſdem de eodem. Si enim ſic ſumantur modi, ſophiſticus verborum luſus ſunt, quo omnes contradictiones conciliari poſſent, vt ſi dicas: Nox eſt tenebroſa, ſecundum modum tenebrarum, & lucida, ſecundum modum lucis. Nihil enim differunt hæc eſſe tenebroſum, & modus eſſendi tenebroſum: eſſe lucidum, ſeu nõ tenebroſum, & modus eſſendi lucidum, ſeu nõ tenebroſum. Sic non differunt, eſſe circũſcriptum, & modus corporis naturalis, id eſt, modus eſſendi circumſcriptũ, vel modus viſibilis & circumſcriptus: eſſe non circumſcriptum, & modus ſupernaturalis, id eſt, modus eſſendi non circumſcriptum, vel modus inuiſibilis & incircumſcriptus. Adde quod iſte modus ſupernaturalis & diuinus eſt contra naturam corporis & omnis rei creatæ, eamque deſtruit ac abolet, & cum creatrice, vbique præſenti deitate confundit. Sed, inquiunt, Chriſtus tale quippiam de ſuo corpore dixit: & poſt aſcenſionem vero ſuo corpore ſe ſtitit in terris, *Act*. 23. & 26. Quod attinet ad primum, Chriſtus non dixit in pane, ſed panem ſuam eſſe corpus. Deinde poſito, ſed non conceſſo, Chriſtum corpore ſuo fuiſſe in terris, quando apparuit Paulo: hinc tamen non ſequeretur, Ergo ſimul viſibiliter & circumſcripte exiſtebat in cœlo & in terra. Si enim circumſcriptus tunc extitiſſet in terra, non vtique fuiſſet ſimul ſubſtantia corporis in cœlo, aut alibi. Non enim idem foret corpus circumſcriptum ſupra in cœlo, & infra in terris, quandoquidem alterum alteri non eſſet continuum. Neque ſequeretur: Fuit ſimul finitum corpus eius in cœlo & in terra. Ergo ſimul aliquo vel aliquibus locis circumſcriptum & viſibile, aliis autem multis incircumſcriptum & inuiſibile eſt, vel eſſe poteſt. Plures enim contradictiones implicarentur: Idem corpus eſſe circumſcriptum & non circumſcriptum, aſpectabile & non aſpectabile, in diuerſis & iiſdem locis. Denique falſum eſt, corpus Chriſti poſt aſcenſionem extitiſſe in terra, viſibiliter vel inuiſibiliter. Hoc enim Scriptura nuſquam docet, ſed viſum eſſe hominibus in terra exiſtentibus, ipſum interea exiſtens ſurſum in cœlo: vt patet ex hiſtoria Stephani. Quid? *Act*. 16. & 18. & 26. *item que* 2. *Cor* 12. dicitur Chriſtus conſpectus eſſe a Paulo per viſionem, & quidem in illis ipſis colloquiis, quæ allegantur ab aduerſariis. 2. Omnino aſcenſio futura impediebat exiſtentiam corporis Chriſti in pane. Non tantum enim corpus, quod iam aſcendit, ſed etiam corpus aſcenſurum nõ poterat eſſe ſub Speciebus panis & vini: quia quod ea natura eſt, vt de terra in cœlum ſurſum euehatur, nõ poteſt eſſe vno & eodem tempore in multis locis. Et vero corpus Chriſti hoc modo aſcendiſſet, & non aſcendiſſet: quia illud, quod erat in pane primæ cœnæ non aſcendit. Deinde plures poſſunt eſſe cauſæ vnius rei. Ita Chriſtus ante aſcenſionem corpore ſuo non erat in prima cœna propter circumſcriptionem. Poſt aſcenſionem non eſt corpore ſuo in cœna propter iſtam circumſcriptionem, & aſcenſionem. 3. Vtique Chriſtus eſt ſimul in cœlo & in terris, æque vt Pater: ſed non corpus Chriſti. Deinde Chriſtus eſt nobis præſens in cœna, quomodo promiſit, Spiritu ſuo in nobis habitante: carne autem ſua in cœlo iam exiſtente, per Spiritum in ſua & noſtra carne habitantem, nobis vnitus. Spiritus enim in nobis exiſtens, vnit nos carni extra nos exiſtenti, longe arctius, efficacius, & felicius, quam ſi caro Chriſti intra nos exiſteret. 4. Cœlum beatorum eſt locus proprie dictus, in quo ſunt angeli & beati homines: etſi non eſt locus conditionibus miſeræ huius vitæ obnoxius. Hinc Scriptura cœlum beatorum nominat locum: puta locum habitationis Dei, 1 *Reg* 8 locum Dei, *Eſ* 26 *Mich* 1. domum Patris, manſionem, & locum, vbi futuri ſint ſancti cum Chriſto, *Iohan* 14. habitaculũ ſanctorum, 2. *Chron* 30 *Apo*. 12. Cœlũ etiam dicitur eſſe ſurſum, terra deorſum, *Ier* 31 *Deut* 4 Sunt autem ſupra & infra differentiæ loci. Denique de terra in cœlum aſcenditur, & è cœlo in terram deſcenditur, *Iud* 1; *Luc*. 2. *Matth* 28. Sunt autem aſcenſus & deſcenſus motus locales ad loca oppoſita.

XIX. *Reſponſio ad minorem* eſt manifeſtiſſima corruptela ac peruerſio verbi Dei, quod docet, aſcenſionem Chriſti in cœlos eſſe translationem naturæ ipſius humanæ ex hoc toto viſibili mundo in locum eo ſublimiorem. Nam Chriſtus dicitur aſcendiſſe in ſublime, *Eph* 4 receptus ſurſum in cœlũ, *Luc*. 24. eleuatus, & profectus in cœlum, *Act* 1. penetraſſe cœlos, *Hebr*. 4 Et ipſe dicit, ſe abire, rediturum, relinquere mundum & *Iohan*. 14. & 16. Et de hac mutatione loci, tota vetuſtas intellexit aſcenſionem; etiam ipſi Scholaſtici. Hinc *Auguſtinus tract*. 102. *in Iohan*. Reliquit mundum corporali diſceſſione. *Et tract* 30. Corpus Domini, in quo reſurrexit, in vno loco eſſe oportet. Itaque definitio aſcenſionis Chriſti ab aduerſariis allata, eſt falſa, & confundit aſcenſionem cum ſeſſione ad dextram Patris. Neque enim aſcenſio Chriſti in cœlum eſt exaltatio in ſummam gloriam, & ſeſſio ad dextram Patris: quia Chriſtus poſtquam aſcendit in cœlum, conſedit ad dextram Patris, hoc eſt, conſecutus eſt ſupremum ſuæ dignitatis & gloriæ gradum, & plenam deitatis ſuæ, priùs in eo latentis, manifeſtationem, & imperii cœleſtis in humana natura vſurpationem, *Hebr* 1 & 8 Sed iam excutiamus quinque probationes reſponſionis. 1. Chriſtus aſcendit ſupra omnes cœlos aſpectabiles & illis ſublimior eſt factus. Sed idem aſcendit in cœlũ tertium, ſiue ſupremũ, vt ibi appareat corã Patre. 2. Chriſtus aſcendit, vt omnia mẽbra Eccleſiæ impleret ſuo Spiritu, & ſuis donis, ſecundum promiſſiones, nõ autem omnia loca panis Euchariſtici corpore ſuo. Hanc interpretationem confirmat contextus, his verbis: *Dedit alios quidem poſtolos* &c. *ad coagmentationem ſanctorum* &c. Quatenus ergo corpus ipſius eſt donũ, eatenus etiam præſens eſt in Euchariſtia. Eſt autem donum Spirituale Itaque eo modo eſt præſens: præſens dico in Euchariſtia, nõ vero ſub ſpecie panis. 3. Exaltatio Chriſti nõ exponit, quid ſit aſcenſio, ſed ad quid, ad quam gloriam, ad quod officium in cœlo & de cœlo adminiſtrandum, in cœlum ſuo corpore aſcenderit, nempe, vt glorioſiſſime ibi imperet omnibus angelis, & illinc ſeruet ac regat per verbum & Spiritum ſanctum Eccleſiam ſuam in cœlo & terris degentem. *Hebr*. 9 1. *Petr*. 3. Ita ergo diſcernitur aſcenſio à cauſa finali & fructu ſuo. 4. Maxima diſſimilitudine dicitur Deus & corpus Chriſti aſcendere, deſcẽdere, venire, cõmorari, abire, habitare alicubi. Hæc n. de Deo dicũtur improprie; de corpore Chriſti, propriiſſime. Sed, inquiũt, dictis de exaltatione Chriſti, cõfirmatur præſentia corporis eius in cœna promiſſa. Verũ eſt: ſed eo ſenſu, quem

Scri-

Scriptura indicat. Quia enim Christus ad dextram Patris sedens, effundit in fideles Spiritum sanctum, ideo ipsos corporis sui membra facit, in Eucharistia & extra eam. 5. Non sequitur: Christus non est corpore suo in cœlo & terra simul. Ergo concluſus & captiuus est in cœlo. Nam quia Christus est corpore suo in cœlo, tanquam in palatio, vbi incomprehensibiles, in omnes partes lætitiarum campi patent, quis dicet ipsum ibi esse inclusum carceri? Sic animæ & corpora beatorum non possunt dici captiua in cœlesti illo domicilio, propterea quod non simul in cœlo & terra degunt.

XX. *Secundum nostrum argumentum* tale erat: Qui sursum, seu superne est, sedens ad dextram Dei, non est corporaliter in pane Eucharistiæ. Christus sursum est. Ergo. *Excipiunt* aduersarii, esse æquiuocationem in medio termino, *Sursum existens*: quod Paulus per istam phrasin non intelligat locum, sed virtutes & actiones Deo placentes. Iubet enim quærere, non ea, quæ super terram sunt, id est, prauos & vitiosos affectus carnis; sed illa, quæ sursum sunt, hoc est, cœlestia bona, virtutes Deo placentes &c. Hoc sensu ministerium Euangelii, in quo Christum quærere tota Scriptura iubet, & sacramenta, etsi loci ratione super terram administrantur: tamen non terrenæ, sed cœlestes actiones sunt. *Resp* 1. Non vrgenus ista verba, Quærite, quæ sursum sunt: sed illa, vbi Christus est. Quæ phrasis certe notat locum, iuxta illud *Iohan.* 12. Et vbi ego fuero, ibi erit & minister meus: *&c.* 17. Volo, vt vbi ego sum, & illi sint mecum, quos dedisti mihi. 2. Non tantum virtutes & actiones Deo placentes, sed etiam gloriam & felicitatem, quæ sursum est in cœlo, iubemur quærere. 3. Virtutes non tantum ideo dicuntur supernæ & cœlestes, quia placent Deo: sed etiam quia supra sunt in cœlo, & de cœlo, hoc est, a Deo glorioſe & immediate in cœlis regnante, dantur angelis & hominibus in cœlo degentibus, itemque hominibus in terra existentibus. 4. Totum ministerium est actio cœlestis & terrena. Cœlestis: si spectentur operationes Spiritus sancti, quas per ministerium exercet. Terrena: si Spectentur ea, quæ ministri agunt. 5. Veteres etiam hunc locum Pauli de Christo localiter sursum existente exponunt: vt *Ambrosius super cap.* 3 *Coloss Auguſt de Gen. ad litteram lib* 6. *c.* 12.

XXI. *Tertium argumentum* sumebamus ex *Act.* 3 Christum oportet cœlo capi vsque ad tempora restitutionis omnium. *Excipiunt*, esse peruersionem textus: cū verba Petri sint, ὃν δεῖ οὐρανὸν δέξασθαι *Quem oportet cœlum accipere* Quibus verbis significatur, quod Christus occupauit cœlum, tanquam Dominus & rex cœli. *Resp.* Nazianzenus in Orat. 2. περὶ λόγου, sic eum locum interpretatur, vt nos: δεῖ μὲν αὐτὸν βασιλεύειν ἄχρι τοῦδε, ἡνίκ' ἂν ὑπ' οὐρανοῦ δηχθῇ πᾶν ἄχρι χειρῶν ἀποκαταστάσεως. Et sane Christus ingressus est in cœlum, tanquam dominus in domum, pontifex in sanctuarium suum. Sic igitur cœlum occupauit, vt cœlo capiatur, id est, vt in cœlo & non in terra sit, corpore suo. Nempe vt rex ditionem & aulam suam occupat, nec tamen simul in omnibus locis intra & extra aulam est præsens suo corpore: sic Christus cœleste regnum in omnes creaturas administrat, vbique præsens deitate sua, sed residens corpore suo in cœlesti domicilio, tanquam solio regni sui.

XXII. *Quartum argumentum* erat tale: Corpus Christi sedet ad dextram Dei in excelsis. Ergo non est in Speciebus Eucharistiæ. *Excipiunt*, Dextram Dei non significare locum, sed potestatem, quam Pater Christo contulit, vt eius nomine, cœli ac terræ dominium administret. *Respond* Non argumentamur ex hac particula textus, *Sedens ad dextram*: sed ex altera, *in cœlis in excelsis* Nimirum Christus sedet ad dextram Dei, sed sursum, sed in excelsis: id est, regnum cœli & terræ administrat, vbique omnia seruat & regit, sed corpore suo sursum existens, & in cœlo, tanquam in arce sua regia residens, atque illinc faciens vbique quidquid vult, suo Spiritu & diuina potentia, non corpore.

XXIII. *Quintum argumentum* sumebamus ex illo, *Relinquo mundum.* Multa hic excipiunt. 1. Reliquit Christus mundum, modo visibili, at non inuisibili. 2. Reliquit mundum, deponendo infirmitates, conditionem, & conuersationem huius vitæ. 3. In prima cœna nondum reliquerat mundum, & erat in cœna. Ergo & nunc est in cœna. 4. Si reliquit mundum, corpus ipsius non est subiectum legibus naturæ, & modis præsentiæ vsitatis in hoc mundo. *Resp* 1. Est petitio principii. Sed probant non esse petitionem principii: quia non esse in mundo est idem, quod non videri, etiamsi præsens sit corpore. Nam Christus dicit: Quia vado ad Patrem, non videbitis me. Et *Luc.* 24. Hæc locutus sum, cum adhuc essem vobiscum. Erat sane etiam tunc tēporis cum illis, substantia corporis visibilis, sed aberat præsentia familiaris conuersationis. Verum hæc nihil probant. Nā ire ad Patrem, non est inuisibilem corpore fieri, sed proficisci in illum locum, in quo gloria Patris manifeste refulget, & communis esse Filio declaratur. Et dicit, se non videndū a discipulis, non quia corpus suum inuisibile effecturus sit, sed quia illud de terra in cœlū euecturus sit, vbi visibile & circumscriptum est & manet semper, etiamsi oculi nostri illud ibi non possint videre. Est itaque corpus Christi iam in cœlo existens, inuisibile, non per se, seu καθ' ὁ πρόσωπον sed per accidens, seu ἡμῖν: nō ἁπλῶς sed καθ' ἡμᾶς. Denique nō valet consequentia: Non versabatur amplius cum discipulis post resurrectionem, mortalis & familiaris, sicut ante mortem. Ergo ante & post ascensionem erat cum ipsis corpore inuisibilis & incircumscriptus. Mortalitas enim & conuersatio terrena, in glorificatione Christi tollitur: sed visibilitas & circumscriptio manent, etiā in conuersatione cœlesti. Et Christus reuera ostendit corpus suum esse visibile, palpabile, circumscriptum, & locale, etiam in gloria, ante & post resurrectionem. 2. Visibilitas, circumscriptio, & localitas corporis non pertinent ad infirmitates, quas Christus deposuit, sed ad naturam corporis, quam non deposuit. 3. In prima cœna corpus Christi non erat in pane. Propter visibilem circumscriptionem & locationem inter discipulos: nunc non est in pane, propter visibilem circumscriptionem & locationem inter cœlites, ad quos pertinet, relinquendo hunc mundum. 4. Quia Christus reliquit mundum hunc visibilem, locum & infirmitates mutauit: naturam non mutauit, & proinde nec localitatem & circumscriptionem; quas proprietates essentiales corpus ipsius retinet, siue in terra, siue in cœlo existens, quamdiu corpus est.

XXIV. *Ad argumenta, quæ ducimus à veritate humanæ Christi naturæ* respondent, illa nihil concludere: quia, nostris etiam fatentibus, corpus Christi in S. cœna consideratur, non vt natū, sed vt datum; non secundum naturæ consequentiam, sed secundum muneris gratiam. Huc accedit, quod corpus Christi manſit verum corpus, & nihilominus per ianuas clausas & per lapidem sepulchri traiecit: ascendit per aerem: ambulauit super aquas &c. *Resp.* 1. Etsi corpus Christi non est in S. cœna vt est natum, id est, ratione trinæ dimensionis: tamen verum illud corpus, quod natum est ex Maria virgine, & pro nobis traditum est in mortem, ibi est modo Spirituali; non quod more Spirituum ibi adsit, sed quia virtute Spiritus Christi, vi promissionis, sistitur præsens veræ fidei. 2. Scriptura non dicit, Christum corporis sui substantia per ianuas clausas & lapidem sepulchri penetrasse: sed ingressum esse subito ad discipulos, cum ostium nemo aperuisset; & resurrexisse, cum nemo hominum lapidem deuoluisset. Sic autem non negatur, Christum ipsum sibi viam patefecisse, ad momentum cedentibus ianua & lapide ipsius corpori; & illo transmisso, ad integritatem aut locum suum subito redeuntibus. 3. Etiam Petrus ambulauit super aquas: etiam Elias, Enoch, & qui cum Christo resurrexerunt, per aerem ascenderunt in cœlum: nec tamen ideo corporibus suis fuerunt in multis locis. Non pugnat cum natura corporis, diuina virtute sustentari & ferri per aquam & aerem, vt non mergatur aut subsidat; etiam grauitatem suam retinens: neque ex graui fieri tam leue, vt super aquam, aut per aerem, instar volucris, possit ferri. Neque hæc implicant cōtradictionem. Non enim Domini vel Petri corpus simul erat leue & non leue; nec simul consistebat in aquæ superficie, & in aquam mergebatur; nec aqua simul sustinebat, & non sustinebat corpora grauia: neque simul Christi & sanctorum corpora ferebantur & non ferebantur, aut nostra ferentur & non ferentur sursum in aere:

XXV. *Ad argumentum à naturā sacramentorum*, quod in iis non vniantur signum & signatum vnione & contactu locali, sic excipiunt. 1. Vnio in sacramentis non est localis, sed sacramentalis siue mystica, id est, substantialis & mirabilis, vt conceditis. 2. Ex ista vnione promanat, & secundum eam explicanda est vestra hæc propositio, Panis est corpus Christi: nimirum sacramentaliter, seu pro ratione & modo vnionis sacramentalis, qua panis & corpus Christi substantialiter reuera sunt vnum. Itaque ex vestra sententia, corpus Christi substantialiter est in pane. 3. Locutiones illæ quæ allatæ sunt & adferuntur, de circumcisione, agno, sacramentis aliis, aut falso adferuntur, aut non sunt metonymicæ. Quod ita sit manifestum: *Circūcisio* est ipsum fœdus; quia circumcisio non est sine verbo promissionis. *Agnus* à Mose non dicitur Pascha, siue transitus. Moses enim dicit, Esse transitum, hoc est, imminere transitum Domini siue angeli. *Baptismus* propriissime est lauacrum regenerationis; quia est medium, per quod Spiritus sanctus nos regenerat. Ita proprie dicitur baptismus nos seruare, quia est medium, per quod Deus salutem nostram operatur. *Resp.* 1. Vnio sacramentalis posita est in analogia signi & signati, itemque in vtriusque perceptione in legitimo vsu. Recte itaque dicitur, illam non esse localem, sed mysticam. At non est mystica eo sensu, quo volunt aduersarii: quasi nempe mysterium in eo sit; quod panis transubstantietur, seu panis fiat corpus Christi per miraculosam transmutationem. Non ita. Nam mysterium corporis Christi, non est ipsum corpus. Verum est: mysterium dupliciter vsurpatur: primo pro re arcana; vt cum incarnatio dicitur mysterium; deinde, pro sacramento. At quando posterior significatio est attendenda, mysterium nominatur, quod quidem per se est res omnibus obuia & conspicua, sed significat rem arcanam & occultam. Hoc sensu sacramenta dicta sunt mysteria in Græca Ecclesia, quia ipsa quidem sunt res externæ & sensibus obuiæ; sed eorum significatio est arcana, & non nisi ex verbo Dei cognosci potest. Ita *Theodoretus dialog.* 2: ait: Diuina mysteria, corpus quod vere est, repræsentant. Cæterum quando dicimus, vnionem mysticam esse substantialem & mirabilem in sacramēto, hoc volumus; substantiam nostram cum substantia corporis Christi coniungi, sed Spiritualiter, non vero substantiam panis & corporis Christi vniri substantialiter. 2. Hinc iam videre est, quomodo propositio illa; Panis est cōrpus Christi, sic explicanda: videl. Hoc est mysterium seu sacramentum corporis mei, vel; Hoc est corpus meum mystice, sacramentaliter. 3. Etsi in celebratione sacramenti verbum promissionis cum signo coniungitur: tamen res significata & signum reuera distinguuntur. Itaque cum circumcisio proprie sit signum fœderis, vt a Mose & Paulo appellatur: improprie dicetur fœdus ipsum; quod *Gen.* 17. est in illis verbis, *Vt sim Deus tuus & seminis tui post te.* 4. Quod dicitur de agno, ipsum non appellari transitum, falsum est. Nam *Exod.* 12. dicitur, *Transitus hoc Domino*, id est, Hoc est transitus Domini. Et *Deut* 16. dicitur mactari & sacrificari pascha. Confer. *Luc.* 21. *v.* 7. 8 11 12. 15 5. Si baptismus proprie est lauacrum regenerationis, & proprie nos seruat, quomodo solus Deus & eius Spiritus dicitur nos proprie regenerare & seruare? An improprie? Nemo sanus hoc dixerit. Quidquid ergo regenerare & seruare nos dicitur, præter Deum, huic non potest proprie regeneratio & salus tribui. Quare si baptismus improprie nos regenerat & seruat; ideo ipsi hoc tribuitur, quia est organum & medium Spiritus sancti, firmandæ fidei destinatum; id est, sacramentum, symbolum, & testificatio Spiritus sancti, & salutis æternæ credentibus. Est igitur eadem sententia, cum sacramenta dicuntur esse signa, testificantia nobis salutem, & cum dicuntur esse media, per quæ Deus salutem nostram perficit. Sunt enim media perceptionis illorum bonorum, quæ per fidem accipiuntur. Summa est: si baptismus proprie esset lauacrum regenerationis, omnes baptizati renascerentur: quod non fit nisi in legitimo vsu baptismi. Ergo lauacrum regenerationis non proprie, sed metonymicé prædicatur de ceremonia baptismi.

XXVI. Quæ attulimus paragrapho 7. argumentando *à circumstantiis primæ cœnæ* sic refutant. Nos adhibere iudiciū rationis in examinando miraculo. Sola fide hic esse opus. Cum Cassiano dicendum esse: Rationē quæris dictis? non reddo. Deus hoc dixit, verbum illius summa ratio est. Sola ad fidem sufficit mihi persona dicētis. Quid mihi quærere, quomodō verum sit, quod Deus dixit? cum dubitare non debeam, quin verum sit quia Deus dixit. *Resp.* 1. In mysterio non præmittimus rationē fidei, sed cōtra, fidem rationi. 2. Miraculum fictitium transubstantiationis nō admittimus: miraculum vnionis & communionis Spiritualis inter Christum & credentes, Eucharistiam rite vsurpantes, agnoscimus & adoramus. 3. Si esset miraculum proprie dictum in sacramentis, non manerent signa: contra quam sensus dictant. Recte itaq; Augustinus dixit, sacramenta non habere stuporem, etsi mirabilia sunt. 4. Solam fidem hic crepant aduersarii; quæ nulla est, cum destituatur verbo Dei, quod est mensura fidei adæquata.

XXVII. *Ad argumentum, quod à natura recordationis* duci diximus, ita respondent. 1. Recordatio est etiam præsentium: quia recordamur Dei, qui semper nobis est præsens. 2. Cœna non tantum est recordatio corporis, sed etiam mortis Christi. Mortis, tanquam præteritæ: corporis, tanquam præsentis secundum promissionem in cœna. *Resp.* 1. Non concludimus, neque hoc, neque alio argumento, corpus Christi non esse præsens in cœna. Nam quod spiritualiter præsens est, vere præsens est. Sed concludimus, corpus non esse corporaliter præsens in Eucharistia. 2. Non dicimus simpliciter, omnem rem, cuius est memoria, oportere à nobis abesse. Sed ita ratiocinamur: Memoria, seu symbolum memoriale, non est res ipsa, cuius est memoria, neque necesse est rem commemoratam existere in memoriali, aut in eodem loco cum memoriali: neque eius memoria est, quatenus est nobis præsens, sed quatenus fuit, aut egit, aut passa est aliquid præterito tempore. Memoria enim non respectu præsentis, sed præteriti temporis est, & dicitur. Panis est memoriale corporis Christi pro nobis traditi, & nobis dati in escã vitæ æternæ. Ergo panis ipsum corpus proprie esse non potest: in pane autem, vel sub specie panis, vel nobiscum in terra corpus existere, non est necesse: ac proinde, cum secundum Christi expositionem, idem sit sensus horum verborum, Panis est corpus Christi pro nobis traditum, &, Panis est μνημόσυνον siue memoria corporis Christi pro nobis traditi; ex neutra locutione colligi potest præsentia Christi corporalis in pane. 3. Recordatio est præteritorum in memoriam reuocatio. Recordari ergo possumus, vel alicuius: qui præsens fuit, nunc autem absens est; vel eius, quod egit, promisit, aut prædixit, qui præsens est. Sic Deum præsentem agnoscimus, diligimus, timemus, eique fidimus: præterita eius promissa, & beneficia, & argumenta potentiæ & voluntatis eius erga nos, meminimus & recordamur. Itaque cum dicimur Dei recordari, hæc est sententia, nos recordari patefactionum, mandatorum, promissionum, factorum, & testimoniorum ipsius, quæ olim cognouimus. Sic & Christi recordamur & admonemur in sacra cœna, ratione præteriti, & fidimus ei, diligimus eum, ratione præsentis temporis. Ad præteritaautem pertinet non tantum passio & mors, sed tota humiliatio, & in terris præsentia ipsius corporalis, & in cœlum ascensio, omnia ipsius beneficia nobis præstita, omnes ipsius promissiones, & testimonia amoris eius erga nos. 4. Qui sui memoriam, id est, memoriale symbolum seu pignus tradit, ad memoriam, fiduciam, dilectionem, celebrationem sui excitandam & conseruandam, *donec redeat*, is neque visibilem, neque inuisibilem se præsentem ad tempus fore significat. Christus autem vult, cœnam esse sui memoriale, donec corporaliter redeat. Ergo hac memoria sui nobis commendata, testatur, se ante reditum illum, non fore nobiscum corporaliter. Sicut maritus proficiscens peregre, & aliquamdiu abfuturus, vxori, quam diligit, & à qua diligi vult mutuo, clinodium aut sui imaginem tradens, dicit, Hoc te, quoties adspicis, admoneat mei & nostri amoris, donec ad te redeam. Talis memoria hauddubie refutat corporalem mariti præsentiam. 5. Sicut memoria præteritæ passionis Christi, non est præsentis passionis, sed præsentis propter eam remissionis peccatorum cogitatio: sic memoria in terras rediturí corporis Christi, & futuræ corporalis præsentiæ, non est iam in terra præsentis corporis, sed præsentis cum illo iam absente secundum locum corpore, vnionis, id est, præsentiæ illius Spiritualis, & absentiæ corporalis agnitio & fiducia.

XXVIII. Quod diximus, *in octauo argumento*. Christum corpore suo à nobis discessurum, substituisse vicarium Spiritum sanctum, & ideo corporaliter nobis non esse præsentem, sic refutant. Non est simile exemplum Christi, & aliorum discedentium: quia Christus semper nobis adest deitate, & insuper promisit in eadem concione, Si quis diligat ipsum, forent Pater & ipse veniant ad illum, & mansionem apud illum faciant. Non igitur promissio vicarii absentiam Christi, sed non amplius visibili & familiari conuersatione eum nobiscum futurum esse ostendit. *Resp.* 1. Respectu deitatis Christi est dissimile hoc simile. Discedens enim corpore, non discedit deitate. Itaque respectu huius, vicarium sibi nullum substituit. Secundum corpus autem simile est exemplum, quod ad discessum localem attinet. Ideo enim, quia corpore præsens futurus, & sua voce docturus, & confirmaturus non amplius erat discipulos, alium paracletum se illis promittit missurum, qui ab ipsis nunquam sit discessurus, & vices suas multo vberius suppleturus, quam Christus ipse præsens corporaliter. 2. Testimonium, quod ex *Iohan.* 14. citatur, non agit de præsentia corporis, sed deitatis. Rursus, non agit de præsentia generali, sed Speciali & gratiosa, quæ est etiam extra cœnam. Itaque hic habemus illustre testimonium deitatis Christi, & communicationis idiomatum. Christus enim θεάνθρωπος hunc aduentum, & hanc mansionem in fidelibus, sibi cum Patre & Spiritu sancto communem facit.

XXIX. Quod adfertur *nono loco* à nobis, docentes, Christum corporaliter præsentem esse in Eucharistia, esse ex illorum numero, qui dicunt, *Ecce hic Christus, aut hic* aduersarii sic eludunt. Christus notat illos, qui dicunt, quod certe in loco in terris ipse regnet visibiliter, more regum mundanorũ: aut quod alius præter ipsum sit Messias. Hinc non sequitur, illos etiam notari à Christo, qui eum monstrant in pane. Alias enim sequeretur, quod etiam in cœlo, in medio & cordibus suorum, & in ministerio verbi & sacramentorum, Christus non sit dicendus præsens. *Resp* 1. Non tantum visibilem, sed etiam inuisibilem aliquem Christum monstrando, aberrari potest à vero Christo. Itaque Christus his verbis vult, non credendum esse monstrantibus eum, vbi non est, siue visibilem, siue inuisibilem. 2. Non vno tantum modo ostenditur Christus fictitius pro vero. Alias enim personæ, quæ non sunt Christus, venditantur pro Christo, vt Theudas, Iudas Galilæus, Barcochab. Alias, quod Christi proprium est munus, aliis personis aut rebus tribuitur, vt sanctis, missis, monachatui, statuis, peregrinationibus religionis ergo &c. Alias fingitur esse Iesus seu verus Christus, is, qui non est, vt cum aliquo in loco in terris monstratur corpore præsens, post ascensionem suam in cœlum, siue visibilis, vt cum à monachis in missificatione conspectus dicitur infans, aut massa carnea; siue inuisibilis, vt cum iubetur honorari Christus corporaliter præsens in specie panis, in ciborio, in altari, in manibus sacerdotum. De his omnibus falso dicitur, Ecce hic est Christus. 3. Ad probationem restrictionis Christi quod attinet, non valet hæc consequentia à dicto secundum quid, ad dictum simpliciter: Christus non vult corpore præsens monstrari in terra post suam ascensionem: ergo nec in cœlo, nec in sanctis, nec in sacro ministerio. Christus enim vetat se monstrari & quæri corpore præsentem, non vbi est, sed vbi non est. Iam vero corporaliter est in cœlo, Spiritualiter est in Ecclesia & in sanctis, ibique operatur per verbum & sacramenta.

XXX. Dispiciamus, quid excipiant *ad testimonia Patrum*. Primo plura opponunt paucis, & dicunt, innumera occurrere apud Patres pro sua sententia, cum nos nonnisi pauca possimus adducere. Deinde conqueruntur, nos dicta Patrum corrumpere. *Resp.* 1. Etsi non satis superque, ad solidam causæ probationem, & conscientiæ persuasionem, esse existimamus, quod sententiæ nostræ veritatem ex ipso Dei verbo perspicue demonstrare, & possumus, & solemus: & proinde non valde in eo laborandum putamus, quid antiqui Patres hac de re senserint aut scripserint (neque enim horum authoritas tanta esse potest, vt veritati, ex Scriptura demonstratæ, vel minimum præiudicium adferre debeat) tamen, quia consensus doctorum & bonorum, præsertim antiquiorum Patrum, qui Apostolis proximiores fuerunt, in omni controuersia per se gratus ac iucundus est: & nostri aduersarii semper vniuersæ antiquitatis, imo totius Ecclesiæ, perpetuum consensum, in hac ipsa controuersia, pro sua opinione: confidentissime quidem, sed tamen vanissime iactare solent: adeo vt præcipuum suæ causæ firmamentum hic constituere videantur: idcirco ex veteribus Ecclesiæ doctoribus nostram sententiam illustrare solemus. 2. Antiqui Patres, qui fere vsque ad seculum sextum floruerunt, hoc est, vsque ad Gregorium M. non corporalem illam Christi in Eucharistia præsentiam, sed mysticam & Spiritualem docuerunt. Id quod non pauci ex nostris, præsertim Oecolampadius, Petrus Martyr, Philippus Mornæus, & Amandus Polanus aperte & copiose demonstrarunt. 3. Aduersarii catalogum Patrum pro suo lubitu amplificant: at nos intra certum numerum consistimus. Itaque nihil est mirum, quod illi certant multitudine. 4. Vtra pars Patres recte alleget, penes cordatum lectorem iudicium esto.

XXXI. Superest vindicanda vltima classis nostrorum argumentorum, quæ *à recta ratione* sumsimus. Etsi enim fundamentum causæ nostræ in solo Dei verbo collocamus: tamen quia aduersarii errorem suum naturali rationi, seu veræ philosophiæ, consentaneum esse putant; nostri officii esse duximus, pro nostra sententia stabilienda in medium adferre rationes: ad quas quid excipiant aduersarii, nunc ordine dispiciemus.

XXXII. Exceptiones illas reuoco ad duo summa capita, impietatem & somnia. Hæc enim duo nobis obiiciunt Iesuitæ Monasterienses. *Impietatem* in eo collocant, quod absolutam Dei potentiam negemus, adeoque impotentiam Deo tribuamus. Omnipotens enim dici non meretur, qui absolutam independentemque in agendo potentiam non habet, ita vt pro suo nutu, quodcunque voluerit, disponere agereque possit. At huiusmodi potentiam non habet Deus Caluinianus. *Caluinus* enim *lib.* 1. *Inst. cap.* 17. §. 2 ait, quod voluntas Dei sit vnica iustitiæ regula, & iustissima causa rerum omniũ. Non illa quidem absoluta voluntas, de qua garriunt Sophistæ, impio profanoque dissidio separantes eius iustitiam à potentia, sed illa moderatrix rerum omnium prouidentia. *Resp* Caluinus non potentiam Dei absolutam, sed voluntatem absolutam reiicit, qua nonnulli vtuntur tãquam pallio suorum errorum. e.g. Deus absoluta voluntate vult, vt corpus Christi sit inuisibiliter in Eucharistia. Nos huiusmodi voluntatem non tribuimus Deo, quæ à iustitia & veracitate Dei separari queat, aut faciat vt Deus abuti possit sua potentia. Absit à nobis, vt potentiæ & iustitiæ diuinæ diuortium faciamus: etiamsi plura Deus absolute possit, quam reipsa velit aut faciat. Voluntas Dei nobis est omnis iustitiæ regula: quia nihil ea superius nobis inquirendum est: nec dubitandum vllo modo, quin omnino, quidquid vult Deus, iustissimum sit: quippe qui nihil iniustum velle possit. Hæc voluntas Caluino dicitur omniũ rerum moderatrix: non quod Deus non possit plura potentia absoluta, quam ordinaria ipsius voluntas, ac prouidentia dictet: sed quia opponitur hoc epitheton voluntati absolutæ, quam comminiscuntur architecti errorum.

XXXIII. Et ita quidem in genere obiiciunt, nos negare Dei omnipotentiam. *In specie* id probant quatuor modis. Sic enim disputant: Eum nemo censuerit omnipotentem, qui multa ex iis, quæ fieri possunt, perficere non potest. At multa sunt ex iis, quæ fieri non implicat, nec tamen à Deo Caluiniano queunt perfici. Ille igitur neutiquam dicendus est omnipotens. Minorem probant quatuor, vt dixi, argumentis. 1. Christus in S. cœna dedit corpus suum & sanguinem, Apostolis manducandum, bibendumque: idque vnum est inter ea, quæ fieri possunt, testibus ipso Christo, & Apostolis, & Patribus, & Ecclesia vniuersa. 2. In iis, quæ fieri possunt, est, idem corpus posse simul esse in pluribus locis, simul in cœlis & in terra, in altari & ad dextram Patris. 3. Facere, vt corpus, vel quantitas, sit absque omni, vel adæquato loco, vnum est ex iis, quæ fieri possunt. 4. Possibilis etiam est corporum penetratio. Sed nullis viribus, nulla potentia, id Caluinistarum Deus potest efficere. *Responsionem* ad has obiectiones differemus in caput sequens.

XXXIV. *Somnia*, & deliria, nobis obiiciunt numero quinque. *Somnium* est, inquiunt, & non ratiocinatio: Omnis substantia creata & dimensiua, necessario est finita: ergo vno loco, vel vnius loci finibus, est definita. Quasi vero res finita fiat statim infinita, si tribus, vel pluribus definitis ipsa ponatur locis. Infinitum enim est, cuius semper aliquid est sumere extra: vel, quod quantitatem habet, cuius finis nec esse, nec cogitari potest. Corpus autem Christi, siue vno, siue pluribus constituatur locis, semper eandem suam retinet quantitatem, quam habet finitam.

Respond. At hoc vere somniare est. Nam, 1. nos non concludimus infinitudinem simpliciter dictam & actualem ex multipræsentia, sed ex finitudine simul ac dimensione præsentiã in vno duntaxat loco omnino consequi demonstramus. Quanquam eadem ratione corpus in omnibus simul locis esse potest, qua in pluribus simul esse fingitur: & per hoc tandem infinitum euadere posset. 2. inanis est petitio principii, quod de corpore Christi polytopo dicitur.

XXXV. *Secundum*, inquiunt, *somnium* est: Omnis magnitudo est continua, & necessario figurata: ergo vno solo loco posita. Nam etiã corpus, & in pluri-

pluribus est locis, in singulis continuum est; quippe quod habeat in iis omnes partes, termino communi copulatas: inque singulis figuram & formã retinet eandem? vt quod idem numero statuatur in illis. *Resp.* Qui perpetuo principium petit, sibique contradicit, is demum vigilans somniat. Illud autem Sophistæ nostri hic faciunt: dum & veram continuitatem corporis absque continuitate loci fingunt: & figuram, vndique suis finibus terminatam, extra locum adæquatum protendi asserunt: dumque corpus vnum numero esse volunt, quod pro multis numero locis, non secus, nec minus necessario multiplicatur, atque accidens pro numero suorum subiectorum. Hoccine igitur est somnia refutare?

XXXVI. *Tertium* ipsis *somnium* est: Omne corpus trinam habet dimẽsionem: ergo Spatium requirit adæquatum. Aut enim quod erat probandum aduersarii assumunt in antecedente: aut dimensio hæc intelligenda erit, non quæ in actuali commensuratione ad locum consistit, sed quæ sit aliquid ea prius, & à loci commensuratione, nutu omnipotentis Dei, separari possit *Resp.* Dimensio in hac disputatione propriissime à nobis sumitur, pro ipsa locali extensione, hoc est, longitudine, latitudine, profunditate: quæ sane acceptio est vsitata. Sic autem accepta dimensio, neque commensuratione loci prior est; neque vllo modo ab ea separari potest. Quin ipsa per se, primo, & immediate, localem quandam extensionem declarat. Itaque non magis à commensuratione illa, quam ipsa à seipsa separari potest. Saltem nec esse, nec existere, sine illa, vel ad momentum potest: vt quæ, recte intellecta, definitionem eius necessario ingrediatur. Ergo & hic Sophistæ nostri somniant, & principium petunt.

XXXVII. *Quartum* ipsis *somnium* est: Corpus, qua vnum est, indiuisum in se est: non ergo potest esse in diuisis locis. Manet, inquiunt, in singulis locis indiuisum in se (vt quod materiam, formamque, cum omnibus suis partibus, retinet eandem, in locis singulis) sola loca, quæ extrinsecus accidunt, sunt diuisa. *Resp.* Noua contradictio, cum noua principii petitione, vete nouum est Sophistarum somnium. An indiuisum in se est, quod vere alicubi est extra fines essentiæ suæ, videlicet alibi iam existentis? Estne, annon est, Petrus ille, qui Romæ iam est, extra illum, qui Coloniæ est? Si est, vicimus omnino. Si non est. Ergo nec Roma extra Coloniam est. Non enim potest contentum esse, quippe minus, aut saltem æquale, extra suum continens. Nec negari potest, Petrum Romæ simul & Coloniæ contineri, si vtrobique est. Denique vbi loca ne contigua quidem sunt, quomodo locata ibi continua esse possunt? Vno verbo: Vnum corpus, vnam habens certam quãtitatem, vnamque figuram, vnum eodem tempore locum requirit adæquatum. Sed hac de re pluribus capite sequenti.

XXXVIII. *Plus quam somnium* est, inquiunt: quod proprietates essentiales à subiectis suis separari non posse docent. Sed omnis vera proprietas, verum est accidens, & vere extra essentiam rei, eaque posterius: vt ob id ab ea, vi transnaturali, vel separari, vel in ea, salua eius vnitate multiplicari possit. Nullæ sane proprietates essentiales assignari possunt eiusmodi, quæ de essentia rerum sint, & proinde in earum definitionibus, præter genus & differentiam, includi debeant. *Respond.* 1. Proprietates essentiales recte distinguuntur ab accidentibus vulgo sic dictis, quæ διακρίσεως ἕνεκα appellantur accidentia prædicabilia. Alias proprietates recte appellantur accidentia prædicamentalia. Ibi accidens opponitur proprio; hic, substantiæ. 2. Non omnia accidentia sunt separabilia. Non enim quidquid est extra rei essentiam, continuo à reipsa, salua manente reipsa, separari potest. Salua manente, inquam, hoc est, porro existente reipsa. Non quod hæc propria accidentia immediate & per se essentiam subiectorum constituant: sed quod existentiæ fulcra & fundamenta sint: imo quod interdum, diuerso respectu, definitionem illorum ingrediantur: nempe quatenus de essentia subiectorum sunt respectu actualis ipsorum existentiæ. 3. Aduersarii sæpe pro accidentibus ea numerant, quæ sunt intima rei principia. Sic enim v. g. dimensiones corporum accidentia vocant: quas tamen ad essentiam corporis pertinere certissimum est.

XXXIX. Ventilauimus hucusque argumenta varia, quibus varii conantur labefactare nostram sententiam: restat vt satisfaciamus *Becano*, qui nouem ista expendit in cœna, quam vocat, Caluinistica 1. explicat statum quæstionis de præsentia Christi in Eucharistia. 2. ostendit, Caluinistas negare præsentiam Christi. 3. Caluinistas iugulare seipsos. 4. non intelligere quid dicant. 5. Scripturam corrumpere. 6. repugnare Patribus. 7. diuinis miraculis confutari. 8. nullo fundamento subnixos esse. 9. merito suspectos esse debere.

XL. *Status quæstionis* ita explicat Becanus. Potest aliquid quatuor modis esse præsens alicubi. Primo per signum, figuram, vel imaginem sui: quo pacto Imperator est præsens in effigie, quæ illum repræsentat. Secundo, per apprehensionem: quo pacto amicus amico præsens est, quando de illo reipsa cogitat. Tertio, per effectum vel operationem: quo pacto sol est nobis præsens per lumen & calorem, quem in terris producit. Quarto, per se ipsum: quo pacto sol est præsens in cœlis. Hoc posito, certum est apud omnes, tam Catholicos, quam aduersarios, Christum præsentem esse tribus prioribus modis in legitimo vsu Eucharistiæ. Primo, quia per externas species panis & vini, tanquam per signa quædam diuinitus institúta, Christi caro & sanguis repræsentatur. Secundo, quia ex illa repræsentatione, Christum fide apprehendimus. Tertio, quia per illa signa operatur in nobis effectum gratiæ & refectionis spiritualis. Est igitur præsens repræsentatiue, obiectiue, & effectiue seu virtualiter. Iisdem modis fuit præsens in sacramentis & sacrificiis antiquæ legis. Hactenus itaque consentimus. Tota difficultas est de quarto modo, An scilicet Christus non solum per figuram, & per apprehensionem, & per effectum, sed etiam per seipsum sit præsens in Eucharistia, ita vt caro & sanguis eius ibi sit vere, realiter, & substantialiter. Caluinistæ negant; Catholici aiunt, & proinde docent Christum omnibus modis ibi præsentem esse.

XLI. Nimis dilute applicantur modi præsentiæ huic mysterio. Nam *primo* præsentia repræsentatiua, siue symbolica, hic non est vulgaris, sed fundata in analogia sacramentali signi & signati. *Deinde* præsentia obiectiua hic est Spiritualis. Idem iudicium est de præsentia virtuali: Denique præsentiam immediatam & substantialem non simpliciter negamus. Sic enim docemus de præsentia Christi in Eucharistia. Christus, Deus & homo, totus est in Eucharistia præsens, in legitimo vsu, ita vt Spiritus eius per verbum & sacramenta exercens fidem nostram, vniat & incorporet nos totos Christo toti, Deo & homini, mediatori nostro, tanquam capiti membra. Etsi ergo corpus Christi non est in pane, tamen est in cœna. In cœna vero sua est, & estur; etiam in cœlo manens suo corpore: quia cœna simul terrena & cœlestis est actio. Porro etsi corpus Christi non adest pani in loco, quo existit panis: tamen nobis est præsens ministerio istius panis: quia Spiritus Christi, mediante fide, nos vnit Christo: id quod non accidit pani. Non enim adest Christus ministerio suo propter panem, sed propter sumentem, sibi vniendum. Hactenus itaque Christus per se ipsum nobis est præsens in Eucharistia, etsi caro ipsius non est præsens in pane. Quare & nos docemus, Christum omnibus illis quatuor modis præsentem esse in Eucharistia.

XLII. *Pergit Becanus*, & ait Caluinistas negare præsentiam Christi, in Eucharistia: quia docent, 1. corpus Christi non alibi esse, quam in cœlo, ac proinde tanto interuallo distare ab Eucharistia, quanto distat cœlum à terra. 2. verba illa Christi, *Hoc est corpus meum*, non proprie sed figurate intelligenda esse, vt sensus sit, Hic panis est signum siue figura corporis mei: vnde sequitur, non corpus Christi vere ac proprie præsens esse in Eucharistia, sed figuram, seu sacramentum corporis Christi. 3. sufficere in vsu Eucharistiæ, vt per fidem in cœlum assurgamus, ita vt non sit necesse, Christum præsentem esse in Eucharistia.

Respond. 1. Caro Christi vere & tantum est in cœlo secundum naturæ consequentiam. Eadem vere est in Eucharistia, at non in pane, secundum muneris gratiam. Quæ itaque distant & seiuncta sunt localiter, coniuncta sunt Spiritualiter. Præsentia non opponitur distantiæ, sed absentiæ. 2. Quia verba ista, *Hoc est corpus meum*, non proprie, sed figurate sunt intelligenda, inde sequitur, panem esse figuram corporis, non autem, figuram corporis tantum esse præsentem, sed ipsum etiam corpus. Etenim aduersarius concessit primum modum præsentiæ, quam dicunt symbolicam. Est itaque corpus Christi in Eucharistia per modum repræsentationis, hoc est, repræsentatur per panem. Ad repræsentationem accedit obsignatio seu applicatio, & exhibitio. Nam sacramenta non tantum sunt signa significantia, sed etiam obsignantia, & exhibentia: ita vt primus modus præsentiæ includat secundum necessario, in legitimo vsu: ideoque etiam tertium & quartum. 3. Quando dicimus, nos fide assurgere in cœlum, non negamus, Christum in Eucharistia nobis præsentem esse Spiritu suo: sed hæc duo inseparabiliter connexa esse ex Scripturis docemus. Nam qui credit in Christum, ille habet Spiritum Christi, adeoque ipsum Christum in se manentem. Itaque quando cœna celebratur à credentibus, actione externa in his terris, simul ab iisdem celebratur, actione interna & Spirituali, in cœlis, ita vt hæ duæ actiones in corde hominis vera fide præditi sint coniunctæ. Itaque hæc non pugnant inter sese. Nam fides ascendit in cœlum, & Spiritus Christi descendit è cœlo in cor nostrum.

XLIII. *Tertia Becani assertio* erat: Caluinistas seipsos iugulare. Hanc ita probat. 1. Caluinus scribit *in consensione de re sacramentaria*, corpus Christi tanto locorum interuallo à nobis distare, quanto cœlum abest à terra. Sed hanc propositionem euertit *lib. 4. Inst. c 17 §. 10. & in cap. 11. prioris ad Corinthios*, vbi scribit, veritatem cum suo signo coniunctam esse. 2. Idem Caluinus docet, panem esse signum corporis Christi absentis, quia *in consens. de re sacramentaria*, ait, signa hic in mundo esse; Christum, quatenus homo est, non alibi quam in cœlo quærendum esse. Idem *l. 4. Inst. c. 17 §. 21.* ait, panem esse signum corporis præsentis, his verbis: Etsi symbolum à re signatâ differt; quia tamen rem, cui repræsentandę consecratum est, non figurat tantum, ceu nuda & inanis tessera, sed etiam verè exhibet &c. 3. Caluinus *lib. 4. Inst. c 17 §. 5.* ait: Interim vero, hanc non aliam esse, quam fidei manducationem fatemur, & nulla alia fingi potest. Sed hanc manducationem euertit dupliciter. Primo, quia illam reiicit: d. l. videl. *lib. 4. Inst. c 17 §. 5.* his verbis: Sed hoc non perinde conuenit inter omnes, qualis sit eius participandi ratio. Sunt enim qui manducare Christi carnem, & sanguinem eius bibere, vno verbo definiunt, nihil esse aliud, quam in ipsum Christum credere. Sed mihi expressius quiddam & sublimius videtur voluisse docere Christus in præclara illa concione, vbi carnis suæ manducationem nobis commendat. Secundo, quia expresse docet cum Plessæo, corpus Christi vere, realiter, & substantialiter à nobis manducari, ac proinde non sola fide. Sic enim habet *in libello de cœna Domini*: Necesse est, nos in cœna vere corpus & sanguinem Christi recipere. *Et paulo post*: Intelligimus Christum nobis in cœna veram propriamque corporis & sanguinis sui substantiam donare. *Et in c 11 prioris ad Corinthios*: Concludo, realiter, vt vulgo loquuntur, nobis in cœnâ dari corpus Christi. *Et lib. 4 Inst. c 17 §. 32.* In sacra cœna iubet me sub symbolis panis ac vini corpus & sanguinem suum sumere, manducare ac bibere. Nihil dubito, quin & ipse vere porrigat, & ego recipiam. *Et Plessæus lib. 4. de Eucharist. c. 2* ait: Dum sacra cœna ex præscripto Christi celebratur, Christum realiter & substantialiter recipimus. Vides, opinor, Caluinum Caluino contradicere.

Respond. Nulla prorsus hic est contradictio. Nam, 1. corpus Christi est in cœlo vere, proprie, localiter, dimensiue: in sacra cœna est vere Spiritualiter, energetice, sacramentaliter. Nam primo panis Eucharisticus est præsens in S. cœna. At panis ille est corpus Christi. Ergo aliquid præsens est, quod corpus Christi dicitur. Hoc est, quod vsitate dicimus, corpus Christi esse præsens in ministerio sacramentorum. Huc etiam pertinet, quod panis est communio corporis Christi. Deinde corpus Christi manducatur fide. Ergo est præsens Spiritualiter. Denique in S. cœna est operatio eximia corporis Christi: vtpote à cuius oblatione &

receptione viuam consolationem percipimus. Breuiter: corpus Christi est in cœlo corporaliter: est in cœna, mystice. 2. Panis est signum corporis absentis, quatenus est μνημόσυνον seu memoriale: est signum corporis præsentis quatenus est medium exhibitionis & perceptionis Spiritualis. 3. Populariter & ὡς πλάτει manducare est credere: accurate & ἀκριβολογικῶς, manducatio est effectum fidei. Deinde manducatio sacramentalis, quæ est panis tantum siue signi, potest fieri absque fide: Spiritualis secus se habet. Hinc *Augustinus tract. 26. in Iohan.* Credere in eum, hoc est mãducare panem viuum. Porro manducare non tantum fidem significat, sed etiam incorporationem in Christum, quæ per fidem fit. Denique manducare Christum in S. cœna est aliquid expressius & sublimius, quam credere, hoc est, ipsum manducare extra vsum S. cœnæ.

XLIV. *Quarto, inquit Becanus*, Caluinistæ non intelligunt, quid dicant. Postquam enim vident, hæc duo non cohærere, panem esse symbolum corporis Christi absentis, & præsentis; prætendunt rem esse difficilem & mysterii plenam, quæ nec verbis explicari, nec ingenio comprehendi possit. Audi, quid dicat Caluinus *lib 4. Inst. c. 17 §. 7.* Nihil restat, nisi vt in eius mysterii admirationem prorumpam, cui nec mens plane cogitando, nec lingua explicando per esse possit. *Et ibid §. 20.* Etsi autem incredibile videtur, in tanta locorum distantia penetrare ad nos carnem Christi, vt nobis sit in cibum; meminerimus, quantum supra sensus omnes nostros emineat arcana Spiritus sancti virtus, & quam stultum sit, eius immensitatem nostro modo velle metiri. Quod ergo mens nostra non comprehendit, concipiat fides. *Et Beza in tractatu de re sacramentaria, quæst. 9.* Fatemur incomprehensibile esse mysterium Dei, quo fit, vt quod est & manet in cœlis, & non alibi vere cõmunicetur nobis, qui in terra sumus, & non alibi. Hic vides morem & ingenium hæreticorum. Cum in aperta contradictione deprehensos se vident, non contradictionem, sed mysterium interpretantur. *Resp* 1 Imo vero optime cohærent ista duo: Panis in eucharistia est symbolum corporis Christi absentis corporaliter, & præsentis Spiritualiter. 2. Nostri recte & pie adorant mysterium, quod Scriptura tradit: aduersarii adorant impie mysterium, quod Scriptura ignorat. Illud autẽ mysterium, quod Scriptura docet, est in vnione & communione Spirituali, quæ significatur, obsignatur, & perficitur in cœna. 3. Vt veteres, ita nos admiramur hoc mysterium, non autem σὺν φαντασίᾳ conquirimus, vt medeamur contradictioni, quæ nulla est in verbis nostris. Hinc & *illa Becani* abeunt in fumum: quando ait, Caluinum labi in nouam contradictionem. Nam in hac ipsa materia, de qua agimus, obiicit, impossibile esse, vt idem corpus simul existat in diuersis locis. Vnde infert contra Catholicos, Christum non posse simul in cœlo & eucharistia esse. At, si hoc impossibile est, quomodo erit possibile, quod Caluinus docet, Christum esse in cœlo, & non alibi; & tamen simul esse in Eucharistia? Nam hinc sequitur aperta contradictio: Christus est in cœlo tantum, Christus non est in cœlo tantum. *Resp.* Vos docetis, corpus Christi esse in cœlo, & in pane, corporaliter: & hinc sequitur crassa contradictio. Nos docemus, corpus Christi esse in cœlo corporaliter, in cœna mystice: & hinc nulla sequitur contradictio.

XLV. *Quinta Becani assertio* est: Caluinistas Scripturam corrumpere. Hanc ita probat. Christus instituit Eucharistiam his verbis: *Hoc est corpus meũ, quod pro vobis traditur: Hic est sanguis meus qui pro vobis effunditur* At hæc verba debent proprie, non autem figurate intelligi. Ergo corpus & sanguis Christi non sunt figurate in Eucharistia. Minor, in qua tota difficultas est, probatur ex illis verbis *Luc. 22. 20. Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine, qui pro vobis funditur.* Vbi relatiuum, *Qui*, refertur ad calicem, vt patet ex Græco textu, qui sic habet: τοῦτο τὸ ποτήριον, ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον, id est, *Hic poculum nouũ testamentum est in meo sanguine, quod pro vobis effunditur.* Ex quo loco sic argumentor. In poculo, quod Christus tradidit Apostolis bibendum in cœna Eucharistica, vel erat proprie & vere vinum, vel proprie & vere sanguis Christi. Non potuit vere & proprie esse vinum; quia poculum vini non est effusum pro salute nostra. Christus autem loquitur de poculo, quod pro salute nostra effusum est. Necesse ergo est in illo poculo fuisse vere & proprie sanguinem Christi. Hic omnino premuntur Caluinistæ. Nec apparet vllum effugium. Vidit hoc Beza, Caluini discipulus, & præ desperatione, cum aliud non posset, maluit textum deprauare, quam errorem deserere. Sic igitur verba Christi mutauit: τοῦτο τὸ ποτήριον, ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον, id est, *Hoc poculum, nouum testamentum in meo sanguine, qui pro vobis effunditur.* Audax facinus. Ipsemet Beza fatetur, in omnibus Græcis codicibus haberi, *Hoc est poculum in meo sanguine, quod pro vobis effunditur*: & tamen omnibus refragantibus, reponit hæc verba, *Hoc est poculum in meo sanguine, qui pro vobis effunditur.* Bezam sequuntur alii Caluinistæ.

XLVI. Εὕρηκα quæso, Becane. Nam Beza sic adnotat super hunc locum. τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον. Cum hæc verba, si constructionem spectemus, necessario non ad sanguinem, sed ad poculum pertineant, neque tamen de vino (nedum de poculo) intelligi possint, aut manifestum est solœcophanes, cum dicendum fuerit, τῷ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνομένῳ, vt legit Basilius in ethicis, ὅρα κῶ: aut potius cum hæc essent ad marginem adnotata ex Matthæo & Marco, postea in contextum irrepserunt &c. *Et paulo post*: Quia tamen hoc etiam legitur apud Syrum interpretem, & in omnibus quos inspeximus Græcis codicibus, minime prætermisi: & potest excusari solœcismus, si ex Hebræorum idiotismo. τὸ ἐκχυνόμενον, exponatur ὅπερ ἐκχυνόμενον. Arrige hic aures, Becane. Beza loquitur alternatiue, non categorice: & non corrigit textum, sed coniecturam adfert. Sic & alii Caluinistæ (vt ille nos appellat) adnotant super hunc locum: vt *Piscator*, Aut est anomalia sermonis manifesta, aut clausula hæc irrepsit ex Marco. Iam examinemus argumentum. Certissima est regula, cuius fundamentum est συναλήθεια Scripturæ: *Similia loca Scripturæ, similiter sunt explicanda.* Iam vero Matthæus & Marcus similem habent sententiam, & in ea hæc verba, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον, referuntur ad sanguinem Christi. Ergo & apud Lucam, debent referri ad sanguinem Christi, & nõ ad poculum. Huc accedit ista regula: *Pauciora sunt intelligenda & explicanda per plura.* Item, *controuersa per clara.* Nihil iam dico de aliis, quæ pro nostra sententia adferri solent: quia quæ diximus, manifesto conuincunt lectorem docilem, vt pedibus eat in hanc sententiam: Poculum sacramentaliter dicitur nouum testamentum sanguinis, qui in cruce effusus est pro nobis. Nugas igitur agit Becanus.

XLVII. *Sexto criminatur Becanus*, Caluinistas repugnare Patribus: Video, inquit, Caluinistas dupliciter in hoc genere peccare. Primo, quod aperte repugnent Patribus. Secundo, quod nihilominus populo persuadeant, Patres ipsis patrocinari. *Resp.* Antiqui Patres stant à nostra sententia: vt patet ex iis, quæ supra ex ipsis recitauimus: & amplius patebit cap. seq. vbi respondebimus ad loca Patrum, quæ allegat hoc loco Becanus.

XLVIII. *Septima assertio est*: Caluinistæ diuinis miraculis confutantur. Duplicia sunt miracula, vt notat *D. Thomas, 3 p. q. 29. art 1. ad 2* Quædam sunt obiecta fidei, quia creduntur. Quædam testimonia seu motiua fidei, quia iuuant vel confirmant fidem. Priora solent esse occulta, vt fides eorum sit magis meritoria. Posteriora debent esse publica & nota, vt possint fidem nostram testari & confirmare. Vtrumque miraculorum genus reperitur circa Eucharistiam. Et quidem miracula prioris generis sunt potissimum quatuor. Primum est, quod substantia panis & vini conuertatur in carnem & sanguinem Christi. Secundum, quod accidentia panis & vini maneant sine subiecto. Tertium, quod corpus Christi existat sine extensione locali. Quartum, quod existat in diuersis locis. Hæc occulta sunt, neque sub sensum cadunt. Miracula posterioris generis, quibus confirmari potest præsentia Christi in Eucharistia, sunt varia. Possunt autem ad tria capita reuocari. Quædam continent singularia Dei beneficia, quæ ex fide præsentiæ Christi in Eucharistia, conferuntur fidelibus: vt sunt restitutio sanitatis, expulsio dæmonum, liberatio à naufragio vel incendio, & similia. Quædam continent pœnam seu vltionem eorum, qui non credunt, vel rident præsentiam Christi in Eucharistia. Exempla passim obuia sunt. Quædam denique continent visiones, quibus Christus in Eucharistia sub forma pueri vel carnis apparuisse legitur. Et quidem prima fiunt potissimum propter fideles: media, propter infideles: postrema, propter dubios. Hinc sumo tria argumenta contra Caluinistas. 1. Illa fides non potest esse falsa, quam Deus confirmat miraculosis beneficiis. At fidem præsentiæ Christi in Eucharistia confirmat miraculosis beneficiis, vt patet ex Cypriano, Nicephoro, & aliis, quos citat Becanus. 2. Deus non solet eos miraculose punire, qui aliquid dicunt vel faciunt ex vera fide. At miraculose punit illos, qui negant, vel rident præsentiam Christi in Eucharistia: vt patet ex authoribus, quos citat. 3. Qui reuera in fide dubii sunt, & à Deo veritatem in simplicitate quærunt, non solent à Deo illudi falsis apparitionibus. Ergo quando apparet illis Christus in Eucharistia sub forma pueri vel carnis, non est falsa apparitio. Facile video, quid responsuri sint Caluinistæ. Dicent, falsum esse, miracula illa à Deo fieri, nec esse vera miracula, sed præstigias dæmonum, & meras illusiones. Nimirum Pharisæis similes sunt, qui cum Christus faceret miracula, & turbæ minarentur, dicebant: *In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia*

XLIX. Instituamus analysin huius dissertationis. 1. Miracula sunt talia vniuoce, analogice, vel æquiuoce. Primi generis sunt miracula proprie dicta, quæ dum fiunt à Deo, siue immediate, sine mediate, manifestam & euidentem efficiunt mutationem. Secundi generis sunt admiranda Dei opera Spiritualia: vt est coniunctio Christi & nostri per Spiritum, conseruatio Ecclesiæ inter ruinas imperiorum, & varias ipsius pressuras &c. Tertii generis sunt miracula naturæ, artis, & dæmonis, qui natura & arte abutitur multifariam. 2. Miracula vniuoce dicta non fallunt sensus. Itaque hæc non possunt allegari in fauorem transsubstantiationis. 3. Miracula analogice dicta, quæ Becanus appellat occulta, non euertunt naturas rerum. At huiusmodi euersio cernitur in illis quatuor miraculis, quæ perpetua esse dicit in Eucharistia. Deinde hæc miracula sunt contra Scripturam, & naturam Eucharistiæ. Nam Scriptura docet, Christum habere vnum numero corpus, quod iam sit in cœlo &c. Et sacramenti huius natura est eadem cum reliquis sacramentis, quibus hoc est proprium in quarto modo, vt constent ex re visibili & inuisibili. 4. Miracula, quæ adferuntur ad confirmandum præsentiam corporalem, non possunt esse diuina: quia repugnant Scripturæ. Illa enim non docet, Christi carnem esse in pane Eucharistiæ. Frustra itaque allegantur miracula, vbi nos destituunt diuina oracula. 5. Fides nostra; in Ecclesia iam plantata, non indiget miraculis. 6. Non sumus similes Pharisæis, calumniantibus Christum. Illi enim miracula euidentissima tribuebant diabolo: nos miracula, quæ adducuntur ad confirmandam falsam sententiam, reuocamus ad Lydium lapidem S. literarum. 7. Nihil est mirum, quod in regno Antichristi phasma miraculorum plebi obiicitur ab ipsius ministris, imo & ab ipso Antichristo. Hoc enim prædictum est à Spiritu sancto, *2. Thess. 2.*

L. *Octaua & penultima assertio* nostri Iesuitæ est eiusmodi: Caluinistæ nullo fundamento subnixi sunt. Nihilominus, qui mos est omnium hæreticorum, hinc inde corradunt aliquot argumenta, præsertim ex Scripturis, Patribus, & ratione naturali: quæ quanti momenti sint, paucis examinandum est. Adducunt quatuor argumenta ex Scripturis, hoc ordine. *Primo* contendunt hæc verba, *Hoc est corpus meum*, non posse proprie, sed figurate accipi. Hoc autem probant à simili, quia hæ locutiones figuratæ sunt: *Agnus est phase, Petra erat Christus* &c. Hic, quidquid sit de antecedente, neganda est consequentia. Nam si hic modus argumentandi valeret, etiam iste: Hæ locutiones sunt propriæ, *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est, Paulus est doctor gentium* &c Ergo etiam hæc propria est, *Hoc est corpus meum* Sed vrgent: Hæc verba, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus*, debent eodem sensu intelligi, quo ista, *Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine.* Sed hæc verba sunt figurata, hoc sensu: Vinum in calice est signum testamenti. Respondeo. Dupliciter peccat hoc argumentum. Primo quia male infert. Tametsi enim daremus hanc locutionem esse figuratam, *Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine*: non tamen sequeretur, hanc etiam figuratam esse, *Hic est sanguis meus.* Patet in exemplo domestico. Nam hæc propria est, *Bibe hoc vinum Rhenanum*: hæc figurata, *Bibe hunc calicem.* Non ergo licet ab vna argumentari ad alteram. Secundo, nego vllam figuram esse in illis

ver-

verbis: *Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine.* Nam neque in voce calicis est tropus, neq; in nomine testamenti. Non in voce calicis; quia verba ista, *Hic calix in meo sanguine*, Hebraismum sonant, & perinde valent, ac si dicas, *Hic calix mei sanguinis.* Atqui in his verbis nulla plane est figura. Sicut enim proprie dicimus, *Hoc est vas aqua, Hæc est amphora vini*: ita similiter, *Hic est calix sanguinis.* Item, sicut propriè dicimus, *Bibite ex illo vase; vel ex illa amphora*: ita etiam propriè, *Bibite ex illo calice.* Nec in nomine testamenti. Nam testamentum propriè dictum duo significat. Primo voluntatem, seu dispositionem, seu promissionem & pactum testatoris. Secundo, authenticum instrumentum, quo continetur voluntas, dispositio, vel promissio testatoris; aut quo applicatur nobis ius ad hæreditatem à testatore promissam. Hoc modo proprie vocari possunt testamenta, non solum Biblia, quib. continetur voluntas Dei testantis & promittentis, sed etiam sacramenta, quib. applicatur nobis ius ad hæreditatem à Deo promissam. Vnde circumcisio, quæ erat sacramentum veteris legis, per quod dabatur Iudæis ius ad terram promissionis, propriè vocatur testamentum, vt patet ex illo Ecclesiastici c. 44.21. *In carne eius fecit stare testamentum* Eadem circumcisio dicitur etiam fœdus & signum fœderis, *Gen.*17.*v.*10.*&* 11 Et vtrumqee propriè. Erat enim signum fœderis, vt fœdus accipitur pro diuina promissione. Et simul erat fœdus, vt fœdus accipitur pro instrumento, quo applicatur promissio. Inter omnia autem sacramenta propriè Eucharistia dicitur testamentum, tum quia est authenticum instrumentum, quo confertur nobis ius ad æternam hæreditatem; tum etiam quia continet apertissimam repræsentationem effusionis sanguinis Christi, quo sancitum est nouum testamentum, & à quo suam vim habet. Ex his patet, quomodo proprie dictum sit, non solum à Matthæo & Marco, *Hic est sanguis meus noui testamenti*; sed etiam à Luca & Paulo, *Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine.* Nam illi sumunt nomen testamenti pro voluntate & promissione testatoris; hi pro instrumento illius promissionis. Vnde sensus Matthæi & Marci est: *Hic est sanguis noui testamenti*, id est, Hic est sanguis, quo sancitur voluntas, pactum, & promissio Dei. Sensus autem verborum Lucæ & Pauli est, *Hic calix sanguinis mei est nouum testamentum*, id est, Hoc sacramentum Eucharistiæ sub specie vini, est authenticum instrumentum, quo applicatur nobis ius ad hæreditatem à Deo promissam.

LI. Ita nempe Becanus examinat primum nostrum argumentum. At quomodo? Prope dixerim ita, vt vsurpari possit de ipsius oratione illud πρ. λοδρόμηλον: ὕδει ὑγιές. Sed age inspiciamus singula. 1. Committit crassum elenchum comparatorũ, quando inter se confert locutiones sacramentales & nõ sacramentales. Itaq; stat inuictũ nostrum argumentũ, quo similes phrases per similes explicamus. Id n. est argumẽtari à subiecta materia. e.g. Si hæc phrasis, *Agnus est phase*, est sacramentalis & metonymica, etiam ista, *Hoc est corpus meum* erit eiusmodi. Ratio; quia vtrobique disparatum de disparato enuntiatur, & signo tribuitur nomen signati. 2. Eadem ratione procedit hoc nostrum argumentum: Verba ista, *Hic calix est nouum testamentum* &c. sunt figurata. Ergo & ista, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.* Nam par est ratio. Quod autem adfert de exemplo domestico, ibi est iterum elenchus comparatorum. Non enim vt istæ locutiones, *Bibe hoc vinum Rhenanum*, &, *Bibe hunc calicem*, differunt, vt propria & figurata: ita etiam illæ, *Hic est sanguis meus, Hic calix est nouum testamentum in meo sanguine.* Nam duæ priores differunt vt locutio propria & figurata, duæ posteriores ambæ sunt figuratæ; vt patet ex subiecta materia. 3. Verba ista, *Hoc poculum, siue hic calix, est nouum testamentum in meo sanguine*, manifestam habent metonymiam: quia ponitur continens pro contento. Intelligitur enim vinum, poculo contentum: vt patet ex collatione cum sententia proximè præcedente, *Hoc est corpus meum.* Vt enim illa de pane, ita hæc de vino est accipienda. 4. Verba ista. *Hic calix in meo sanguine* non possunt exponi per Hebraismum istum. *Hic calix mei sanguinis*, si eo sensu accipiantur, quo vult Becanus, ita nempe vt proprie accipiantur, sicut ista, *Hæc est amphora vini.* Nam iterum est fallacia comparatorum: quia argumentum nititur falsa hypothesi quod in calice sit sanguis, vt in amphora est vinum. Et vero ista sententia. *Hic calix in meo sanguine*, non occurrit in textu sacro. 5. Quæ disputantur de voce ista *testamentum* indigent multiplici castigatione. Principio enim vox Græca διαθήκη, fœderis potius vocabulo, quam testamenti est reddenda: quia planum est, τὴν καινὴν διαθήκην opponi τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ, erat propriè loquendo non testamentum, sed fœdus: atque etiam ברות *berith*, id est, fœdus, nominatur *Exod.* 24. 8. vbi Moses de sanguine quem super populum spargebat, dicit, Ecce sanguis fœderis, הברית, quod pepigit Iehoua vobiscum. Ad quam sententiam hic à Domino respici, patet intelligenti. Retinuerunt a. Euangelistæ ad significandum fœdus vocem διαθήκη ex versione Bibliorum Græca: vbi passim nomen ברית quo proprie significatur fœdus redditur per vocem διαθήκη, vsurpatam pro, συνθήκη. Et quidem nomen illud διαθήκη habetur in illo ipso loco Exodi, ad quem Dominus hoc loco respexit. Interim non negatur, fœdus hoc nouum, quatenus morte Filij Dei sancitum est, habere quoque rationem aliquam testamenti: vnde apostolus quoque *Heb.* 9.*v.* 15.*& seqq* ex illa significatione argumentum duxit Etsi ergo testamentum vulgo significat voluntatem alicuius vltimam, & authenticum instrumentum: tamen hoc loco proprie significat fœdus. Vnde porro patet, quomodo calix hic dicatur esse ipsum fœdus: sanè metonymicè, quia est symbolum fœderis. Deinde posterior ista significatio, qua testamentum dicitur significare authenticum instrumentum, hic ita inuenit locum. Seruator noster Christus ait, sanguinem suum esse sanguinem noui fœderis, quia nempe per illum confirmatum est nouum fœdus: nempe fœdus illud gratuitum seu euangelicum iam olim per Ieremiam promissum *c.* 31. *v* 31.*& seqq.* Eo enim respicit articulus, ἡ καινὴ διαθήκη. De qua fœderis illius confirmatione per sanguinem Christi copiosè disseritur in epistola ad Hebræos. Sic igitur distinguit sanguinem suum à sanguine pecudum, qui in veteri fœdere, legali, scil. effusus fuit ad confirmationem illius: de quo narratur. *Exod.*24. Itaque sanguis fœderis est, qui adhibetur fœderi sanciendo. Huius fœderis, & huius sanguinis sacramentum est poculum siue vinum eucharisticum. Quare sicut poculum propriè dicitur sacramentum fœderis, ita quoque propriè, & non per metonymiam, est instrumentum fœderis, authenticum. Nam sacramentum, vti significat symbolum & medium, quo fœdus Dei significatur, obsignatur, & applicatur: ita quoque appellari potest instrumentum. Itaque hæc vox, *instrumentum*, explicationis & illustrationis ergo adducitur: non autem significatur voce διαθήκη. 6. Circumcisio *Ecclesiast.* 44. vocatur fœdus, non vero testamentum. Vocatur autem ita impropriè. Quod ita patet. Fœdus gratiæ (de hoc enim agitur) est pactum, quo Deus promittit credentibus, se fore Deum ipsorum propter Christum, & simul promittit fidem, qua Christum possint accipere. Hoc fœdus commune est in V. & N. T. constans promissione Dei & repromissione hominis: quæ duo obsignantur sacramentis, tanquam sigillis. Itaque sacramenta non sunt ipsum fœdus, propriè loquendo: sed illius appendices. Et amabò, quomodo hæc cohærent? Circumcisio propriè est signum fœderis; & propriè est ipsum fœdus. Vbi est logica tua, Becane? Porro fœdus non est instrumentum, quo fœdus consignatur aut obsignatur. 7. Eucharistia non est propriè testamentum, sed testamenti sigillum. At est authenticum instrumentum? Bene: quia nempe est sacramentum, quo confertur res signata in legitimo vsu. Atque hoc innuit ipse Becanus, quando dicit, Eucharistiam continere apertissimam repræsentationem effusionis sanguinis Christi, quo sancitum est nouum testamentum, hoc est nouum fœdus, cuius ratio & œconomia est testamentaria. 8. Ex his patet, tres Euangelistas & Paulum metonymicè locutos esse, quando Matthæus quidem & Marcus poculum eucharisticum appellarunt sanguinem noui testamenti, Lucas autem & Paulus idem poculum dixerunt esse nouum testamentum. Locuti enim sunt omnes de vno eodemque themate, retenta phrasi sacramentali.

LII. *Secundum argumentum* (inquit Becanus) sumunt aduersarij ex illis verbis *Matth.*26.29. Non bibam à modo de hoc genimine vitis &c. Hæc enim verba dicta sunt à Christo post consecrationem calicis. Ergo post consecrationem fuit vinum in calice: ergo non fuit sanguis, nisi figuratè. Respondeo Christus duo dixit discipulis. Primo, se non amplius manducaturum pascha cum ipsis. Secundo, nec amplius bibiturum vinum. Vtrumque dixit in cœna paschali, ante institutionem Eucharistiæ: vt patet ex Luca, *c* 22. *v.* 15 Vnde patet, alium fuisse calicem vini, de quo Christus dicebat se non amplius bibiturum; & alium fuisse calicem sanguinis, de quo nihil tale dixit. Vtriusque calicis meminit Lucas loco citato. Obijcies; Matthæus & Marcus narrant, Christum post institutionem Eucharistiæ dixisse, se non amplius bibiturum de vino. Respondeo. Lucas narrat dixisse ante institutionem. Constat autem, Lucam narrare rem eo ordine, quo contigit; reliquos non item. Primo, quia sicut Christus dixerat, se non amplius bibiturum de vino; sic dixerat, non amplius manducaturum pascha. Hoc autem dixit ante institutionem Eucharistiæ: Ergo & illud. Secundo, quia illa verba, *Donec illud bibam nouum in regno Patris mei* non possunt intelligi nisi de cœlo. At in cœlo non erat bibiturus sanguinem suum, nec verè, nec metaphoricè: vinum autem metaphoricè bibiturus erat, iuxta illud *Luc.*22.29 Vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Ergo non de sanguine, sed de vino dixit; *Non bibam amodo de genimine vitis.*

LIII. Breuiter respondemus duo. 1. Matthæus & Marcus diserte recitant ista verba de poculo cœnæ Dominicæ: Lucas eadem recitat de poculo paschali, verum ita, vt faciat etiam mentionem cibi paschalis. Itaque Christus bis pronuntiauit illam sententiam; semel de poculo paschali, annectendo istam sententiam siue subiungendo sententiæ de cibo paschali; & iterum de poculo eucharistico, omissa mentione cibi eucharistici. Nihil autem absurdi est, de vtroque poculo, paschali nempe & eucharistico hæc verba à Domino dicta esse. Neque est, quod dicamus, traiectionem siue transpositionem horum verborum esse apud Matthæum & Marcum; quod Lucas narret res eo, quo contigerunt, ordine. Nam hoc non est perpetuum: & absurdum est loca plura reuocare ad vnum. 2. Falsa est hypothesis, quod in poculo eucharistico fuerit reuera sanguis Christi & in poculo paschali vinum. Nam vtrobique fuit vinum. Hæc autem est differentia, quod vinum in poculo paschali non fuit sacramentum, vti vinum in poculo eucharistiæ. Tametsi enim in esu agni paschalis adhibita fuere panis & vinum: tamen nonnisi agnus habuit rationem sacramenti; vt patet ex ipsius institutione *Exod* 12.

LIV. *Tertium argumentum* (ait Becanus) sumunt ex illo 1. *Corinth.*10. Omnes eandem escam spiritualem manducauerunt, &c. Hinc colligunt, Iudæos manducasse eandem escam spiritualem, quam nos manducamus. At illi manducarunt corpus Christi tantum in figura, idque per solam fidem. Ergo nos eodem modo manducamus. Respondeo. Dupliciter hic peccant Caluinistæ. Primo, quia apostolus non dicit, Iudæos manducasse nobiscum eandem escam, sed ipsos inter se eandem manducasse. Sic enim habet: *Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Mose baptizati sunt, in nube & mari, & omnes eandem escam spiritualem manducauerunt.* Ex quibus verbis patet, apostolum non conferre Iudæos nobiscum, sed illos ipsos inter se. Vult enim ostendere, tametsi omnes, tam boni quam mali, perceperint eadem Dei beneficia, non tamen omnes placuisse Deo. Vnde mox subdit, *Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo.* Secundo peccant Caluinistæ, quia volunt apostolum loqui de manducatione spirituali per fidem, quæ secundum ipsos propria est electorum. Hoc autem falsum est, quia loquitur de manducatione, quæ communis erat bonis & malis, vt patet ex dictis.

LV. Respondeo. 1. Etsi expositio ista, quod patres manducauerint eandem escam inter se, veram sententiam continet: tamen friget; quia nihil facit ad scopum apostoli. Est enim apostolo propositum adimere Corinthijs defensionem, qua alioqui contra ipsius argumentationem vti potuissent. Ait apostolus: Deus puniuit patres propter idololatriam aliaque peccata. Ergo & vos propter eadem peccata puniet. Poterant excipere illi: Imo nobis parcet: nam dedit nobis signa suæ erga nos gratiæ, baptismum & sacram cœnam. Respondet apostolus: Hoc nihil vos iuuabit: nam patres illi eadem sacramenta habuerunt. Habuerunt enim suum quoque baptismum, id est, sacramentum idem illis significans & testificans, quod noster baptismus. Nam mare & nubes fuerunt illis baptismus, id est, analoga nostro baptismo. Sicut a. hæc duo ipsis fuerunt baptismus: ita manna & aqua ex petra fuerunt illis cœna, id est, analoga cœnæ Domini. Quare vt patres baptismum, id est, lauacrum commune inter se & nobiscum: sic etiam cœnam, id est, escam & potum communem inter se & nobiscum habuerunt. 2. Paulus loquitur sacramentaliter hoc loco, dum mannam & aquam vocat escam & potum spiritualem, id est, signum spiritualis escæ & potus, quæ erant Christus: quemadmodum & cum petram dicit fuisse Christum, id est, symbolum Christi.

Itaque esca & potus spiritualis dicitur duobus modis. Primo enim esca & potus spiritualis ita dicuntur sacramentaliter, quia significant escam & potum spiritualem. Atque ita hypocritæ æque atque credentes participant escam & potum spiritualem. Deinde esca & potus spiritualis ita dicuntur realiter. Et ita Christus est esca illa & potus ille spiritualis, cuius participes fiunt soli credentes. Quare nos & veteres habemus eandem escam, & eundem potum spiritualem, eundem, inquam, non symbolis seu signis, sed partim significatione, partim re significata.

LVI. *Quartum argumentum* (inquit Becanus) sumunt ex illo *Iohannis* 12.26. vbi sum ego, illic & minister meus erit. At ministri Christi non sunt in Eucharistia. E. nec Christus. Respondeo. Aduersarij videntur mihi nugari in citandis Scripturis, &c. At vero, mi Becane, hoc argumentum aut non est inter nostra, aut non est inter præcipua; hoc videl. sensu. Ministri Christi habent communionnm cum Christo spiritualem, cum qua pugnat è diametro præsentia corporis Christi in pane. Nam inter istud corpus & ministrum Christi nulla prorsus est communio: quia istius corporis dicuntur etiam participes fieri ministri dæmonis, siue impij.

LVII. Concludit hoc caput *Becanus* his verbis. Eiusdem notæ sunt multa alia, quæ omitto, ne in re seria ludere videamur. Ex Patribus nihil adferunt aduersarij, quod responsione indigeat. Vnum superest argumentum ex ratione naturali petitum, quod est tale: Impossibile est, vt idem corpus simul existat in diuersis locis. Atqui corpus Christi post ascensionem est in cœlo, & ibi mansurum est: Ergo non potest simul esse in altari. Respondeo: Maior propositio neganda est. Nec aduersarij possunt illam probare, nisi emendicando rationes quasdam probabiles ex Scholasticis theologis, & earum solutiones omittendo. Quæ autem sint illæ rationes, & quomodo dissolui debeant, commodius explicabitur inferius.

LVIII. Tria respondeo. 1. An argumenta nostra contra præsentiam corporalem sint eiusdem notæ cum quarto illo, quod vidimus paulo ante §. 56. penes cordatum & non-partialem lectorem esto iudicium. 2. Idem dico de testimonijs Patrum, quæ adducimus. 3. Maior propositio imperite negatur: vt videbimus c. seq. vbi plane persequemur hoc argumentum, & ita persequemur, vt non emendicemus rationes & responsiones ex Scholasticis, sed ex recta ratione, præuia tamen semper S. Scriptura.

LIX. *Nona & vltima Becani assertio est*: Calviniste merito in hac causa suspecti esse debent: nimirum, quia ipsorum sententia de Eucharistia, 1. se ipsam destruit. 2. tam obscura & implicata est, vt ne ab ipsis quidem Calvinistis explicari aut intelligi possit. 3. defendi nequit, nisi corrumpendo & deprauando sacrã Scripturã. 4. repugnat Patribus & toti antiquitati. 5. nullis diuinis miraculis confirmata est. 6. nullo firmo fundamento subnixa est. Addo alias duas causas. Vna est, quod Zvvinglius fateatur se eam accepisse à nocturno spiritu. Hic autem spiritus merito suspectus est. Primo, quia ipsemet Zvvinglius, cui apparuit, de eo sic loquitur: *Ater fuerit, an alius, nihil memini.* Secundo, quia Gretzerus noster in disceptatione de somnio Zvvinglij, prolixe probat, fuisse dæmonem. Idem affirmant Lutherani. Nec Calvinistæ omnino id negant.

Hoc patet ex Dauide Pareo, Calvinista Heidelb. in plectionib catechisticis, in solutione cuiusdã argumenti Lutheranorum. Lutherani sic argumentantur: Doctrina Calvinistica de Eucharistia, profecta est à dæmone, qui eam Zvvinglio inspirauit. Ergo non potest esse vera. Respondet Pareus, retorquendo argumentum hoc modo: Doctrina Lutherana de abroganda Missa est etiam à dæmone inspirata. Ergo similiter non potest esse vera. Perinde agunt, vt poeta cecinit: *Vertibus atra nigræ dicebat carabus ollæ.* Altera est, quod Iudas proditor credatur fuisse primus author huius doctrinæ Calvinistarum, vt plerique colligunt ex euangelio Iohannis cap. 6. Nam cum Christus dixisset, *Sunt quidam ex vobis, qui non credunt* (nempe præsentiam corporis mei in Eucharistia) continuo subiungit Iohannes: *Sciebat enim ab initio Iesus, qui essent non credentes, & quis traditurus esset eum.* In quem locum ita scribit *Augustinus tract 27. in Iohan.* Sunt quidam, qui non credunt & ideo non intelligunt, quia non credunt. *Et paulo post*: Ibi erat & Iudas, qui mansit ad insidiandum, non ad intelligendum &c. Ecce, quem ducem sequantur Calvinistæ. Eum, qui Christo teste, diabolus est. Eum, qui fuit dux eorum, qui comprehenderunt Iesum, *Act.* 1.16.

LX. Quis hic non exclamet? Dignum patella operculum. Sed remoueamus operculum, vt pateat venenum maledicentiæ. 1. Diluimus sex priora capita criminationis in superioribus. Quare si conferantur cum superioribus capitibus vt & sequentibus, purgabunt, spero, nos apud bonos & Scripturæ amantes iudices. 2. Non iurauimus in verba Zvvinglij, sed sequimur Spiritum sanctum in scriptura nobis prælucentem. 3. Ista verba Zvvinglij sunt vsitatum prouerbium in lingua Latina, quando est sermo de re aut persona ignota. 4. Somnium istud Zvvinglij fuit θεόπνευστον quia fuit de re sacra, in negotio reformationis. 5. Gretzerus viderit, quomodo defendat suas rhetoricationes, vt mollissime loquar. 6. Pareus par pari reponit. Non itaq; ponit rem ita esse. 7. Nos omnino credimus præsentiam corporis Christi in Eucharistia, sed non in pane. Dicimus enim corpus Christi ibi esse μνημονευτικῶς, σημαντικῶς, μυστικῶς, ἐνεργητικῶς πνευματικῶς: at negamus adesse σωματικῶς. Nihil itaque nobis est commune cum Iuda. 8. Impertinenter allegantur ista verba, *Sunt quidam*, &c. de præsentia in Eucharistiã.

CAP. VI.

Examinantur argumenta Papistarum pro præsentia corporali in Eucharistia.

I. PAPISTÆ docent *ex Concilio Tridentino sess.* 13. Christum verè realiter, & substãtialiter præsentem esse in Eucharistia, modo quodam indiuisibili, & sine extensione locali: vt sunt verba *Becani lib. de triplici cœna, sect.* 3. *c.* 1 Qui *sect* 1. *c.* 5. *eiusdem libri* sic ait: Catholici è Scriptura producunt quatuor potissimum argumenta, quibus probant Christum in Eucharistia præsentem esse. Primum petunt ex figuris Eucharistiæ. Alterum ex promissione *Ioan* 6.51. Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Tertium ex institutione, *Matt.* 26.26. Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Quartum ex vsu, 1. *Cor.* 10.16. Panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Et *cap.* 11.27. Quicunque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Hæc, inquam, sunt argumenta Catholicorum, quæ doctè & copiosè persequitur *Bellarminus l.* 1 *de Eucharistia, cap.* 3. *& seqq.* Sic d. l. Becanus. Habemus itaque primam classem argumentorum Papisticorum: cui adiungunt alias tres, nempe testimonia ex Patribus Ecclesiæ consensum, & conuenientiam rationis. Quas classes ordine percurremus σὺν θεοῦ πρόνοιᾳ.

II. *Ex figuris testamenti veteris.* præsentiam corporis Christi in Eucharistia sic demonstrat Bellarminus. Figuræ necessario inferiores esse debent rebus figuratis. Figuræ autem sacramenti Eucharistiæ, vel sunt excellentiores, vel non inferiores simplici & naturali pane, significante corpus Christi. Igitur Eucharistia, non est simplex & naturalis panis, significans corpus Christi, sed est ipsum corpus Christi, panis verè cœlestis & supersubstantialis. Maior propositio ex apostolo Paulo certissima est, qui *Coloss.* 2. comparat figuras V. T. vmbris, impletionem autem corpori. Et *Heb.* 10. comparat easdem figuras vmbris, veritatem autem imagini. Minor propositio dupliciter probari potest. Primum ex his figuris, quæ sunt æquales pani: vt panis, quem protulit Melchisedec, *Gen.* 14. panes propositionis, *Exod.* 40. panes primitiarum, *Leuit.* 23. denique panis Eliæ datus ab angelo, 1. *Reg* 19. Deinde ex his, quæ sunt præstantiores; vt agnus paschalis, *Exod.* 12. sanguis testamenti, *Exod.* 24 & manna, *Exod* 16. His figuris V. T. fuit olim præfiguratum sacramentum Eucharistiæ. Itaque necessario debent esse inferiores ipsa re figurata, tanquam vmbræ suo corpore, & imagines, rei veritate. At vero nisi corpus & sanguis Christi realiter essent in ipso Eucharistiæ sacramento, siue in ipsis S. cœnæ symbolis, aut speciebus: iam figuratum non esset præstantius suis figuris; sed vel æquale, vel etiam vilius esset: quia, quod ad significationem, & obsignationem, figuræ illæ V. T. si non maiorem, saltem parem cum Eucharistia virtutem atque efficaciam habuerunt. Hoc autem absurdum est. Ergo & illud, vnde hoc sequitur. Et proinde corporalis præsentia Christi in Eucharistia omnino agnoscenda est.

III. Hoc argumentum bis peccat. Et *primo* quidem est mera petitio principij, quando typi illi, seu figuræ V. T. ad sacramentum Eucharistiæ accommodantur, cum accommodari debeant Christo, seu rei significatæ in hoc sacramento, hoc est, morti eius cruentæ & victimæ salutari. Verum est, vetera sacramenta fuerunt vmbræ, nostra sunt imago. Sed id dicitur de obscuritate veteris, & claritate noui ministerij, tam verbi, quam sacramentorum. Non enim possunt signa rerum exhibitarum non esse clariora, & melius intelligi signis rerum futurarum; sicut narratio præteritorum est clarior prædictione futurorum. Sicut itaque doctrina, sic etiam signa V. T. sunt obscuriora, quam noui. Itaque totum hoc argumentum nititur falsa hypothesi, quod sacramenta V. T. fuerint figuræ significantes; nostra verò sint ipsa veritas & res futuræ, quæ significabantur. Neque vero hoc probatur ex *Coloss.* 2. & *Heb.* 10. sed potius aperta hic est Scripturæ deprauatio, & absurda ignorum & rerum confusio. Nimis enim alienum est, in dicto *Coloss.* 2. ceremonias V. T. constituere vmbras ceremoniarum N. T. cum ceremoniæ istæ fuerint vmbræ siue adumbratio Christi. Similiter nimis alienum est, in dicto *Hebr.* 10. futura bona, quorum vmbræ fuerunt in lege; exponere de sacramentis N. T. cum ea sint res veteribus & nouis sacramentis, veteribus vmbris, & nouis iconibus seu formis expressis repræsentatæ, videlicet ipse Christus cum omnibus suis spiritualibus atque æternis beneficijs. Hæc futura bona, quæ *cap.* 8. & 9. nominantur cœlestia, docet apostolus in V. T. obscurius, tanquam vmbra seu delineatione, in nouo clarius, tanquam expressa & viuis coloribus illustrata imagine, proponiatque offerri. Quod vero Patres aliquando dicunt, vetera sacramenta fuisse typos nouorum, id sic intelligere, quasi illa fuerint signa, nostra vero sacramenta res ipsæ sint, quæ veteribus in suis sacramentis credendæ proponebantur, à mente ipsorum, & à veritate prorsus alienum est. Sic enim sacramentorum sacramenta fuissent, non autem signa fœderis, cum ipsis à Deo initi; non signa gratiæ, sed rerum, quæ ipsis neque datæ a Deo, neque cognitæ fuissent; nisi aduersarij monstra monstris cumulare velint, fingendo, veteres, credendo futuram præsentiam corporis Christi in pane Eucharistiæ, seruatos fuisse. Nam profecto id credendo, quod ipsorum sacramenta significabant, seruati sunt. Patrum itaque dicta, hanc in sententiam intelligenda sunt. Vt baptismus 1. *Petr.* 3. nominatur ἀντίτυπον diluuij, id est, typus similis, succedens, & idem significans, etsi clarius, quam veteres typi. ita cœna est ἀντίτυπον agni Paschalis. Ideo vocantur vetera sacramenta vmbræ, Christi quidem & ipsius regni, tanquam rerum significatarum, *Coloss.* 2. nouorum sacramentorum verò, tanquam iconum siue imaginum expressarum & illustratarum coloribus, *Heb.* 10 id est, typi obscuriores, quam sint noui. Sicut σκιαγραφία, seu adumbratio & delineatio picturæ, habet relationem ad rem, quæ pingitur, & ad picturam rei absolutam: sic illa erant vmbræ rerum, & vmbræ imaginum, id est, typi earundem rerum repræsentatiui, quas repræsentant etiam imagines; sed typi obscuriores, mutandi in nouo testamento in clariores, sicut adumbrationes in imagines illustratas. Hinc *Augustinus contra Faustum, lib.* 19. *c.* 21. eleganter ait: Huius sacrificij caro & sanguis ante aduentum Christi per victimas similitudinum promittebatur: in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur: post aduentum Christi per sacramentum memoriæ celebratur. *Et lib.* 19 *c.* 12. Proinde prima sacramenta, quæ celebrabantur in lege, prænuntiatiua erant Christi venturi, quæ cum suo aduentu Christus impleuisset, ablata sunt: & ideo ablata, quia impleta. Non enim venit soluere legem, sed implere. Et alia sunt substituta, virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora. Hinc iam facile est explicare dicta Patrum, in quibus sacramenta vetera dicuntur fuisse typi nouorum: vt cum Ambrosius super 1. *Corint* 10. ait, mare habuisse figuram mysterij, quod nunc nos percipimus in Domini commemorationem. Fuit nempe typus typi, id est, typus obscurior per clariorem explicatus. *Porro* si argumentum Bellarmini procedit in Eucharistia, pari ratione procedet in Baptismo: quia & ille habuit suos typos, vt baptismum veteris populi per nubem & mare. Itaque in baptismo reuera fit conuersio aquæ in sanguinem Christi, quomodo in Eucharistia panis mutatur in corpus Christi. At hoc non concedet Bellarminus. *Alterum* peccatum huius argumenti est, quod dicit figuras V. T. esse æquales, vel excellentiores rebus significatis. Itane verò? An vmbra claræ imaginis

imagini? an imago veritati, potest esse par vel excellentior? Apage istas næ-nias.

IV. *Secundum argumentum ex Scripturis* ita habet apud Bellarminum: Dominus loquens de pane, quem daturus erat in cœna, diserte dixit: *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* Vbi emphasis verbi futuri, *dabo*, satis indicat, verba Christi apud Iohannem, modo citata, optime respondere verbis illis Eucharistiæ, *Hoc est corpus meum, quod pro vobis dabitur* Porro apud Iohannem hoc capite 6. Sæpius agitur de propria & reali manducatione carnis Christi: vt eam in dubium vocare sit ipsi Spiritui sancto bellum indicere. Denique absurdum est dicere, Iohannem solum nihil de hoc augustissimo sacramento scripsisse. Idcirco omnino statuendum est, corporalem Christi præsentiam in Eucharistia hic aperte promitti.

V. Tria respondeo. 1. Nihil de sacramento, seu de ritu cœnæ Domini agitur *Iohan.* 6. qui tum nondum erat à Domino institutus. Vide, quæ prolixe hanc in sententiam disseruit *Chamierus tom. 4. lib.* 11. *c.* 3. *& deinceps.* Docetur quidem *Iohan.* 6. & in Institutione cœnæ idem, ratione rei significatæ, seu ipsius carnis Christi: at non ratione signi seu ceremoniæ, quæ in cœnæ institutione demum accessit. Quare hæc duo loca sunt partim similia, partim dissimilia. Similitudo ipsorum est non tantum in corpore Christi, quod manducatur, sed etiam in modo, quo manducatur. Dissimilitudo autē per fidem fit, tam in vsu, quam extra vsum sacramentorū: estque non tantum fides, sed ipsa potius in Christum incorporatio; & non tantum beneficiorum, meriti efficacię ac spiritus, sed per hunc spiritum in Christo & nobis habitantem, etiam ipsius corporis & sanguinis Christi participatio, qua ipsi tanquam membra capiti, & palmites viti inserimur, etiamsi ista communio nonnisi per fidem cuiquam contingat. In cœnæ autem institutione huic communioni additur symbolum visibile, manducatio externa panis, & vini sumtio, in recordationem Domini, tanquam illius internæ manducationis & bibitionis pignus, sigillum, & medium, ac proinde exercitium & confirmatio pro incremento fidei. Pertinet igitur sextum caput Iohannis, & similia loca, non quidem ad sacramentum cœnæ Domini, sed tamen ad rem eius sacramenti. Neque in sacramento alia manducatio Christi docetur, sed eadem illa confirmatur signo; quæ alibi in Euangelio traditur: manducatio nempe spiritualis, quæ est vera & realis. Sic illa loca Scripturæ, quæ de ablutione peccatorum & aspersione sanguinis Christi loquuntur non ad cerimoniam baptismi, sed tamen ad rem signatam baptismi declarandam pertinent. 2. Futurum illud tempus, *dabo*, nihil aliud hic designat, quam carnem Christi tunc nondum pro nobis in mortem fuisse datam; sed suo demum tempore dandam; & sic etiam cibum siue panem nobis viuificum reipsa efficiendam esse. Hinc patet, apud Iohannem vocabulum panis accipi metaphorice cum in institutione cœnæ proprie sumatur. 3. Interpretes veteres & recentes recte docent, causam, quare de signi institutione, ab aliis Euangelistis diligenter exposita, Iohannes cap. 6. nihil narrauerit, esse, quod cœnatum, cum Christus concionaretur de re significata & confirmata per hoc sacramentum, nondum erat instituta. Huc accedit, quod Iohannes noluit historiam à reliquis tribus euangelistis copiose traditam repetere. Notum est enim, ipsum fermè in sua historia persequi, quæ à reliquis euangelistis fuerunt prætermissa. Postremo & hæc causa solet adferri, quod Iohannes concionem Christi de nucleo huius sacramenti copiosè recitauerit, adeoq: nonnihil de hoc sacramento scripserit.

VI. Sequitur *argumentū tertium* apud Bellarm. ex institutione sacramenti, q̄ habetur *Mat.* 26. *Marc* 14. *Luc* 22. *& 1 Cor* 11. Rectè autē obseruat, hanc institutionē esse præcipuum fundamentū totius controuersiæ, atq; adeo totius huius altissimi mysterij. Sed non rectè contendit, verba illa huius Institutionis, *Hoc est corpus meum*, proprie & sine tropo accipienda esse. Etsi enim hoc probare aggreditur ex circumstantijs: tum quia sunt verba testamenti, simul & præcepti: tum, quia apud familiares, & rudes discipulos, à Christo, iam iam morituro, prolata sunt: tum, quia nec metonymia, nec alius tropus, sine absurditate in ijsdem verbis statui posse videtur, cum nec in pronomine *Hoc* nec in verbo *Est*, nec in prædicato *corpus meum*, locum habere possit: etsi, inquam, his argumentis probare conatur, verba ista proprie, & sine tropo, accipienda esse: tamen omnes causæ & circumstantiæ huius sacramenti contrarium suadent, verba nempe illa Christi per tropum omnino accipienda esse; nec contrarium vllo modo concludi potest, vel ex ratione præceptorum, aut testamentorum, vel ex discipulorum, aut ipsius etiam Christi qualicunque conditione. Et vt singula paucis pereurramus (copiose enim hæc materia tractatur à *Chamiero, tom. 4. lib.* 10. *cap.* 6. *& seqq*) quotiescunque Scriptura, & purior vetustas cum Scriptura loquens, in sacramentis nomina & proprietates rerum significatarum, inuisibilium, spiritualium, ac cœlestium, tribuit signis visibilibus, corporalibus, ac terrenis, hac sermonis forma nequaquam docetur, res significatas corporaliter aut substantialiter existere in signis, vel eo loco, in quo signa sunt, aut corporaliter cum signis accipi: sed res per signa repræsentari & exhiberi, & in vsu diuinitus instituto communicari, secundum promissionem euangelij. In cœna Domini symbolis visibilibus, pani & vino, tribuuntur nomina rerum significatarū, corporis & sanguinis Christi. Ergo in cœna sua hac locutione Christus nequaquam voluit docere, corpus & sanguinem suum, corporaliter & substantialiter & realiter existere in pane & vino, aut in loco, vbi existunt panis & vinum, aut illa cum his corporaliter & oraliter sumi: sed corpus suum fractum, & sanguinem fusum pro nobis in cruce, se nobis per hæc symbola, panem & vinum, repræsentare & exhibere, & legitime vtentibus, fide manducandum & bibendum dare. Hoc itaque fundamentum est nostræ sententiæ: Phrasium sacramentalium in omnibus sacramentis eandem esse rationem & similem sensum, in quibus res de signis prædicantur. Vnde iam facile est colligere nullam esse absurditatem in expositione nostra, qua metonymiam ponimus in prædicato illius sententiæ. Ex eodem etiam fundamento respondemus ad illud argumentum: Verba cœnæ esse verba testamenti, & proinde proprie prolata esse à Christo. Cum enim cœna sit testamentum & sacramentum simul, Christus phrasin sacramentalem optimo iure adhibuit. Sed paulo penitius, inspiciamus hoc argumentum.

VII. *Principio* illud est animaduertendum, catachrestice in hac disputatione sumi vocabulum testamenti. Istud enim hic significat fœdus, vt passim in veteri versione Latina: non autem voluntatem vltimam morituri, vt *Hebr* 9. ex vsu linguæ Græcæ sumitur. Constat hoc ex descriptione, quam addit Christus, nouum testamentum per meum sanguinem, effusum in remissionem peccatorum. Itaque Christus cœnam, non vltimam voluntatem suam, sed fœdus, id est, reconciliationem in ipsum credentium cum Deo, nominauit, quæ est voluntas eius perpetua. Sed quia cœna, quanquam non ex hoc loco, tamen hoc sensu nominari potest testamentum, non tam quod Christus moriturus eam instituit (sic enim & concio, quam in cœna habuit, & precatio *Iohan.* 17. & alia instante mortis tempore ab eo dicta, possent nominari testamentum, inter quæ etiam illa sunt; *Abeo ad Patrem, Relinquo mundum*) quam quod hoc fœdus inter Deum & homines, cuius cœna sacramentum & sigillum est, non sancitur neque ratum est, nisi interueniente morte mediatoris: qua in re similitudinem habet cum testamento, quod ratum sit morte testatoris, spectatam ab apostolo ad Hebræos: Ideo detur sanè Bellarmino, quod sit testamentum Christi morituri. Videamus itaque *secundo loco*, an verum sit, quod ipse dicit, testamenta & pacta esse ex eo rerum genere, quæ exquisitissimis & proprijs verbis explicantur. Id neque de testamento, neque de fœdere verum esse sic euinco. Testamentorum verba oportet esse perspicua, diserta, & non ambigua, sicut & fœderum: Sed semper oportere esse propria; & sine omni figura sermonis, quis concesserit? Constat enim apud rectè iudicantes, sæpe orationem figuratam esse clariorem, significantiorem, & aptiorem ad docendum & mouendum, quam est propria. Itaq; absint sanè à testamentis figuræ & tropi, sed alieni à natura testamentorum & rebus legatis, à consuetudine rectè & vsitate loquentium, ambiguitatem denique & obscuritatem parientes. Figuras enim vsitatas, notas, illustres, emphaticas, ad exprimendam rei, de qua agitur, naturam & vim accommodatas, præsertim oratione etiam propria expositas, à testamentorum & fœderum formulis relegare, est Spiritum Dei sermonis authorem, loqui docere velle: Talis autem figura est in formulis loquendi sacramentalibus, in quibus manifestum & notum semper fuit Ecclesiæ, signa non esse res significatas; & tamen harum nomina illis tribui, vt fideles confirmentur, tam certò sibi dari à Deo res inuisibiles ac cœlestes, quam visibiles ac terrenas accipere se sentiunt. Præterquam autem, quod illis, qui norunt, quæ bona Christus nobis promittat in verbo & sacramentis, minime obscurum est, quo sensu horum bonorum symbola tribuantur symbolis visibilibus; ne quidem his figuris admodum claris & perspicuis, Spiritus Christi vsus est, sine adiunctis proprio & simplici sermone declarationibus.

VIII. Sed pergit Bellarminus, & ait: Verba legis oportet esse propria: Itaque & ista verba, *Accipite, edite, facite*. Sunt enim verba præcepti. Porrò dogmata fidei præcipua (quale est illud, *Hoc est corpus meum*) nonnisi proprijs verbis tradi solent in diuinis literis. *Respon.* 1. Innumera sunt præcepta diuina verbis figuratis concepta & enuntiata: vt, Circumcidite corda vestra; Attendite à fermento Pharisæorum. 2. Verba ista, *Accipite, edite* &c. sunt proprie intelligenda. Christus enim iubet accipere & edere panem. 3. Dogmata fidei vbicunque traduntur in Scriptura, verbis perspicuis & claris, siue proprijs, siue figuratis, traduntur. Proprijs: vt, Audi Israel, Iehoua Deus noster vnus est. Figuratis: vt, Semen mulieris conteret caput serpentis. 4. Scriptura de sacramentis loquitur metonymica orationis forma; etiam in ipsa institutione ipsorum. Præcedit enim, *Gen.* 17. figurata locutio: Circumcisio est fœdus meum. Sequitur demum propria: Est signum fœderis mei. Sic præcedit figurata, *Exod.* 12. Sanguis agni est transitus. Sequitur propria: Sanguis ille erit vobis signum & monimentum transitus. Prorsus eodem modo præcedit figurata: Hic panis est corpus meum. Sequitur propria: Hoc facite, id est, hunc panem edite (interprete Paulo) in mei memoriam.

IX. Etsi ex ijs, quæ hactenus dixi, patet solutio ad ista duo; quod Christus iam iam moriturus allocutus sit discipulos suos rudes; & proinde proprijs verbis vsus sit: tamen aliquid præter ea, quæ diximus, adferendum est. 1. Vix vsquam est maior vsus figurati sermonis, quam in vehementioribus affectibus. Ideo Christus vicinus morti multa protulit figurato sermonis genere: vt, Pater si non est possibile, vt à me transeat poculum hoc &c. Si hoc faciunt in ligno viridi, quid fiet in arido &c. Desideraui vobiscum edere hoc Pascha &c. 2. Christus vsurpauit phrasin sacramentalem, è medio petitam; & discipulis suis probè cognitam. Vnde & ipsi *Luc.* 22. Christum intelligunt, quando toties ingeminat locutionem istam sacramentalem, mactare, parare, edere pascha. Satis ergo intelligebant discipuli, sic panem esse corpus Christi, sicut agnus erat transitus. Quid? Ex sessione Christi ad mensam; ex declaratione ista; *Hoc facite in mei recordationem*; item ex illa phrasi, *Hoc est nouum fœdus*: poterant hæc tria colligere. 1. panem non esse corpus Christi visibile; palpabile: nam de inuisibili & impalpabili in crassas ipsorum mentes non veniebat speculatio tam subtilis. 2. panem & vinum esse sumenda ad mortis Christi recordationem. 3. nouum ritum esse nouum fœdus, sicut antiqui ritus erant antiquum fœdus.

X. *Quartum argumentum ex Scriptura*, arcessit Bellarminus ex duobus locis. Primus est 1. *Corinth* 10. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est? Vbi consecratio istius sacramenti necessaria esse traditur, dum calix benedictionis appellatur: & panis in mysterio pro nobis frangi, hoc est, immolari seu incruente offerri dicitur: & idem panis, communicatio seu participatio corporis Christi appellatur. Alter locus est 1. *Corinth.* 11. vbi quidam eorum, qui sacramentum hoc percipiunt, nempe qui indigne id percipiunt, ipsius corporis & sanguinis Christi, tanquam irreligiose perceptorum, rei fieri dicuntur. *Respon.* 1. Consecratio est necessaria, non vt panis fiat corpus Christi per transsubstantiationem, sed per cœlestem vocationem, vt loquitur Irenæus. Est itaque necessaria mutatio, non ratione naturæ, id est, substantiæ aut qualitatis, sed ratione officij & vsus. 2. Fractio panis non est fractio corporis Christi proprie & realiter, sed sacramentaliter. 3. Paulus duo ponit in cœna Domini, signum, id est, ritum externum & visibilem, scil. fractionem panis & distributionem vini; & rem signatam, id est, communionem corporis & sanguinis Christi. Pane enim nominato intelligit totum ritum, fractionem & sumtionem panis. Idem de poculo iudicium. Hæc igitur tenent subiecti locum in verbis Pauli. Prædicatum est, communio corporis & sanguinis Christi. At quomodo cohærent hoc subiectum & hoc prædicatum? Vtique tanquam signum siue

sacra-

sacramentum, & signatum siue res sacramenti, & quidem in legitimo vsu: ita nempe, vt fractio panis fidelibus solis sit communio corporis Christi. De distributione vini est idem iudicium. Describit enim istam communionem ab effecto, simili, & contrario. Effectum est, quod per eam fiamus vnum corpus: nimirum per fidem in Christum. At non omnes, qui sumunt panem, fiunt membra Christi. Impossibile ergo est, Paulum hoc velle, quod panis sit ipsum corpus Christi realiter, seu ipsa communio corporis Christi: quia illa est incorporatio & insitio in illam massam humanæ naturæ, quam Filius Dei assumsit, per vnum in ipsa & in sanctis habitantem spiritum. Deinde confert hanc communionem Christi in cœna, cum communione altaris, hoc est, beneficiorum altaris, seu quæ promittebat Deus sacrificantibus in fide Christi. Qui edunt victimas κοινωνοὶ sunt altaris: quod perinde est, ac si dixisset: Manducatio victimarum est κοινωνία altaris. Quid autem est κοινωνία altaris, nisi applicatio victimæ Christi, significata per illas victimas in altari oblatas, ad eos, pro quibus offerebantur, secundum hanc promissionem: *Ad expiationem animæ ipsius proficiet*. Sicut ergo vetera sacramenta erant communio Christi exhibendi: sic noua sunt eadem κοινωνία Christi exhibiti. Et sicut idem valent hæ locutiones, Edentes victimas sunt κοινωνοὶ altaris, & Victima vel esus victimarum est κοινωνία altaris, id est, victimæ Christi: sic idem valent & istæ, Panis fractus & vinum distributum est κοινωνία corporis & sanguinis Christi, &, Sumentes hunc panem & hoc vinum, sunt κοινωνοὶ corporis & sanguinis Christi. Et quemadmodum edentes victimas non erant κοινωνοὶ altaris, nisi credentes: sic edentes panem, & bibentes vinum, non sunt κοινωνοὶ corporis & sanguinis, hoc est, mortis Christi, & membra Christi, nisi credentes. Atque huc etiam spectat collatio istius communionis cum suo contrario, videl. cum communione dæmoniorum: quæ non est corporalis, sed spiritualis coniunctio cum dæmonijs, quam profitentur socij sacrificiorum idololatricorum. 4. Quod attinet ad reatum indignè communicantium, ex illo malè colligitur præsentia corporalis: quia reatus non contrahitur manducando corpus Christi, sed sacramentum corporis Christi non religiosè tractando: vt prolixè disputauimus paulo antè cap. 3. & 4.

XI. *Secunda classis argumentorum pro corporali præsentia* apud Bellarminum continet testimonia Patrum: vnde resultat *tertia*, videlicet consensus Ecclesiæ. Sic enim ait *lib. 2. de eu. harist. ta, in proœmio*: Nos igitur, vt apertissimè & breuissimè (quantum rei magnitudo patietur) intelligamus: quid Patres senserint, singulos seorsim excutiemus, ordine ætatis, quo in Ecclesia floruerunt. *Et mox*: Est autem illud obseruandum, testimonia Patrum, non quidem æquari per se Scripturarum testimonijs: tamen ex ijs apertè cognosci, quæ fuerit sententia & fides eius Ecclesiæ, quam omnes fatentur veram Christi Ecclesiam fuisse. *Iam* sequuntur apud Bellarminum testimonia Patrum per ætates singulas hoc ordine. *In prima ætate* sunt discipuli S. Andreæ apostoli, Ignatius, & Dionysius Areopagita: *in secunda* Iustinus, Pius I. Papa, & Irenæus: *in tertia*, Tertullianus, Origines, & Cyprianus: *in quarta*, Concilium Nicænum, Athanasius, Hilarius, Cyrillus Hierosolymitanus, Ambrosius, Basilius, Gregorius Nyssenus, Optatus Mileuitanus, Gregorius Nazianzenus, Ephrem, & Epiphanius: *in quinta* Gaudentius, Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, Cyrillus Alexandrinus, Synodus Ephesina generalis, Proclus Constantinopolitanus, Theodoretus, Gelasius, Leo, Hilarius Papa, & Eusebius Emissenus: *in sexta*, Remigius & Primasius: *in septima*, Gregorius, & Isichius: *in octaua*, Damascenus, & Epiphanius: *in nona*, Theophylactus, & Paschasius: *in decima*, Stephanus Heduensis, & Fulbertus Carnotensis: *in undecima*, Anselmus, & Oecumenius: *in duodecima*, Euthymius, & Bernhardus: *in decima tertia* Alexander Alensis, Albertus, Thomas, Bonauentura, & Concilium Lateranense sub Innocentio III. *in decima quarta*, Scotus, Henricus, Durādus, &c. *in decima quinta*, Concilium Constantiense & Florentinum, Thomas Waldensis, Iohannes Gerson, & multi Græci scriptores, vt Nicolaus Cabasilas, Bessarion Cardinalis, &c. *in decima sexta* Concilium Tridentinum, & testimonium Græcorum in censura ad confessionem Lutheranorum. *Tandem* in compendium redigit omnia testimonia, & reuocat ad sex classes, hoc modo. *Prima* est ex modo loquendi Patrum de hoc sacramento: vt, quod Eucharistiam appellant ferè semper corpus & sanguinem Domini, magnum & tremendum mysterium, pretiosum corpus, pignus salutis, pretium nostrum. Disertis quin etiam verbis dicunt, non esse figuram, sed ipsum verum corpus. *Secunda* est ex comparatione huius sacramenti cum alijs rebus: ac primo cum sacramentis Hebræorum. Patres enim affirmant, differre hoc sacramentum à manna, agno paschali, pane propositionis, & similibus rebus, vt veritatem à figuris, & corpus ab vmbra, & rem cœlestem, diuinam & inconsumtibilem a re terrena & consumptibili. Secundo comparant cum mysterio incarnationis. Tertio comparant Christum, vt est in altari per Eucharistiam, cum eodem Christo in præsepi, & cum Christo in cœlo. Quarto comparant Christum in Eucharistia, cum angelis apparentibus in forma corporali. Quinto comparant indignè tractantes Eucharistiam cum illis, qui Christum occiderunt. *Tertia classis* sumitur ex mutatione panis. Nam indicant Patres realem mutationem fieri multis modis; quia dicunt, non remanere panem post mutationem; sensus falli hac in re; sic mutari panem in carnem, vt mutabatur per nutritionem Christo comedente. Et comparant istam mutationem cum realibus mutationibus, aquæ in vinum, virgarum in serpentes &c. Denique dicunt, ad istam mutationem requiri omnipotentiam Dei. *Quarta classis* sumitur ex mysterio altissimo, quod Patres agnoscebant in Eucharistia. Dicebant enim, non posse intelligi sine fide: hortabantur sæpe ad fidem certam, & ad non dubitandum de veritate huius mysterij: dicebant, miraculum esse superans humanum captum: non loquebantur de eo coram ethnicis & catechumenis, nisi tectè, vt illis verbis: *Norunt fideles*: denique interrogantes, Quomodo potest fieri, remittebant ad omnipotentiam. *Quinta classis* sumitur ex veneratione. Nam primo adorabant Eucharistiam: secundo, inuocabant, vel inuocandam dicebant: tertio, diligentissimè cauebant, ne caderet in terram: quarto, non permittebant videri ab infidelibus, vel catechumenis: quinto asserebant, angelos astare prope altare, dum peragitur sacrificium, & quidem astare inclinato capite. *Sexta classis* sumitur ex effectu, quem tribuunt Eucharistiæ. Nam primo dicunt, nobis per eam Christum vniri corporaliter: deinde, nostra corpora resurrectura, quia vniuntur cum Christi corpore: tertio, donare Christum se nobis per Eucharistiam, vt eum verè habeamus intra nos, quomodo cupiunt, & non possunt donare se homines ijs, quos amant: coniungi Christum nobiscum non solum per fidem, & charitatem, sed etiam reipsa, cum eum in Eucharistia percipimus: denique, per huius sacramenti perceptionem, nos fieri diuinę consortes naturæ.

XII. Sed videamus quædam dicta Patrum, maioris lucis causa: & quidem illa, quæ habet *Becanus de cœna Caluinistica, cap. 6.* Hæc enim videtur se legisse, tanquam in primis euidentia. *Origenes homil. 5. in diuersa loca Euangelij*: Quando manducas & bibis corpus & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuū ingreditur. Et tu ergo humilians teipsum, imitare hunc Centurionem, & dicito, Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum. *Hilarius lib. 8. de Trinitate*: De veritate carnis & sanguinis non est relictus ambigendi locus. Nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra, verè caro est, & verè sanguis est. *Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 4. mystagogica*: Cum Christus ipse dicat, Hoc est corpus meum, quis deinceps audeat dubitare? *Et infra*: Aquam aliquando mutauit in vinum; & non erit dignus, cui credamus, quod vinum in sanguinem transmutauit? *Et iterum*: Christophori erimus, hoc est, Christum ferentes, cum eius corpus & sanguinem in membra nostra receperimus. *Itemque*: Hoc sciens, & pro certissimo habens, panem hunc, qui videtur à nobis, non esse panem, etiamsi gustus panem esse sentiat, sed esse corpus Christi. Et vinum, quod à nobis conspicitur, tametsi gustui vinum esse videatur, non tamen vinum, sed sanguinem Christi esse. *Ambrosius lib. 4. de sacramentis, cap. 4.* Panis est ante verba sacramentorum: vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. *Et in libro de mysteriis initiandis, c. 9.* Fortè dicas, Aliud video; quomodo tu mihi asseris, quod Christi corpus accipiam? Et hoc nobis superest, vt adhuc probemus. Quantis vtimur exemplis, vt probemus, non hoc esse, quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit? maioremque vim esse benedictionis, quam naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur. *Tandem post multa sic concludit*: Sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo facere, quod non erat; non potest ea, quæ sunt, in id mutare, quod non erant? *Optatus Mileuitanus lib. 6 contra Parmenianum.* Quid est altare, nisi sedes corporis & sanguinis Christi? *Et infra:* Hoc tamen immane facinus geminatum est, dum fregistis etiam calices Christi sanguinis portatores. *Augustinus concione 1 in psal. 33.* Ferebatur Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum ait, Hoc est corpus meum. Ferebat enim illud corpus in manibus. *Damascenus l. 4. de fide, c. 14* Non est figura corporis & sanguinis Christi: absit enim hoc: sed est ipsum corpus Domini deificatum. *Theophylactus in cap. 26. Matth.* Non dixit, Hoc est figura, sed, Hoc est corpus. Ineffabili enim operatione transformatur, etiamsi nobis videatur esse panis.

XIII. Quoniam itaque in hoc campo, quasi proprio, Bellarminus & reliqui Papistæ admodum magnificè exultant, nostrarum partium erit non oscitanter hunc laborem in tanta testium nube dilucidanda exantlare. *Principio* itaque nos, si quisquam alius, Patrum dicta, genuina & rectè explicata, magnifacimus. Nam cum puriores & eruditæ antiquitatis testimonia Deus non frustra nobis cōseruata voluerit, gratis ea animis inquirimus & cognoscimus. Sunt enim velut manuductio ad verā Scripturæ sententiam inuestigandam: & hac perspecta, certitudinem doctrinæ magis in piorum animis confirmant: vtpote inde ab apostolis per fidos eorum auditores & discipulos ad nos vsque propagata. Tunc autem ipsorum testimonia hunc vsum & hanc authoritatem habent, quando non supposititia vel dubiæ fidei, non mutilata, non deprauata sophisticis, & cum alijs ipsorum dictis pugnantibus glossis, non obscura, non ambigua, non inter se dissentanea, non solida & manifesta ratione carentia, non impropriè & obiter dicta; sed quando Scripturæ & analogiæ fidei consentanea, & ex ea confirmata, asseuerant; quando sibi ipsis candide acceptis & collatis eorum dictis, constant; quando inter se, aut omnes, aut plerique & optimi, consentiunt; quando non suam priuatam, sed publicam totius Ecclesiæ, tam suæ quam superioris ætatis, sententiam & confessionem recitant; quando ex professo copiosè ac diligenter partes doctrinæ explicant. Eiusmodi ergo cum proferantur à nostris veterum testimonia, quid est quod Becanus & reliqui Papistæ clamitant, nos apertè repugnare Patribus, nos Patrum authoritatem non reuereri, nos in tanta luce, tam impudentes esse, vt quorundam Patrum authoritatem ipsis obiectare audeamus? Ipsi viderint, quas olim rationes Deo, & sanctis maioribus, & toti Ecclesiæ reddituri sint, qui suæ authoritatis tuendæ causa, falsa, & cum illorum doctrina ex diametro pugnantia, & ab illis maximo zelo damnata dogmata, veteribus affingunt.

XIV. *Deinde* in citandis Patrum dictis perpetua hæc regula est obseruanda: Vetustos scriptores, inde ab apostolis vsque ad Antichristi regnum confirmatum, hoc est, qui totis quinque seculis post apostolos vixerunt, ferè sic explicare dogmata religionis Christianæ, vt nos ex verbo Dei ea explicamus: post inchoatum autem sextum ferè seculum, hoc est, post Gregorium Magnum, & deinceps, errores non paucos, vt in alijs doctrinæ capitibus, ita in hoc quoque irrepsisse. Sanè vno consensu veteres in scriptis suis, quæ constat esse γνήσια, docent, corpus Christi vno tempore nonnisi vno in loco existere, in cœna vero, nonnisi spiritualiter manducari. Quæ contra hanc sententiam citantur, aut sunt ab aduersarijs malè detorta, aut petita è scriptis, quæ constat esse supposititia, aut ex recentioribus, & iniuria temporum non vsquequaque sinceris scriptoribus, quales sunt Damascenus & Theophylactus; qui tamen ipsi quoque licet cum Papa videantur alicubi loqui (si modo loca illa non sunt deprauata) collatis diligentius inter se ipsorum dictis, aduersarijs non suffragantur. *Porro* quæ oratoriè, hyperbolicè, allegoricè, & encomiasticè à Patribus dicuntur, non sunt ad viuum resecanda.

XV. *Tertio*, ne intra verba consistere videatur nostra oratio, magno illi catalogo Bellarmini opponimus collectionem magno studio à nostris in hoc argumento susceptā: qualis est *Oecolampadii* dialogus ad Melanchthonem; *Petri Martyris* defensio contra Gardinerum; *Thomæ Crameri* archiepiscopi Cantuariensis defensio doctrinæ de cœna; *Hessiandri* orthodoxus consensus; *Thomæ Beconi* collatio cœnæ & missæ; denique *Sadeelis, Mornæi, Plessæi, Sutliuii, Mortani, & Polani* labor, quem in hoc argumento sumserunt. Iam ad sex illas classes nos conuertamus: quas Bellarminus ingeniosè iuxta & fructuosè constituit. Nam hoc modo paucis, & veluti κατ' ἐπιτομὴν possumus

possumus respondere ad omnia illa, quæ copiosè toto libro secundo colle-
git ex tot authoribus.

XVI. *In prima* igitur *classe* sunt appellationes huius sacramenti: quas profecto nos admittimus. *Iustinus* n. verbi gratia dicit in *apologia* 2. nos hæc non tanquam communem panem & vinum sumere, sed tanquam ea, quæ sint corpus & sanguis Christi. Idem & nos confitemur: panem nempe esse corpus Christi sacramentaliter, mysticè, χλικῶς. Quoties itaque Patres sacra Eucharistiæ symbola appellant corpus & sanguinem Christi, metonymia sacramentali vtuntur. Id enim patet ex subiecta materia: item ex alijs ipsorum locis, vbi panem & vinum appellant typos, figuras, imagines &c. Idem est iudicium de istis appellationibus, quando vocant pretiosum corpus, tremenda mysteria, pretium nostrum. At propriè loquuntur, quando appellant pignus salutis. Etsi enim est metaphora, non tamen metonymia sacramentalis: & eatenus est propria locutio. Denique si Damascenus, & reliqui, per figuram intelligunt inane signum, seu nudam figuram, cum qua non sit coniuncta rei significatæ perceptio, recte negant panem & vinum esse figuram. Etenim in legitimo vsu vna cum pane accipimus corpus Christi. Atque hoc sensu particulam *cum* (vt hoc obiter addam) nostri admittunt, si intelligatur de coniuncta vtriusque manducatione, non autem de eodem manducationis modo.

XVII. Quod attinet ad *secundam classem*, veteres docent, sacramenta vetera fuisse nouorum typos, sed non eo sensu, quasi nostra sacramenta sint res significata. Id enim prorsus est alienum à rei natura, & mente Patrum. Nam in sacramentis V. & N. T. est vna & eadem res significata, vt supra ex Patribus probauimus. Quia verò differunt gradu claritatis, recte sacramenta vetera dicuntur typi, hoc est, sciagraphia & imagines adumbratæ; noua, antitypa, hoc est, imagines expressæ & illustratæ: vt paulo ante pluribus est à nobis indicatum. Deinde veteres Eucharistiam οὐ πλατεῖ, vel ὡιλῶς ferme considerant, vt est actio terrena & cœlestis, cõstans signo & re significata. Et eũ res significata in N. T. sit exhibita, Patres sacramenta noua tantopere p veterib. extollunt. Vnde iam facile colligere est, cur Eucharistiã comparent cũ mysterio incarnationis seu vnionis personalis. Sed hæc collatio fit in genere tantũ, non in specie vnionis. Est enim vtrobique vnio, qua ex duabus partibus vnum quoddam integrum constituitur sed in Christo est vnio personalis, in sacramentis est vnio sacramentalis. Et sicut in Christo humana natura dependet, ac vim suam habet à diuina: sic in sacramento signum est inutile, ac ne sacramentum quidem, nisi coniunctam habeat rem signatam. Sed vnio personalis requirit, vt deitas existat semper in natura humana, eamque gestet, seruet, ac viuificet, sibi arcano & arctissimo nexu coniunctam & vnitam: vnio vero sacramentalis nequaquam in eo consistit, vt res signata sit in signo substantialiter aut corporaliter. Itaque similitudo hactenus procedit: Integrum sacramentum constare ex signo & signato, in legitimo vsu, sicut vna Christi persona ex duabus constat naturis. Clarius: Vt in Christo inuisibilis deitas vnita visibili humanitati, per hanc operans sese exerit: sic in sacramentis inuisibilis deitas, assistens visibilibus symbolis, per ea operatur fidem in cordibus, & carnis Christi nos facit participes. Porrò Christus idem qui est in cœlo, & qui iacuit in præsepi, est in altari, hoc est, in Eucharistia, sed non eodem modo. Nam ibi est localiter; hic, vi promissionis. At quomodo excusari potest comparatio Augustini, qua Christum in Eucharistia comparat cum angelis apparentibus in forma corporali? Admodum eleganter. Nam sicut Angeli sua natura inuisibiles apparuerunt in corporibus assumtis, non per mutationem & conuersionem naturæ, sed κατ' οἰκονομίαν: ita corpus & sanguis Christi, quæ iam à nobis non videri possunt, quia sunt in cœlo, videntur in pane & vino, quatenus per illa repræsentantur. Denique infideles indigne tractantes Eucharistiam, merito comparantur cum ijs, qui Christum crucifixerunt, non quod mactent Christum sub speciebus Eucharistiæ latentem, sed quia profanum ducunt sanguinem fœderis, eumque veluti pedibus conculcant: vt pluribus diximus de manducatione indigna.

XVIII. Quæ adferuntur *in tertia classe* de mutatione panis non loquuntur de substantiali, sed tantum de sacramentali mutatione, qua panis mutatur in corpus Christi, non mutatione substantiæ panis in substantiam carnis, sed mutatione vsus & officij. Et quia veram hanc & relatiuam mutationem non sensus externi, sed sola mens, seu fides percipit, Patres dicunt sensus falli in hac re: non quod decipiantur, sed quia ipsorum iudicium fallit, si extendatur ad rem ipsis sublimiorem diiudicandam. Etsi enim sensus falli non possunt circa sua obiecta: tamen fallimur nos, & illi nos fallunt, quando volumus ipsos consulere in ijs, quæ superant ipsorum vim & vocationem. Porro & illud recte dici atque intelligi potest, sic mutari panem Eucharistiæ in carnem, vt mutabatur per nutritionem Christo comedente: non quod vtrobique sit mutatio substantialis, sed vera & realis. Nam mutatio ratione officij panis æque est realis, atque altera ista. Quo sensu & illa defendi possunt, quæ adferuntur de realibus mutationibus in miraculis, vt in conuersione aquæ in vinum. Postremo mutatio hæc, vt videlicet panis nobis significet corpus Christi, non potest fieri sine diuina Christi potentia. Christus enim non tantum authoritate sua diuina instituit sacramenta, sed spiritu & virtute sua diuina implet in nobis, quod per sacramenta nobis significat, promittit ac testatur. Vt igitur hunc panem edentes, edamus corpus Christi; fit omnipotentia verbi, nos corpori suo inserentis. Panis ergo substantialiter manens panis, vsu & conditione, hoc est sacramentaliter fit corpus Christi, seu ipsius caro: sit, inquam, ipsius caro, quatenus omnipotentia Christi per panem in legitimo vsu communicatur nobis caro ipsius, pro nobis tradita.

XIX. *Quarta classis* facile potest intelligi ab ijs, qui norunt, quantum sit miraculum, quod corpus Christi in cœlo existens, mediante salutari vsu panis eucharistici, nobis vnitur in his terris. Hæc enim est coniunctio, quam oportet in eucharistia principaliter spectare. Nam panis & corpus Christi non vniuntur, vnione sacramentali, propter se, sed propter vnionem istam spiritualem. Opus itaque est fide, & ea quidem firma, quæ non quærat, *Quomod*, dubitando de veritate; etsi potest quærere, *Quomodo*, inquirendo veritatem. Cæterum quod veteres mysterium eucharistiæ coram ethnicis & catechumenis occultarunt, non arguit præsentiæ corporalis veritatem, sed mysterij sublimitatem. Ea enim est mysteriorum natura, vt prius explicanda sint ignorantibus, quam ostendenda, vel potius prostituenda.

XX. *Sexta classis* est de veneratione huius sacramenti, quam vnà cum veteribus geminam agnoscimus. Nam quia diuina virtus Christi se infundit verbo ipsius tam visibili quam audibili, vera fide excepto, (etenim sacramenta non minus quam euangelium sunt potentia Dei ad salutem omni credenti) diuina hæc efficacia cõciliat sacramentis religiosam deuotionem; hoc est, symbolorum reuerentiam & legitimum vsum, & rerum figuratarum fidelem & gratam meditationem, vtramque conuenientibus gestibus demonstrandam. Itaque Christus, vt in alijs diuinis officijs, ita etiam in legitimo vsu Eucharistiæ adorandus est; & signa sacra non profano modo habenda sunt, sed reuerenter omnino tractanda. Neque tamen ideo honor rei significatę proprius, tribuendus est ipsis signis. Quæ deinceps dicuntur dẽ angelis ipsos adsistere Eucharistiæ, hæc de legitimo vsu vera sunt. Nã angeli procul dubio adsunt & intersunt diuinis officijs, in timore Dei, ex fide, iuxta normam Scripturæ peractis.

XXI. *In sexta & vltima classe* disseritur de effectu Eucharistiæ, quem per omnia probamus; hoc modo. Non solum Spiritus Christi communionem in cœna agnoscimus, sed etiam corporis & sanguinis veri veram & substantialem communionem, quæ fit per Spiritum Christi. Hæc itaque communio dicitur substantialis, non quod ad consubstantialitatem, sed vsque ad societatem Christi germanissimam hæc vnitas peruenit; vt sunt verba *Cypriani sermone de cœna*. Et hoc sensu cum *Cyrillo lib. 11. in Iohan. c. 27.* dicimus Christum in legitimo vsu huius sacramenti corporaliter nobiscum vniri; hoc est, vere secundum corpus, etsi non modo corporali, sed spirituali. Vnimur enim Christo secundum corpus & secundum spiritum, seu vnimur cum corpore & Spiritu Christi: quia obiectum, cui vnimur, (hoc est duæ naturæ in Christo) aliud corporale, aliud spirituale est. Vnio autem ipsa, siue modus vnionis, vtrobique spiritualis est, hoc est, non membris & sensibus corporis, sed operatione Spiritus sancti perficitur. Nam sicut vniri Christo secundum spiritum, est vnum cum ipso spiritum communem habere, & nostrum spiritum ipsius spiritui conformem fieri: sic vniri ei secundum corpus, est cum ipsius corpore coniungi & copulari, eique nostra corpora fieri conformia, in hac vita inchoatione, in altera consummatione. Hæc autem vtraque vnio, & cum spiritu, & cum corpore Christi, semel & simul perficitur; virtute Spiritus Christi, qui nos & sibi & corpori Christi vnit, id est, Spiritum nostrum sibi, & corpus nostrum corpori Christi, copulat & conformat, atque adeo nos consortes facit diuinæ naturæ.

XXII. Iam facile est respondere ad ea, quæ *Bucanus* §. 12. ex Patribus attulit, testimonia. Nam 1. Dominus ingreditur tectum nostrum, quando manducamus & bibimus corpus eius vera fide; idque extra sacramentum, & in sacramento Eucharistiæ. 2. Panis & vinum vere sunt caro & sanguis Christi, partim significatione; partim fide, vt ipse Hilarius d. l. dicit. 3. Vt Christus aquam in vinum mutauit substantialiter, ita vinum in sanguinem suum transmutat sacramentaliter. 4. Nos simus Christophori, quando carnem & sanguinem Christi vera fide intra nos recipimus. 5. Gustus panem & vinum gustat, neque aliquid amplius percipit: at fides percipit non duntaxat panem Domini, sed etiam panem Dominum. 6. De pane fit caro Christi sacramentaliter, non substantialiter. 7. Natura panis mutatur, non quod substantiam deponat, sed quia nouam proprietatem & conditionem, quam prius non habebat, acquirit, nempe, vt iam non tantum panis, sed sacramentum corporis Christi sit. 8. Vt omnipotentia Dei in creatione, sic etiam in Eucharistiæ perfectione primas tenet. Perfectio enim ista consistit in vnione mystica Christi & credentium, quæ confirmatur & promouetur per hoc sacramentum. 9. Vtique altare est sedes corporis Christi, & calices sunt portatores sanguinis Christi sacramentaliter: quatenus nempe symbolum corporis est in mensa siue altari, & symbolum sanguinis in calice. Itaque sacramentum corporis & sanguinis, non vero substantia carnis & sanguinis est in altari & calice. Interim substantia vtriusque percipitur in Eucharistiæ legitimo vsu. 10. Christus ferebatur in manibus suis, nempe sacramentaliter. 11. Panis non est figura corporis Christi, hoc est, vmbra, seu figura inanis: sed est ipsum corpus sacramentaliter. 12. Panis ineffabili operatione transformatur, non ratione substantiæ, sed ratione significationis, seu officij.

XXIII. Sed, inquiunt aduersarij, vos glossis vestris vim facitis literæ & sententiæ Patrum. Grauis vtique accusatio: si vera. Sed non est vera, vt patet ex his testimonijs. *Dionysius in hierarch. ecclesiast. c. 3.* præclare ait: Per venerabilia signa Christus signatur & sumitur. *Sic Hilarius lib. 8. de Trinitate:* Nosque vere sub mysterio carnem corporis sui sumimus, & per hoc vnum erimus. *Et Chrysostomus super 1. Corint. 10.* Nos Christo per hunc panem vnimur. *Similiter Augustinus de verbis apostoli, ser. 2.* Tunc vita vnicuique erit corpus & sanguis Christi, si quod in sacramento visibiliter sumitur, in ipsa veritate spiritualiter manducetur, spiritualiter bibatur. *Idem in psalm. 98.* Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem, quem fusuri sunt, qui crucifigent me. Sacramentum aliquod vobis commendaui: Spiritualiter intellectum viuificabit vos. Etsi necesse est illud visibiliter celebrari: oportet tamen inuisibiliter intelligi. Ex his & similibus Patrum dictis, concludimus, res internas & spirituales nobis per sacramenta tanquam signa & organa diuinitus communicari, non autem illis includi.

XXIV. Restat *vltimus labor huius dissertationis*, an sententia de præsentia corporali sit consentanea rectæ rationi? Quam priusquam aggrediar, operæ pretium facturus mihi videor, si ex Becano nonnulla deliberem de duplici præsentia carnis Christi, quam ille *cap. 1. de Eucharistia Catholicorum* summatim ita describit. Catholici docent *in Concilio Tridentino sess. 13.* Christum vere, realiter, & substantialiter præsentem esse, non solum in cœlo, sed etiam in sacramento Eucharistiæ. Vnde agnoscunt duas præsentias. Vnam vocant sacramentalem, qua Christus vere, realiter, & substantialiter præsens est in Eucharistia, modo quodam indiuisibili, & sine extensione locali: alteram naturalem, seu quantitatiuam, qua vere, realiter, & substantialiter præsens est in cœlo, modo quodam diuisibili, & cum extensione locali. Itaque corpus Christi in Eucharistia habet quoddam esse sacramentale, in quo multa spectari possunt. 1. præsentia in loco. 2. præsentia cum speciebus consecratis. 3. vnio cum ijsdem speciebus. 4. modus existendi indiuisibiliter, & sine extensione locali. *Præsentia corporis Christi in loco* seu spatio (in quo sunt species consecratæ) est accidens quoddam reale distinctum ab

omnibus

omnibus accidentibus, quæ Christus habet in cœlo, & propriè reuocari potest ad prædicamentum vbi: Præter hanc præsentiam Christi in loco, datur alia *præsentia cum speciebus consecratis*, quæ nihil est aliud quam indistantia à speciebus, hoc est, vnio localis. Itaque quoties transfertur hostia de loco in locum, toties mutatur præsentia Christi in loco, & tamen non mutatur præsentia Christi cum speciebus consecratis. *Vnio corporis Christi cum speciebus* non est formalis physica, qualis est inter materiam & formam, inter substantiam & accidens, inter humanitatem Christi & personam verbi, neque effectiua physica, qualis est inter magnetem & ferrum: sed sacramentalis, qualis est inter signum & rem signatam. Constat enim species panis & vini esse signum sensibile; & corpus & sanguinem Christi esse rem signatam. *Modus existendi indiuisibiliter* sic explicari potest. In quantitate est duplex extensio: vna in toto, altera in loco. Prior extensio pertinet ad essentiam quantitatis; posterior est proprietas eius, quæ separari ab ea potest. Hinc fit, vt corpus, quod habet in se quantitatem, consequenter habeat duplicem extensionem; vnam, qua in seipso; alteram, qua in loco est extensum. Vnde sequitur, si à quantitate per diuinam potentiam auferretur posterior extensio, salua priori; fore, vt corpus, licet in seipso extensum, non tamen haberet extensionem localem, sed quasi indiuisibiliter existeret in loco, ita vt totum esset in toto, & totum in qualibet parte. Hoc autem factum est in hoc mysterio. Nam corpus Christi, quod in se diuisibile & extensum est, habens omnia membra inter se ordinata & distincta; existit indiuisibiliter in sacramento, id est, totum in tota hostia, & totum in qualibet parte hostiæ. Atque hinc patet differentia inter hunc modum, quo Christus indiuisibiliter est in sacramento, & inter modum, quo Deus indiuisibiliter est in mundo, & angelus indiuisibiliter in loco, & anima indiuisibiliter in corpore. Nam Deus, angelus, & anima, non solum carent extensione locali, sed etiam interna: at corpus Christi habet internam extensionem, quamuis localem non habeat. Porro hæ duæ præsentiæ partim inter se conueniunt, partim differunt. *Conueniunt* in tribus. 1. quod vtraque sit accidens reale, inhærens corpori Christi. 2. quod vtraque produci possit per realem actionem: naturalis quidem per motum localem; sacramentalis autem per actionem adductiuam, qua fit præsens in Eucharistia, cum antea tantum præsens esset in cœlo. 3. quod vtraque sit fundamentum propinquitatis & distantiæ. *Differunt* etiam in tribus. 1. quod præsentia naturalis habeat duplicem extensionem: vnam ex parte subiecti, alteram ex parte loci seu spatij. At præsentia sacramentalis licet sit extensa ex parte subiecti, non tamen ex parte spatij. 2. quod corpus Christi per naturalem præsentiam ita occupet & repleat locum, in quo est, vt inde excludat quamuis aliam quantitatum naturali modo existentem. Non enim naturaliter dari potest penetratio quantitatum. Hoc autem non fit per sacramentalem præsentiam. Nam corpus Christi in sacramento patitur secum in eodem loco quantitatem panis. 3. corpus Christi per naturalem præsentiam coextenditur loco, ita vt totum sit in toto, & pars in parte. Itaque *hæ duæ præsentiæ differunt realiter*. Primo, quia vna est naturalis, altera supernaturalis. Secundo, quia naturalis essentialiter includit extensionem partium in loco, quam sacramentalis non includit. Quamuis enim localis extensio non sit de essentia quantitatis (cum à quantitate separari possit) est tamen de essentia præsentiæ naturalis, quæ fit per quãtitatem. Non enim concipi potest, corpus esse naturaliter præsens in loco per suam quantitatem, sine extensione locali.

Ex his efficitur, sacramentalem præsentiam differre à præsentia angelica, ex parte subiecti, quia præsentia angelica est in subiecto spirituali & indiuisibili, ac proinde ipsa quoque Spiritualis & indiuisibilis est; præsentia autem corporis Christi in sacramento, sicut est in subiecto materiali & diuisibili, sic ipsa quoque materialis est & diuisibilis. Conuenit tamen ex parte loci, quia vtraque constituit suum subiectum indiuisibiliter in loco. Superest, vt explicemus, *an præsentia sacramentalis dependeat à naturali*? Opus autem est distinctione. Nam duplex est dependentia: vna intrinseca & essentialis, altera accidentaria. Igitur præsentia sacramentalis non pendet intrinsecè & essentialiter à naturali; pendet tamen accidentariè, seu ex arbitrio & voluntate Dei. Etenim Christus nunc est præsens in sacramento, ex vi illius institutionis, quam ipse fecit existens extra sacramentum.

XXV. *De his Becani paradoxis* merito vsurpaueris illud: ἐ μαθάνω. Primo itaque opponamus illis veram doctrinam de præsentia & ipsius modis: deinde refutemus absurditates absurdissimas. *Est autem præsentia primo* in se, vel in alio. Illa dicitur entitatiua; hæc est vel in loco siue spatio, vt sol est in cœlo; vel in termino correlatiuo, vt causa est in effecto, effectum in causâ, pars in toto, genus in specie, animus in patinis &c. *Secundo* præsentia est localis, vel illocalis. Illa est creaturarum, earumque spiritualium & corporearum: hæc est solius Dei, vtpote qui solus est supra & extra locum. Videas tamen τὸ illocale latius etiam vsurpari, ita vt opponatur localitati circumscriptiuæ: atque ita quilibet Spiritus dicitur illocalis, siue sit infinitus, siue finitus. Rursus præsentia illocalis etiam vsurpatur de spirituali & pactionali: itidem latè sumto vocabulo *illocale*. *Tertio* præsentia est indiuisibilis, vel diuisibilis. Illa est sine extensione partium in spatio, vt in Deo, angelis, & anima hominis: hæc est connaturalis corpori quanto; vnde & quantitatiua dicitur. *Quarto* præsentia est immediata, vel mediata. *Quinto* est corporalis, vel spiritualis. *Sexto* est absoluta, vel relatiua. *Septimo* est naturalis, vel supernaturalis. *Octauo* est realis, vel intentionalis. *Nono* est sensilis, vel insensilis. *Decimo* est substantialis, vel accidentalis. *Vndecimo* est symbolica, obiectiua, virtualis, vel essentialis. *Duodecimo* est separabilis, vel inseparabilis. *Decimo tertio* est generalis, vel specialis. *Decimoquarto* est naturalis, vel pactionalis. *Decimosexto* est durabilis, vel momentanea. De his modis sunt istæ regulæ. 1. Vnumquodque ens sibi intime est præsens. 2. Præsentia illocalis, proprie dicta non potest esse entis localis. 3. Præsentia localis est inseparabilis à creatura. 4. Præsentia indiuisibilis non potest esse corporis alicuius physici & propriè dicti. 5. Præsentia corporis immediata non potest esse nisi corporea: mediata potest esse spiritualis, obiectiua, virtualis, symbolica. 6. Præsentia relatiua fundatur in absoluta: & accidentalis in substantiali. 7. Præsentia supernaturalis non tollit naturalem, neque est ipsi contraria. 8. Præsentia pactionalis non aduersatur naturali. His ita præmissis veniamus *ad paradoxa Becani*, & illa refutemus.

XXVI. *Principio* dicit, duas esse corporis Christi præsentias: vnam localem, alteram sacramentalem. Rectè sane. Sed quod vtramque tribuit corpori, quatenus est corpus, id est, substantia corporea, vehementer hallucinatur. Etenim corpus Christi, qua corpus, admittit vnam duntaxat præsentiam, eamque corporalem, substantialem, localem, inseparabilem, absolutam, immediatam. Idem, quatenus est datum pro nobis in mortem, & in Eucharistia repræsentatur per panem, atque exhibetur animæ fideli, habet præsentiam spiritualem, illocalem, separabilem, relatiuam, & mediatam. Hæc siquidem præsentia fit Spiritu Christi: & proinde non fit immediatè, neque absolutè, sed mediante persona & Spiritu Christi, respectu fidei: quia totus Christus est in Eucharistia, efficacia Spiritus sui. Facessat itaque hypothesis illa, quod corpus Christi præsentia naturali, seu physica, sit in cœlo, modo diuisibili: præsentia sacramentali, in pane, modo indiuisibili. Admittit enim corpus Christi, æque atque corpus nostrum, vnam duntaxat præsentiam, videlicet naturalem istam, qua omne corpus extenditur localiter, ita vt totum sit in toto, & pars in parte, qua ita occupat spatium quod replet, vt ab eo necessario excludat omnem aliam quantitatem extensam & in loco alio existentem. Ratio est; quia hæc est natura corporis in prima creatione a Deo ipsi indita, vt per hanc sit id quod est, & ab omnibus alijs naturis distinctum sit. Ergo si corpus Christi est verum corpus, oportet vt hanc naturam retineat, quamdiu est & manet verum corpus.

XXVII. *Deinde* τὸ Esse sacramentale, quod habet corpus Christi in Eucharistia, non oportet metiri præsentia substantiæ, qua substantia corporis eius sit in illo loco, in quo sunt panis & vinum, sed præsentia totius personæ, Spiritus, & virtutis. Itaque præsentia corporis Christi nulla est in pane, sed in Eucharistia. Et nihilo minus tamen panis & corpus Christi vniuntur, vnione symbolica, quæ consistit in analogia signi & signati, & vnione Spirituali, quæ fit per fidem: ita vt præsentia Becani, quam vocat cum speciebus consecratis, sit frustra. Quod dicit de vnione signi & signati, verum est, si rectè explicetur.

XXVIII. *Tertio loco* disputat de duplici quantitatis extensione: vna absoluta seu entitatiua, altera respectiua seu locali, vt alij loquuntur. Quæ distinctio probi est commatis. Sed ἐπίκρισις falsa est: vbi dicit, priorem extensionem pertinere ad essentiam quantitatis, ideoque esse inseparabilem: posteriorem esse eius proprietatem, ac proinde separari posse. Itane verò? At omnis proprietas est inseparabilis: quia etsi non pertinet ad essentiam à priori, illam videlicet constituendo, verè tamen ad illam pertinet à posteriori, ipsam nempe necessario consequendo. Hinc illud: Etsi τὰ ἴδια non sunt συστατικὰ τῆς φύσεως, tamen sunt aliquid παρεπόμενον τῇ φύσει. Quid? Proprietates constituunt existentiam rei, iuxta illud πολυθρύλλητον: Plura requiruntur ad existentiam rei, quam ad essentiam, puta proprietates. Ideo posito corpore quanto in rerum natura, ponitur vtraque ipsius extensio, absoluta & relatiua. Est autem perpetua petitio principij, quando Becanus dicit, in hoc mysterio extensionem posteriorem virtute diuina separatam esse à quantitate corporis Christi, salua priori. Itaque corruunt sequentia, quæ super hoc ruinosum fundamentum extruuntur: videlicet indiuisibilis existentia corporis Christi in hoc sacramento; discrimen inter hanc indiuisibilem existentiam & illam, quæ est Dei, angeli, & animæ nostræ; denique conuenientia & differentia præsentiæ naturalis & sacramentalis, prout ab illo vtraque assignatur. Excipe tamen ista duo. 1. quod præsentia naturalis & sacramentalis corporis Christi differat realiter. 2. quod sacramentalis pendeat à voluntate Dei. Hæc enim rectè dicuntur de præsentia sacramentali, prout à nobis illa est explicata.

XXIX. Nunc sequuntur *argumenta pro præsentia corporali, quæ suppeditat ratio* adiuta varijs principijs fidei, vt sunt verba Bellarmini: qui totam hanc quæstionem secat in duas partes. Primum enim quærit, an potuerit Deus reipsa præsens exhibere corpus & sanguinem Domini, in specie panis & vini: deinde an voluerit. Quare tota nostra disputatio deinceps futura est de possibilitate, & veritate huius rei. Tametsi enim *Chamierus* copiosè disputauit *tom. 2. lib. 6* de veritate corporis Christi: tamen hoc loco breuiter adferemus nonnulla, quæ hoc argumentum amplius illustrabunt; & melioris ordinis causa primam partem, quæ est de possibilitate, partiemur in sex quæstiones. 1. Quæ sit regula cognoscendi, quid Deus possit? 2. An corpus possit esse illocale, seu, An corpus possit alicubi esse non occupando locum, seu, An fieri possit, vt corpus sit alicubi præsens indiuisibiliter, & sine extensione locali? 3. An fieri possit, vt idem corpus sit præsens in duobus vel pluribus locis? 4. An idem corpus existens in duobus locis habeat vtrobique easdem formas, siue substantiales, siue accidentales? 5. An idem corpus existens in duobus locis, si mutetur in vno, mutetur etiam in altero? 6. An penetratio corporum sit possibilis? Ventilemus singulas.

XXX. *Regula cognoscendi quid Deus possit*, alia est generalis, alia specialis. *Regula generalis* iterum est popularis, vel magis philosophica. Illam sic ferè enuntiamus: Deus potest omnia, quæ non pugnant cum bonitate, iustitia, veritate, perfectione, & beatitudine ipsius. Hæc enim non sunt potentiæ, sed potius impotentiæ. Ita Deus non potest mentiri: non potest mori: non potest seipsum negare: non potest velle aut facere contradictoria. Hanc eandem regulam ita efferimus magis philosophicè: Omnipotens non potest facere illa, quibus repugnat fieri ex se, & sua natura; seu, quæ facere est deficere. Quare cum quæritur, possitne omnipotens hoc vel illud efficere, prius dispiciendum est, an hoc illudue sit eiusmodi, cui fieri non repugnet ex se, & sua natura. Neque enim ad omnipotentiam facit præstare, vt tria & quatuor non sint septem, vt homo non sit animal, aut non sit animal rationale. Quia hæc, & his similia, fieri repugnat, eo quod manifestam involuunt contradictionem. Quod si enim est homo, vtique animal, & quidem rationale sit, necesse est. Sin autem animal rationale non est, nec etiam homo erit. Porro sub ijs, quæ simpliciter & vbique contradictoria sunt, seu quibus ex se & sua natura fieri repugnat, includuntur & illa, quæ in creaturis quidem fieri possunt, ac solent, in Deo autem non possunt, vt Deus non potest mori: item ista, quæ ex hypothesi diuinæ voluntatis, siue decreti Dei, sunt impossibilia. Etsi enim priora illa eiusmodi non sunt, quibus fieri simpliciter repugnat ex se & sua natura, puta vbique sine omni subiecto; & hæc posteriora per se absolutè sunt possibilia: tamen vtraq; sub contradictorijs includuntur per reductionem, vt loquuntur. *Regulæ speciales* ita habent. 1. Potentia Dei non est separanda ab eius voluntate. Nam quæ Deus velle non potest, facere nõ potest. 2. Quidquid possunt causæ secundæ efficere vi diuinitus sibi indita, id potest Deus efficere modo longe perfectiori. 3. Deus non

potest

poteſt euertere, ſeu, vt Proſper loquitur, cõuellere inſtituta ſua in opere primæ creationis. 4. Deus plura poteſt potentia abſoluta, quam ordinata ſeu actuali. 5. Deus non facit, nec facere poteſt, quæ in verbo ſuo ſe facere & poſſe negat. 6. Deus poteſt illa, quæ nobis ſunt impoſſibilia. 7. Deus plurima, imo infinita poteſt facere, quæ nos perueſtigare non poſſumus.

XXXI. *Secundam quæſtionem* affirmant Papiſtæ, nos negamus. Ipſorum fundamentum, vel potius σφὸν φλέμαγμα h.e. Quantitas habet duplicem extenſionem: vnã in ſe, alteram in loco. Prior eſt de eſſentia quantitatis; poſterior eſt ꝓprietas eius. Ergo ſicut eſſentia rei non dependet à proprietate: ſic extenſio in toto, non dependet ab extenſione locali. Ergo poteſt corpus manere in ſe extenſum, ſine extenſione locali. Et confirmatur à ſimili exemplo. Nã ſicut quantitas habet annexã extenſionẽ localem per modum connaturalis ꝓprietatis; ſic etiam habet annexam repugnantiã cum alia quantitate in eodẽ loco. At hæc repugnantia poteſt tolli per diuinam potentiam. Ergo & illa extenſio poteſt tolli. Minor patet; quia conſtat, ſæpe factam eſſe penetrationẽ duorum corporum in eodem loco: vt quando Chriſtus exiuit ex vtero materno, ſaluo clauſtro virginali; quando ianuis clauſis ingreſſus eſt ad diſcipulos; quando clauſo monumento reſurrexit; quando in die aſcenſionis cœlos penetrauit. Ita *Becanus*: hac de re diſſerit. *Ieſuitæ Monaſterienſes* idem ſic explicant. Quantitatis magnitudiniſq; eſſentia poſita eſt in quadã extenſione, q̃ ſit origo & radix aptitudinis ad occupandum locum, aliudq; corpus ab eo excludendum: quomodo eſſentia hominis radix eſt aptitudinis ad ridẽdum. Ex hac porro radice effluit naturaliter locabilitas, impenetrabilitaſq; vnius quantitatis, & magnitudinis, cum alia magnitudine in eodẽ loco: quomodo riſibilitas effluit ex natura hominis, velut ex radice. Tandem, ex locabilitate & impenetrabilitate, inſtar actus cuiuſdã emanat actualis extenſio in loco, & extruſio alterius corporis: quemadmodum ex riſibilitate, ſeu aptitudine ad ridendum, riſus ipſe actuſq; ridendi proficiſcitur. Ex his autem quis non ridet, nullo iam negotio concludi, corpus eſſe poſſe abſq; omni loco, nedũ vt requirat locum adæquatum? Si n. magnitudinis quantitatiſue eſſentia non eſt poſita in extenſione actuali p locum; ſed hæc ex eius eſſentia iam conſtituta promanat, idque mediante locabilitate; nihil eſt, cur Deus hanc extenſionem per locum non poſſit tollere à magnitudine. Cur n. diuina vi, quod poſterius eſt, ſeparari & deſtrui non poſſit ſaluo priori? aut cur non poſſit Deus, poſtquam iam naturam ſuo generali influxu produxit; ceſſare ab vlteriori productione proprietatum, actuumque? non ei liberum ſit negare ſuum influxum in accidentia, & tamen eum communicare naturæ quantitatis? Alia eſt actio, qua fit à Deo, concurſu generali, rei alicuius, puta magnitudinis eſſentia & natura: alia, qua eius proprietas & accidentia ꝓducuntur ab eodem, vt cauſa vniuerſali: alia, qua ipſi denique actus proprietatis accidentiumque fiunt. Nihil vero eſt, quod cogere Deum poſſit, vt, poſtquam primam ediderit, cogatur etiam neceſſario adijcere ſecundam; vel vbi ſecundam elicuerit, vt compellatur etiam tertiam ſuperaddere, quo actu ſe per locum quantitas fundat. Poterit igitur magnitudo & fieri, & eſſe abſque eo, vt non fiat, vel ſit eius realis actualiſque extenſio per locum. Sanè extenſio illa per locum, ſeu loci occupatio, eſt actus ſecundus, qui fatentib. aduerſarijs, virtute diuina ſeparari poteſt. Itaque extenſio corporis Chriſti per locum æquè ſeparatur à corpore iſto, virtute diuina, in Euchariſtia, atque ſubſiſtentia ablata fuit ab humana Chriſti natura, & fluor aquarum maris rubri compreſſus, & diffuſio colorum à corpore Chriſti, ne videretur, ſuppreſſa, *Ioan* 20. Huc etiam refer ferream ſecurim ſupernatantem, 4 *Reg.* 6. Petrum inambulantem aquis, *Matth* 14. ignem Babylonium, non vrentem, *Dan.* 3. corpora beatorum, quæ non erunt terrea, & proinde non grauia, 1. *Cor.* 15. Adferunt etiam ſimile lactis per calorem rarefacti, quod non acquirit nouam quantitatem.

XXXII. Pluribus hæc oportuit recitare ipſorum verbis, quia in ijs eſt arx cauſæ, de qua primo depellam⁹ *Becanũ*, qui duob. nititur pſidiis. *Primum*: Corpus poteſt manere in ſe extenſum ſine extẽſione locali; quia vt eſſentia rei nõ dependet à proprietate, ſic extenſio in toto non pendet a locali extenſione. *Secund.*: Datur penetratio duorum corporum in eodẽ loco. Ergo & præſentia indiuiſibilis corporũ. *Reſp.* ad 1. Et ſi eſſẽtia nõ depẽdet à ꝓprietate: tñ ꝓprietas neceſſario depẽdet ab eſſentia, ita vt eſſẽtia nõ poſſit eſſe ſine ꝓprietate eſſentiali. Sic n. Deus creauit naturã, vt poſita natura ponatur naturalis ꝓprietas. Itaq; poſito corpore finito, circumſcripto, & habente ſuas dimenſiones, neceſſario ponitur locus adæquat⁹, ſeu extenſio localis. *ad* 2. Iſta dimenſio penetrationum nulla eſt: vt patebit paulo poſt ad q. 6. Perpetua a. hic eſt petitio principij vt infra videre eſt. Nihilo melior eſt diſcurſus *ſocietatis Monaſterienſium*. Nã, 1. etſi gradus ſiue progreſſiones iſtæ, quib. ab eſſentia dicitur ꝓcedere proprietas, & ab hac ipſe actus ſiue operatio, rectè explicantur: tñ ipſorum coñexio ſophiſticè proponitur. Eſt n. neceſſaria, non vero cõtingens, connexio inter eſſentiã & ꝓprietatẽ rei. Ratio eſt non ſemel dicta; quia ſc. proprietates fluunt ab eſſentia per intimam emanationem. 2. ſimile illud de hominis eſſentia, riſibilitate, & riſu, hactenus eſt ſimile, quatenus progreſſionem modo dictam conuenienter illuſtrat: ſed in hoc eſt diſſimile, quatenus connexio qualitatis cum ſua forma, confunditur cum connexione quantitatis cum ſua materia. Non n. vt riſus ad riſibilitatem, & riſibilitas ad animã hominis in corpore: ita quoq; occupatio loci, locabilitas, & quantitas circumſcripta ſe habet ad corpus phyſicum, ꝙ neceſſario præditum eſt trina dimenſione. Nam dimenſiones iſtæ conſtituunt eſſentiam corporis, & ideo ſine loco, ſeu locali ſpatio, nec menſurari, nec eſſe, nec cogitari poſſunt: vt q̃ ipſæ nihil ſunt aliud, quã locales quædam extenſiones: ſicut ex ſingularum definitionib. euidenter apparet. Quid n. longitudo, latitudo, profunditas, aliud eſt, quam extenſio q̃dam inter extrema locorum, iuxta varias poſitiones, ſeu differentias locales: puta infra, ſupra, ante, poſt &c? Quare niſi quantitatis eſſentiã à ſe ipſa diuellas, h.e. corpus incorporeum fingas, omnino fatẽdum eſt, vbicunq; verum corpus eſt, ibi verum locum eſſe oportere: & tñ quidẽ locum, quantum eſt ipſum locatum corpus; quippe cuius vtriuſq; fines inter ſe ꝓrſus æquales, imò ꝓrſus ijdem ſunt, quantũ ad ſpatiũ & ſitũ dimenſiuũ. 3. falſum eſt, ꝙ ipſi ſupponũt, ꝓprietates eſſẽtiales ſpeciali quodã influxu diuino ꝓduci, videl. diuerſo prorſus ab eo, quo ipſa rerum eſſentia producitur. Nam poſita eſſentia materiæ ponitur proprietas materiæ, & poſita eſſentia formæ ponitur proprietas formæ, & poſita eſſentia compoſiti ponitur proprietas compoſiti. 4. non ſtatim ſequitur: Hæc diuerſis actionibus, aut influxibus, à Deo fiunt. Ergo alterum ſine altero reipſa exiſtere poteſt. 5. actus primus ſemper eſt inſeparabilis: actus ſecundus eſt alius inſeparabilis, alius ſeparabilis. Nam actus ſecundi non ſunt vnius generis: quoniam alii ſunt neceſſarij & eſſentiales: alij contingentes & accidentarij. Sic calere eſt actus ſecundus ignis; calefacere, ſimiliter: ille neceſſarius, hic contingens. Semper enim ignis eſt calidus, quamdiu ignis eſt: etiamſi nec me, nec te, nec alium hominem calefaciat. Ita occupatio loci in corpore eſt actus ſecundus planè neceſſarius. 6. humana Chriſti natura, quatenus eſt ſubſtantia, habet ſubſiſtentiam. Omnis enim ſubſtantia per ſe ſubſiſtit. Et hæc ſubſiſtentia eſt inſeparabilis ab humana natura. Eadem nunquam habuit ſubſiſtentiam perſonalem, ſiue completam: quia verbum, aſſumendo ipſam in vnitatem perſonæ, anteuertit iſtam perſonalitatẽ. 7. exempla è Scripturis allata, οὐδὲν πρὸς ἐπίθ. Neq; n. probant miraculoſas ſeparationes proprietatum à ſubiectis, ſed effectorum contingentium inhibitiones miraculo diuino factas. Sic diuiſio & conſiſtentia aquæ, Deo eam ſuſtinente, non euertebat aquæ naturam: neq; ſimul mare diuiſum erat, & non diuiſum: nec ſimul Iordanis defluebat, & conſiſtebat. Corpus Chriſti non ſimul videbatur, & non videbatur. Ferrum, Eliſa iubente, non ſimul natabat, & non natabat. Ignis in fornace Babylonica, non ſimul vrebat, & non vrebat eadem corpora. Corpus Petri non ſimul inambulabat aquis, & non inambulabat. Eadem eſt ratio omnium miraculorum, q̃ Deus vnquã edidit, aut edere poteſt. Nam Deus liberrimè inſtituit ordinem naturæ, ſeruat, regit, & mutat, quando & quomodo vult: ſed ita vt contra ſuam naturam & gloriam ſuam nihil faciat, neq; ſibi repugnet. Sic etſi non permittebat Deus ignem vrere corpora ſociorum Danielis, hanc tamen vim ipſi non eripuit, vt patet exemplo carnificum, qui peribant vi caloris. Idem iudicium eſt de re reliquis exemplis. Itaq; nos minimè negamus, diuinitus omnia illa poſſe à ſuis ſubiectis ſeparari, quæ eſſentiam ſubiectorum neq; per ſe conſtituunt, neq; conſtitutam in exiſtentia cõſeruant: ſeu, q̃ neq; ſubiectorum eſſentiæ, neque exiſtentiæ ipſorum, fundamenta ſunt; deniq. ſine quib. ipſa & eſſe, & reipſa exiſtere poſſunt. 8. corpora beatorum vera erunt corpora, ſed ſpiritualia, id eſt, clarificata. Proinde non erunt terrea, ideoq; nec grauia. 9. ſimile lactis nihil patrocinatur theſi falſæ. Nam lacti per calorem rarefacto, & ſic maiorem, quam antea locum occupanti, noua accedit quantitas. Maior enim corporis extenſio maiorem arguit quantitatem: cum illam ab iſta fluere paulo ante ipſi aduerſarij confeſſi ſint. Sic itaque euertimus fundamentum falſæ ſententiæ.

XXXIII. *Fundamentum noſtræ ſententiæ*, quæ omne corpus neceſſario in loco eſſe ſtatuit, h.e. Idem corpus non poteſt eſſe circumſcriptum & incircumſcriptum, quia hæc eſt contradictio, cum ipſa Dei natura, hoc eſt, æterna eius veritate, ſapientia, & potentia, neceſſario pugnans. Id patebit clarius è ſequentib. argumentis, q̃ breuiter recitabimus, & à ſolutionib. Becani vindicabimus: vbi prius in anteceſſum illud dixerimus, Becanum falſo nobis obijcere, ꝙ has rationes corradamus & ſuffuremur ex libris Catholicorũ, qui has obiectiones partim ingenij exercendi, partim veritatis illuſtrandę gratiã ꝓponant, ac deinde ſolutiones ſubnectant, quas nos diſſimulemus. Quaſi ſc. nos cerebrum in calcaneo geſtemus, vt ex alieno tñ ieiore ſapiamus. Sed hoc maledictum tranſeat. Videamus argumenta noſtra. *Quidquid* eſt indiuiſibile & inextenſum in ſe, non poteſt eſſe diuiſibiliter & extenſiuè in loco, vt patet in angelo & anima rationali. Ergo à cõtrario, quidquid eſt diuiſibile & extenſum in ſe, non poteſt eſſe indiuiſibiliter & inextenſè in loco. Sed corpus quantitate affectum, eſt diuiſibile & extenſum in ſeipſo. Ergo non poteſt indiuiſibiliter & inextenſè eſſe in loco. Sic n. fuerit illocale. *Reſpondet Becanus*, non eſſe ſimile. Nam quia extenſio rei in loco, neceſſario ſupponit extenſionem rei in ſe, impoſſibile eſt, aliquam rem eſſe extenſam & diuiſibilẽ in loco, quæ eſt indiuiſibilis in ſe, cuiuſmodi eſt angelus, vel anima rationalis. Fieri n. non poteſt, vt aliqua res habeat partes in loco, ſi non habeat partes in ſe. Contra vero extenſio rei in ſe non ſupponit extenſionem rei in loco, cum extenſio localis ſit aliquid poſterius, ſine quo prior extenſio poſſit conſiſtere. Vnde fieri poteſt, rem aliquam eſſe extenſam in ſe, non tamen extenſam in loco. *Reſpondeo*: Hic nimirum eſt cantus ille cuculi, ſeu perpetua petitio principij, quam Becanus, in hac diſputatione committit? Nos n. inficias imus, extenſionem localem poſſe ſeparari ab extenſione eſſentiali: quia etſi hæc illam non ſupponit, tñ neceſſario includit. 2. *Quantitas* non poteſt concipi in rerum natura ſine figura: quia figura eſt intrinſecus terminus quantitatis. Nec figura poteſt concipi ſine extenſione locali, quia conſurgit ex tali extenſione: & quotieſcunq; mutatur extenſio localis, neceſſario mutatur figura; & ſimiliter ablata extenſione locali, neceſſe eſt auferri figuram. Sicut ergo impoſſibile eſt, quantitatẽ eſſe ſine figura, ita impoſſibile eſt, eam eſſe ſine extenſione locali. *Reſpondet Becanus*. Sicut duplex eſt extenſio quantitatis, ita duplex figura. Vna organica, q̃ pendet ab extẽſione quantitatis in ſe: altera localis ſeu ſitualis, quæ pẽdet ab extenſione locali. Chriſtus in Euchariſtia habet figuram organicam, non localẽ. Hoc declarari poteſt exẽplo manus, quę toties mutat figuram localẽ, quoties mutat extenſionẽ localem. Nam aliam habet figurã, quando plicatur; aliã, quando expanditur. Semper tñ retinet eandẽ figuram organicam. *Reſp.* Confunditur hic modus ſiue gradus rei cum re: vt patet in exẽplo manus, q̃ plicatur, & expanditur. Semper n. manus habet figuram localem, ſiue plicetur, ſiue expandatur: etſi figura iſta recipit alium atq; alium gradum. Deinde hæc diſtinctio figuræ bona eſt, vt & diſtinctio extenſionis. Sed ꝓperam dicitur, extenſionẽ localem ab eſſentiali poſſe ſeparari, & ſimiliter figuram localẽ poſſe ſeparari ab organica. 3. *Si corpus* diuiſibile eſſet indiuiſibiliter in loco poſſet diuidi in oẽm ſuam partẽ: quod tñ eſt impoſſibile. Sequela patet, quia cum in ſe maneat intrinſecè diuiſibile & extenſum, poterit à Deo diuidi. Cum vero indiuiſibiliter exiſtat, poterit ſecundum oẽs partes ſuas exiſtere in puncto indiuiſibilitatis. Ergo ſi fiat diuiſio p illud punctum, in quo oẽs partes ſimul ſunt, fiet diuiſio per ſingulas partes ibi exiſtentes. Hoc autẽ eſt impoſſibile. Vel n. ſingulæ partes illæ, facta diuiſione, ſunt adhuc diuiſibiles, vel indiuiſibiles. Si diuiſibiles, iam non ſingulæ actu diuiſæ ſunt: quod eſt contra ſuppoſitionẽ. Si indiuiſibiles, iam quantitas continua componetur ex indiuiſibilibus; quod eſt abſurdum. *Reſpondet Becanus*: Duplex eſt diuiſio corporis ſeu quantitatis. Vna fit ferro, vel inſtrumento aliquo materiali. Hoc modo non poteſt diuidi corpus in diuiſibiliter exiſtens in puncto; & multo minus diuidi poteſt ipſum punctũ; quod omnino indiuiſibile eſt. Altera fit à Deo per ſeparationem vnius partis ab alia. Hoc modo corpus indiuiſibiliter exiſtens in puncto diuidi poteſt; quia Deus poteſt aliquas partes ſeparare à corpore, & in alio loco cõſtituere.

Respondeo: Id demum est monstra monstris cumulare. Nam si Deus potest separare partes corporis indiuisibiliter in puncto existentis, indiuisibile est diuisibile. 4. *Si corpus Christi* esset indiuisibiliter in hostia, iam omnes partes essent inter se confusæ, & non magis distaret pes à capite, quam à femore; quod est absurdum. Consequentia patet, quia omnes partes essent simul in qualibet parte hostiæ, etiam in indiuisibili puncto; ac proinde nulla esset inter illas distantia, sed omnes essent æque inter se propinquæ. Quod autem hoc absurdum sit, patet, quia est contra naturalem compositionem corporis. Hæc enim requirit certum membrorum ordinem ac dispositionem, quæ non potest consistere cum illa partium omnium confusione. *Respondet Becanus*. Duplex est distantia: vna, quantitatiua; altera, localis seu situalis. Prior sequitur ex intrinseca extensione, quam quantitas habet in se, & consistit in eo, quod inter partes distantes tanta quantitas intercedat, & cum tanta densitate vel raritate, quanta sufficit ex natura rei ad occupandum tantum spatium. Posterior sequitur ex locali extensione, & consistit in eo, quod partes corporis actu occupant partes spatij inter se distantes. Si ergo sermo sit de priori distantia, sic partes corporis Christi non æquè inter se distant. Si de posteriori, sic æquè distant, quia omnes sunt indiuisibiliter præsentes eidem spatio. Hinc rectè dixit Hilarius, *Vbi est pars, ibi est totum*. vt habetur apud Gratianum cap. Vbi, de consecrat d. 2. *Resp*. Distantia rectè distinguitur in quantitatiuam, & localem. Sed in accommodatione iterum est petitio principij. Oportet enim primo demonstrare præsentiam corporis Christi indiuisibilem, & deinde istam distinctionem accommodare huic negotio, id est, corpori Christi, quod est vnum numero visibile, circumscriptum, organicũ.

XXXIV. Accingamur *Ad 3. quæstionem*, An vnũ numero corpus possit esse in diuersis simul locis? Nos negam⁹: Papistæ vtuntur hac distinctione: naturaliter fieri nõ posse, supnaturaliter posse. Hoc ꝓbant sequentib. argumentis. 1. Quidquid nõ implicat contradictionẽ, hoc à Deo fieri potest. At nõ implicat contradictionẽ, vt idẽ corp⁹ sit in multis locis; nec aduersarii potuerũt hactenus ostendere vllã contradictionem. Ergo à Deo fieri potest. 2. Non est impossibile, vt vna eadẽq; essentia sit simul in distinctis psonis; vt vna persona terminet distinctas naturas; vt idẽ homo sit in distinctis temporib. semel in principio mundi, & iterũ post resurrectionẽ mortuorũ; vt idẽ æternitatis spatium, seu punctũ, diuersis tẽporib. coexistat; vt aliquid è nihilo fiat, & rursus in nihilum redigatur; vt vnus loc⁹ capiat distincta corpora ꝑpenetrationẽ. Ergo non est impossibile, vt idem corp⁹ sit in distinctis locis. Nã illa priora non min⁹ superant captũ nostrum, q̃ hoc posterius. Si ergo illa creduntur vt possibilia, cur similiter hoc possibile non erit: ꝑsertim quia hæc πολυτοπία corporis, rationi minus est absurda, q̃ illa modo dicta? Quod si liberũ sit cuilibet, hæc vel illa religionis Christianæ dogmata admittere, cur non abijcimus oĩa fidei mysteria? 3. Facilius est intelligere, Christum esse in cœlo & in Eucharistia, ꝙ nos asserimus, quã intelligere, Christum non alibi esse quam in cœlo, & nihilomin⁹ esse in Eucharistia, ꝙ asserunt Caluinus & Beza. Si ergo hoc putant esse possibile cur illud dicunt esse impossibile. 4. Accedit efficax ratio ex Scripturis. Cõcedunt aduersarij, Christum post ascensionẽ semper fuisse, & mansurũ esse in cœlo vsq; ad diẽ iudicij. Atqui post ascensionem bis apparuit Paulo in terra. Ergo tunc fuit simul in cœlo & in terra. Ergo non est impossibile, idẽ corpus simul esse in diuersis locis. Minor patet; quia semel apparuit illi in via, cũ iret Damascum, *Act*. 22. *v*. 6. 14 *c* 26. 16 & semel in castris, cũ à militib custodiretur, *Act*. 23. 10. vnde ipse Paul. 1. *Cor*. 1. & 15 ait, se Christum vidisse. 5. Si Deus aliũ mundũ conderet extra hunc, & ab hoc nostro disiunctum aliquanto interuallo, Deus & in illo esset mundo, & in hoc nostro tot⁹: nec tñ in illo esset spatio intermedio, vt ꝙ sit nihil. At in eo casu vn⁹ idẽq; simul esset in duob. vbi & spatijs disiunctis. Nihil ergo repugnat, vnum aliq; ens esse, & ꝑmanere vnum etiamsi sit in plurib. locis. 6. Anima rationalis tota secundum substantiã est in corpore toto, & tota in singulis partib. corporis. Ergo pari ratione idẽ numero corpus in diuersis locis simul existere potest. 7. Intrinseca corporis vnitas nõ destruitur p accidentariã locorũ pluralitatẽ. Neq; n. vnitas rei intrinseca destruitur, si accidentia vni⁹ generis, plura sc. loca, in ea ꝑ potentiam Dei multiplicentur. Potest itaq; res vna numero manere vna, & tñ in locis esse plurib. disiunctis. Atq; hęc sunt pręcipua argumenta pro πολυπαρξία vnius corporis. Ea nunc ordine perlustremus.

XXXV. *Generalis aduersariorum distinctio est*. naturaliter vnũ corpus non posse esse in plurib. locis simul, supernaturaliter posse. At neq; secundum naturæ, neq; secundum sapientiæ & potentiæ Dei ordinẽ, neq; secundum physicas, neq; secundũ hyperphysicas leges, est, aut esse potest verum corp⁹, vnũ & idem eodẽ tempore in diuersis locis. Deus n. nec vult, nec facit, nec ꝑmittit, nec velle, aut facere, aut promittere potest vnq̃, ordini sapientiæ & veritatis suæ contraria; quale est corpus vnum, imo omnino creaturam vnam, simul in diuersis locis existere, simul esse vnã & non vnã, localem & illocalem &c. Est n. de ratione corporis esse locale, & suis terminis, magnitudinis & figuræ, circumscriptũ esse. Imo est de ratione oĩs creaturæ, siue corporeæ, siue incorporeæ, esse finitũ & vno tempore nonnisi vno in loco. Hinc iã patet *Solutio primi argumenti*. Nã contradictoria sunt, corpus non-corpus, circumscriptum non-circumscriptũ, vnum non-vnum, locale non-locale &c. Atqui si vnũ numero corpus est in multis locis, hæc oĩa sequuntur: quia de ratione corporis est substantia sua terminari, & quidem vno loco, diuisibiliter, continuè &c. Itaque non est de rarione corporis sua substantia non terminari vno loco, diuisibiliter &c. Vno verbo contradictio est, finitum quoddam esse extra fines essentiæ suæ.

XXXVI. *In secundo argumento* diuersa confunduntur. Itaq; ordine euoluem⁹ singula. *primo* recitantur q̃dam, q̃ non implicant contradictionẽ, & ꝑinde illa nihil cõmune habent cum hac q̃stione, vt sunt oĩa exempla excepto vltimo de penetratione corporum. Itaq; hoc argumentum nihil plane concludit; quia priora exempla sunt aliena & dissimilia, postremum petit principium. *Deinde* primum exemplũ ita plene solent ꝑponere. Si vt possibilia creduntur alia q̃dam, quæ longè difficiliora sunt intellectu, aut certè æquè sublimia, q̃ sit corpus idem plurib. esse locis, hoc etiam traditum à tota Ecclesia ante Caluinũ, potest iustissimè credi vt verè possibile. At vel difficiliora, vel æquè difficilia sunt alia fidei mysteria; & inprimis incõprehensæ Trinitatis. In hac n. plures sunt psonæ, reipsa à se inuicẽ distinctæ; vt hic loca plura realiter diuersa. Et vt vna est in omnibus essentia, substantiaque singularis: ita in hac polytopia vnum est singulare corpus; quod tñ non idẽ est reipsa cum locis, sicut est vnum idemque reipsa essentia diuina cum trib. personis. *Resp*. In rebus quæ hic in collationem veniunt, est non solum diuersitas, sed & contrarietas. Nam quia Deus est imensus & absolutè simplex diuersæ hypostases vnã eãdemq; essentiã, similiter infinitam & simplicem, ex æquo participant: at finitudo, cõpositio, continuitas, localis extensio &c. vnius numero corporis realẽ in diuersis simul locis existentiam omnino necessarioq; ꝓhibent. Ὁ μοουσία & περιχώρησις sunt in mysterio Trinitatis: quæ non possunt esse in vlla creatura. Deinde ꝙ in hoc argumento inspergitur obiter dogma hoc πολυτοπίας à tota Ecclesia ante Caluinum esse traditum, id ex superioris & huius capitis collatione facile est refutare. Hoc loco solum teneatur illud *Augustini epist*. 57. *ad Dardanum*: Tolle spatia locorum à corporib. & nusq̃ erunt, & quia nusquam erunt, ne erunt quidem. *Tertio* sic argumentantur a mysterio incarnationis. Difficilius est, vnam hypostasin esse simul in duab. naturis perfectis, & dissimilibus, creata vna, & increata altera; & cum quarũ vna re idem sit, & differat ab altera: quam vnam aliquã substantiam corpoream, simul esse in duobus locis; a quib. cæteroqui & simul abesse, & ad quos successiue possit moueri. At vnam hypostasin esse in duab. eiusmodi naturis, docet mysterium incarnationis Christi. Potest igitur etiam vna aliqua substantia & res in duobus locis esse, vt nihilominus maneat vna; sicut vna manet hypostasis in duabus naturis. *Resp*. Et hoc exemplum alienum est ob duo illa attributa, spiritualitatis & immensitatis, quę in natura simul & hypostasi diuina locum habent: in creata vero, præsertim humana & corporea, neque habent, neque habere possunt. *Quarto* idem corpus bis fit, seu reproducitur, diuersis nempe temporib. Itaq; & hoc exemplum est alienum. Quæritur enim, an idẽ numero corpus simul possit statui à Deo in plurib. locis. *Quinto* idẽ punctũ æternitatis coexistit diuersis temporib⁹, præterito nempe, præsenti, & futuro, quia æternitas est. Nunc immobile siue semper stans, quod eodem modo se habet semper. Itaq; dicitur coexistere τῷ fuisse, esse, & fore, non formaliter, quasi ista tria sint simul in æternitate, sed virtualiter. Ergo & hoc exemplum nihil facit ad rhombum. Idem est iudicium *de penultimo*, puta productione è nihilo, & redactione in nihilum. Id enim non implicat, vt loquuntur. Neque vero hac ratione cuilibet liberum est, admittere vel reijcere dogmata fidei: quia fides & Scriptura sacra reciprocantur. Itaque dogma, quod non est fundatum in sacris literis, merito exploditur ex scholis theologorum.

XXXVII. *Tertium argumentum* nihil valet. Nam Caluin. & Beza ex Scripturis vtrumq; asserunt, carnẽ Christi esse in cœlo tm̃ præsentia corporali, substantialiter, secundum naturã corporis, præsentia entitatiua & locali: & eandẽ esse in Eucharistia ꝑsentia sacramentali & spirituali, vt est cibus animæ credentis. An hoc, amabo, est paradoxum? *Quartum argumentum* capite præced. soluimus. Hic tamen aliquid est addendum, quia Becanus ait Caluinistas hoc argumentum eludere: quod alij dicant, Paulum non vidisse Christum in propria persona, sed in specie aliena: alij contendant, Paulum vidisse quidem Christum in ꝓpria persona, non tñ in terra, sed in cœlo apparentem; quo pacto Stephanus eum vidisse legitur. *Act*. 7. Ita Becanus. Sed nos tertiam sententiam supra tuebamur; videl. Paulum vidisse Christum in ecstasi. Constat enim ex *Act*. 16. & 18. & 26. & 2. *Cor*. 12 Christum esse conspectum à Paulo per visionem, & quidem in illis ipsis colloquijs Christi cum Paulo, quæ allegantur in argumento. Per visionẽ autem videre est ideam absentis, diuina virtute sic imprimi & repræsentari, siue sensui siue menti, ac si præsens astaret ob oculos: & in visione ecstatica aliquid videre, est rapi in locum, in quo est id, quod videtur. Ad hanc ergo visionem nihil est opus existentia corporis eodem tempore, in duobus locis. Et cum Paulus Christum in tertio cœlo viderit, siue corporalibus, vt Stephanus, siue mentis oculis, &, vt ipse loquitur, in ecstasi, non potuit firmiori argumento resuscitationẽ Christi confirmare. Sed *obiicit Becanus*. Textus dicit Dñm adstitisse Paulo. Certe si Christus Paulo adsistebat, in terra fuisse necesse est, vbi Paulus erat. Non n. vnus alteri dicitur adsistere, nisi prope sit. Si ergo Christus fuisset in cœlo tantum & Paulus in terra, quomodo alter alteri potuisset adsistere? Accedit, quod Scriptura non dicat, Christum in cœlo apparuisse, sed in terra, siue in via, *Act*. 9. 1 . Et c. 22. 6. Subito circumfulsit me lux copiosa? Vnde illa lux, nisi à corpore Christi glorioso? Sicut ergo lux erat circa Paulum, ita verisimile est, Christum non longe abfuisse. *Resp*. Hæc omnia conueniunt optimè cum visione ecstatica. Nam Christus Paulo ecstatico, existenti in via, adstitit eidem rapto in cœlum? denique lux copiosa ipsum in via circumfulsit, non emanans à corpore Christi sed à fulgure.

XXXVIII. Supersunt tria argumenta: è quibus *quintum* continet exemplum fictitium, & nititur duplici hypothesi falsa. Nam & Deus in spatio isto intermedio existeret, & spatium istud reuera foret aliquid: quod vtrũque negatur in isto argumento. Sed male. Nã si Deus duos mundos faceret aliquanto interuallo à se disiunctos, & totus existeret in vtroq; isto mundo, non a. in spatio intermedio, vtique à seipso diuideretur, & non esset idem numero. Deinde etsi spatium istud per se omni creatura vacuum esset, tñ ideo non foret nihil. Sed mittamus ficta, & examinem⁹ *sextum argumentum*: Anima rationalis in corpore, inquiunt aduersarij, est πολύτοπον, seu multilocalis: quippe q̃ est in toto corpore tota, & tota in singulis partibus. Ergo & corpus diuina virtute potest esse in plurib. locis. *Resp*. non sequi: quia anima non est in corpore tanquã locatum in loco, sed tanq̃ forma in formato. Deinde anima non est in loco circumscriptiuè, sed definitiuè. Non itaque vt anima, ita quoq; corpus potest se habere ad locum. Deniq; essentia animæ est indiuisibilis, & indiuisibiliter informat cõtinuum corpus. At vnum numero corpus, idque diuisibile, ꝙ habet partem extra partem, collocatur in disiunctis locis indiuisibiliter, ex mente aduersariorum. *Septimum* idemque vltimum argumentum, valde captiosum est: quatenus vnitatem rei, & vnitatem corporis confundit. Potest n. res vna manere, & tamen esse in locis plurib. disiunctis, si nempe sit actu infinita, vt i. est Deus. At res aliqua creata, finita, corporea, & numero vnica (quale est corpus Christi) vno eodemque tempore, absque sui distractione, diuersis seq; locis substantialiter adesse non potest. Neq; valet ratio, quod plura loca, tanquam accidentia vnius generis, in vna corporis essentia produci queant. Nam corpus illud debet statui in multis locis separatis, & proinde loca illa non introducuntur in vnam istam essentiam.

XXXIX. Stabiliamus iam negatiuam nostram, & argumentorum firmitatem asseramus contra Becanum. 1. Angelus *Matth. vigesimo octauo, quinto*, dicit: *Scio, quod IESVM quæritis Non est hic: surrexit enim.* Hic videmus angelum ita argumentari: Christus surrexit ex sepulchro. Ergo

Ergo non est in sepulchro: frustra ergo illum hic quæritis. Quæ argumentatio non valeret, si idem corpus possit simul esse in diuersis locis. *Respondet Becanus*, angelum argumentari ad mentem mulierum, cum quib. loquebatur. Illæ quærebant corpus Christi mortuum in sepulchro, vt illud vngerent. Respondit ergo angelus nō amplius ibi esse Christum mortuum, sed iam a mortuis resurrexisse: perinde ac si ego alicui sciscitanti: & quærenti dicerem, Quæris Petrum? Non est domi: iam nunc ad templum egressus est. *Resp.* Quia angelus loquitur ad mentem mulierum, vulgari modo cum illis agit, & proinde, subtilem illam περιττολογίαν ignorans, præsupponit, corpus Christi ideo non amplius esse in sepulchro, quod inde discesserit, & in alium locum se receperit. 2. *Si vnum corpus* posset simul esse in duobus vel pluribus locis, eadem ratione posset esse in omnibus, & consequenter vbique. At soli Deo conuenit esse vbiq;. Hinc Patres probant contra Macedonium, Spiritum S. esse Deum, quia est vbiq;. Similiter contra Eutychem, humanā Christi naturam non esse confusam cum diuina, quia diuina est vbiq;, non autem humana. *Respondet Becanus.* Duplex est differentia inter Deum & creaturam: quod ad existentiam in loco. Vna, quod Deus de facto sit vbique, non autem creatura. Altera, quod Deus necessario & naturaliter sit vbiq; per intrinsecam & increatam immensitatem; ac proinde non possit non esse vbiq;. Hoc autem de creatura non potest dici. Patres ergo iuxta priorem differentiam argumentantur. Nam si solus Deus de facto est vbique certe Spiritus S. conuincitur esse Deus, quia est vbiq;. Et Christi humanitas conuincitur nō esse confusa cum deitate, quia non est vbiq;. Quod si Deus poneret aliquod corpus in omnib. locis; iam quidem de facto esset vbiq;, non tamen naturaliter & per intrinsecam immensitatem; sed contingenter, & per replicationem. *Resp.* Hoc vero est principium petere. Nam quæritur, an Deus possit efficere, vt creatura, quæ est finita sua natura, sit vbiq;? Hoc non probatur à Becano, sed supponitur. At nos id nulla ratione fieri posse sic euincimus; quia vbiquitas est proprietas Dei essentialis, & fluit ab ipsius immensitate: finitudo autem est proprietates creaturæ essentialis, & fluit ab ipsius esse diminuto, vt loquuntur. Itaq; per nullam replicationem Deus vel vult, vel potest efficere, vt creatura sit vbiq;, hoc est, finita & infinita simul. 3. Si *idem* corpus esset in duobus locis, iam esset simul vnum & multa. Nam corpus, vt est in terra, non continetur cum eodem, vt est in cœlo. Ergo est diuisum: Ergo non est vnum: Et tamen ponitur esse vnum. Ergo est vnum, & non vnum: quæ aperta est contradictio. *Respondet Becanus.* Ex duplici locali præsentia vnius & eiusdem corporis non sequitur, idem corpus esse in se diuisum: sed præsentias inter se diuisas & distinctas inesse eidem corpori. Hoc autem non est contra rationem vnius ex parte subiecti, sed ex parte præsentiæ localis. Nos autem non dicimus, esse vnam præsentiam localem, sed esse duas in vno subiecto. Quod autem obijcitur, corpus existens in terra, non continuari cum eodem existēte in cœlo, ac proinde diuisum esse: hoc verum est ratione præsentiæ localis, non autem corporis secundum se. Est enim vnum & indiuisum corpus, quod habet duas præsentias locales, non continuatas, ac proinde diuisas. Hinc etiam soluitur, quod alij obijciunt, fore, vt idem à seipso distaret. Nam idem à seipso distaret secundum diuersas præsentias, non autem secundum entitatem suam precise sumtam. *Respondeo.* At vero corporis Christi (vt & cuiuslibet corporis, quod est numero vnum) præsentia localis est duntaxat vna, qua nempe est in cœlo; & non in terra. Quod attinet ad præsentiam sacramentalem, illa non est localis, sed partim symbolica, partim spiritualis. Deinde si maxime concedatur, duas esse præsentias locales vnius corporis, tamen per hanc distinctionē non euitatur absurdum. Etenim corpus quod habet duas præsentias locales, duas quoque habet essentias, & proinde non est vnum, ideoq; reuera distat à seipso. 4. *Si idem* corpus ponatur in duobus locis, & in altero, vel vtroque circumscriptiue, iam erit extra aliquē locum, & non erit extra illum: quod implicat contradictionem. Nam quod est circumscriptiue in aliquo loco, hoc ita circumscribitur illo loco, vt extra illum locum non sit. Si ergo ponatur in duobus locis, iam erit extra illum locum, quo circumscribitur; & sic non erit circumscriptiue in loco. Erit ergo circumscriptiue & non circumscriptiue: quæ est manifesta contradictio. *Respondet Becanus.* Vt corpus sit circumscriptiue in aliquo loco, solum requiritur vt commensuretur illi loco, ita vt termini loci & locati sint simul. Non autem requiritur, vt non sit alibi, tanquam in alio loco. Potest enim duobus locis commensurari, quia hoc non implicat. *Respond.* Circumscriptio præsupponit finititatē. Hæc autem requirit, vt creatura quælibet sit in vno certo & finito loco, idq; vel definitiue, vt spiritus, vel circumscriptiue, vt corpus. Itaque implicat, vnum numero corpus vno eodemque tempore duobus locis commensurari. 5. *Corpus* existens circumscriptiue in loco, est æquale locato. Ergo si est in duobus locis, est æquale vtriq; loco simul. Ergo est maius vno loco seorsim sumto: Ergo non est illi æquale: Ergo simul est æquale & non æquale: quæ est noua contradicto. *Respondet Becanus.* Corpus existens in duobus locis circumscriptiuè, habet duplicem extensionem localem, & per vnam est æquale vni loco, & per alteram alteri. Vnde nulla apparet cōtradictio. *Resp.* At corpus Christi est in cœlo extēsum in se, & extensū in loco; in Eucharistia vero etsi est extensum in se, nō tñ extensū in loco, quia ibi est indiuisibile; ex hypothesi Ergo est sibi ipsi inæquale, & proinde est corpus nō corpus. Deinde nō saluatur cōtradictio in allato argumento: quia distinctio repugnat naturæ subiecti Est enim cōtra naturam corporis, vt vno eodemq; tempore sit æquale duob. locis, & ijs quidem inæqualibus. 6. *Si idem* homo posset esse in duobus locis, sequeretur posse simul viuere & non viuere; calefieri & non calefieri; moueri & quiescere; vulnerari & sanum esse; amare Deum in vno loco, odisse in altero &c. Hæc autem est contradictio. *Respondet Becanus.* Nulla est contradictio: quia v. g. Petrus potest esse calidus in vno loco, & frigidus in altero, quia in vno calor est præsens, in altero non item. Rursus potest in vno loco moueri, in altero quiescere; quia in duobus locis habet duas præsentias locales, quarum vna non pendet ab altera. Eadem ratione potest in vno viuere & sanus esse, in altero mori & vulnerari; quia causa corrumpens potest applicari in vno loco & non in altero. Sed non potest in vno loco amare Deum, & in altero odisse: quia hi actus sunt omnino contrarij. *Resp.* Quæ vero sunt hæ Chimæræ? Annon hac ratione vnum corpus est non vnum: vnum v. g. calidum, alterum frigidum? Sane hic merito aliquis exclamauerit:

Causa patrocinio non bona, peior erit.

Deinde pari ratione efficitur si corpus vno in loco potest esse calidum, in altero frigidum, etiam in vno potest amare Deum, in altero odisse. Nam sicut in vno loco potest habere præsentem ignem, in altero non, ita in vno potest habere Spiritum sanctum præsentem, in altero Spiritum malum. Non enim est vnum numero corpus, seu idem numero homo. 7. *Si idem* corp⁹ posset esse in duob. locis, posset etiam bis esse in eodem loco, cum par sit ratio. At consequens falsum. *Respondet Becanus*, duo accidentia solo numero differentia posse simul esse in eodem subiecto, & consequenter, idem numero corpus posse esse in eodem loco per plures præsentias solo numero differentes. *Resp.* At vero hoc est absurdum, vt duo accidentia numero distincta sint in eodem numero subiecto. Sed absurdorū in hoc argumēto nullus est finis: quia ἐκ τοῦ ἀτόπου οὐδὲν συμβαίνει. Itaque facessat commentitia distinctio præsentiæ corporis Christi, & triumphet illa, qua nos cum Scriptura & veteri Ecclesia, sine contradictione dicimus; *Corpus Christi esse præsens in multis locis spiritualiter & non esse, nisi vno in loco corporaliter.*

XL. *Quæstio quarta* sequitur: An idem corpus existens in duobus locis, vtrobique easdem formas habeat, siue substantiales, siue accidentales? *Respondet Becanus* distinguendo. Quædam formæ per se pendēt à loco, vt præsentia localis, propinquitas, distantia, situs: aliæ non item; vt quantitas, albedo, scientia, paternitas &c. Quando idem corpus ponitur in duob. locis, necessario habet diuersas formas prioris generis; vt si Petrus simul existat Romæ & Moguntiæ, habet diuersas præsentias locales, & sic deinceps: sed habet vtrobiq; easdem formas posterioris generis, si non fiat nouum miraculum; vt si Petrus Romæ existens, ponatur simul Moguntiæ per actionem adductiuam, ponetur ibi cum eadem qualitate & quantitate, quam habet Romæ, nisi fiat nouum miraculum. Ita enim vt Petrus per vnum miraculum existit in duobus locis, sic per miraculum alterum in vno loco potest esse albus calidus &c. in altero niger, frigidus, &c. *Respon.* 1. Idem numero corpus habet eandem materiam & formam, & proinde easdem qualitates. Habet, inquam, vnam formam substantialem, & easdem formas accidentales. Itaque monstrosa est philosophia Becani, constans perpetua principij petitione, & Chimærarum multiplicatione. 2. Sophistæ ludunt miraculis, vt pueri pilis. 3. Actio adductiua debet esse eiusdem numero corporis, & earundem proprietatum, imo & accidentium: vt si Petrus adducendus sit Romam, ille ipse, talis & tantus, est adducendus, qui, qualis, & quantus est Moguntiæ.

XLI. *Quæstio quinta* est eiusdem farinæ: An idem corpus existens in duobus locis, si mutetur in vno, mutetur etiā in altero? *Respondet Becanus* distinctè. 1. *de mutatione locali*; ꝙ possit in vno loco moueri, & nō in alio, quia duas habet præsentias locales. Ita Christus quiescit in cœlo, & localiter mouetur in altari. 2. *de alteratione*; ꝙ possit v. g. in vno loco calefieri ab igne vicino, & in alio loco nō calefieri vi eiusdē ignis. 3. *de augmentatione & nutritione*; quod possit in vno loco quantitariuè augeri p cibum & potum, quem habet in isto loco, & nō augeri in altero, in quo cibū & potum non habet. 4. *de corruptione & morte*, quod possit in vno loco corrumpi vel mori, & non in alio; quia causa corrumpens potest applicari in vno loco, & nō in altero. 5. *de actionib. vitalibus, quæ fiunt per sensum, intellectum, & voluntatem*; quod homo existens in duob. locis, si in vno eliceret actus immanentes, qui requirunt præsentiam obiecti vel agentis extrinseci, non necessario eliceret illos in alio; vt Petrus existens Romæ, videret Pontificem, quem non videret idem existens Moguntiæ: si vero in vno eliceret actus immanentes, qui nō pendent ab extrinseco, vt est actus amoris vel odii circa Deum, eliceret eosdem in altero. *Respondeo.* 1. Hypothesin non concedimus, quod idem numero corpus sit numero idem, quando habet duas præsentias locales. Itaque corruunt, quæ ex illa hypothesi extruūtur. 2. Actus amoris & odij circa Deū dicitur nō pendere ab extrinseco. At hoc falsū est: quia amare Deū, id vero profiscitur à gratia.

XLII. Verum enimuerò missis & vltra montes Caspios relegatis istis nugis, aggrediamur *sextam*, siue vltimā, *quæstionem*, vtpote magis plausibilē: An videl. penetratio corporum (quæ etiā dicitur penetratio dimensionum & diametrorum) sit possibilis, seu, An duo corpora possint esse in vno loco proprio & adæquato? Nos negamus: Papistæ aiunt. *Fundamentū nostræ sententiæ* inōtum & perpetuum est, contradictoriam, siue antipathicam, esse hanc penetrationē: quia tandem vel ex toto, vel saltem ex parte, corpus illocale, adeoq; incorporeum efficiat. Id quod sic ostendimus. Corpus omne per intimā naturæ suæ constitutionē, necessario trinam habet dimensionem. Et hæc dimensio, per eandem essentiæ suæ constitutionem, necessario est in loco adæquato. Ergo nullū corpus est, aut esse potest, quod vel in totum vel aliqua sui parte, illocale sit, siue in loco adæquato non sit. At penetratione illa data, cōtinuo sequitur illocalitas, vel totalis, vel partialis: quia quantū loci, v. g. mea dimensio, hic & nunc replet, vel occupat, tantundē vt tua, vel alia aliqua cōcedat necesse est. Secus n. neutra in loco proprio, & verè adæquato existeret: cum proprium vnius, quatenus & quādiu est tale, alterius eo modo dici non possit; nec ꝙ vni locato per omnia æquale est, idem simul alteri commensurari queat. Aiunt quidem Sophistæ, vtrumq; corpus esse in vno loco; proinde neutrum esse illocale. Sed aiunt tm̄, non probant. Imo reipsa idē aiunt, & negant: quia idem proprium, simul & commune, idemq; æquale, simul & inæquale esse statuunt: vt ex modo dictis abundè liquet. Itaque mera hic est cōtradictio, semperq; erit. Itaq; & impossibilis est, semperq; erit. Corporis n. essentialis proprietas, imò essentia ipsa, perimitur omnino, quia ipsi localitas illa dimensiua, quam diximus, vel in totum, vel ex parte subtrahitur. Sed videamus, quid *obiciant aduersarii*. Ex possibilibus, & nullam in se contradictionem inuoluētibus, sunt, Christum egressum ex vtero Virginis, virginali claustro non aperto, adijsse ad apostolos, ianuis clausis; exiisse ex sepulchro, lapide non dimoto, penetrasse cœlos, sine eorum ruptura, vel scissura. Quod postremum etiam locum habet in corpore Enochi & Eliæ. Porro *Matth.* 19. camelus per foramen acus traduci posse dicitur. *Respondeo:* Principium petitur in omnibus hisce exemplis: cum reuera nihil horum in Scripturis legatur. Nam quod attinet ad natiuitatem Christi ex virgine, falsum est & ἄχρηστον, corpus Christi penetrasse vterum clausum. Neque enim in eo vertitur miraculum, sed in hoc, quod virgo concepit è Spiritu sancto, & peperit verum hominem. Naturale est, quod Christus homo natus est ex homine: supernaturale, quod natus est ex virgine, hoc est, ex fœmina, quæ non cognouit virum. Deinde Scriptura non docet, Christum per ianuas clausas, διὰ θυρῶν, venisse ad discipulos, sed ianuis clausis, θυρῶν κεκλεισμένων, id est, cuū essent clausæ; neque illum penetrasse per lapidem sepulchri, aut per cœlos tanquam per corpora solida.

In duobus prioribus exemplis, aut creatura cessit creatori; aut ianuæ parietesue & lapis miraculosè supra naturam fuerunt extenuati & veluti liquefacti, tantisper dum Christus transiret; aut corpus Christi subito fuit immutatum, manente nihilominus vera ipsius natura; aut denique angelorum ministerium Christo fuit præsto, vt alias. In posteriori exemplo sumitur hypothesis, quod cœli sint solidi. At liquidos esse, id est, pertransibiles ac peruios, multis rationibus doceri solet. Et vero si solidi essent, annon virtute Dei soliditas illa ad tempus posset permutari liquiditate eiusmodi qualis est aeris? Hic teneantur istæ regulæ. 1. Genitiui consequentiales, non significant modum, sed tempus actionis. 2. Christo volenti, omnia corpora hiscere, & corpori eius transitum præbere, ac rursus coire, in momento possunt & coguntur, nemine animaduertente, & natura neq; illorũ, neq; corporis Christi mutata. 3. Deo non est difficile, corpus quodcunq; in momento sic attenuare, & subtile efficere, vt per angustissimos meatus instar aeris penetrare queat. 4. Deus varias habet rationes traducendi corpus aliud per aliud. Denique Christus *Mat.* 19 vtitur ficta comparatione, hoc modo. Sicut impossibile est, vt camelus per foramen acus transeat, nisi forte camelus supernaturali ratione mutetur, extenuatione aut liquefactione extraordinaria: ita impossibile est, dvt iniustus & auarus Mammonista introeat in regnum cœlorum, nisi singulari Dei gratia immutetur & regeneretur. Idcirco Christus statim subiungit, apud Deum illa quoque possibilia esse, quæ apud homines impossibilia sunt. Cæterum quæ hic scripsi de immutatione subita corporum, nullam contradictionem in se includunt: quia si corpus aliquod crassum aliquo tempore vel momento redigatur ad subtilitatem, nõ desinit esse corpus. Placet hic adscribere insignem locum *ex Consideratione Zachariæ Vrsini, pag.* 86 Neq; implicaret contradictionem Scriptura si diceret corpus Christi aliquo tempore vel momento fuisse redactum ad subtilitatem spirituum, h.e. factum fuisse substantiã incorporeã siue spiritum: non n. eo tempore simul fuisset corpus: aut si diceret, factum fuisse tam subtile, vt per tenuissimos corporum solidorum poros potuerit transire: non n. tum simul fuisset crassum & suam figuram ac soliditatẽ retinens. Circumscriptum autem & incircumscriptum simul esse idem corpus, contradicunt. Qua eleganti sententia primam huius disputationis partem de possibilitate præsentiæ localis siue corporalis concludo: vbi prius illud monuero, Claudium Xaintes hoc ipsum subolfeciſſe, quando scripsit, corpus Christi spirituale esse, & proinde modo spirituali esse in pane, hoc est, non occupare locum. Quod ego sic interpretor, corpus Christi in pane non esse corpus, sed spiritum.

XLIII. Postquam igitur prolixe disputauimus, esse impossibile, vt corpus Christi in cœlo existens simul existat corporaliter in pane Eucharistiæ: iam paucis *videamus de voluntate Dei* an Deus voluerit id facere. Bellarminus affirmat, & tribus argumentis confirmat. 1. *à natura & conditione hæresis*; quia dogma istud corpus Christi non esse in pane eucharistiæ, est hæreticum, vtpote nouum, à Berengario scilicet inuentum, & à Zvvinglio, Caluino illorumque discipulis arreptum. Quod si illa doctrina est hæresis, contraria erit veritas fidei: proinde veritas a Deo reuelata. Sic itaque constat, Deum hoc voluisse & fecisse. 2. *à consensu Ecclesiæ*; quia Ecclesia Latina, Græca, & Barbara ita sensit. Huc accedit diligentia Ecclesiæ. Nulla siquidem quæstio vnquam sæpius ac diligentius est examinata, quam hæc ipsa. 3. *à miraculis*, quia Deus varijs signis, ac miraculis non paucis doctrinam istam hactenus confirmauit. *Respondeo primo.* Dogma de præsentia corporis Christi corporali in pane Eucharistiæ, id, inquam est nouum: non vero illud de præsentia symbolica & spirituali, vtpote qnod in Scriptura traditur. 2. Ecclesia tota non semper ita sensit, vt aduersarij volunt; vt suo loco probatum est. 3. Inanes fabulæ, aut præstigiæ Satanæ, pro certis historijs & miraculis adferuntur. Neque enim Deus id confirmat miraculis, quod pugnat cum ipsius oraculis. Porro duas nostrorum *obiectionis*, quarum altera est ab inutilitate præsentiæ corporalis, altera ab indignitate rei, Bellarminus soluit inficiando, & ait, nobis vtile esse, & Christo gloriosum, eiusque erga nos amore & bonitate dignum, vt corporaliter ipse se nobis vniat: nempe vt ipse ita intimum suum erga nos affectum testetur, vtque nos æternam vitam tanto certius ab ipso nos accepturos speremus. *Respondeo*, neutrum istorum hic consistere posse: quia Scriptura docet Christum per fidem habitare in cordibus nostris, & hanc esse πληροφορίαν, qua certi sumus de salute nostra: item corpus Christi in statu gloriæ constitutum, non posse iterum pati, hoc est manducari, immolari &c. Neque valet effugium Bellarmini, Christum ista non pati in propria specie, sed in aliena. Nam hæc est mera petitio principij, & Christo affingit duas formas, vnam in propria, alteram in aliena specie. Atque hæc de præsentia corporali, sequitur de transsubstantiatione.

CAP. VII.

Argumenta nostra contra Transsubstantiationem.

AVSPICEMVR hoc caput verbis *Bellarmini lib. 3. de Eucharist cap.* 11. Grauissima controuersia de reali præsentia Dominici corporis expedita, sequitur alia de ratione, & modo, quo corpus Domini in Eucharistia esse incipit. Sic Bellarminus. Est autem legitima hæc ordinis ratio. Postquam enim disputatum est, Christum esse præsentem in Eucharistia, disputandum supereſt, quomodo fiat præsens? *Papistæ in Concilio Tridentino sess.* 13. *can.* 4. & 2. docent, Christum fieri præsentem in Eucharistia per conuersionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem Christi; remanentibus solis accidentibus: & hanc conuersionem recte appellari transsubstantiationem, sicut eam appellarunt Patres in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. Itaque docent, Christum fieri præsentem per transsubstantiationem: quam illi masculè, tanquam Helenam aliquam, defendunt, nominatim *Gregorius de Valentia, Claudius Saintes siue Xaintes, Bellarminus & Pistorius.* At è nostris eandem animosè oppugnant *Martyr, Iuellus, Sadeel, & Mornæus.* Quorum vestigijs insistentes, hunc arietem è verbo Dei, orthodoxis Patribus, & recta ratione confectum, opponimus huic pomœrio turris Babylonicæ. Ita, inquam, argumentamur. Omne dogma, quod in Scripturis sacris neque quantum ad nomen, neque quantum ad rem ipsam siue definitionem, nec explicitè, nec implicite, continetur: sed illis ex diametro repugnat: cum analogia fidei pugnat: euertit naturam rei, de qua agit: nouiter excogitatum est: perpetuis conflictatur contradictionibus: infinita absurda parit: est principium horribilium errorum & superstitionum: destituitur calculo Patrum; deniq; in scholis proprijs in vtramque partem disceptatur id, inquam, est falsum, & proinde pro articulo fidei non est habendum, sed ex Ecclesia Christi exterminandum. Transsubstantiatio Papistarum est eiusmodi dogma. Ergo. Minor constat vndecim assertionibus, quas ita probamus.

II. *Nomen transsubstantiationis* in Scripturis expressum non est, fatentibus Papistis. Neque etiam ex illis potest concludi; quod ne tentatum quidem hactenus fuit ab aduersarijs. Est etiam ignotum piæ antiquitati: Primo autem vsurpatum in Concilio Lateranensi, anno Domini millesimo ducentesimo decimo quinto, attestante Pistorio in suo ὁδηγῷ. Sed *Bellarminus libro tertio de Eucharist. cap.* 23. excipit tria. 1. Stultum esse cum de re constet, litigare de nomine: de re autem ita constare, vt non possit magis: cum Patres non solum hanc conuersionem aperte tradiderint (vt sunt verba *Bellarmini de cœna Lutherana c.* 4.) sed etiam varijs vocabulis explicare conati sint; dum alij *transmutationem*, alij *transformationem*, alij *transelementationem*, alij *transitum* seu *migrationem de pane in carnem* nuncuparunt. 2. licuisse Concilio Niceno in ipso symbolo ponere nomen ὁμοούσιον, & Concilio Ephesino nomen θεοτόκον. Maiori igitur ratione licuisse Concilio Lateranensi nomen transsubstantiationis ponere, cum plures episcopi & patres fuerint in Concilio Lateranensi, quam vel in Niceno, vel in Ephesino, cumque ante Concilium Lateranense extiterint innumerabilia veterum de transsubstantiatione testimonia, & multa nomina eidem æquialentia, vti sunt quæ paulo ante recitauimus. 3. si mutatio solius formæ recte dicitur μεταμόρφωσις, *transformatio*, & mutatio externæ figuræ, transfiguratio, mutationem substantiæ etiam rectè dici posse transsubstantiationem.

Respondeo. 1. At hic non constat de re. Itaque merito de nomine instituitur disceptatio. Quod attinet ad Patres, & illorum phraseologiam, de illis videbimus suo loco. 2. Dispar est ratio. Res enim vocibus ὁμοούσιον & θεοτόκον significatæ, extant in Scriptura sacra, suntque in classe eorum, quæ iuxta Nazianzeni diuisionem, etiamsi non dicantur in Scripturis, tamen sunt. Transsubstantiatio autem est in eorum classe, quæ in Scripturis nec sunt, nec dicuntur. Nam non tantum in Scriptura non habetur, sed etiam ei in faciem contradicit. Quod attinet ad comparationem Concilij Lateranensis cum Niceno & Ephesino, illa est iniqua: tum quia præstantia conciliorum non ex numero episcoporum, sed ex consensu cum Scriptura, est colligenda; tum quia antiquitas, quam aduersarij tenerrime amant, comparationem illam non admittit. 3. Transformationem dicimus, quia rem ipsam habemus: transfigurationem, quia hæc vox præterquam quod est symbolum rei certæ, etiam est ἀσχήμων. At transsubstantiatio cuius amabo rei est symbolum? Vetus sane veraque est sententia: Nomina debent esse symbola rerum. Verum enimuero ne videatur ἀμφισβήτησις περὶ λόγου, accedamus ad rem ipsam.

III. *Si res ipsa, seu definitio transsubstantiationis*, habetur in S. literis, aut totidem verbis ibi occurrit, aut per bonam consequentiam inde potest probari. Sed neutrum hactenus præstitum est ab Aduersarijs? Quid? Scotus, Petrus de Aliaco seu Cameracensis, Andradius, & Iohannes Fischerus fatentur, Transsubstantiationem, & præsentiam Christi corporalem, in Missa, non posse probari ex Scripturis. Adhæc non eodem modo proponitur definitio transsubstantiationis, seu μετουσιώσεως, à doctoribus Scholasticis; sed reperiuntur de ea opiniones non tantum diuersæ, verum etiam contrariæ apud Pontificios Scriptores. Quod tam verum est, vt Bellarminus id non modo diserte fateatur, sed etiam contra multos, in quibus nominatim est Durandus, acriter disputet *libro tertio de Eucharist. cap. vndecimo.* Vide etiam *Lombardum libro quarto distinct.* 11. & 12. Quid? quod in ipso iure Pontificio sententiæ habentur non paucæ, quæ cum transsubstantiatione è diametro pugnant. Præterea à plerisque omnibus hodiè Pontificiis transsubstantiatio vocatur conuersio, siue essentialis mutatio panis in corpus, & vini in sanguinem Christi: cum res ipsa ostendat, definitionem conuersionis ei non conuenire. Est enim conuersio formæ substantialis in aliam mutatio. Atqui forma panis non mutatur in formam corporis Christi, vt ex pane dici possit corpus Christi factum esse, sicut ex aqua factum est vinum *Iohannis* 2. quod agnoscit *Lombardus libro quarto distinct. vndecimo*, & *Bellarminus libro tertio de Eucharist. cap. decimo octauo.* Quam in sententiam vide plura paulo post, vbi de contradictionibus erit sermo. Audiamus hic *exceptionem Bellarmini.* Falsissimum esse pronunciat illud axioma, quod nihil pro articulo fidei sit proponendum, quod non possit ex Scriptura probari: cum ex nulla Scriptura, sed ex sola traditione probari possit, quod libri prophetarum & apostolorum sint Sacra Scriptura. Remoto autem ab articulis fidei, quod illi libri sint Scripturæ diuinæ, simul concident omnes alij articuli, qui ex Scripturis illis probantur. Axioma ig. illud vniuersam fidem destruit.

Respondeo. Quod Scriptura sit verbum Dei, probatur testimonio Spiritus sancti, quod est supra Scripturam: probatur testimonio Scripturæ, quod est intra Scripturam: probatur testimonio Ecclesiæ, quod est infra Scripturam. Falsus itaque Bellarminus hoc loco. Imo & sibi contrarius. Nam *lib.* 1 *de verbo Dei c.* 2. scribit, Scripturis sacris, quæ propheticis & apostolicis literis continentur, nihil esse notius, nihil certius, vt stultissimum esse necesse sit, qui illis fidem habendam neget.

IV. Porro transsubstantiatio non solum non destituitur certis, manifestis, & firmis Scripturæ testimonijs: sed etiam *repugnat huic Dei vero* in Scripturis adnotato. Nam ordo verborũ Institutionis S. cœnæ (prout ea recitantur à tribus euangelistis, *Matth.* 26. *Marc.* 14 *Luc* 22 & ab apostolo, 1. *Corinth.* 11.) euidenter ostendit, panem & verè vocari panem, & verè esse corpus Christi; videlicet pro ratione sacramenti. Etenim panem in ipsa actione expresse nominant, non vero speciem panis. Atque hoc etiam inprimis ostendit altera ipsorum verborum pars, in quibus de vino, seu poculo, agitur: quod diserte *genimen vitis*, item *nouum testamentum*, id est, nouum fœdus in sanguine Christi appellatur.

Non igitur substantia signorum hic immutatur. *Deinde* Apost. 1. *Cor.* 10. & 21. non minus post, quam ante consecrationem, vocat simpliciter panem & vinũ, seu poculum, dum ait, *Panu quem frangimus* Item *Edat de hoc pane & bibat de hoc poculo.* Ergo nullam agnouit transsubstantiation. *Adde.* si panis est corpus Christi per transsubstantiationem, non potest panis dici κοινωνία corporis Christi, 1. *Cor.* 10. 16 aut oportet κοινωνίαν notare transsubstantiationem: quod hactenus non ausi sunt affirmare aduersarij. *Præterea*, illa verba Pauli 1. *Cor.* 10. 17. Quoniam vnus panis, vnum corpus multi sumus: Nam omnes vnius panis participes sumus: non poterunt constanter exponi, neque rectè deducentur ex versu priore 16. *Deniq;* in nullo Scripturæ loco vocabulum panis accipitur pro solis accidentib. panis. Duo *excipit Bellarm* 1. Pronomen *Hoc* denotare panem qui benedictione mutatus sit in corpus Domini. 2. Apostolum vocare panem etiam post consecrationem, non spectrum, nec accidentia sine subiecto, sed verum cibum supersubstantialẽ, qui panis dicitur, vel quia ex pane factus est, vel quia figurã panis externã retinet, vel quia habet effectus & proprietates panis, vel quia more Hebraico omnis cibus dicitur panis, siquidem manna vocatur panis in Scriptura frequentissimè. *Resp.* 1 Est petitio principij. Hoc enim est κεκρυμμένον. An panis sit corpus Christi, cum hac additione siue subintellectione, panis mutatus. 2. Eadem est fallacia in secunda exceptione. Deinde panis supersubstantialis non potest fieri ex pane substantiali. Iam q̃ sequuntur rationes confirmant nostram sententiã; quia si panis ille dicitur panis, quia retinet figuram panis, vel quia habet effectus & proprietates panis; vtiq; panis est vere panis in Eucharistia. Nam figura supponit quantitatẽ, & hæc substantiam: itemq; effectus & proprietates panis non possunt separari a pane vero: Deniq; Hebræi generaliter loquuntur, quando oẽm cibum appellant panem. At Apost. dicit, *Hunc panem.* Respicit ergo ad illum ipsum panem, de quo dixerat, q̃ Christus illum acceperit, fregerit, distribuerit. *Pergit excipere Bellarm.* Scripturam vocare ordinarie res vt apparent exterius; sic n. serpentem æneum vocat serpentem. Et vocatur panis in Eucharistia, quia non solum est cibus, sed est cib. solidus, præcipuus, substantialis, qualis est panis triticens inter cibos corporales. *Resp* 1 Est disparitas in exemplis. Nam ex hypothesi Papistarum remanent accidentia panis. At accidentia serpentis ænei non erant sine subiecto. Huc accedit, quod serpens æneus ita dicitur æquiuoce. Num ergo panis eucharistiæ etiam est panis æquiuoce? Rursum, si appellatur panis, quia panis esse apparet, est apparentia ista vera, vel falsa. Si est vera, vicimus. Si est falsa, quale est sacramentũ, in quo signa sunt fallacia? 2. Nullum erit discrimen inter panem sacræ cœnæ, & ipsum Christi corpus, sed simpliciter erunt ταυτὸ, si panis in Eucharistia idem significat, quod panis supersubstantialis, qui est cibus solidus, præcipuus &c. qualis est panis. Nam ita erit metaphora: quomodo videmus *Iohannes* 6 accipi vocem panis. At proprie vox panis accipitur in sacramento eucharistiæ. Nam. 1. *Corinth* 11. *versic.* 23. dicitur Christus accepisse panem, & gratiis actis fregisse ac dixisse, Accipite &c. Vnde *vers* 27. ita infert apostolus: Itaque quisquis indigne ederit panem hunc, reus erit corporis Christi. Hic coniunctio rationalis ostendit connexionem sermonis illius. Sic igitur disputo. Vocabulum panis hoc loco aut accipitur vno eodemque modo in *v.* 23. & 27. nempe proprie: aut sunt quatuor termini in syllogismo apostolico; nimirum si *v.* 23. panis dicitur proprie, *v.* 27. autem modificatè. Posterius est absurdum. Ergo prius erit asserendum. Præterea si panis accipitur pro cibo cœlesti: igitur accidentia mutati siue transsubstantiati panis erunt cibus cœlestis. Sed concludamus vno verbo: Si panis mutatus dicitur panis, quia est panis supersubstantialis, panis accipitur metaphorice: quod est absurdum.

V. Iam ostendamus, quomodo transsubstantiatio *pugnet cum analogia fidei Principio* autem pugnat cum symbolo apostolico, quod docet, corpus Christi esse numero vnum, visibile, quod non amplius sit in hoc mundo, sed in cœlo. Quæso hæc concilientur cum transsubstantiatione, quæ producit, vel, vt illi amant loqui, adducit aliud corpus, quam quod prodijt ex vtero virginis Mariæ, & in cœlum ascendit. *Deinde* omne sacramentum constat verbo, & externo elemento. At sola accidentia non veniunt nomine elementi. Quare cœna Dominiapud Papistas non habet elemẽtum externum, & proinde non est cœna. *Excipit Bellarminus*, species sensibiles esse illud elementum. *Respondeo.* Elementum in sacramentis est substantia: vt patet ex inductione. Et notum est illud *Irenæi libro tertio aduers. hæret. cap.* 34. Eucharistiã constat duabus rebus, terrena & cœlesti. Mera accidentia non sunt res terrena & cœlestis. Ergo nisi verus panis & verum vinum ratione substantiæ suæ maneant in sacra cœna (sicut aqua in baptismo) non conuenit ei definitio sacramenti. Pertinet huc, quod supra pluribus diximus, visitatissima veteris ecclesiæ collatio inter doctrinam de sacra cœna; & mysterium personæ Christi. Sicut hic in vna persona sunt duæ naturæ, essentijs distinctæ, at in supposito, seu personaliter, vnitæ: ita in Eucharistia res duæ sunt, terrena & cœlestis, sacramentaliter vnitæ. Tolle iam cum Pontificiis substantiam panis & vini, & substitue nuda accidentia: & protinus Marcionitæ ac Valentiniani ex propositã & receptã similitudine concludent λόγον assumsisse phantasma siue speciem corporis, non verum corpus *Tertio* sacramenta sunt signa visibilia, instituta ad confirmandam fidem rerum inuisibilium. At si panis eucharisticus desinit esse panis, nosque in symbolo externo hallucinamur, quomodo fides nostra, in hoc sacramento confirmabitur. Recte Scotus ex Ambrosio: In sacramento veritatis, inquit, nihil debet esse falsum. At si substantia panis & vini desit, erit falsitas in accidentibus. *Duo excipit Bellarminus. Primo* ad fidem inuisibilium confirmandam satis esse, si externum signum verè percipiatur. 2. supra ordinem naturæ hoc fieri, vt accidentia panis & vini substituantur. *Respond.* 1 requiritur vtrumque, & vt signi substantia maneat, & vt percipiatur. Quomodo enim vere percipitur panis, qui non amplius est panis? 2. in sacramento veritatis nihil est falsum, neque supra, neque infra ordinem naturæ. *Quarto* analogia signi & signati omnino requirit, vt illius, hoc est, signi, vera maneat substantia: quippe cuius natura, fractio, perceptio, nutriendi actio &c. hic necessaria est, ad totum ipsius rei signatæ mysterium repræsentandum. Ita vt sacramentum ipsum tollere putandi sint, qui substantiam signorum hic aboleri contendunt: quippe qui formalem rationem sacramẽti euertunt. Perit ergo analogia, ipsis etiam Papistis decantata, inter facultatem nutriendi in pane & vino naturalem, & inter fructum cœnæ, nempe nutritionem spiritualem ad vitam æternam.

Qui enim nudis accidentibus vim nutritiuam adscribunt, digni sunt, qui meris accidentib. alantur dum corrigant istum errorem. Hic tamen *Bellarminus excipit*, non requiri vt panis verè nutriat, sed satis esse si naturaliter repræsentet rem quæ verè nutrit, repræsentationem autem & significationem illam fieri per accidentia. Ita Spiritus S. apparuit in specie columbæ ob analogiam inter columbam & Spiritum sanctum, & tamen non opus fuit, vt illa columba esset vera columba, quo ad substantiam; sed satis fuit, vt speciem exteriorem columbæ haberet. Et serpens æneus Christum repræsentauit ob analogiam inter Christum & serpentem, & tamen non fuit ille verus serpens quoad substantiam. *Resp.* 1 Panis in eucharistia est symbolum sacramẽtale, quod est vera substantia. 2. Columba ista iuxta Tertullianũ & alios fuit vera columba. 3. Si columba ista fuit simulachrũ columbæ, vtiq; istud nõ fuit sine subiecto. 4. Similiter serpens æneus, licet non fuerit verus serpens, tamẽ non fuit accidens sine subiecto. 5. In Eucharistia non proponitur nobis visio aut apparitio, qualis fuit Spiritus S. in specie columbæ; neq; figura aut typus, qualis fuit serpens æneus. Atq; hinc etiam patet solutio ad illud effugium, q̃ etiam sancti viri fallebantur, qui angelos in specie humana sibi apparentes, veros homines fuisse putabant. Nam est dispar ratio apparitionum & sacramentorum: & in apparitionibus istis nunquam fuit accidens sine subiecto.

VI. *Transsubstantiatio* (vt ad quartum argumentum accedam[9]) euertit naturam rei, de qua agit: panis, inquam, & vini, ipsiusque etiam benedictionis diuinæ, & corporis atq; sanguinis Christi. Nam, vt ordiar *à benedictione diuina*, qua mediante conficitur sacramentum, certum est, illam res conseruare vniuersas. At benedictio in Eucharistia Papistis efficit, vt panis intereat & annihiletur. *Excipit Bellarm.* Nego panem annihilari, assero a. verissimè conuerti. Nam etiamsi panis nihil sit, tamen id, in quod ipse conuersus est, non est nihil, *lib. 3. de Euchar. c.* 24. Et ibidem: Admitto panem per consecrationem interire, vt ei succedat corpus Christi: sed aliud est interire & corrumpi, aliud annihilari. Corrumpitur siue interit, quidquid desinit esse: at non annihilatur, nisi quod ita desinit esse, vt nihil ei succedat, ita vt eius desitio terminetur ad nihil. *Resp.* 1. Materia panis post consecrationem, aut manet & est aliquid, aut est nihil. Si manet & est aliquid, iam non est transsubstantiatio, sed tm transformatio, quia non tota substantia interijt. Si est nihil, ergo fit annihilatio. Neq; est quod proferatur successio corporis Christi. Nam corpus Christi non est factum ex materia panis, vt fatetur Bellarm. Ait enim conuersionem istam non esse productiuam, sed adductiuam: etsi *Thom. p* 3. *q.* 75. *art.* 1. ait, non posse dari aliquem modum, quo Christus vere incipiat esse in hoc sacramento, nisi per conuersionum substantiæ panis in ipsum. 2. Quidam ex Papistis, concedunt substantiam panis annihilari. Adhæc transsubstantiatio *euertit naturam benedictionis sacramentalis* quia illa non mutat substantiam, sed vocationẽ, vsum & officium elementi seu rei terrestris. Sed videamus, quomodo transsubstantiatio *euertat naturam panis & vini*: Primo autem tollit panis & vini substantiam, remanentib. ipsorum accidentib. deinde euertit naturam accidentium, ponendo illa sine subiecto, cum tamen esse in subiecto ingrediatur definitionem accidentis. *Excipit Bellarm* inhærentiam in subiecto, non pertinere ad essentiam accidentis, cum lux primigenia *Gen* 1. tribus dieb. fuerit accidens, quippe qualitas, sine subiecto. *Resp.* 1. Si accidens potest per se subsistere, iam non est accidens, sed substantia: 2. Lux primigenia fuit qualitas corporis lucidi, seu corpus globosum lucidum; solis quippe vicaria. Deniq; μετουσίωσις nostra *euertit naturam corporis Christi*: vtpote quod ante annos 1628. operante Spiritu sancto natum est ex Maria virgine, nec denuo fieri potest ab homine modo inuisibili; tum quia iam ante actu existit; tum quia est vnum numero visibile, finitum, longum, latum, profundum &c. tum denique quia panis non est materia corporis humani: vt alia infinita iam prætream. *Excipit Bellarminus.* 1. per transsubstantionem corpus Christi non produci; sed succedere substantiæ panis. 2. corpus Christi ex pane fieri, non tanquam ex materia, quomodo factum est ex carne Mariæ virginis, sed tanquam ex termino à quo, quomodo ex nihilo factum est cœlum, ex die fit nox, & etiam ex aqua factum est vinum. *Respondeo Primo*: Est contradictio in adiecto, dicere transsubstantiationem adductiuam. Nam transsubstantiatio est conuersio, siue productio, non vero adductio, aut successio. 2. Si corpus Christi fit ex pane, vt cœlum ex nihilo, vt dies ex nocte, nulla est iterum transsubstantiatio: quia neque τὸ nihil transsubstantiatum fuit in cœlum, neque dies in noctem. 3. Si eo modo ex pane fit corpus Christi, vt ex aqua factum est vinum, consequens fuerit, & corpus ex materia panis fieri, & perire etiam accidentia panis vna cum substantia, sicut in vino illo Cænanæo *Iohann.* 2. non amplius erant accidentia aquæ. Atque ita transsubstantiatio euertit naturam panis & vini, benedictionis sacramentalis, corporis & sanguinis Christi. Vnde porro efficitur ipsam rationem sacramenti & sacramentalis vnionis perire.

VII. Inquiramus in natales Transsubstantiationis. Est autem, vt diximus, *nouiter excogitatum hoc dogma*, nimirum sub Innocentio III. in Concil. Lateranensi, anno 1215. Sed inquiunt, ante Concilium Lateranense, innumerabilia extant veterum testimonia de transsubstantiatione. Id falsum esse, parebit è sequentibus.

VIII. Nunc excutiamus *contradictiones perpetuas*, quib. laborat nostra Transsubstantiatio. Et vt rem ab ouo exordiar, *primo* quærunt ipsius patroni, Num ea, quæ dicuntur de corpore Christi ratione specierum siue accidentium, quib. coniunctum est, vt videri, tangi, moueri, dicantur de ipso verè & proprie, an per aliquem tropum? Quidam prius affirmant; alij posterius. *Deinde*, quid proprie demonstret *Hoc* in verbis Domini, *Hoc est corpus meum*; adeo inter ipsos non conuenit, vt hic in nouem minimum opiniones sint diuisi, hoc modo. 1. *Alii* volunt, *Hoc*, dum à sacerdote proferuntur verba, nihil demonstrare, sed recitatiue tantum seu materialiter proferri. Sic glossator Gratiani, Innocentius III. Scotus ex parte, & Scotistæ plerique. 2. *Alii*, quod *Hoc* sit demonstratio non ad sensum, sed ad intellectum tantum, quasi dicat Christus, *Hoc*, id est, signatum per hoc, est corpus meum. Sic Alensis. 3. *Alii* contra, quod *Hoc* sit demonstratio non ad intellectum, sed tantum ad sensum, quia demonstret panem, non tamen simpliciter, sed prout conuersus est in corpus Christi. Hos refutat Thomas. 4. *Alii*, quod *Hoc* sit demonstratio mixta ad sensum & intellectum, quasi dicat Hoc est corpus meum, id est, illud in quod panis diuina virtute est transmutandus, est corpus meũ. Sic Scotus, Richardus, Marsilius. 5. *Alii* quod *Hoc* nõ demonstret terminum à quo, id est, panem determinatè; quia tunc locutio nondum esset vera, quod

panis sit corpus Christi ante finem prolationis: neque etiam terminum ad quem, id est, corpus Christi determinate; quia tunc prolatio verborum non causaret transmutationem: sed quod demonstret quiddam commune vtrique termino indeterminatè, seu in communi substantiam, quæ est sub illis speciebus, vt sit sensus: Hoc quod continetur sub his speciebus, est corpus meum. Sic Thomas Aquinas. Sed Thomas de Argentina Aquinatis opinionem vt falsam refutat. 6. *Alii*, quod *Hoc* demonstret corpus Christi, non quod tunc ibi sit, sed quod tunc ibi erit, cum substantia panis in ipsum transsubstantiata fuerit. Sic Thomas de Argentina. 7. *Alii*, quod *Hoc* partim verba Christi & prolationem verborum, partim aliquid indeterminatum monstret, q. d. Hoc est corpus meum, id est, ad huius verbi prolationem à sacerdote factam hoc totum transit in corpus meum. Sic Bonauentura. 8. *Alii*, quod *Hoc* habeat demonstrationem vagam, vt sit sensus: Hoc, id est, existens sub hac forma panis, est corpus meum: vt cum quis fores pulsans dicit, Tu aperi: *Tu* habet indeterminatam demonstrationem; quia qui est extra domum, & dicit, Tu aperi, nesciens quis sit intus nihil determinatè demonstrat per *Tu*, sed indiuiduum vagum seu incertum appellat. Tu quisquis es. Sic Antisidorensis & Durandus. 9. *Bellarminus* simulat se retinere velle glossam Thomæ Aquinatis: sed nescit quid sentiat. Nam modo dicit, *Hoc* monstrare panem materialem, *lib.* 3 *de Euchar cap* 29. modo id rursus negat, *lib.* 3 *.ib.cap.* 23. modo dicit demonstrare species, non quidem in casu recto, vt sit sensus: Hæ species sunt corpus meum: sed in obliquo, hoc modo: Sub his speciebes est corpus meum, *lib.*1. *Euch.cap.*11. modo denique per *Hoc* intelligit edulium, vt sit sensus, Hoc edulium est corpus meum: *Tertio* quærunt, vtrum in Eucharistia substantia corporis sit sine magnitudine? Durandus affirmat; Occam negat. *Quarto* de modo existentiæ corporis Domini in Eucharistia, Durandus sentit, formam panis conuerti, materiam non conuerti: alij contra; materiam non formam; alij vtramque materiam & formam simul; adeoque totam substantiam, vt Concilium Tridentinum, quod anathema dicit non assentientibus. Rupertus docuit, panem Eucharistiæ hypostaticè assumi à verbo: quem refutauit & hæreseos damnauit Algerus. Durandi sententia pugnat cum Concilio Tridentino, & hæretica à Bellarmino pronuntiatur, licet ipse Durandus non videatur hæreticus. *Porro*, pereunte panis substantia, de modo existentiæ accidentium; in quonam ea fundentur; graue est dissidium. Conueniunt non fundari in substantia panis & vini, vt in subiecto: nec in forma substantiali eorum: nec in substantia corporis & sanguinis Christi: nec in aere circumstante: sed in nihilo. Sed schisma in eo est, an omnia accidentia specierum sint sine omni subiecto. *Alii* volunt solam quantitatem esse sine omni subiecto: qualitates vero materiales licet possint esse sine subiecto primo & substantiali, non tñ esse, nec esse posse sine subiecto proximo & accidentali: Qualitates igitur fundari in quantitate dimensiua, quantitatem in nullo. Sic Thomas 3. quæst. 77. dub. 2. *Alii* contra volunt, non solum qualitates, sed & quantitatem esse sine subiecto omni, tam accidentali & proximo, quam substantiali & primo. Sic Scotus in 4. d. 12. q. 2. Marsilius, Occam, Biel, *Bellarminus* concludit magistraliter, accidentia sustentari à Deo modo supernaturali, & esse in seipsis; negatiue, non positiue: sed non subsistere per se: simulque esse in alio, nempe Deo, vt in conseruante, non vt in subiecto, *lib.* 3 *cap.* 8. & 24. Sed pergamus in contradictiouibus. *Quarunt*, an panis substantia redigatur in nihilum, an resoluatur in materiam primam, vel quorsum euolet? Bellarminus sane fatetur, panis substantiam interire: sed tamen negat cum Thoma annihilari, licet nihil eius remaneat post consecrationem. Contrarius Thomæ Scotus est, quem vicissim oppugnat Caietanus. Et *de vtri conuersione* pugna maior est. Cum enim constituant, vino admiscendam esse aquam, quærunt de aquæ conuersione. Vbi alij dicunt, redigi in nihilum: alij, mutari in sanguinem: rursum alij, conuerti in vitalem humorem Christi. Durandus ait, Quis audeat definire? Thomas docet, aquam conuerti in vinum, & vinum in sanguinem Christi. *Necdefuere* inter Papistas, qui dicerent, substantiam panis manere, vt Cameracensis, seu Petrus de Aliaco in 4. sent. qu. 6. Cumque *Concilium Tridentinum sess.* 13 *cap.* 4. dicat, totam substantiam panis & vini conuerti in substantiam corporis & sanguinis Christi: tamen *Bellarminus* negat creari siue generari corpus Christi ex pane, ac proinde ait conuersionem non esse productiuam, neque conseruatiuam, sed adductiuam. Quam sic explicat, non quod corpus Christi per hanc adductionem deferat locum suum in cœlo, vel quod per motum localem huc de cœlo adducatur: sed solum, quia per eam fit, vt corpus Christi, quod anteà erat solum in cœlo, iam etiam sit sub speciebus panis: & non solum sub illis per simplicem præsentiam siue inexistentiam, sed etiam per vnionem quandam, qualis erat inter substantiam panis, & accidentia panis, excepta tamen inhærentia. Sed *Lombardus* 4. *dist.* 13. consentiente Thoma, repugnat Bellarmino, quando scribit, angelum cœlitus ad consecrandum viuificum corpus aduenire. Adducit autem verba canonis Missæ: Omnipotens Deus, iube hæc perferri per manus sancti angeli tui, in sublime altare tuum. Ad quod Bellarminus respondet, improbabiliter ita sentire Lombardum & Thomam. Nondum finis est næniarum. *Quarunt* enim, quid conuersio efficiat circa corpus Christi? Vbi dicunt, certum esse, corpus Christi per hanc conuersionem mutari accidentaliter, quia acquirit nouam præsentiam sacramentalem. An etiam substantialiter? Alij putant Christum substantialiter vniri speciebus sacramentalibus: alij, substantialiter conseruari in Eucharistia per nouam actionem substantialem, distinctam ab ea actione, qua in cœlo conseruatur. Vtrumque hoc negat Becanus. *Rursus* quærunt, quid efficiat hæc conuersio circa panem? Aiunt, certum esse, substantiam panis desinere: difficultatem esse de modo desinendi. Aliqui putant desinere per solam subtractionem influxus diuini: alij per aliquam actionem positiuam. Hi iterum bipartiti sunt. Quidam docent substantiam panis destrui & expelli per illam eandem actionem, qua corpus Christi introducitur. Alij per illam, qua accidentia panis separantur à subiecto, & per se constituuntur. *Addo*, quod contradictorium est, substantiam signorum ita prorsus aboleri, vt nihil de ea remaneat, & tamen non verè ipsam annihilari: *item*, veram conuersionem signorum hic fieri, & tamen ipsa nullatenus, ne quoad materiam quidem, permanere: *item*, conuersionem hanc fieri vi quinque verborum, & tamen non fieri successiue, imo eandem reuera factam esse antequam hæc omnia verba pronuntiata sint. *Porro* Thomas existimat virtutem aliquam creandi ipsa verbis cœnæ ad conuersionem faciendam. Sed Biel id negat, & ait, verba nihil efficere per virtutem insistentem, sed per virtutem diuinam adsistentem. *Simules dissensiones* sunt in illis quæstionibus: An à Christo expressa & instituta sit certa verborum forma, ad transsubstantiationem necessaria: Num propositio illa, *Hoc est corpus meum*, proferatur à sacerdote recitatiue vel significatiue: An illis solum verbis, *Hoc est enim corpus meum*, fiat transsubstantiatio: An sacerdos virtute istorum verborum panem transsubstantiet in corpus Christi, si ad veneficia eo vti intendit: An conuersio sit formalis, substantialis, vel alterius generis: Quo tempore fiat transsubstantiatio, an prolata vltima litera M, vel prolatis illis verbis. Hic est sanguis meus &c. Quomodo accidentia panis & vini veneno inficiantur: Quomodo vini accidentia inebrient: Quomodo vermes nascantur ex speciebus Eucharistiæ: Si mus comedit species panis, quid de corpore Christi fiat: An Christi corpus sub speciebus in stomachum descendat, & vomitu reijciatur: Cum sola accidentia post consecrationem supersint, quomodo panis Eucharisticus frangatur. Has & similes λαβυρινθώδεις quæstiones dici non potest quam varie & contrariè disceptent: vt videre est apud *Iohan. Gerhardum de cœna cap.* 12 *num.* 129 Sed excipiunt, 1. hæc talia ingenij exercendi, veritatisque illustrandæ causa esse à veteribus ita disputata. 2. confundi contradictiones apparentes & veras. 3. apud nostros etiam occurrere contradictiones in re Eucharistica. *Respon.* 1. At vanitas rei, vanitasque ingenij hic concurrunt. 2. Iudicium esto penes cordatum lectorem, an contradictiones allatæ possint conciliari. 3. Contradictiones apparentes occurrunt apud nostros, non veræ.

IX. Octauum nostrum argumentum est, transsubstantiationem *infinita secum trahere absurda*, tum theologica, tum philosophica. Posita enim transsubstantiatione, 1. verba Christi, *Hoc est corpus meum*, non possunt recte & constanter exponi. 2. cœna non est sacramentum, sed miraculum non miraculum. 3. verba Pauli 1 *Corinth.* 10. & 11. non possunt conciliari cum verbis Christi. 4. vox panis in descriptione cœnæ simul proprie & tropicè est intelligenda. 5. non potest consistere analogia & vnio sacramentalis. 6. verba eadem eodem loco varie sunt exponenda 7. non est rata collatio piæ antiquitatis inter S. cœnam & personam Christi. 8. concedenda est duplex conuersio, aquæ in vinum, & vini in sanguinem. 9. neganda est veritas externorum elementorum. 10. multa indignissima de corpore Christi sunt concedenda, à quibus piæ aures merito abhorrent. 11. sequitur Christum duo habere corpora, alterum quod ex Maria assumsit, alterum quod formatur ex pane. 12. separatur corpus Christi à sanguine. 13. separatur corpus Christi ab anima. 14. corpus Christi in prima cœna fuit visibile & inuisibile. 15. falsum est, panem frangi. 16. corpus Christi est cibus corporalis &c. Atque hæc sunt ἀτοπα *theologica. Philosophica* sunt, quod transsubstantiatio 1. ponit accidentia sine subiecto. 2. accidentibus tribuit proprietates & effectus substantiæ. 3. introducit annihilationem, seu abolitionem naturæ. 4. ponit effectum sine causa, v. g. nutritionem absque substantia nutriente. 5. quantitatem constituit subiectum accidentium. 6. ponit ex accidentibus vermes generari & cineres. Hæc, & similia ἀδυνατα vide apud *Andreæ de sacramentali manducatione cap.* 3. Vbi minime prætereundum est, sensus & experientiam vniuersalem per hoc dogma constitui fallaces.

X. Nono, transsubstantiatio *est principium horribilium superstitionum & errorum*. Hinc enim ἀποστολατρεια, repositio hostiæ consecratæ, circumgestatio eius in processionibus, abusus eiusdem in sanandis morbis, profligandis spectris, expellendo diabolo &c. aliaque similia suam habent originem. Quò etiam pertinet horribilis illa blasphemia, cum *in stella clericorum* sacrificuli dicuntur creatores creatoris sui, eoque nomine B. Mariæ præferuntur, quod ipsa semel tantum Christum conceperit & pepererit, illi, quoties libet, creare possint.

XI. Penultimo loco diximus, transsubstantiationem *destitui Patrum calculo*: 1. quia Patres vocabula panis & vini in hoc mysterio semper retinent, nusquam vero nudam speciem vel sola accidentia panis & vini appellant. 2. quia duas res, terrenam & cœlestem in Eucharistia agnoscunt. 3. quia materiale panis manere statuunt. 4. quia oculorum & sensuum iudicium circa externa symbola non reijciunt. 5. quia naturam panis manere asserunt. 6. quia conferunt vnionẽ sacramentalem panis & corporis Christi cũ vnione personali duarum naturarum in Christo. 7. quia conferunt vnionem panis & corporis Christi in cœna, cum virtute Spiritus sancti in baptismo. 8. quia conferunt eandem vnionem cum dono immortalitatis corporibus nostris olim conferendo. 9. quia externa symbola ita tractarunt, vt transsubstantiationem à se statui ipso facto negarent. 10. quia symbola sacra vocant typum, antitypum, figuram, imaginem, memoriam, recordationem corporis & sanguinis Christi. Decem itaque constitui possunt classes testimoniorum ex Patribus. Nos breuiter ex singulis classibus illustriora dicta seligemus. *Prima classis. Clemens I. Episcopus Romanus, Petri discipulus & successor, vt volunt Papistæ, lib.* 7. *Constitutionum apostolicarum, cap.* 26. *in mystica gratiarum actione, quæ consecrationem sacramentorum subsequitur, ita dicere iubet:* Tu Domine omnipotens, Deus æterne, quemadmodum hoc dispersum erat, & congregatum factum est vnus panis: ita congrega Ecclesiam tuam à finibus terræ in regnum tuum. Et iam gratias agimus tibi, Pater noster, pro pretioso sanguine Iesu Christi, qui effusus est pro nobis, & pro pretioso corpore, cuius hæc antitypa perficimus, ipso nobis ordinante, vt annuntiaremus eius mortem, per quam tibi gloria in secula, Amen. *Et lib.* 8. *c.* 17. Offerimus tibi regi & Deo secundum ipsius ordinationem panem hunc, & calicem hunc, gratias agentes. *Et paul p. ſt*: Mittas Spiritum sanctum tuum super hoc sacrificium, testem passionum Domini Iesu, vt ostendat hunc panem corpus Christi tui, & hunc calicem sanguinem Christi tui. *Sic itaque Clemens etiam p ſt consecrationem agnoscit panem. Ignatius epist 6 ad Philadelph* Vna eucharistia vtamini: vna enim est caro Domini nostri Iesu Christi, & vnus illius sanguis qui pro nobis effusus est, & vnus calix qui nobis omnibus distributus est, & vnus panis qui omnibus fractus est. *Iustinus Martyr apologia* 2. *pro Christianis*: Non enim vt communem panem, neque vt communem potum ista sumimus. *Ibid.* Precibus peractis panis offertur & vinum. *Clemens Alexandrinus pædagogi lib.* 2 Quod autem vinum esset quod benedictum est, ostendit rursus, dicens discipulis, Non bibam ex fructu vitis huius, donec bibero ipsum vobiscum in regno Patris mei.

Secunda

Secunda classis & octaua. Irenæus lib. 4. aduersus hæreses cap. 34. etiam post consecrationem panem adhuc agnoscit: Quemadmodum qui est à terra panis percipiens vocationem Dei, iam non communis panis est, sed eucharistia ex duabus rebus constans, terrena & cœlesti: sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia.

Tertia & quinta classis. Origenes in cap. 15. Matth. Quod si quidquid ingreditur os, in ventrem abit, & in secessum eiicitur; & ille cibus qui sanctificatur per verbum Dei, perque obsecrationem, iuxta id quod habet materiale, in ventrem abit, & in secessum eiicitur. *Chrysostomus ad Cæsarium monachum:* Antequam sanctificetur panis, panem nominamus: diuina autem illum sanctificante gratia, mediante sacerdote, liberatus quidem ab appellatione panis, dignus autem est habitus Dominici corporis appellatione, etiamsi natura panis in ipso permansit. *Theodoretus dialogo 1.* Seruator certe noster nomina commutauit, & corpori quidem id quod erat symboli ac signi nomen imposuit, symbolo autem quod erat corporis. Et manifestum est institutum Christi in hac nominum mutatione, iis qui sunt diuinis mysteriis initiati. Volebat enim eos, qui diuinorum mysteriorum sunt participes, non attendere naturam eorum quæ videntur, sed propter nominum permutationem, mutationi quæ fit ex gratia credere. Qui enim quod natura corpus est, triticum & panem appellauit, & vitem rursus seipsum nominauit, is symbola & signa, quæ videntur, appellatione corporis & sanguinis honorauit, non naturam quidem mutans, sed naturæ gratiam adiiciens: *Idem dia 020 2.* Neque enim signa mystica post sanctificationem recedunt à natura sua. Manent enim in priore substantia, & figura, & forma, & videri, & tangi possunt; sicut & prius.

Quarta & sexta classis. Augustinus in libro sententiarum Prosperi, vt citatur in iure canonico de consecrat dist. 2. c. Hoc est, *quod est* 48. Hoc est quod dicimus: hoc modis omnibus approbare contendimus, sacrificium scilicet ecclesiæ duobus confici, duobus constare, visibili elementorum Specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine: sacramento & re sacramenti, id est, corpore Christi, sicut Christi persona constat & conficitur Deo & homine: cum ipse Christus verus sit Deus & homo: quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in se continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem sacrificium Ecclesiæ sacramento & re sacramenti, id est, corpore Christi. Est igitur sacramentum & res sacramenti, id est, corpus Christi.

Septima classis. Ambrosius lib. 2 commentariorum in Lucam: Cum ex duabus naturis homo, id est, ex anima & corpore subsistat: visibile per visibile, inuisibile per inuisibile mysterium consecratur. Aqua enim corpus abluitur, Spiritu animæ delicta mundantur. *Damascenus lib. 4. c 14.* Quemadmodum in baptismate, quia consuetudo hominibus est aqua lauari, coniunxit aquæ gratiam Spiritus sancti, & fecit eam lauacrum regenerationis: hunc in modum, quia mos hominibus est panem manducare & vinum bibere, coniunxit his suam diuinitatem, & fecit ea corpus & sanguinem suum, vt per ea quæ sunt consueta & secundum naturam, in his quæ supra naturam collocemur.

Nona classis. Hesychius lib. 2. in Leuit. c. 8. Tradit fuisse morem in Ecclesia igni tradi quæcunque remanere contigerat inconsumte. *Euagrius lib. 4. hist. Eccles. c. 36.* refert, Constantinopoli fuisse vsitatum, pueros ex schola vocare ad comestionem partium residuarum.

Decima classis. Eusebius Emissenus, vt citat Gratianus in iure canonico dist. 2 de consecratione, capitulo. Quia corpus, *quod est* 35. Quia corpus assumtum ablaturus erat ab oculis nostris & sideribus illaturus, necessarium erat, vt die cœnæ sacramentum nobis corporis, & sanguinis sui consecraret. *Augustinus in psalm. 99.* Non hoc corpus, quod videtis, manducabitis, nec bibituri estis illum sanguinem, quem fusuri sunt qui me crucifigent: mysterium vobis commendo: Spiritualiter intellectum viuificabit vos: *Dionysius in hierarch. Eccles.* Sunt symbola, quibus ii, qui iis initiantur, sacratius in Deum transeunt. *Ambrosius in 1 Cor. 11.* Testamentum ergo sanguine constitutum est, in cuius typum nos calicem sanguinis mysticum ad corporis & animæ nostræ nutritionem percipimus. *Clemens Romanus lib. 5. constitut. c. 16* Cum vero antitypa mysteria pretiosi corporis & sanguinis sui nobis tradidisset: *Tertullianus lib. 3 aduersus Marcionem cap 19.* Sic enim Deus in euangelio quoque vestro reuelauit, panem corpus suum appellans, vt & hinc iam eum intelligas corporis sui figuram pani dedisse. *Dionys. hierarch. Eccles.* Positis in diuino altari veneratione dignis signis, per quæ Christus & significatur, & percipitur. *Origenes contra Marcionitas dialogo 3.* Si, vti obloquuntur isti, carne destitutus erat & exsanguis: cuiusmodi carnis, cuius corporis, & qualis tandem sanguinis, signa & imagines, & panem & poculum, ministrauit, iussitque per illa discipulos memoriam sui renouare, *Chrysost. in psal. 22.* Istam mensam præparauit seruis & ancillis in conspectu eorum, vt quotidie in similitudinem corporis & sanguinis Christi, panem & vinum secundum ordinem Melchisedec nobis ostenderet in sacramento. *Augustinus lib 20. contra Faustum cap 21* Huius sacrificii caro & sanguis post ascensum Christi per sacramentum memoriæ celebratur. *Idem lib. 2. de doctrina Christ. c 3* Sacramento corporis & sanguinis sui prægustato significauit, quod voluit. *Tertullianus lib. 1. contra Marcionem, cap. 14.* Nec panem (*scil. Christus reprobauit*) quo ipsum suum corpus repræsentat.

XII. *Vndecimum*, idemque vltimum, *argumentum contra Transsubstantiationem* nobis est, quod cum ante, tum post Lateranense Concilium in scholis disputatum fuit in vtramque partem de hoc dogmate. Vnde recte colligitur, non fuisse articulum fidei. *Otto Frisingensis* anno 1141. credidit & scripsit, panem & vinum manere in Eucharistia. *Scotus 4. sent. dist. 11 q 3.* ait: Veritas Eucharistiæ saluari potest sine ista Transsubstantiatione. *Item:* Substantia panis magis repræsentat Christi corpus in ratione nutrimenti Spiritualis. *Item:* Non videtur expresse haberi (*in Scriptura:*) non esse ibi substantiam panis. Nec inuenitur, vbi Ecclesia istam veritatem determinet solemniter. *Occam in centiloq. theol. conc 1. 4. q. 6.* Substantiam panis manere, hoc dogma est minoribus incommodis obnoxium, & sacris Scripturis minus repugnans. *Idem 4. sent. dist 11. q. 6.* docet, hunc modum, quia non repugnat rationi nec authoritati Bibliæ, & esse rationabiliorem & faciliorem ad tenendum inter omnes modos. *Petrus de Aliaco Cardinalis Cameracensis in 4. sent. dist. 11. q. 6. art. 1.* Tertia opinio fuit, quod substantia panis remanet &c. Quidquid tamen sit de hoc, patet, quod ille modus sit possibilis, nec repugnat rationi, nec authoritati Bibliæ. *Iohannes Parisiensis* anno 1310. disputauit, panem per consecrationem non transsubstantiari. *Picus Mirandula in conclusionibus* Sine conuersione panis in corpus Christi, vel panitatis annihilatione, corpus Christi manducatur, quatenus nempe quamcunque creaturam Deus supponitare potest: quo posito & panis remaneat & corpus sit cum pane. *Langus scriptor Pontificius, & Maximiliani II. Imperatoris, Consistorialis*, vt est in Indice Expurgatorio Belgico & Hispanico, transsubstantiationem non agnoscit, sed aperte contendit cum corpore & sanguine Christi remanere veram panis & vini substantiam. *Cassander in consult. ad Maximil. II* ait, transsubstantiationem & nomine & re nouam esse: tutius esse Patrum & verbis & sententiis stare; eo denique ventum, vt ad idololatriam proxime accedatur. *Iohan. Fischerus Roffensis episcopus lib. contra captiuit. Babylonicam Lutheri*, fatetur ex Scripturis non posse probari transsubstantiationem. *Benedictus Arias Montanus in Luc. 22 v. 19.* Hoc est corpus meum, id est, verum corpus meum in hoc sacramento panis continetur sacramentaliter. *Et paulo post:* Cuius arcanam & mysteriis refertissimam rationem vt explicatiorem habeant Christiani, dabit aliquando Deus. *Tannerus in compend. relat. coll. quis Ratisb. part. 2. cap. 6.* transsubstantiationem refert inter ea, quæ in Scriptura sola non continentur, nec ex ea sola euidenter deducuntur.

CAPVT VIII.

Fundamenta transsubstantiationis conuelluntur.

I. COnfutato igitur hoc modo transsubstantiationis dogmate, restat vt examinemus argumenta, quibus tanquam fulcris illud stabilire conãtur Papistæ. Sequemur autem hic ductum Bellarmini, qui omnibus modis hanc suam Helenam exornare studet, quatuor classibus argumentorum in medium adductis. In prima classe sunt verba illa Institutionis; *Hoc est corpus meum.* in secunda, testimonia Patrum: in tertia, consensus Ecclesiæ: in quarta, conuenientia rationis.

II. *Becanus de cœna Lutherana cap* 4. ita scribit: Fundamentum huius doctrinæ de conuersione substantiæ panis in corpus Christi, sumitur ex illis verbis: *Hoc est corpus meum.* Hinc dupliciter possumus argumentari: Primo contra Lutheranos, ex ipsorum confessione. Illi enim concedunt, Christum de pane dixisse, *Hic panis est corpus meum.* Vel hoc intelligunt de pane mutato, in corpus Christi, vel de pane, vt panis est. Si de pane mutato, iam nobiscum sentiunt. Si de pane vt panis est, iam falsa est eorum propositio. Non enim panis triticeus proprie est caro Christi; sicut nec vinum est proprie sanguis Christi. *Et mox:* Deinde, possumus absolute argumentari hoc modo: Hoc, quod sub his accidentibus continetur, est verum corpus Christi. Ergo non est verus panis triticeus. Ita Becanus. *Respond* 1. Fundamentum conuersionis male sumitur ex illis verbis: vt pote quæ sacramentalem vnionem & mutationem arguunt. At vnio sacramentalis in eo est posita, vt panis & corpus Christi sint vnum partim analogia, partim plerophoria fidei, partim denique vi promissionis Dei, quæ est fundamentum analogiæ sacramentariæ, & plerophoriæ fidei. Deinde mutatio sacramentalis non mutat substantiam aut qualitates, sed officium: vt ex Scripturis & Patribus iam ante non semel est ostensum. 2. Verba Christi sunt intelligenda de pane, vt est panis verus, sed benedictione sacra sublimatus, id est, ad sublime & nobile officium vocatus. Est itaque metonymia sacramentalis in his ipsis verbis. 3. Est quidem communior sententia Pontificiorum, propositionem Christi sic resoluendam esse, vt Becanus resoluit, *Quod sub Specie panis continetur, est corpus meum.* Sed ἀνάλυσις illa manifeste petit principium. De eo enim quæritur, an sub Specie panis contineatur corpus Domini. Duo, inquam, quæruntur; vnum, an corpus Christi contineatur sub pane; alterum, an panis ille sit Species siue accidens merum? Et posito contineri, propositio illa eodem iure posset ita resolui: *Id, quod sub panis substantia continetur, est corpus meum.* Itaque probanda prius erant ista duo, corpus Christi contineri sub pane, & substantiam panis aboleri, quam sic resolueretur.

III. Audiamus nunc Bellarminum. *Is lib. 3. Euchar. c. 19* sic ait: Hæc verba necessario inferunt, aut veram mutationem panis, vt volunt Catholici, aut mutationem metaphoricam, vt volunt Caluinistæ, nullo autem modo sententiam Lutheranorum admittunt. Nam Dominus accepit in manibus panem, eumque benedixit, & dedit discipulis, & de eo ait, *Hoc est corpus meum.* Itaque panem accepit, panem benedixit, panem dedit, & de pane dixit, *Hoc est corpus meum.* Vel igitur benedicendo mutauit in corpus reipsa, vere, & proprie: vel mutauit improprie, & figurate, addendo significationẽ, quã nõ habebat: vel nullo modo mutauit. Si mutauit reipsa, vere, & proprie: ergo panem mutatum dedit, & de pane mutato verissime dixit, *Hoc est corpus meum.* Id est, quod sub Specie panis continetur, non est amplius panis, sed corpus: & hoc est quod dicunt Catholici. Si quis vero dicat, panem mutatum esse figurate, tamen datus erit Apostolis panis, qui figurate erit corpus Domini, & illa verba, *Hoc est corpus meum* hunc sensum habebunt, Hic panis est figura corporis mei. Hæc autem est sententia Sacramentariorum, quam & nos, & Lutherani communi sensu reiicimus. Si quis denique dicat, nullam fieri mutationem, is cogetur dicere, panem non mutatum datum esse Apostolis, & de illo esse dictum, *Hoc est corpus meum*, id est. Hic panis verus, ac triticeus, vere, & proprie est corpus meum. Atqui hoc nullo modo admitti potest, siue agamus de reipsa, siue de propositione. Nec enim vllo modo fieri potest, vt vna res non mutetur, & tamen fiat alia: esset enim ipsa, & non esset ipsa. In propositione autem affirmatiua, necesse est, vt pro eodem supponant subiectum & prædicatum: alioqui esset falsa prædicatio. Nõ igitur potest fieri, vt vera sit propositio, in qua subiectum supponit pro pane, prædicatum autem pro corpore Christi: panis enim & corpus Domini res diuersissimæ sunt.

IV. Resoluamus orationem istam Bellarmini. 1. Mutatio vera, & mutatio metaphorica perperam opponuntur. Nam verum & falsum sunt opposita, non autem verum & metaphoricum: quia metaphoræ possunt esse veræ, vt omnes tropi. 2. Mutatio metaphorica inepte sic dicitur. Etenim tropi sunt notiones secundæ, quæ sunt nomina nominum, seu conceptus conceptuum, non autem ipsarum rerum. Itaque cum tropus sit modificatio vocis, non recte ad res ipsas transfertur. Ita non recte dico, quod homo homini sit Deus metaphoricus, aut diabolus metaphoricus. Recte autem dico, homo homini est Deus, diabolus, vel lupus, per tropum, per metaphoram, seu tropice, metaphorice. 3. Mutatio sacramentalis est vera mutatio: quia fundamentum habet in re. Sed in quare? Num in substantia panis? num in eius qualitatibus? Non vtique: sed in vsu, officio, vocatione cœlesti. Quæ ratio in omnibus sacramentis obtinet. Facessat itaque substantialis mutatio: quippe quæ nihil commune habet cum sacramentis. Hinc ita iam argumentor. Verba institutionis S. cœnæ, *Hoc est corpus meum* omnino mutationem aliquam significant. Ergo vel substantialem, vel accidentalem. At non substantialem: quia illa non conuenit cum natura sacramentorum. E. accidentalem, & quidem sacramentalem. 4. Propositio ista, *Hoc est corpus meum*, est locutio seu phrasis sacramentalis, Scripturæ & veteribus vsitatissima de omnibus sacramentis: imo non tantum de hac Specie signorum, videlicet de sacramentis, in quibus peculiaris quædam & maior causa est sic loquendi, videlicet exhibitio & perceptio rerum signatarum cum signis & per ea; sed in omni etiam sermone de toto genere signorum, in quibus tantum qualiscunq; similitudo vel significatio est. Hinc *Augustinus ad Bonifacium* has locutiones, quibus sacramentum corporis, Christi corpus, & sacramentum sanguinis, sanguis Christi esse dicitur: confert cum istis, Crastina dies est passio Domini, Hodie Christus resurrexit, loquendo de die Dominico. Item, Christus in sacramento immolatur, Consepulti sumus Christo per baptismum in mortem. *Idem in Leuit. q. 67. & contra Adimantum c. 12.* confert cum illis, Septem Spicæ, septem boues, sunt septem anni, Petra erat Christus. Recte itaque nostrates docent, has propositiones, Panis & vinum sunt corpus & sanguis Christi, sunt nouũ testamẽtũ, sunt κοινωνία corporis & sanguinis Christi, esse similes istis, Fasces sunt imperiũ; Hoc est strena; Hoc est Hercules, id est, hæc statua repræsentat Herculem. Quanquã in his exẽplis est magna etiam dissimilitudo. Atque hæc est causa, quod *Caluinus in 1. Cor. 11.* in hæc verba, *Hoc est corpus meum*, ita scribit: Constituo sacramentalem hic esse loquendi modum, vbi Dominus rei signatæ nomen signo tribuit. Nunc vlterius pergendum, & quærenda metonymiæ ratio. Hic respondeo, non ideo tantum imponi signo rei signatæ nomen, quoniam sit figura: sed magis quia symbolum sit quo res exhibetur. Similitudines enim quas mutuantur quidã à rebus terrenis & profanis, quoniam à sacramentis Domini habent aliquid diuersum, non admitto. Vocatur Hercules, statua Herculis sed quid illic est præter nudam inanemque figuram? Columba autem vocatur Spiritus, quia certa sit tessera inuisibilis Spiritus præsentiæ. Ergo panis est Christi corpus, quia serio testatur exhiberi nobis corpus illud quod figurat: vel quia Dominus visibile symbolum illud nobis porrigendo, dat etiam nobis suum corpus: neque enim fallax est Christus, qui vacuis figuris nos ludat. Ex his Caluini verbis colligere in promtu est, sacra symbola Eucharistiæ non esse tantum figuras & mnemosyna corporis Christi, vt repræsentandi vel in memoriam duntaxat reuocandi, sed etiam media participandi. Atque hoc peculiare habent locutiones sacramentales, quales in Scriptura sunt istæ: Circumcisio est fœdus, Agnus est transitus, Sanguis victimarum est sanguis fœderis seu reconciliationis, Baptismus est ablutio peccatorum per sanguinem Christi, Fractio panis in Eucharistia est fractio corporis Christi pro nobis fracti in cruce &c. Sunt autem hæ prædicationes fundatæ in vnione sacramentali, quæ est coniunctio signi & signati in legitimo vsu. Illæ igitur duæ sunt causæ locutionis sacramentalis, analogia signorum & rerum, & coniuncta in legitimo vsu perceptio. De priore sic ait *Augustinus epist. 23. ad Bonifacium*: Ex similitudine cum rebus, sacramenta plerumque ipsarum rerum nomina accipiunt. *Et in sent. Prosp. de consecrat dist. 2.* Cœlestis panis, qui caro Christi est, suo modo vocatur corpus Christi, cum reuera sit sacramentum corporis Christi: vocaturque ipsa immolatio carnis, quæ sacerdotis manibus fit, Christi passio, mors, crucifixio, non rei veritate, sed significante mysterio. His Augustini verbis *Gliffator Decretorum* adiecit: Cœlestis panis, id est, cœleste sacramentum, quod vere repræsentat carnem Christi, dicitur corpus Christi, sed improprie: vnde dicitur suo modo, sed non rei veritate, sed significante mysterio. Ex quibus verbis colligere est, veteres interdum opponere hæc duo, rei veritatem, & mysteriũ, figuram, signũ &c. non hoc sensu, quod illis subsit aliqua falsitas, sed quia per rei veritatem intelligunt vel ipsas rerum substantias, vel efficaciam Spiritus. De coniuncta vero perceptione signi & rei in vsu legitimo ait idem *Augustinus de verbo Apostoli serm. 2.* Manduca vitam, bibe vitam; habebis vitam, & integra est vita. Tunc autem hoc erit, id est, vita vnicuique erit corpus & sanguis Christi; si quod in sacramento visibiliter sumitur, in ipsa veritate Spiritualiter manducetur, Spiritualiter bibatur. Audiamus etiam *Lombardum, qui lib. 4. dist 12* sic ait: Illud quod offertur & consecratur à sacerdote, vocatur sacrificium & oblatio, quia memoria est & repræsentatio veri sacrificii & immolationis factæ in ara crucis. 6. In verbis Bellarmini est contradictio. Primo enim ait: De pane Christus dixit, Hoc est corpus meũ. Mox subiungit: Non potest fieri, vt propositio sit verã, in qua subiectum supponit pro pane. Iam dispiciamus, quomodo resoluenda sit hæc propositio, *Hoc est corpus meum* Subiectum & prædicatum hic supponunt pro pane. Etsi enim panis & corpus Christi sunt res diuersissimæ: tamen de se inuicem affirmantur, quia corpus Christi accipitur metonymice, ita vt hic sit sensus: Panis est sacramentum corporis Christi, seu, est corpus Christi sacramentaliter. Quæ analysis præterquam quod nititur analogia & vnione sacramentali, quæ in omnibus sacramentis cernitur; etiam confirmatur illa collatione veterum, quod propositiones istæ, Verbum est caro, Panis est corpus Christi, sint similes. Non enim mutationem siue conuersionem panis in corpus Christi, sed veram veri corporis significationem & κοινωνίαν, in sumtione & per sumtionem legitimam huius panis, docere Patres, certum est ex totius doctrinæ ipsorum collatione. Nam quando conferunt cœnam Domini cum persona Christi, ex cœna instituunt confirmare aut declarare veritatem carnis, & duarum in Christo naturarum distinctionem. Sic enim ratiocinantur: Sacramentorum significationes veræ sunt. At panis & vinum significant corpus Christi, & eius sanguinem. Ergo Christus habet veram carnem, & verum sanguinem. Sic enim *Tertullianus lib. 4. contra Marcionem*: Acceptum panem & distributum discipulis, corpus suum illum fecit, Hoc est corpus meum, dicendo, id est, figura corporis mei. Figura autem non fuisset, nisi veritas esset corpus. Cæterum vacua res, quod est phantasma, figuram capere non posset. Concludunt item hoc modo: Cœna Domini in hunc vsum instituta est, vt veræ carnis & veri sanguinis Christi fiamus κοινωνοί. Ergo si non vana est eius significatio & institutio, Christus habet veram carnem. Sic *Leo ad clerum & plebem Constantinopolitanam*: In omnium ore tam consonum est, vt nec ab infantium linguis, veritas corporis & sanguinis Christi, inter communis sacramenta fidei taceatur: quia in illa mystica distributione Spiritualis alimoniæ, hoc impertitur, hoc sumitur, vt accipientes virtutem cœlestis cibi, in carnem ipsius, qui caro nostra est, transeamus. Transire in ipsius carnem, est carni Christi vniri & conformari. Hoc fieri non posset, atque ita cœna suum finem non assequeretur, nisi veram carnem & naturâ similem nostræ carni, Christus haberet. Vtuntur & hac declaratione: Quod in typo fit, etiam in archetypo fieri potest, & suo modo fieri debet: quod in Eucharistia, etiam in ipso Christo. At panis nominatur corpus Christi, & corpus panis, salua natura panis & corporis. Ergo etiam Deus homo, & homo Deus esse & dici potest: saluo naturarum discrimine. Hæc ex Theodoreto, Chrysostomo, & Gelasio sunt manifesta. Vnde porro patet, iniquam esse istam quorundam comparationem (vt hoc obiter addam) qua dicunt locutiones illas de Filio Dei, Filius hominis est Filius Dei, Deus est homo &c. & istas locutiones sacramentales, Panis est corpus Christi, Vinum est sanguis Christi &c. esse simillimas. Non ita est. Nam in propositionibus illis, Homo est Deus, Deus est homo &c. de indiuiduo seu persona Christi prædicatur natura seu essentiæ diuina vel humana, quarum vtraque est illi personæ substantialis, hoc est, ipsius substantiam constituens. In hac autem propositione Panis est corpus Christi, prædicatur de signo res signata, quæ neque substantia, neque pars substantiæ seu signi siue elementi, hoc est, panis, est. Vnde homo Deus, & Deus homo est personaliter, hoc est, realiter, substantialiter: sicut indiuiduum diuinæ aut humanæ naturæ est Deus aut homo. Panis autem est corpus, nequaquam realiter, vel substantialiter, sed duntaxat sacramentaliter, hoc est, significatiue, symbolice, mystice, sicut sacramentum est res sacramenti. Vera autem comparatio hæc est. Sicut in Christo duæ naturæ sunt in vna persona, vnde vnio dicitur personalis: ita in Eucharistia est res terrestris & cœlestis, quæ sunt vnum in sacramento, vnde vnio dicitur sacramentalis. Item: Sicut in Christo duæ naturæ retinent suas proprietates: ita in Eucharistia res terrestris & res cœlestis retinent suas proprietates. Nimirum duæ naturæ in Christo vniuntur mystice in vna substantia, siue supposito: at res terrena & cœlestis vniuntur mystice in vno sacramento, id est, in actione illa, quæ est partim terrestris, partim cœlestis. Atque ita componuntur, id est, affirmate enuntiantur, Deus & homo, quia nomen Deus vel homo, indiuiduam personam vnius Christi significat, de qua essentia diuina vel humana, aut etiam alterutrius propria vel accidentia prædicantur, v. g. Deus est homo, Deus est mortuus &c. Proinde istæ propositiones analogia quadam ad prædicationem Speciei, aut indiuidui, vel proprii, vel accidentis de indiuiduo referuntur. Sed panis & corpus Christi componuntur & affirmate enuntiantur, quia nomen corpus accipitur metonymice. Idem iudicium est, quando proprietates & accidentia corporis Christi de pane enuntiantur, v. g. immolari: aut proprietates & accidentia panis de corpore Christi, vt eleuari, in manibus versari.

V. Bellarmino adiungamus *Pistorium*, qui in suo hodegetico ita disputat. Verba institutionis, *Hoc est corpus meum*, sunt accipienda simpliciter in sensu siue intellectu naturali & proprio. Itaque si cœna Domini est corpus & sanguinis Christi, ἀδύνατον est, esse panem & vinum. Nam quia panis & corpus Christi sunt disparata, non possunt de se inuicem prædicari, nisi personaliter vniantur. Itaque panis transsubstantiatur in corpus Christi. *Respondeo* 1. Logicorum Maxima est: Disparata desinunt esse disparata, quando fiunt comparata, vt Herodes est vulpes, Christus est via, Fasces sunt imperium, Agnus est transitus, Circumcisio est fœdus. Iam vero in sacramentis cernitur comparatio, id est, analogia. Et hæc facit, vt recte dicamus, Panis est corpus Christi, perinde vt in duobus posterioribus exemplis. 2. Disparata (materialiter sumta) vniuntur vnione substantiali, vel accidentali. Illius exemplum est in Christo θεανθρώπῳ seu in vnione personali duarum naturarum, quia Deus est homo, & vicissim homo est Deus: huius exemplum est in metaphoris, vt Christus est lux, & metonymia siue vnione sacramentali, vt Panis est corpus Christi. Huius loci est regula: Quotiescunque Scriptura sacra, & purior vetustas Ecclesiæ, cum Scriptura loquens, in sacramentis nomina & proprietates rerum significatarum, inuisibilium, Spiritualium, ac cœlestium, tribuit signis visibilibus, corporalibus, ac terrenis; hac sermonis forma docetur, res per signa repræsentari & exhiberi, & in vsu diuinitus instituto communicari, secundum promissionem euangelii. 3. Ex verbis Christi transsubstantiatio panis non magis, quam ex ista propositione, Verbum caro factum est, conuersio diuinæ naturæ τοῦ λόγου in carnem humanam conuinci potest. Sicut enim non sequitur, Verbum caro factum est: ergo Verbum mutatur in carnem, aut caro in verbum: ita non sequitur, Panis est corpus Christi: ergo est mutatus in corpus Christi: Verbum est caro factum, & tamen Verbum non mutatur in carnem. Ergo etiam panis potest esse corpus Christi, vt non mutetur in corpus. Rursus, vt Verbum est caro, non mutata natura carnis: ita panis est corpus, non mutata natura corporis visibili in inuisibilem. 4. Christus non dixit, sub Speciebus seu accidentibus panis & vini corpus & sanguinem suum adesse. Ergo non minus transaccidentatio, quam transsubstantiatio fieret, si particula *Hoc* demonstraret nihil aliud quam solum corpus præsens.

VI. *Deinde sic concludit Pistorius*: Mutatio sacramentalis aut fit in corpore Christi, aut in pane. Non autem fit in corpore Christi. Ergo fit in pane: & per consequens substantia panis conuertitur in substantiam corporis Christi. *Resp.* 1. Militat argumentum, si recte explicetur mutatio sacramentalis, quæ nempe omnibus sacramentis est communis, hoc est, qua elementum sanctificatur, & vsui sinique sacro destinatur, iuxta regulam: Accedit

verbum

verbum ad elementum, & fit sacramentum. 2. Itaque consequens illud Pistorianum non potest deduci ex ea conclusione, sed istud: Et per consequens substantia panis non conuertitur in substantiam corporis Christi. Nam si in pane fit mutatio sacramentalis, non fit substantialis. Quare mutatur panis, & vere mutatur, sed sacramentaliter; hoc est, cum antea esset cibus naturalis, iam destinatur officio & vsui sacro, qui hactenus est Spiritualis, quatenus panis Spiritualem significationem sustinet. 3. Cæterum Cadmea pugna spectatur in Pistorium & Bellarminum. Negat Pistorius, & recte negat, fieri mutationem in corpore Christi. Bellarminus contra: Subiectum, inquit *lib. 3 Euchar. c. 18.* in quo recipitur actio diuina huius conuersionis partim est panis, partim corpus Christi. Et hoc ita exponit, quod corpus Christi acquirat esse sub Speciebus panis, quod antea non habebat. Et quia Thomas, & alii, negant mutationem in corpore Christi, respondet (certe contra mentem Thomæ) id intelligendum de mutatione deperditiua, non autem de omni mutatione. Quando enim inquit, corpus Christi acquirit aliquid, quod non habebat, nimirum esse sacramentale, intelligi illud sine aliqua mutatione nequit: *Et paulo post*: Eodem modo cum per conuersionem panis idem corpus (Christi) in sacra hostia ponitur, actio illa in corpore Domini recipitur, non quidem vt conuersio, sed vt adductio est. Præterea corpus Domini per illam conuersionem acquirit nouam & realem relationem præsentiæ ad Species panis, & ad altare. Requiritur igitur aliquod fundamentum illius relationis, quod sane aliud fingi non potest, præter mutationem aliquam. Denique positio corporis Domini sub Speciebus panis, quæ est aliquid positiuum, non fit ab illa conuersione, vt ea est in pane (quia illa non tam est actio, quam negatio actionis, nempe destructio sed vt est & recipitur in corpore Christi. Hactenus Bellarminus: cum quo Pistorius heri transegerit. Nos hic notemus errores, quos Bellarminus ex vna transsubstantiatione fabricauit, multiplices. 1. Indignum est theologo illud axioma, In sacramentis rem sacramenti mutari. 2. Corpus Christi acquirit esse sacramentale, non per mutationem realem, sed per ordinationem, & promissionem diuinam, cui respondet apprehensio fidei: quomodo videmus donum à principe donatum, grataque mente acceptum, non subire aliquam mutationem. 3. Realis & noua relatio, qua corpus Christi donatur & applicatur huic vel illi credenti, fundamẽtum habet non in aliqua mutatione, sed partim in voluntate Dei, partim in merito & efficacia mortis Christi, partim denique in fide, quæ respondet promissioni gratiæ. 4. Totus ille discursus Bellarmini nititur falsa hypothesi, adeoque est mera petitio principii.

VII. *Pergit Pistorius* & sic resoluit propositionem Christi, *Hoc id est, panis transsubstantiatus*: vel, hic panis tanquam cibus (intelligit autem modificate, non proprie) vel, hoc, quod est sub Speciebus siue accidentibus. *Respondeo.* 1. Particula *Hoc*, nusquam in Scriptura in ea significatione accipitur. 2. Paulo ante dixit Pistorius, verba ista non admittere tropum. 3. Ista explicatio sibi repugnat. Nam conuersio non fit nisi in vltimo instanti prolationis verborum. Quare τὸ *Hoc* non potest notare panem transsubstantiatum, sed transsubstantiandum: quia transsubstantiatio nondum est facta, cum pronuntiatur particula *Hoc*. 4. Quid fiet accidentibus panis? Nam si accidentia panis neque pronomine *Hoc*, neque nomine *Corpus* notantur, non eis est locus in Eucharistia reliquus. Quare noua nobis occurrit conuersio, nempe transaccidentatio, hoc est, accidentium panis abolitio. Nam Thomas & Bellarminus concedunt, illa accidentia non dici posse accidentia corporis Christi. Neque sunt accidentia panis: vtpote qui iam est transubstantiatus, id est, esse desiit. 5. Monstrosum est quod dicunt, per illa verba, *Hoc est corpus meum*, fieri conuersionem essentialem eius rei, de qua plane nihil in illis verbis habetur. Quære enim, quidnam est illud, quod conuertitur? Respondebunt, panis. In quid conuertitur? In corpus Christi. Quibus verbis? *Hoc est corpus meum.* En tibi causam conuersionis in istis verbis? Vbi vero eius subiectum? Nam si pronomen *Hoc* non ostendit panem, sed tantum corpus Christi: Ergo corpus Christi conuertetur in corpus Christi: aut verba non erunt operatiua, vt ipsi loquuntur: aut (si reliqua omnia concedamus, quæ ipsi sine iure postulant) conuersio panis facta fuisse dicenda erit non in fine prolationis verborum, sed in primo principio.

VIII. *Sed instat Pistorius*: Pronomen *Hoc* neque panem notat, neque dici potest, sub Speciebus illis siue accidentibus panis simul esse panem & corpus Christi. Ergo asserenda est transsubstantiatio. *Respondeo.* Negatur prior assertio antecedentis. Nam pronomen *Hoc* notare panem, & quidem solum, constat ex ipso contextu & serie verborum Institutionis. Nam Iesus accepit panem, & de illo dixit, Accipite, edite Hoc est corpus meum. Et Apostolus 1. *Cor.* 11. ait, Quotiescunque ederitis panem hunc. *Deinde* Lucas & Paulus litem dirimunt manifeste, cum dicunt, *Hoc poculum est nouum testamentum.* Par sane est ratio vtriusque symboli in S. cœna. Quare vt in secunda parte cœnæ particula *Hoc* notat vinum, ita in prima panem. Et Marcus dicit: *Biberunt ex eo* (poculo) *omnes.* Absurdus autem est *Bellarminus*, quando *lib. 1 Euchar. c. 11* scribit calicem, siue poculum, poni pro eo, quod in hoc calice continetur, nimirum pro sanguine Christi tantum. Nam Apostolus ita loquitur. *Poculum benedictionis est communio sanguinis Christi*, 1. *Cor.* 10 16. Quis vero patienter audiat ita loquentem? Sanguis Christi est communio sanguinis Christi. Itemque, Sanguis Christi est nouum testamentum in sanguine Christi. *Porro* idem Apostolus 1 *Cor.* 10. 16. optime explicat pronomen istud, quando ait: *Panis, quem frangimus, est communio corporis Christi.* Idem enim plane dicit Christus & Paulus.

IX. *Pistorius adfert exceptiones numero quatuor. Prima* est: Corpus Christi appellatur panis, quia est cibus Spiritualis. Et ita *Iohan. 6.* Christus se vocat panem. *Secunda*: Nominatur panis ex pristino nomine, siue termino à quo, quia antea fuit panis. Ita *Gen. 3.* Eua vocatur os Adami, & *Exod 7.* virgæ conuersæ in dracones appellantur virgæ. *Tertia*: Res denominantur secundum externam speciem: vt æneus serpens, picti & fusi leones. Vocatur igitur panis, quia formam siue Speciem panis habet. *Quarta*: Quia adhuc nutrit sicut panis. Has exceptiones examinabimus. Primo singulas, deinde coniunctas. *Prima* est nulla: quia mutat genus prædicationis. Nam *Iohan. 6.* vox panis accipitur improprie, in verbis Institutionis proprie. Nam ibi est elementum visibile. *Secundam* ipse Bellarminus refutat, quia est particularis. Non enim ideo, quia alicubi res denominatur ab eo, vnde facta est, vbique ita accipienda sunt vocabula. Et vero exempla, quæ adferuntur, nihil commune habent cum mutatione sacramentali: neque in iis remanserunt accidentia sine subiecto. Si *tertia exceptio* vera est, panis Eucharistiæ æquiuoce dicitur panis, & accidentia proinde ibi non erunt vera. *In quarta exceptione*, aut de corpore Christi, aut de accidentibus dicit, nutrire. At neutrum recte dici vel probari potest. Eaminemus nunc has *exceptiones coniunctas* Nimirum tales sunt, vt simul esse veræ non possint. Nam si dicitur panis modificate, falsum est dici propter facultatem nutriendi. Aut si ita vocetur ab externa Specie, non potest esse cibus cœlestis. Rursum si appellatur panis à tempore præterito, quia fuit panis, non igitur vocatur ab accidentibus, quæ adhuc sunt in tempore præsenti. Denique si panis nomen retinet, quia semper est panis cœlestis: Ergo nullum plane discrimen erit inter panem S. cœnæ, & ipsum Christi corpus, sed simpliciter πανίς erunt: quod quidem hactenus fuit inauditum.

X. Solent hoc loco etiam illud adferre. Particula τοῦτο, siue *Hoc*, non potest accipi adiectiue, seu referri ad panem: quia hoc non patitur syntaxis. *Resp* Imo patitur. Est enim syntaxis alia analoga, alia anomala. Hoc exemplum pertinet ad posteriorem. Est enim manifesta enallage generis, quæ admodum emphatice & eleganter adhibetur, nempe διχλικῶς, ita vt referatur particula τοῦτο ad id, quod proxime præcessit. *Excipiunt* ista tria. 1. Sicut in sequentibus τοῦτο refertur ad αἷμα, ita hic τοῦτο ad σῶμα. 2. Enallage ista iuuat patronos Consubstantiationis: quia tum similia erunt ista exempla de cantharo & vino, cunis & infante, marsupio & auro, capsula & saccaro &c. e.g. Hoc est vinum, Hoc est infans, Hoc est aurum, Hoc est saccarum &c. 3. Est petitio principii, an τοῦτο per enallagen ibi ponatur. *Resp.* 1. Conformitas generis hic male allegatur in vocibus τοῦτο & αἷμα. Neque enim hæc duo vocabula coniunguntur syntactice, sed disponuntur Logice, ita vt vna antecedat, altera sequatur, siue vna sit subiectum, altera prædicatum in propositione. Et Lucas ac Paulus expresse ponunt τοῦτο τὸ ποτήριον. *Instant*: Cur ergo Christus non dixit similiter, οὗτος ὁ ἄρτος. *Respond.* Quis Christo præscribat regulam loquendi? Et vero subiecta materia, totusque contextus explicant, quid sibi velit particula τοῦτο. Vbi obiter obserua, Papistas ambigue legere, *Hic est sanguis meus*. Aut enim τὸ *Hic* referunt ad calicem, aut ad sanguinem Christi. Illud recte: hoc secus; cum sit in Græco τοῦτο, *Hoc* est sanguis meus. Vulgares istæ locutiones δι' ὃ καὶ πάσων differunt à locutionibus sacramentalibus. Nam in illis partim sunt duæ res terrestres, quarum coniunctio significatur per ista verba, id est, existentia in conuenientibus subiectis; partim coniunctio rerum istarum non pendet à verbis illis, sed facta significatur: at in his coniunguntur duæ res, terrena & cœlestis, mystice, & coniunguntur per ista verba ministerialiter, per gratiam Spiritus & apprehensionem fidei architectonice. 3. Non est petitio principii, sed philologica; & logica; & theologica demonstratio: vt patebit consideranti.

XI. *Secundam classem argumentorum pro Transsubstantiatione*: Bellarminus ita orditur: Iam testimoniis veterum Patrum res eadem est demonstranda, id quod necessario faciendum est: siquidem aduersarii iactant, transsubstantiationem non fuisse cognitam ante annum Domini 1200. id est, vsque ad Concilium Lateranense sub Innocentio III. *Et mox* Igitur ad hoc mendacium refellendum adducenda erunt testimonia Patrum ab Apostolorum tempore, vsque ad tempora Innocentii III. siue ad annum Domini 1200. *Postea* recitat varias phrases & sententias, quæ realem mutationem in Eucharistia fieri manifesto arguunt. Patres enim istã mutationem vocant μεταβολήν, μεταποίησιν, μετουσίωσιν &c. hoc est, *conuersionem, transmutationem, transelementationem* &c. & sic eam describunt, vt panem & vinum, non quidem effigie, seu Specie, sed natura tamen sua, immutari dicant &c. Vide *Bellarminum lib 3 Euchar. c. 20.* & *Becanum de cœna Lutheranæ c. 4.* vbi rem amplam compendiose proponit, hoc modo. Hanc doctrinam acceperunt Catholici ex antiquis Patribus, qui hanc ipsam conuersionem, non solum aperte tradiderunt, sed etiam variis vocabulis explicare conati sunt: dum alii *transmutationem*; alii, *transformationem*; alii, *transelementationem*; alii, *transitum* seu *migrationem de pane in carnem*; alii aliter eam nuncuparunt. Ex paucis multos citabo. *D. Ambrosius* elegantissime hac de re ex professo scripsit *in libro de iis qui mysteriis initiantur, cap. 9.* vbi sic ait: Forte dicas, Aliud video, quomodo tu mihi asseris, quod corpus Christi accipiam? Probemus igitur non hoc esse, quod naturæ formauit, sed quod Benedictio consecrauit; maioremque vim esse benedictionis, quam naturæ, quia benedictione etiam ipsa natura mutatur. *Deinde* variis adductis exemplis aliarum mirabilium conuersionum, vt virgæ in serpentem, & serpentis iterum in virgam, & aquæ fluminum in sanguinem, & petræ in aquam tandem ita concludit: Quod si tantum valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbi verba Saluatoris operantur? Nam sacramentum istud, quod accipis, Christi sermone concipitur. Quod si tantum valuit sermo Heliæ, vt ignem de cœlo deponeret, non valebit sermo Christi, vt Species mutet elementorum? De totius mundi operibus legistis, quia ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt. Sermo ergo Christi, qui potuit de nihilo facere, quod non erat; non potest ea quæ sunt, in id mutare, quod non erant? Non enim minus est nouas rebus dare, quam mutare naturas. Sed quoad argumentis vtimur? Suis vtamur exemplis, incarnationisque adstruamus mysterii veritatem. Numquid naturæ vsus præcessit, cum Iesus Dominus ex Maria nasceretur: Si ordinem quærimus, viro nupta fœmina generare consueuit. Et hoc, quod conficimus, corpus ex virgine est. Et cætera quæ sequuntur in eandem sententiam. *Gregorius Nazianzenus in oratione catechetica cap. 37.* Recte nunc quoque credo, Dei verbo sacrificatum panem in Dei Verbi corpus transmutari. *Augustinus serm. 28. de verbis Domini*: Ante verba Christi, quod offertur, panis dicitur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. *Et apud Gratianum de consecrat. dist 2. c. Vtrum.* Corpus Christi & sanguis, virtute Spiritus sancti, ex panis & vini substantia efficitur. *Et can. Nos autem*: Fidenter fatemur, ante consecrationem panem esse & vinum, quod natura formauit: post consecrationem vero, carnem Christi & sanguinem esse, quod benedictio consecrauit. *Cyprianus serm. de cœna Domini*: Panis iste non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia Verbi factus est caro Verbi. *Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 4. mystagogica*: Aquam mutauit in vinum in Cæna Galilææ sola voluntate; & non erit dignus, cui credatur,

tur, quod vinum in sanguinem transmutarit? Si enim ad nuptias corporis inuitatus stupendum miraculum operatus est cur non multo magis corpus & sanguinem suum, filiis Sponsi dedisse confitebimur? Nempe sub Specie panis datur tibi corpus; sub Specie vini, sanguis Christi. Etiamsi sensus tibi aliud renuntiet, fides tamen te confirmat. *Damascenus lib. 4. c. 14.* Quemadmodum naturaliter panis per cibum, & vinum per potum, in comedentis ac bibentis corpus & sanguinem mutantur: sic propositionis panis ac vinum per Spiritus sancti inuocationem & aduentum, mirabili modo in Christi corpus & sanguinem vertuntur. *Et Chrysostomus homil 83. in Matth.* Qui hæc in altari sanctificat & transmutat, ipse Christus est, qui olim in cœna operatus est. *Theophylactus in cap. 6. Iohan* Attende, quod panis, qui à nobis in mysteriis manducatur, non est tantum figuratio quædam carnis Dei, sed ipsa caro Domini. Non enim dixit: Panis quem ego dabo, figura est carnis meæ, sed caro mea est. Transformatur enim panis, arcanis verbis per mysticam benedictionem, in carnem Domini. *Gaudentius in tractatu de paschate:* Dominus, qui producit de terra panem; de pane rursus, quia promisit, efficit proprium corpus. Et qui de aqua vinum fecit, de vino etiam facit sanguinem suum. *Vide* similia apud Bedam in libro de mysteriis Missæ, Anselmum in epistola de corpore & sanguine Domini, Bernhardum in sermone de cœna Domini; & alios passim. *Hæc ex Becano.*

XII. Audax profecto vox est Bellarmini, Patres inde à tempore Apostolorum vsque ad annum Domini 1200. agnouisse transsubstantiationem: cum totum hoc contentiosum dogma, primitiuæ, ac Romanæ etiam ecclesiæ multis seculis fuerit ignotum. *Gelasius* enim Papa Romanus, qui anno Christi 500. decessit, contra Eutychen & Nestorium disputans, diserte inquit, substantiam panis non mutari. Theodoretus etiam, cuius dialogi Romæ sunt editi, in ἀτρέπτῳ, id est, in primo dialogo ait: οὐ τὴν φύσιν μεταβάλλων, ἀλλὰ τὴν χάριν τῇ φύσει προσθεὶς ἀϊδίως. *Et in Asynchyto*: Panis priorem substantiam, formam, & figuram retinet. Nec Petri Lombardi seculo, circa an. Christi 1170. quidquam adhuc certi de transsubstantiatione in Ecclesia definitum fuisse, ex sententiarum lib. 4. dist. 11. apparet. Postea Innocentius III. Pontifex in Concilio Lateranensi, circa annum Christi 1215. Primus modum conuersionis publico decreto determinauit, Capitulo firmiter in Decretalibus. Honorius III. anno 1220. iussit includi capsulæ singulari, & flectere genua cum eam præterirent, & incendi lychnos. Anno 1269. Vrbanus instituit circumgestationem.

XIII. *In genere* respondemus ad testimonia Patrum, 1. Frustra citantur Patres, vbi sententia non prius est probata ex Scripturis. Nam quæ inde probatur sententia, in solio veritatis est collocata. 2. Dicta Patrum cum Scripturis consentientia merito acceptantur: dissentientia ab eis, bona cum ipsorum gratia repudiantur. Neque enim Patres in thronum Dei collocare oportet. 3. Discernendi sunt Patres orthodoxi in primitiua Ecclesia, à scriptoribus Pontificiis posteriorum & sequiorum seculorum. *In Specie* ita respondemus. 1. Insignia aliquot dicta veterum, quæ ad stabiliendam transsubstantiationem detorquentur, sunt corrupta & deprauata ab aduersariis. 2. Patres ex Patribus exponimus. e. g. Citant Papistæ *Ambrosium lib. 4. de sacram. c. 4* Panis iste panis est ante verba sacramentorum. Vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi: consecratio autem fit verbis Domini Iesu, à quo facta sunt omnia. Quod si tanta vis est in sermone, vt inciperent esse, quæ non erant, operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud commutentur: Ipse dixit, & factum est: tu ipse eras, sed eras vetus creatura: postquam consecratus es verbo Dei, noua creatura es. Hic nos Ambrosium ex Ambrosio explicamus. Nam verba antecedentia, quæ prima fronte videntur fauere transsubstantiationi, lucem accipiunt ex verbis sequentibus, hoc modo. Sicut homo vetus fit homo nouus per verbum: ita panis fit caro Christi per verbum, videl. non mutatione substantiæ, sed status. Cæterum Patres exponimus ex Patribus non vno modo. Aut enim vnum & eundem exponimus ex seipso, aut alios ex aliis. Et rursus vel contextum totum, id est, antecedentia & consequentia, vnius authoris consideramus, aut vnum locum cum aliis conferimus. Ita cum Bellarminus citat ex *Irenæo lib. 4. c. 34.* ista verba, Quomodo constabit eis eum panem, in quo gratiæ actæ sunt, esse corpus Domini sui: nos explicamus ea ex illis, quæ ibidem occurrunt, Qui est à terra panis, percipiens vocationem Dei, iam non communis est panis, sed Eucharistia, constans ex re terrena & cœlesti. Bellarminus citat illud Augustini ex *Beda in 1. Cor. 10.* Non omnis panis, sed accipiens benedictionem Christi fit corpus Christi. Nos explicamus illud ex sententiis Augustini apud Prosperum: Sacrificium duobus constare, visibili elementorum Specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine. 3. Locutiones Patrum tropicæ sæpe confunduntur cum propriis, per fallaciam homonymiæ, vel figuræ dictionis. Nam vocabula ista μετουσίωσις, μεταβολή, μεταποίησις &c. non significant conuersionem aliquam substantialem, sed mutationem sacramentalem, quæ est βελτίωσις, hoc est translatio in nobiliorem statum, videlicet diuina sanctificatio & separatio à communi pane & vino, & benedictio atque destinatio ad vsum hunc peculiarem, vt nimirum elementa illa sint organa siue media exhibendi & communicandi corporis & sanguinis Christi. Quam interpretationem ipsi Patres non obscure innuunt, vt cum Irenæus loco paulo ante citato ait, panem percipere vocationem Dei, vt non sit iam communis panis. Confirmatur etiam ex eo, quod vnionem sacramentalem & personalem inter se conferunt. Neque enim Apollinari & Eutychianis, humanam in Christo naturam à diuina absorptam docentibus, opponi à Theodoreto, Gelasio, & aliis veteribus, similitudo vnionis duarum rerum in Eucharistia potuisset, si panis naturam in corpus Christi transsubstantiari vetustas credidisset. De vtraque vnione procul dubio recte vsurpatur illud: *Vnio non tollit naturam vniuersam* Porro vox μετουσία in hoc mysterio significat μεθοχήν, *participationem*, à verbo μετέχειν, *participare.* Vox *Species* non infert transsubstantiationem, sed notat substantiam panis & vini. 4. Quando mutationem sacramentalem patres conferunt cum mutationibus miraculosis, rhetoricantur, & hoc volunt, veram in Eucharistia fieri mutationem, eamque tum ratione signi, quod mutatur quantum ad vsum & officium, seu essentiam & naturam relatiuam; tum ratione percipientis, qui vna cum signo accipit signatum vera fide, & fit noua creatura. 5. Quando negant panem esse figuram, intelligunt nuda & inania signa. 6. Responsionem breuem ad singula Patrum dicta vide apud *Gerhardum tract. de cœna, cap 12. num. 139.*

XIV. *Tertiam argumentorum classem* petit Bellarminus ex definitione & consensu Ecclesiæ. Nam Latina, siue occidentalis, Ecclesia iam per annos saltem quingentos dogma hoc pro articulo fidei definiuit in sex Conciliis generalibus, puta Romano sub Nicolao II. an. 1060. Romano sub Gregorio VII. an. 1079. Lateranensi, sub Innocentio, an. 1215. Romano, anno 1413. Constantiensi, an. 1414. & Florentino, an. 1439. At fieri nequit, vt tota Ecclesia tot seculis in errore grauissimo fuerit: præsertim cum multos insignes viros, vitæ innocentia, miraculis, & aliis diuinis donis claros, toto hoc tempore habuerit: v. g. Thomam, Bonauenturam, Franciscum, Dominicum &c. *Resp. 1.* Toto isto tempore fuerunt, qui aliter sentirent, vt ex cap. superiori constat. 2. Toto quoque hoc tempore non potuit conuenire inter authores & defensores huius dogmatis, vt etiam cap. superiori ostendimus. 3. Etiam Ecclesia errare potest. 4. Concilia & miracula non præiudicant verbo Dei. 5. Etiam sancti viri fœnum & stipulas quandoque ædificant super fundamentum. 6. Rei in propria causa, vt legitimi testes perperam citantur. Vide *Gerhardum de cœna c. 12. num. 140.*

XV. *Quarta argumentorum classis* apud Bellarminum colligit argumenta ex congruentia secundum rationem. Vbi hoc notandum est, præcipuam Bellarmini rationem inde peti, quod omnino corporalis aliqua Christi præsentia hic asserenda sit. Cum igitur ille modus, qui Luthero placuit, videlicet *Conjubstantiatio*, seu realis diuersarum substantiarum coniunctio, absurdus sit, hinc suum istum *Transsubstantiationis* modum omnino verum & realem esse, apodictice concludere sibi videtur: sed frustra, vt patebit. Nam *primo* fundamentum illud est ruinosum, quod Deus voluerit, corpus Christi vere, ac realiter, hoc est, corporaliter, communicari fidelibus manducandum. Voluit enim illud fieri mystice, sacramentaliter nempe ac Spiritualiter. *Deinde* posito, quod Deus voluerit illud fieri corporaliter, non tamen necessario inde infertur, corpus Christi esse sub accidentibus panis: quia potest etiam aliud inferri, nempe corpus Christi esse sub panis substantia. Sed, inquit Bellarminus, ratio indicat, conueniens fuisse, vt substantia panis recederet, & accidentia remanerent. Ac *primum* congruum fuisse, vt substantia panis abesset, probatur quator rationibus, 1. cõuenientius fuit, vt solum Christi corpus ad accidentia panis ordinem haberet, & illa soli Christi corpori deseruirent. Ita enim non duæ substantiæ, sed vna ab iisdem accidentibus demonstratur. Quod in sacramento hoc sublimi valde est conueniens. 2. si vna cum corpore Christi substantia panis sub iisdem accidentibus contineretur, periculum esset, ne simpliciores adorarent panem. 3. non videtur rationi consentaneum, vt simul maneant cibus ventris, & cibus mentis, panis terrenus, & panis cœlestis. 4. si panis substantia adesset, non posset corpus Domini sumi, quin solueretur ieiunium. *Deinde* congruum fuisse, imo etiam necessarium, vt panis accidentia manerent, probatur itidem quatuor rationibus. 1. quia fretiam accidentia abessent, nullum esset in Eucharistia signum visibile: proinde nullum esset sacramentum. 2. quia non posset vllo modo vera esse sententia Domini, *Hoc est corpus meum*, si ita mutaretur totum in totum, vt nihil in vtroque termino commune remaneret. 3. quia hoc modo maius est meritum fidei. 4. quia horror esset, humanam carnem in propria Specie manducare.

XVI. Respondemus *ad argumenta primi ordinis*. 1. Analogia sacramentalis inter panem & corpus Christi requirit, vt panis sit verus panis, præditus essentia, viribus, & proprietatibus panis vniuoce dicti. Itaque accidentia panis habent ordinem ad panem tanquam ad subiectum inhærentiæ, ad corpus Christi tanquam ad correlatum, vti videlicet signum habet ordinem ad signatum. Sed, inquiunt, ista analogia manet, quia accidentia panis æque atque illius substantia, imo melius, referri possunt ad Christum, panem illum vitæ. Sed, inquam ego, analogia exspirat. Nam illa consistit in hisce, quod vt panis est cibus plane necessarius, præcipuus & per se sufficiens, vtilissimus, communissimus, quotidianus, inprimis roborans, & fastidium non creans; ita caro Christi est alimonia nobis ad vitam æternam necessaria, quæ sola sufficit, & communis est omnibus credentibus, ipsos quotidie confortans. Eant nunc aduersarii, & ostendant, quomodo protasis huius comparationis possit in solis accidentibus panis habere locum. Et Apostolus ait, Panis est communio corporis Christi, Panis quem frangimus, non vero accidentia panis. Subtilis illa Speculatio non conuenit simplicitati Scripturæ, sacramentorum, & fidelium. 2. Si statuenda est transsubstantiatio, ne simplices adorent substantiam panis, statuenda etiam est transaccidentatio, ne adorent accidentia. Sed & absurdum dogma absurda ratione, ducta ab accidenti, probatur. 3. Analogia sacramentaria omnino requirit, vt simul maneant cibus ventris, & cibus mentis. Etsi enim non accedimus ad Eucharistiam, vt sedemus famem: tamen similitudo, quæ debet esse inter signum & rem signatam, requirit, vt panis verus, & nutriendi facultate præditus adhibeatur, licet illo tempore ista facultas non exeat in actum. 4. Si non potest corpus Domini rite sumi nisi a ieiunis, ergo Christus post esum agni paschalis non rite instituit Eucharistiam: ergo peccarunt Apostoli, qui postquam cœnassent, corpus Domini sumserunt.

XVII. *Argumenta secundi ordinis* ita diluuntur. 1. Si sola accidentia panis sunt in Eucharistia, nullum est signum in Eucharistia: quia in quolibet sacramento sunt signa substantialia & accidentalia, e. g. in circumcisione præputium & ipsius abscissio; in paschate agnus, eiusque vis nutritiua, comestio &c. in baptismo aqua, vis purificandi, aspersio &c. Et impossibile est vt accidens sine subiecto inhærentiæ existens hoc est, non existens, sit signum. 2. Sententia Domini non est vera, si particula *Hoc* non refertur ad substantiam panis: quia tum est nota non-entis, hoc modo, Accidens sine subiecto, id est, non-ens est corpus meum. Et amabo si panis substantia conuertitur in corpus Christi, annon totum mutatur in totum. 3. Meritum fidei nullum est in genere: quia meritum Christi est nostrum meritum, si vera fide apprehendatur. Deinde nulla est fides, vbi nullum Dei verbum. At vbi Deus in verbo suo dicit, accidentia panis manere in Eucharistia? 4. Maior est horror mentis, quam horror corporis. Horret autem animus ad dogma hoc portentosum. Sed quid ago? Meræ hic sunt petitiones principii. Ad alia igitur abeamus. Quanquam in hoc dogmate vix possunt esse alia, id est, nihil præter perpetuas principii petitiones.

XVIII. Sophistæ nostri vltimo loco *probant possibilitatem transsubstantiationis*; ita vt hæc argumenta possint constituere quintam classem, addendam illis quatuor apud Bellarminum. Argumentantur autem hoc modo. 1.

Non

Non est impossibile aut contradictorium, aliquid transmutari substantialiter in ens vere præexistens: quia quotidie experimur panem & vinum transmutari in corpus nostrum, seu in carnem, & sanguinem nostrum. Atque hæc est naturalis transsubstantiatio. 2. Supernaturales transmutationes siue transsubstantiationes, ignotæ physicis, dantur plures: puta creatio mundi, vxoris Loth in statuam conuersio, & his persimiles. Talis etiam est transsubstantiatio panis in Eucharistia. Nam ex pane corpus Christi efficere, non est producere ipsum corpus Christi; sed in Christi corpus præexistens substantiam panis commutare. Itaque transsubstantiatio non est generatio, philosophis decantata; sed supernaturalis quædam mutatio, qua corpus Christi, quod ante solum erat in cœlo, iam etiam fit præsens sub speciebus panis in terra. Nec propterea Christus deserit cœlum; sed extendit se ad alium locum, vt vtrobique sit præsens. Sic anima, quæ prius est tantum in corpusculo bipedali iam infantis, post extendit se ad corpus septempedale, cum infans factus fuerit adolescens, aut vir; ac nihilominus manet, vbi prius fuerat. 3. Idem numero, integrum manens, reproduci potest per omnipotentiam Dei. Nam Deus, si Petrum v. g. destruat Romæ, potest iterum producere eundem numero Parisiis, vt ex mysterio resurrectionis constat. Et si hoc potest, potest etiam Petrum producere Parisiis, si saluum relinquat Romanis. Si neges hoc sequi, quæro ob quam causam? Num forte potentia Dei diminuitur per imbecillas vires Petri, vt omni sua vi eum Parisiis producere nequeat, si Romæ adhuc incorruptus viuat? Aut adfertne Deo adiumenti aliquid, ad Petrum producendum Parisiis, quod Petrus Romæ sit destructus? Quæ hæc vis, vt Petrus mortuus & destructus Deum iuuet ad eandem materiam formamque sui corporis reproducendam? iuuare eum vero non possit, vt reproducatur, sed impediat, si viuus & saluus sit? 4. Apud Cannibales, siue Anthropophagos substantia vnius hominis conuertitur in substantiam alterius, puta per nutritionem. Ponamus itaque puerum totum à viro deuoratum, carnemque totam illius in substantiam huius conuersam: ita vt quæ materia fuerat antea pueruli, ea sit facta pars viri. In resurrectione vtri horum materiam illam carnemque tribues? Si viro: resurget osseus puer, & in carne sua non videbit Deum. Sin autem puero: iam vir resurgens, non recipiet carnem suam, nec in ea conspiciet Deum. Hic si idem sæpius refici posse dicas, statim te expedias, alias hæsurus. Et hæc quidem argumenta sunt *Iesuitarum Monasteriensium* pro possibilitate transsubstantiationis. *Bonauentura* habet ista argumenta. 1. Virtus diuina in infinitum excedit omnem virtutem creatam: Ergo nihil est, quod faciat inferior hæc natura, quin maius facere possit virtus summa. Est lacus in Hybernia; in quo si palus aliquis infigatur, quidquid terræ immergitur, in ferrum conuertitur; quidquid vero aquis operitur, in lapidem commutatur. Iam vero est facilior transitus panis in carnem, quam ligni in ferrum vel lapidem. Ergo si virtus inferior, quod maius est, facit, virtus superior, quod minus esse videtur, annon poterit? 2. Item teste philosopho *in Metaphysicis*, est lacus in quem panis proiectus in lapidem commutatur. Addo quod, vbi maius est symbolum, ibi facilior est transitus; teste eodem *in lib. de generat.* Sed certum est, maius esse symbolum panis ad carnem, quam panis ad lapidem. Ergo si natura creata potest illud, quod maius esse videtur, annon poterit virtus summa, quod minus est. 3. Ad extremum virtus creata panem tota die vertit in carnem, & vinum in sanguinem; quia dum panis comeditur, in stomacho concoquitur, in liquorem conuertitur, & tandem in substantiam carnis commutatur. Ergo multo magis panis in altari in corpus Christi mutari potest, cum super panem profertur verbum, *Hoc enim est corpus meum*. Sic Bonauentura probat possibilitatem transsubstantiationis in Eucharistia. *Possibilitatem existentiæ accidentium sine subiecto* ita probat Gardinerus. Non est definitio accidentis, inesse subiecto, sed aptum natum esse, vt in subiecto esse possit. *Denique* obiiciunt, hæc omnia, id est, transsubstantiationem, & propriam existentiam accidentis, confirmatam esse miraculis.

XIX. Antequam singula ista argumenta excutiamus, duo ista præmunitionis loco præmittimus. 1. Aperta est contradictio, aliquid transmutari substantialiter in ens vere præexistens. 2. Transsubstantiatio in genere sumta, & recte definita, etiam ipsi naturæ, multoque magis Deo est possibilis. In omni enim generatione, & corruptione, quædam fit transsubstantiatio, hoc est, substantialis mutatio, v. g. oui in pullum, seminis in plantam vel animal. Atque hæc est transsubstantiatio naturalis: quemadmodum & illa, quando lignum coniectum in lacum, singulari virtute μεταποιητικῇ præditum, conuertitur in metallum. Sic etiam possibilis veraque est transsubstantiatio supernaturalis, diuino miraculo facta: vt cum aqua in vinum, *Iohan.* 2. mulier in statuam salis: *Gen.* 19 virga Mosis in serpentem, *Exod.* 3. fuit mutata. Sed hæc nihil ad Papisticam, hoc est, fictam; & contradictoriam illam transsubstantiationem: qualis nec fuit, nec erit vnquam, neque esse potest: vtpote quæ omnimodo repugnat naturæ Dei, naturæ ipsius rei, toti Scripturæ, & omni rationi angelicæ & humanæ.

XX. *Primum argumentum Iesuitarum Monasteriensium* est plane ἀναποδόϊνοτον. Quid enim? An alimentum ab animali assumtum, vertitur in substantiam, iam in eiusdem corpore vere præexistentem? An, inquam, panis & vinum, hodie à me forte sumta, transmutantur in illam ipsam numero carnem, & sanguinem, quæ hactenus in me nec consumta, nec attrita sunt? nec proinde instauratione vlla, immediate & per se, indigent? An ex alimento nihil noui accedit corpori alito, vbi ex infante adolescens, aut vir efficitur? Imo an potest idem esse, hoc est, præexistere; & simul tamen fieri, hoc est, non præexistere? Quid quæso insanius cogitari potest? *In secundo argumento* est contradictio, & principii petitio. Nã sibi contradicit, qui aliquid in aliud substantialiter transmutari dicit; & tamen id produci negat, in quod transmutatio fit. Essentia namque transsubstantiationis, vt vnius subiecti vel quasi subiecti (si verum forte non adsit) abolitionem, ita alterius productionem, omnino in se continet. Ergo & principium petit, qui talis monstri exempla vspiam extare dicit. Nusquam enim sunt, nusquam esse possunt. Non mundi creatio talis est. Non talis est vxoris Lothi in statuam salis conuersio. Non animæ progressiua cum augescente corpore talis extensio est. Omnia hæc dissimilia, imo contraria sunt. Nam præterquam quod mutatio semper hic visibilis, aut sensilis est; quodque nonnisi in vno loco, inque vno eodemque subiecto simul & semel accidit, aut accidere potest; nulla etiam hic substantialis mutatio fit in rem vere præexistentem. Cum enim mundus è nihilo crearetur, nondum mundus ipse extabat, sed nihilum in mundum, ante non existentem, mutabatur. Sic vxor Lothi non in statuam salis præexistentem, sed tunc primum esse incipientem conuersa fuit. Idem de virga Mosis, in serpentem mutata, iudicium. Animæ extensionem quod attinet, illa fit non extensione corporali, sed potius intensione & applicatione Spirituali; quæ nonnisi æquiuoce dici potest extensio progressiua. Quæ deinceps adferuntur de promotione, seu extensione corporis Christi ad diuersa simul loca, nouis antilogiis referta sunt & proinde principium petunt. Vt nihil dicam de eo, quod Sophistæ nostri in hac materia nusquam pedem figunt, sed ab vno latibulo ad aliud confugiunt. Iam enim veram productionem hic fieri negant, sed successionem tantum, nescio quam, corporis Christi inducunt. Mox eandem productionem in scenam reducunt, non modo vt possibilem, sed & facilem, congruam, & decoram. Huc enim pertinet sequens argumentum à reproductione seu replicatione, quam vocant. Hoc itaque *argumentum, numero tertium*, examinemus, & rem totam a capite arcessamus. Reproductio, seu replicatio, seu replicata creatio, est eiusdem numero entis, iam destructi, iterata productio. Itaque non est eiusdem rei permanentis. Fieri enim non potest, vt ens numero vnum & idem: manens in se integrum, & omnino idem, secundo, tertio, quarto &c. à Deo efficiatur: quia in ente sic producto nec materia proxima, nec forma indiuidui propria, nec actio Dei numerice vna est. Nam. v. g. Petrus Romæ existens habet materiam proximam. Itaque idem numero Petrus, non tamen ante mortuus, aut destructus, si alibi creetur, puta Coloniæ, annon ex nihilo creatur, vel ex alia aliqua materia? Rursus Petrus Romæ existens habet formam propriam, nempe animam suam singularem, proprietatibus characteristicis præditam. Itaque idem Coloniæ reproductus accipit animam quandam aliam, cum aliis quibusdam characteribus indiuiduantibus, vt sunt locus, tempus, ætas, &c. Denique actio Dei vere præterita, qua Petrus semel vere productus est Romæ, non potest esse eadem numero cum actione Dei iam nunc alibi præsente, aut olim alicubi futura. Impossibilis itaque & antiphatica est ista reproductio. Quod etiam inde constat. Si ens vnum numero, integrum manens, v. g. corpus Christi, infinities reproducitur, ens idem erit prius & posterius, creatum & creandum, viuens & non viuens, degens simul sub polo Arctico & Antarctico &c. quæ omnia sunt monstris similia. Frustra vero sunt Sophistæ nostri, quando resurrectionis mysterium allegant. Nam in resurrectione non viui, sed mortui, hoc est, qui ad tempus non extiterunt, iterum esse incipiunt. Quæstio autem nostra est de eodem homine viuo, & integro permanente. Deinde nulla contradictio est, Petrum annihilatum, vel alio modo vere destructum, iterum produci: quia ipsa annihilatio, aut destructio, per se docet, Petrum non viuum, & integrum manentem, sed corruptum & destructum hic denuo reproduci. Sed reproduci aliquid, quod per se integrum idemque maneat, apertissima contradictio est: quæ nullam Dei impotentiam, sed absolutam rei impossibilitatem arguit. Nempe, quia sic idem fieret, & non fieret, idemque vere esset & non esset. Quod enim vere iam est, id extra causas suas existit, & perfectionem suam essentialem obtinet, denique ad metam suam naturalem peruenit. Quod autem fit, id tantum esse incipit, & aliquatenus in suis causis delitescit, denique in via est ad terminum, sed metam nondum apprehendit. Sed, inquiunt, si Deus hunc vniuersum mundum in nihilum redigat, potest eundem prorsus numero recreare; &, si non redigat, non poterit secundo eundem efficere? nisi coerceat forte infinitam Dei potentiam creatura, vt quod poterat Deus, quando mundus hic non erat, id non possit, cum mundus iam existit. Quod cum sit absurdum asserere, necesse est hoc largiaris, Deum rem eandem omnino & sæpius posse reproducere, & diuersis locis eodem tempore conseruare. Habes huius rei manifestum exemplum in Christo, quem *Act.* 23. *text.* 11. adstitisse sibi locutumque B. Paulus commemorat; quem tamen vsque ad diem restitutionis Sacra Scriptura testatur in cœlis remanere. *Respond.* 1. Non sunt paria, rem semel destructam reproducere, & eandem simul diuersis in locis constituere. Nam illic quidem nulla est contradicto, præsertim respectu diuinæ potentiæ, qua fieri plane potest, vt idem numero redeat: quod alioqui per naturam hanc creatam fieri non potest: hic vero apertissima est contradictio, quatenus vna & indiuidua finitæ rei substantia verbis quidem asseritur, at reipsa, per locorum pluralitatem tollitur; dum continuitas vnius corporis omnino tollitur per istam multipræsentiam, qua termini eius statuuntur in pluribus vbi: vt iam nihil dicam de aliis absurdis fictitiæ reproductionis, quæ paulo ante collegi. Sed, inquiunt, quidquid potuit Deus mundo nondum existente, idem potest mundo iam existente. Sed, inquam, hoc non est simpliciter & absolute verum. Nam, vt multa alia præteream, potuit Deus tunc non esse creator: at iam non potest non esse; ex quo mundum semel condidit. Non quod Deus non æque potens iam sit, atque fuit ab æterno: sed quod potentia Dei cum eiusdem vetitate, ac sapientia, cæterisque attributis, pugnare nullo modo possit. Pugnaret autem, si vel facta infecta redderet, vel contradictoria simul vera, simulue falsa efficeret. 2. Nulla est consequentia. Christus Apostolo tunc adstitit. Ergo corpore suo simul fuit in cœlo, & in terra. Annon enim in Spiritu, hoc est, Spirituali visione illi adesse potuit, vt quidem *Act.* 10. v. 19. 20. Petro, in ecstasin rapto, adfuisse dicitur: Annon etiam potuit vocem prope Apostolum, in aere formare, suique corporis speciem, modo quodam singulari, tunc eidem exhibere? Annon per angelum, vt legatum suum, ipsi adsistere, & per eundem loqui potuit? Annon etiam, ad temporis punctum, corpore suo potuit cœlum deserere, vt Apostolo tunc extra ordinem familiarius se reuelaret? Ex quibus sententiis primam supra tuebamur, non vno in loco. Ad vltimam sententiam quod attinet, illa non pugnat cum *Act.* 3. 21. Ibi enim agitur de ordinaria mansione seu commoratione corporis Christi in cœlo, cui extraordinaria ad temporis momentum de cœlo descensio, siue extra cœlum patefactio, minime repugnat. *Quartum argumentum* facillime soluitur ex *Matth.* 22. & 1. *Cor* 15. Nam facile est Deo, separatim suam vnicuique carnem restituere, etiamsi mille modis immutata sit: præsertim si ad ingentem illam mutationem corporis nostri (vtpote quod Spirituale resurget) respiciamus. Non enim tales erimus in resurrectione, quales hic sumus. Porro ponamus vnum eundemque hominem partim à pisce, partim à lupo, partim à cetuo deuoratum, & piscem ab alio homine comestum &c. Hic vnius hominis substantia

ſtantia conuertitur in varias ſubſtantias. At Deus poteſt hæc omnia facilius ſeparare, quam homo adhibito igne ſeparat heterogenea, & congregat homogenea: vt in mineris, maſſiſque confuſis videre eſt.

XXI. *Bonauentura argumenta* ex iis, quæ diximus, facile ſoluuntur. Nam exempla, quæ ab ipſo adferuntur, agunt de tranſſubſtantiatione naturali, qua corporis tranſmutandi ſubſtantia & accidentia pereunt, & in aliam ſubſtantiam & accidentia conuertuntur. Quod autem Seraphicus ille doctor ait de ſymboliſmo ſeu conuenientia maiori inter panem & carnem, quam inter panem & lapidem, id gratis dicitur. Nam tranſelementatio tum facilior eſt in ſymbolizantibus, vt loquuntur, quando nulla eſt contradictio. Et Deo omnia ſunt æque facilia, ita vt ibi ſymbolica & ἀσυμβολα in tranſmutatione non contradictoria fruſtra allegentur. Sed vno verbo: Tranſelementatio in Euchariſtia diſſimilis eſt exemplis allatis, nec eſt poſſibilis ordine diuini conſilii, & veritati atque honori corporis Chriſti repugnat. Id enim cum extra panem ſit, idem non poteſt latere ſub ſpeciebus panis: cumque ſemel formatum ſit in vtero Mariæ virginis, non poteſt denuo creari per verba, quæ illi vocant operatoria, ſuper panem muſſitata. Concludamus itaque hoc apagogico εἰς ἀδύνατον. Hoc factum eſt ex pane, aut ex nihilo. Hoc factum eſt in vtero virginis. Ergo quod factum eſt in vtero virginis, factum eſt ex pane, aut ex nihilo.

XXII. *Argumentum Gardineri* vulgo ſic incruſtant. Inhæſio accidentis alia eſt aptitudinalis, alia actualis. Prior eſt de ipſius eſſentia & inſeparabilis, poſterior ſecus ſe habet. Sed hoc eſt principium petere. Hæc enim eſt definitio ſubſtantiæ, quod ſit ens per ſe ſubſiſtens: & iſta accidentis, quod ſit ens ſubſtantiæ inhærens. Itaque ſi accidens actu eſt, actu inhæret: ſi potentia eſt, aptum eſt inhærere. Vnde porro patet contradictorium eſſe, ſi quis dicat accidentia panis in Euchariſtia retinere aptitudinalem inhærentiam. Sunt enim actu. Ergo actu inhærent. Neque illud valet effugium, Vt Deus ſupplet defectum omnis cauſæ, ita eundem ſupplere defectum ſubiecti. Nam Deus ſupplet tantum defectum cauſæ efficientis & materiæ, non vero finis & formæ: & ſupplet tantum in genere cauſæ efficientis, non autem in genere materiæ ſeu partis eſſentialis: quia fieri non poteſt, vt prima cauſa fiat materia, ſeu pars eſſentialis alicuius rei. Ita quoque non conuenit naturæ Dei, vt fiat ſubiectum accidentis, inprimis accidentis corporei. Excipiunt: accidentia eſſe in Deo, non tanquam in ſubiecto, ſed tanquam in cauſa conſeruante. Verum hoc modo accidentia non ſunt accidentia, vtpote quæ non habent ſubiectum inhærentiæ.

XXIII. *Argumentum vltimum*, quod à miraculis ducunt, ſupra excuſſimus de præſentia corporis Chriſti. Hic breuiter opponimus iſtum ſyllogiſmum. Miracula contra doctrinæ veritatem nihil valent. Tranſſubſtantiatio veræ doctrinæ, quæ agnoſcit panem & vinum in ſacramento, aduerſatur. Ergo miracula ad eam confirmandam nihil valent. Atque hæc eſt tranſſubſtantiationis doctrina: cuius duæ ſunt veluti propagines, videl. permanentia ſeu duratio, & adoratio corporis Chriſti ſub Specie panis. Docent enim Papiſtæ, Chriſtum fieri vere, realiter, ac ſubſtantialiter præſentem, vi illorum verborum, *Hoc eſt corpus meum*; & manere præſentem non ſolum durante actione, ſed etiam extra actionem, quamdiu Species conſeruantur; & proinde ibi religioſe adorandum eſſe, & hoſtiam eſſe reſeruandam ſiue reponendam itidem religioſe. Contra reſeruationem diſputauit *Chamierus tomo 4. lib 7 c. 4 ad 11.* contra adorationem, *d. l. c. 1. 2. 3.* Itaque nolumus actũ agere. Hæc interim quæſtio nobis reſtat, *An totus Chriſtus ſecundum ſubſtantiam ſit præſens in Euchariſtia?*

XXIV. De hac quæſtione ita reſpondemus. Præſentiam & manducationem Chriſti in Euchariſtia proxime referimus ad corpus Chriſti, & eius ſanguinem, ex ipſius Chriſti verbis: non quod, vel corpus à ſanguine; vel corpus & ſanguinem, ab anima; vel totam humanam Chriſti naturam, ab ipſius diuina natura diuellamus (quis enim neſcit, quod Iohannes docet apertiſſime c. 1. euangelii & epiſtolæ ſuæ, τὸν λόγον eſſe vitam ipſam, & ſcaturiginem illius vitæ, quæ ad nos per humanam eius naturam, eiuſque paſſionem dimanat) ſed quia Chriſtus hac ratione voluit, ſuam mortem nobis ante oculos verſari, quaſi ad viuum depictam; quando quidem per eam vita nobis communicata eſt. Solet autem in Scripturis tota Chriſti obedientia, eiuſque efficacia, vno mortis vocabulo ſignificari. Propterea Paulus ait in celebratione cœnæ Domini, mortis Chriſti memoriam inprimis eſſe recolendam. Fit autem mentio corporis & ſanguinis, cibi videlicet & potus: vt ita plenum perfectumque nutrimentum Spirituale in vno Chriſto conſtituamus. Rurſus corporis & ſanguinis repræſentatio fit diſtincte per panem & vinum, quia corpus crucifixum, & ſanguis fuſus ob oculos nobis ponuntur. Etſi ergo Chriſtus totus, Immanuel ſiue θεάνθρωπος, eſt nobis præſens in Euchariſtia: tamen diſtincte crucifixio corporis, & fuſio ſanguinis eius, tanquam duæ primariæ partes magnæ ipſius paſſionis ibi repræſentantur, illa per panis fractionem, hæc per vini fuſionem.

XXV. Ab hac ſententia toto cœlo diſſident Papiſtarum ſomnia, quæ apud *Becanum c. 4. de Euchariſtia Catholica* ſic incruſtantur. In Chriſto poteſt ſpectari quadruplex ſubſtantia, nempe diuinitas, anima rationalis, caro, & ſanguis. Eſt ergo quæſtio, An ſecundum hanc quadruplicem ſubſtantiam ſit in Euchariſtia? Ratio dubitandi eſt, quia non aliter eſt ibi, quam per conuerſionem panis & vini: at panis & vinum non conuertuntur in diuinitatem, aut animam rationalem, ſed tantum in carnem & ſanguinem. Ergo eſt ibi tantum ſecundum carnem & ſanguinem. Dicam paucis, quid ſtatuendum ſit. Et primo quidem totus Chriſtus ſecundum ſubſtantiam eſt præſens in Euchariſtia, non ſolum ſub vtraque ſpecie, ſed etiam ſub ſingulis Speciebus ſeparatim ſumtis, vt totus ſub ſpecie panis, & totus ſub ſpecie vini. Nam quia corpus Chriſti eſt in Euchariſtia, & poſt reſurrectionem non eſt amplius moriturum; & denique quia Chriſtus eſt vna perſona in duabus naturis ſubſiſtens: hinc neceſſario ſequitur, corpus Chriſti eſſe ſub ſpecie panis, & quidem viuum, adeoque animam rationali informatum; & denique ita, vt ibidem ſit perſona Verbi, & conſequenter diuinitas. Deinde licet Chriſtus totus ſit ſub ſpecie panis, & totus ſub ſpecie vini: non tamen eodem modo eſt ibi totus. Ratio eſt: quia aliquid Chriſti eſt ſub ſpecie panis, vi ſacramenti, vt caro; aliquid per naturalem concomitantiam, vt ſanguis, anima, perſona Verbi. Idem dicendum eſt de ſpecie vini. Nam vi ſacramenti, eſt ibi ſanguis; reliqua per concomitantiam. Porro perſona Verbi vbique eſt ſecundum ſe, per immenſitatem: ratione vnionis cum humana natura eſt in Euchariſtia per concomitantiam. Denique etſi alii ex Catholicis dicunt vnionem in Euchariſtia fieri vi ſacramenti, ſeu vi illorum verborum, *Hoc eſt corpus meum*: alii per naturalem concomitantiam: tamen mihi videtur opus eſſe diſtinctione. Vel enim loqui poſſumus de poſſibili, vel de facto. Si eſt ſermo de poſſibili, non repugnat vnionem fieri præſentem in Euchariſtia vi ſacramenti. Si autem ſermo eſt de facto, vnio non eſt præſens vi ſacramenti, ſed per concomitantiam. Ratio prioris eſt; quia ſi Chriſtus voluiſſet conſecrare per hæc verba, Hic eſt Chriſtus, aut, Hoc eſt corpus perſonæ Verbi vnitum; iam vi talium verborum eſſet in ſacramento non ſolum corpus, ſed etiam vnio corporis cum Verbo, ſeu totus Chriſtus. Ratio poſterioris eſt; quia verba, quibus de facto Chriſtus conſecrauit, formaliter non ſignificant vnionem. Nam particula illa, *Corpus meum*, ſolum denotat identitatem illius corporis in Euchariſtia, cum corpore, quod ratione vnionis eſt perſonæ Verbi, non autem denotat corpus illud habere talem vnionẽ vbicunque exiſtit.

XXVI. Multa in his verbis ſunt ψευδογραφήματα. Et *Primo* quidem in Chriſto non ſolum ſpectatur quadruplex ſubſtantia, videlicet diuinitas, anima, caro, & ſanguis: ſed ſextuplex, videlicet perſona conſtans ex diuina natura & humana, natura humana conſtans anima rationali & corpore, & corpus conſtans carne & ſanguine. *Deinde* falſa eſt hypotheſis, hoc eſt, ruinoſum vel potius nullum fundamentum, totius diſcurſus: quando Chriſtus non aliter dicitur eſſe præſens in Euchariſtia quam per conuerſionem panis & vini. *Tertio*, ſi corpus Chriſti eſt viuum ſub ſpecie panis, quomodo panis conuertitur in animam, per quam corpus viuit? Et ſi totus Chriſtus eſt ſub ſpecie panis, quomodo conuertitur panis in deitatem? Et ſi totum corpus eſt ſub ſpecie panis, quomodo panis conuertitur in corpus, & non in ſanguinem? *Quarto*, Chriſtus totus eſt præſens in ſacramento, non ſolum præſentia generali (ſic enim vbique eſt) ſed præſentia ſpeciali, quatenus nempe Spiritu ſuo adeſt omnibus iis, qui legitime vtuntur hoc ſacramento. *Quinto*, hæc præſentia gratioſa & Spiritualis non fit abſque fide. *Sexto*, vnio ſacramentalis fit vi conſecrationis; at vnio Spiritualis fit vi promiſſionis Dei & apprehenſionis fidei. *Septimo*, naturalis concomitantia hic non habet locum: quia corpus & ſanguis Chriſti conſiderantur non ratione naturæ, ſed ratione paſſionis illius magnæ, in qua ſanguis fuit ſeparatus à corpore, vtpote fuſus. *Octauo* particula *Meum* ſatis manifeſte indicat relationem, qua corpus illud innuitur eſſe corpus Filii Dei. Non itaque notat corpus illud phantaſticum & inuiſibile ſub ſpecie panis, quaſi illud ſit idem cum corpore Chriſti vero & viſibili, quod ſecundum naturam ſuam eſt in cœlo, ſecundum repræſentationem in Euchariſtia, & vi apprehenſionis fidei in corde communicantis.

CAPVT IX.

Miſſa ſacrificium reiicitur καὶ ἀσκευαστικῶς καὶ ἀνασκευαστικῶς.

I. DIuinum Euchariſtiæ ſacramentum cum aliis multis modis miſere corrumpunt Romanenſes, tum vero nefarie illud adulterant, quando præter & contra vniuerſam Scripturam ſacram conuertunt in ſacrificium, hoc eſt, opus toto genere diuerſum, illique indunt nomen Miſſæ: quæ neruus eſt regni Pontificii, Eccleſiæ Romanæ Palladium, Pandora errorum, & idolum abominandum. De hoc itaque ementito ſacrificio ſupereſt diſputatio, quæ magno partium ſtudio diſceptata eſt. Eam enim ex noſtris præcipue oppugnarunt *Otto Sampadius, Caluinus, Iuellus, Sadeel, Mornæus, Sutlius*, ex aduerſariis *Eccius, Faber, Caietanus, Catharinus, Gregorius de Valentia, Bellarminus, Becanus*, eandem ſtrenue propugnarũt. Nos compendii noſtri memores adferemus hanc in ſententiam, quantum ſatis erit. Hanc vero ſequemur methodum. Principio quidem diſſerendum nobis erat de voce. Sed quia Chamierus illam explicauit *tit. 6. c. 2.* hoc labore ſuperſedebimus; & partiemur tractationem ipſius rei in eſſentialia & accidentalia Miſſæ. Eſſentialia concernunt Miſſam publicam, & priuatam. Miſſa publica Spectatur in ſua ſubſtantia, qualitate, & efficientia. Miſſa priuata reiecta eſt à Chamiero *lib. 7. c. 12. ad 20* Acceſſoria Miſſæ ſunt in genere linguæ, modo vocis, ceremoniis, & canone Miſſæ.

II. *Subſtantia Miſſæ* à Bellarmino ſic exprimitur *lib. 1 de Miſſ. c. 5.* Vtrum in Miſſa, ſiue in actione cœnæ Dominicæ, ſi rite celebretur, Euchariſtia Deo offerri debeat? Ille affirmat, nos negamus. Affirmatiuam d. l. ita explicat, vt dicat ſermonem eſſe de ſacrificio externo, viſibili, vere, ac proprie dicto: ac potiſſimum de ipſo genere ſacrificii proprie dicti, id eſt, de oblatione viſibili Deo facta, miniſterio ſacerdotum. Noſtram negatiuam ita proponimus. Solus Chriſtus eſt ſacerdos N. T. Solaque Chriſti mors, non vero Miſſa, eſt vnicum & perpetuũ nouiteſtamẽti ſacrificium. Quæ theſis cum ſit bimembris, vtraque pars probanda erit. Vtraque autem probata euertet Miſſam: prima καθ' ἀσκευαστικῶς, altera ἀνασκευαστικῶς hoc modo.

III. *Solum Chriſtum eſſe ſacerdotem N. T. ſolamque eius mortem eſſe vnicum & perpetuũ noui teſtamenti ſacrificium* probatur ex epiſtola ad Hebræos, hoc modo. I. Apoſtolus *cap. 7.* prolixe docet, ſolum Chriſtum eſſe æternum N. T. ſacerdotem, qui ſacerdotium habeat ἀπαράβατον, hoc eſt, intranſitiuum; vel, qui functionem habeat non tranſeuntem ad alios; ſiue, qui collegam, aut ſucceſſorem, aut ſocium nullum habeat: quique multis V. T. ſacerdotibus idcirco opponatur, quia illi mortales fuerint, ipſe vero iam ſit immortalis. Ergo hic honos cum aliis communicandus non eſt: & per conſequens, nullus terrenus ſacerdos ipſum Chriſtum ſubſtantialiter hic offerre poteſt. Ibidem docet, ſacerdotem N. T ſeipſum obtuliſſe, ideoque eſſe ſacerdotem & victimam ſimul: ita vt hæc ſit nota characteriſtica ſacerdotis N. T. II. *Cap. 8.* negat Apoſtolus, Chriſtum, ſi in terris adhuc ageret, ſacerdotem noſtrum futurum. Aſſerit autem, miniſtrum illum eſſe cœleſtis tabernaculi. Vnde patet, officium Chriſti ſacerdotale iam non amplius in terris exerceri: & conſequenter, ipſum ab homine mortali reuera non offerri. Vbi enim actu ſacerdos eſt, ibi & realem oblationem peragi neceſſe eſt. III. *Cap. 9.*

Apo-

Apostolus comparat ipsius Christi ingressum in cœlos, ad apparendum illic coram facie Dei, cum ingressu veteris sacerdotis in sancta sanctorum, ad offerendum illic sanguinem bestiarum. Atque ita clarissime docet, ad perfectionem realis sacrificii Christi requiri continuam eius in cœlo pro nobis apparitionem : & proinde neminem præter ipsum Christum, sacrificium hoc realiter offerre posse : cum nemo præter ipsum in cœlesti sacrario pro nobis appareat. IV. *Cap 9.& 1* Apostolus sæpius inculcat, Christum semel tantum esse oblatum : item vnica Christi oblatione fideles omnes in perpetuum expiatos esse ab omnibus peccatis. Ergo fieri non potest, vt Christus adhuc quotidie realiter offeratur in Missa : cum contradictio sit, semel tantum & sæpius offerri : item vnica oblatione fideles omnes in perpetuum expiari, & eandem oblationem quotidie continuari. V. Idem Apostolus in eodem *cap. 9. & 10.* non semel aperte ex iteratione sacrificiorum V. T. colligit, ipsa prorsus inefficacia & imperfecta fuisse, & proinde tandem abolleri debuisse. Ergo nisi Christi sacrificium imperfectionis, & inefficaciæ similiter accusare, eiusque vim sempiternam & infinitam abnegare velimus, ipsum omnino vnicum tantum agnoscendum est : quod videlicet, ipse in sua persona iam olim obtulit, & cœlesti sacrario semel intulit.

IV. Idem probatur ex aliis Scripturæ locis. Nam Christus est agnus Dei, qui tollit peccatum mundi, *Iohan.* 1. Ille sanctificauit seipsum pro nobis, vt simus & ipsi sanctificati, *Iohan* 17. Ipse est qui dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem ac victimam Deo in odorem bonæ fragrantiæ, *Eph.* 5 Ille dedit semetipsum pro peccatis nostris. *Gal.* 1 Itaque aut perfecta est hæc ipsius oblatio, aut non. Si est perfecta, non opus est alia. Si non est perfecta, itaque nulla. Porro conficiamus ἀποδειξιν, omnibus aggregatis, quæ hoc paragrapho & antecedente recitauimus. Quem Scriptura dicit fuisse V. T. sacerdotibus sacrificiisque adumbratum, & nouissimis temporibus (veteris testamenti sacerdotio sublato, & ceremoniis abrogatis) noui testamenti mediatorem & pontificem exhibitum : seipsum semel in cruce obtulisse, & tradidisse pro nobis oblationem & victimam Deo : & factum esse sacerdotem simul & victimam, vt peccata nostra tolleret, & vnica oblatione illa eos qui sanctificantur in perpetuum conseceraret : eaque hostia oblata, in perpetuum sedere ad dextram Patris; non vt seipsum rursus offerat, sed vt prorsus eos seruet, qui per ipsum accedunt ad Deum, perpetuum habens sacerdotium, & semper viuens vt interpellet pro eis, & vnici sacrificii semel in cruce peracti ac nunquam iterandi perpetua perfectaque efficacia eos plenissime Deo reconciliet, qui vera fide summum hoc beneficium recipiunt : is est solus pontifex ac vere sacerdos N. T. & eius sacrificium semel in cruce peractum, est verum, reale, & externum sacrificium. Atqui Christus est adumbratus &c. Ergo. Atque hæc est ἀποδειξις κατασκευαστικὴ.

V. Apodixis ἀναστκευαστικὴ est eiusmodi : Quodcunque dogma ex Scripturis sacris probari non potest : sed illis non vno modo repugnat : naturæ sacrificii externi in genere, & naturæ sacrificii Christi in specie aduersatur : verum discrimen V. & N. T. tollit : plurimis absurditatibus laborat : sacrificiis N. T. propriis aduersatur : pugnat cum natura & fine Eucharistiæ : piæ antiquitati est ignotum, imo contrarium : denique secum ipso pugnat, nec sine contradictione explicari potest : illud in Ecclesia Dei non est ferendum. Dogma de reali & externo sacrificio Missæ est eiusmodi. Ergo. Hæc demonstratio constat ex decem membris, quæ ita possunt reuocari, memoriæ causa, ad tres classes ; vt in prima collocentur octo priora, tanquam argumenta ex Scripturis; nonum complectatur testimonia Patrũ: decimum constituat tertiam classem constantem rationibus naturalibus. Sed probemus minorem per partes.

VI. *Sacrificium itaque Missæ ex Scripturis sacris probari non potest.* Nam & vocabulum, & res ipsa ibi non occurrit. Hinc ita disputamus. Omne legitimum sacrificium nititur expressis Scripturæ verbis, ex quibus manifestum esse possit., eiusmodi sacrificium à Deo fuisse institutum. Sacrificium Missæ non nititur expressis Scripturæ verbis, ex quibus manifestum esse possit, eiusmodi sacrificium à Deo fuisse institutum. Quare sacrificium Missæ non est legitimum sacrificium, & per consequens reiiciendum. *Pistorius in sua hodegeti o* excipit, Ex Scriptura non duci argumenta negatiua, sed satis esse aliquid in Scriptura non negari.

Respondeo. 1. Imo vero ex Scripturis argumentamur affirmatiue & negatiue in dogmatibus fidei : adeo quidem, vt nobis nefas sit, quidquam acceptare pro articulo fidei, quod non perspicue in sacris contineatur. 2. Hoc dogma non solum non continetur in Scripturis, sed etiam illis è diametro repugnat. Cæterum minor nostri syllogismi est vera : quia si perlegantur ea omnia, quæ Prophetæ & Apostoli scripserunt, nusquam istud Missæ sacrificium quantum ad nomen, vel rem, reperies. Nam neque prædictum aut præfiguratum est in V. T. neque in nouo est institutum. Quæ vero à Papistis adferri solent, partim plane aliena, partim violente detorta, partim manifesto falsa, ea discutiemus capite seq.

VII. *Deinde sacrificium Missæ multis modis repugnat Scripturæ sacræ.* Quod ita facimus planum. *Principio* omne dogma, cuius ἀντιφασις & contradictio dilucidis expressisque verbis extat in Scriptura, ab omnibus Christianis constanter repudiandum est. Dogma de sacrificio Missæ est eiusmodi. Ergo. Minor sic probatur. Ex illo dogmate sequitur, Christum toties offerri, quoties sacrificium Missæ celebratur. Cui ἀντιφατικῶς opponuntur ista, Sanctificati sumus per oblationem corporis Iesu semel factam, *Hebr.* 7. Christus vnam pro peccatis obtulit victimam, *ibid* & iam in perpetuum sedet ad dextram Dei, *ibidem*; & vnica oblatione nos consecrauit, *ibidem.* Non debuit seipsum sæpe offerre, sed semel per immolationem sui ipsius patefieri, *Hebr.* 9. & semel mori, *ibid m*; & per proprium sanguinem ingredi in sacrarium, *ibidem.* : Denique talis nos decebat Pontifex, qui semel dum taxat se ipsum offerret, *Hebr.* 8. Quam obrem cum hæc repugnent : Oblatio Christi vnica, & oblatio Christi non vnica : Oblatio semel facta, & oblatio non semel facta, sed quotidie facienda : itemque Christus semel oblatus, & Christus non semel sed sæpe oblatus : efficitur necessario sacrificium Missæ, quod Scripturæ istis, vt dixi, modis contradicit, esse falsum. Sed *excipiunt*, 1. oblationem, quæ fit in Missa, non esse primariam illam oblationem, quam Christus semel in cruce fecit, sed esse oblationem commemoratiuam & repræsentatiuam. 2. oblationem quæ fit in Missa esse eandem oblationem cum oblatione quæ in cruce facta est, & ab ea tantum differre modo & ratione. 3. oblationem Christi in cruce fuisse cruentam, illam in Missa, incruentam.

Respondeo. 1. Quod est alicuius rei commemoratio & repræsentatio, non est ipsa res cuius est commemoratio & repræsentatio : alioqui sequeretur tempus præteritum & præsens idem esse. Quare si Missa est commemoratio & repræsentatio veræ & realis oblationis Christi, non est vera & realis oblatio corporis & sanguinis Christi. 2. Modus oblationis Christi ita se habet, vt semel & ab ipso Christo tantum potuerit fieri, vt audiuimus ex Apostolo. Quare cum ille modus necessario insit in oblatione Christi, si quis eam consideret sine hoc modo, ille profecto negabit ipsum esse ipsum. Deinde oblatio Christi necessario includit eius mortem Quare si mortem tollis, simul tollis oblationem Christi, quæ sine morte esse non potest. Mors enim est necessarius modus huius oblationis. Ex quo fit vt actio Christi, nempe oblatio, simul inferat eiusdem Christi passionem : cum sit actio Christi patientis. 3. Distinctio oblationis Christi in cruentam & incruentam, nulla est, vt patet ex modo dictis, & deinceps amplius patebit.

VIII. Atque ita primam Missæ repugnantiam cum Scriptura ostendimus. Pergamus ad sequentes, & primo *adjecundam*.. Si Missa est sacrificium proprie dictum : ergo stare non possunt hæc Christi verba, *Consummatum est. Iohan.* 19. nec illa Apostoli, *Et consummatus est factus author salutis, Hebr.* 5. nec illa eiusdem, *Vnica oblatione consummauit in perpetuum eos qui sanctificantur, Hebr* 10. Sed consequens est falsum : Ergo & antecedens : & vi consequentis, sacrificium Missæ est reiiciendum. Ratio connexi est : quia quod semel perfectum est, non fit adhuc; & quod adhuc fit, non est perfectum. Quare si sacrificium Christi perfectum est, quid opus est alio sacrificio? *Excipiunt* in sacrificio Missæ fieri applicationem sacrificii perfecti semel à Christo peracti.

Respondeo : Applicatio ista non fit sacrificando, sed partim à Spiritu sancto, partim à ministris verbi, partim denique à singulis credentibus perficitur. Nam Spiritus sanctus applicat nobis meritum Christi, creando in nobis fidem & sanctitatem : pastores verbi applicant, docendo verbum euangelii, & administrando sacramenta ; credentes applicant, apprehendendo Christum in verbo & sacramentis oblatum. Deinde applicatio sacrificii non est oblatio, seu non est sacrificium ; vt patet ex definitione sacrificii.

IX. *Tertia Missæ repugnantia cum Scriptura* sic ostenditur. Si Missa est sacrificium proprie dictum, in quo Christus vere a sacerdotibus offertur Deo Patri : ergo Christus non est solus sacerdos noui testamenti. Consequens est falsum. Ergo & antecedens : & vi consequentis sacrificium Missæ est reiiciendum. Connexi consequentia manifeste patet. Solus enim sacerdos; & plures sacerdotes, dicuntur ἀπροσωπως. Assumtum patet ex *Hebr* 5. *v.* 5. & 7. *v* 23. Vbi notanda oppositio Apostoli : In V. T. plures facti sunt sacerdotes, quod mors prohiberet eos permanere : at iste (Christus) propterea quod in æternum manet, perpetuum habet sacerdotium ? scilicet non per successionem, vt in V. T. sed quia ipse manet in æternum, inquit Apostolus. Ergo Papistarum sacrificuli non sunt sacerdotes N. T. *Excipiunt*, solum Christum esse primarium N. T. sacerdotem : plures esse secundarios, quorum ministerio Christus sese offerat Deo Patri.

Respondeo. 1. Sacerdotes V. T. fuerunt secundarii sacerdotes, quibus Apostolus negat vllum locum superesse, quod primarius sacerdos, cuius illi erant typi, sit exhibitus : nec alios secundarios N. T. sacerdotes superioribus substituit, sed in vno Christo, æterno sacerdote secundum ordinem Melchisedec, subsistit. 2. Epistola ad Hebræos ita loquitur de sacerdote N. T. vnico, summo, & primo, vt illum pluribus opponat, & non patiatur eos simul stare. *Dicunt*, Apostolum excludere legales sacerdotes. *Certe* : sed adhibet eam rationem, quæ non minus in sacrificulos Missaticos, quam in sacerdotes legales quadrat. His enim Christum opponit : nempe mortalibus immortalem : quod profecto æque de sacrificulis Papistarum dici potest. Deinde quia sacrificium Christi semel est peractum, non amplius opus est sacerdotibus secundariis. Horum enim officium erat, adumbrare sacrificium Christi, offerendo sacrificia legalia. *De quarta repugnantia* vide paulo post num. 11. vbi agitur de distinctione sacrificii cruenti & incruenti.

X. Porro (vt ad tertiam demonstrationis partem veniamus) *sacrificium Missæ aduersatur naturæ sacrificii realis & externi* : quia ipsius natura in eo vertitur, vt victima immutetur, vt patet ex iis omnibus locis, quæ agunt de sacrificiorum externorum ritibus, vt *Exod.* 26. *Leuit* 12. ; &c. itemque ex eorum omnium exemplis, qui vnquam sacrificia realia & externa Deo obtulerunt. Hinc ita disputamus. Si hæc est natura veri & externi sacrificii, vt victima immutetur ; & Christus iam immutari non potest : certe Christus non potest in Missa sacrificari : Verum est antecedens. E. *Excipiunt.* in Missa fieri mutationem : quia substantia panis & vini mutatur in corpus & sanguinem Christi. *Respondeo.* 1. Contrarium in superioribus ostendimus, quando transsubstantiationis dogma confutauimus. 2. Si ita sit : substantia igitur panis & vini erit illa victima, quæ Deo offertur ; non autem corpus & sanguis Christi, quod illi volunt. Nam ista mutatio non accideret Christo, sed pani & vino.

XI. *Pugnat etiam Missale sacrificium cum natura sacrificii Christi.* Nam illud debuit esse cruentum, ita nempe vt eius morte perficeretur : à nullo alio fieri potuit quam ab ipso Christo; primario sacerdote : ea est ipsius ratio; vt in ipsius oblatione sit idem sacerdos qui victima; & quidem eiusmodi sacerdos, qui simul sit mediator noui testamenti : ea insuper est natura huius sacrificii, vt sit vnicum, intransitiuum, & à Christo per Spiritum æternum oblatum. Hinc itaque conficiuntur huiusmodi argumentationes : *Prima* : Si in Missa fit vera, realis, & externa oblatio corporis & sanguinis Christi ergo vere & reipsa Christus in Missa occiditur. At hoc est falsum. Ergo & illud : ac proinde sacrificium Missæ est reiiciendum. Connexi ratio patet : quia ex *Rom.* 4. *&* 8. *Gal.* 2. *Eph.* 5. *Hebr.* 7 9. 10. *& infinitis Scripturæ locis*

locis constat, Christum non alia ratione offerri Deo, nisi propter veram & realem ipsius mortem: adeo vt huius locutionis, *Christus oblatus est*, necessario hic sit sensus, *Christus mortuus est*. Quamobrem si Christus vere offertur in Missa, vere ibi occiditur. *Excipiunt*, 1. sacramentalem fieri immolationem: quia vi transubstantiationis separatim conficitur corpus, & separatim etiam sanguis conficitur: licet, propter concomitantiam non separentur. 2. Missam esse sacrificium incruentum.

Respondeo ad 1. Transubstantiatio illa nihil commune habet cum sacrificio. Nam in transubstantiatione conficitur, id est, fit, quod non erat: at in sacrificio non conficiebatur, hoc est, non fiebat; sed conficiebatur, id est, occidebatur victima. Deinde contradictoria sunt corpus & sanguinem separatim confici, &, propter concomitantiam corpus à sanguine non separari. Denique si in Missa fit immolatio sacramentalis; non igitur est vera & externa immolatio, sed repræsentatiua, quam concedimus. Si autem hæc immolatio est sacramentalis, est visibilis, hoc est, perficitur repræsentatione signi: ac proinde inuisibilis oblatio Missatica nulla est. *ad* 2 Omnis distinctio, quæ non solum destituitur verbo Dei, sed ei aduersatur, sibique ipsa contradicit: ridicula est, nedum theologica. Distinctio autem sacrificii proprie dicti & propitiatorii in cruentum & incruentum, quæ hic toties in scenam producitur, est talis. Ergo. Minorem probo. 1. Non potest ex Scriptura locus adferri, qui faciat mentionem sacrificii realis, externi, & propitiatorii, quod sit incruentum, & in N. T. habeat locum. 2. Scriptura docet, oblationem Christi & vnicam, & semel factam, non amplius faciendam esse *Hebr.* 9. & 10. *Sparsim*. At si Christus non tantum semel sacrificio cruento seipse obtulit, sed etiam quotidie pro nobis offertur sacrificio incruento; ergo plura sunt & varia eiusdem sacrificia. Porro si vera esset distinctio allata, iaceret argumentum Apostoli *Hebr.* 9. *Non vt sæpe se offerat: alioquin oportuisset eum sæpe passum fuisse*. Imo (si quidem verum dicit distinctio) potest sæpe offerri Christus, nec tamen propterea pati, quia potest offerri sacrificio incruento. At enim commentum istud præcidit Apostolus, cum ait hæc duo esse consectaria ἐξ ἀνάγκης, Christum sæpe offerri, &, Christum sæpe pati. Rursus *Hebr.* 10. ait Apostolus: *Si lex potuisset sanctificare, certe hostiæ desiissent offerri*. Ex quibus concludo: Posteaquam Christus qui potest sanctificare, exhibitus fuit & oblatus, cum non amplius esse offerendũ: alioqui Christus esset inferior legalibus victimis. Atqui si incruente potest offerri Christus, quomodo stabit quod toties inculcat Apostolus, Christum semel oblatum esse, eumque non esse sæpius offerendum. Præterea Apostolus affirmat, sine sanguine non fieri remissionem peccatorum. Contra, Pontificii dicunt fieri remissionem peccatorum incruento sacrificio, hoc est, sine sanguine. 3. Victima dicitur sacrificari, cum immolatur Deo. Id autem fieri non potest sine sanguinis fusione. Quare qui dicit sacrificium, cuius victima est Christus, esse incruentum: ille dicit sacrificium non-sacrificium. Nam si incruentum est, non est sacrificium Christi: & si est sacrificium Christi, non est incruentum. *Excipiunt*, fusionem sanguinis in Missa esse sacramentalem. *Respondeo*: Ergo Missa non est sacrificium externum & reale, sed sacramentum veri & vnici sacrificii Christi, hoc est, nihil differt ab Eucharistia.

XII. *Secunda ratio huius loci est*: Natura sacrificii Christi ea est, vt à nullo alio fieri potuerit quam ab ipso Christo. At in Missa offertur Christus à sacerdotibus pluribus. Ergo Missa nihil commune habet cum sacrificio Christi. *Excipiunt*: Sacerdotes nostri sunt tantum ministri sacrificii quod fit in Missa, Christus autem est primarius ac verus sacerdos, qui sacrificium illud facit.

Respondeo. 1. Ergo cum sacerdotes vestri offerunt tam pro se, quam pro populo, Christus etiam pro se offert: quia ministerium & instrumentum referuntur ad causam efficientem. 2. Si Missæ sacrificium est ipsum Christi sacrificium, quod in cruce oblatum est, Christus in cruce nõ obtulit se solus, sine vllo ministerio secundariorum sacerdotum. Vel, si Christus in cruce se obtulit solus (vt reuera fecit) absque ministerio sacerdotum secundariorum; & in Missa se offert, per sacerdotum ministerium: Missa non est idem sacrificium cum sacrificio Christi.

XIII. *Tertia ratio est eiusmodi*. Si ea est ratio sacerdotii Christi, vt sit idem sacerdos qui victima; & Christus solus est victima illa semel pro nobis oblata: certe solus Christus est sacerdos. Antecedens verum est. Verum igitur est consequens: & vi consequentis sacrificium Missæ reiiciendum est. Breuiter: Christus est ipse sacerdos, & simul victima. Papistici sacrificuli non sunt victima. Hic nihil habent, quod excipiant. Sequitur itaq; *quarta ratio*: Si qui noui testamẽti sacerdos est, idem quoq; mediator est noui testamẽti, & solus Christus est mediator N. T. certe solus Christus est N. T. sacerdos. Verum est primum. Verum igitur est secundum: & vi consequentis, Missæ sacrificium est reiiciendum. Assumtum habet duo membra. 1. Eum, qui N. T. est sacerdos, esse quoque N. T. mediatorem. 2. Christum solum esse mediatorem N. T. Vtrumque probatur ex 1. *Tim.* 2. *Vnus mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus: qui semetipsum dedit redemtionis pretium*. Sic *Hebr.* 8 *Christus excellentius ministerium sortitus est, quo præstantiorũ Testamenti est mediator*. Neque hic iuuat effugium, quod solus Christus sit sacerdos primarius, & ideo etiam solus Mediator. Nam hæc distinctio nulla est, vt paulo ante demonstrauimus: quia nempe Christus dicitur sacerdos primarius respectu sacerdotum V. T.

XIV. *Quinta ratio sequitur*: Christus semel se obtulit, *Heb.* 9. *v.* 26. *c* 10. *v.* 10 Papistæ quotidie ipsum offerunt. Itaque quotidiana Papistarum oblatio euertit naturam oblationis Christi. *Sexta ratio*: Sacrificium Christi est intransitiuum, *Heb.* 7. At non est transitiuum, si sacrificium Missæ successit in locum sacrificii semel in cruce peracti. *Septima*: Christus per Spiritum æternum seipsum obtulit inculpatum Deo, *Hebr.* 9. 14. Apud Papistas Christus immolatur ab Ecclesia per sacerdotes, inquit *Concilium Tridentinũ sess.* 22. *c.* 1 Itaque sacrificium Christi, & sacrificium Missæ non sunt eiusdem naturæ.

XV. Iam videamus, *quomodo sacrificium Missæ tollat verum discrimen inter vetus & nouum testamentum*. Quidquid præfigurat, adumbrat, & repræsentat Christi sacrificium in cruce pro peccatis generis humani, ad veteris testamenti Leuiticas ceremonias pertinet, teste Apostolo *Col.* 2. 17. *Hebr.* 10. 1. Sacrificium Missæ repræsentat sacrificium Christi in cruce, asserente *Concilio Tridentino Sess.* 22. *c.* 1. Ergo sacrificium Missæ pertinet ad Leuiticas ceremonias V. T. Quod verum esse facile credent ij, qui ritus Missaticos diligenter conferent cum ceremoniis Leuiticis V. T. Aut itaque sacrificium Missæ negandum est, aut tollendum illud V. & N. T. discrimen. *Excipiunt*, assumtionem syllogismi principalis non recte assumi è propositione: quia sacrificia legalia præfiguraruntur, seu adumbrarunt sacrificium Christi repræsentando simul & præfigurando, at sacrificium Missæ adumbrat tantum repræsentando.

Respondeo: τὸ præfigurare accipitur vel de tempore, vel de modo. Ibi est præfiguratio futuri, quæ est propria V. T. hic est præfiguratio rei eiusdem eodem modo factæ. Itaque Missa æque præfigurat sacrificium Christi, si est sacrificium proprie dictum, atque sacrificia V. T. Præfigurat, inquam, non futurum, sed præteritum, per modum præfigurationis sacrificiorum in V. T. Si tamen ita velint, habeant hunc syllogismum: Nullum dogma, quo legalium ceremoniarum vmbræ reuocantur, recipiendum est. Dogma de externo & reali Missæ sacrificio est eiusmodi, vt eo legalium ceremoniarum vmbræ reuocentur. Quare hoc dogma non est recipiendum. Minorem probo: Sacrificia externa & realia spectasse ad legis pædagogiam & ad vmbras V. T. manifestum est ex libris Mosis, & ex epistola ad Hebræos. Quare qui vsum istorum externorum sacrificiorum reuocant, ad veterem legis pædagogiam regrediuntur. *Excipiunt*. Non reuocamus sacrificia legalia. *Respond*. Quid iuuat nominis mutatio, quando res sunt eædem? Nam in V. T. fuit sacrificium externum, quod fuit oblatum per sacerdotem secundarium, hoc est, talem, qui repræsentauit Christum, adhibitis variis ceremoniis. At hæc omnia quadrant in liturgiam Missæ.

XVI. Nunc colligamus *absurditates quibus sacrificium Missæ laborat*. Huiusmodi autem sunt potissimum numero quatuor. *Prima absurditas*. Si quotidie Christus in Missa sacrificatur, Christus quotidie satisfacit pro peccatis. Sed hoc est absurdum. Ergo & illud. Ratio cõsequentiæ est: quia posito sacrificio Christi, ponitur satisfactio pro peccatis, tanquam effectum necessarium causæ continentis, *Rom.* 4. *Qui traditus est propter peccata nostra*. 1. *Petr.* 2. *Qui peccata nostra pertulit in suo corpore super lignum*. &c. Assumptionis absurditas probatur: quia satisfactio Christi semel est facta, tunc videlicet, cum se obtulit in cruce, vt constat ex locis citatis. Et Christus in cruce pro nobis moriens, aut perfecte satisfecit Deo, aut imperfecte. Si imperfecte; quale est ipsius λύτρου? Sane λύτρου non λυτρου. Si perfecte; cur quotidie sacrificatur, vt pro nobis satisfaciat? *Excipiunt*, Christum in Missa sacrificari, vt eius satisfactio semel in cruce facta pro nobis, nobis applicetur. *Respondeo*, 1. Est hic manifesta implicatio contradictionis. Nam satisfactionis applicatio infert satisfactionem prius factam. At isti volunt, in ipsa applicatione esse faciendam. Repugnat autem idem esse factum, & faciendum. 2. Si iterum sacrificari debet Christus, vt eius sacrificium semel factum nobis applicetur: ergo simili ratione, incarnari iterum debet Christus, & iterum mori, & iterum resurgere, vt fructus incarnationis, meritum mortis, & beneficia resurrectionis eius nobis applicentur. Par sane hic est ratio. 3. Si Missa est applicatio sacrificii Christi; non est igitur ipsum Christi sacrificium. Vt enim donatio rei, est aliud, quam res donata: ita applicatio, aliud est, quam res applicata. 4. Si in sacramento baptismi sacrificium Christi & mors ipsius nobis vere applicatur (ita docente Apostolo *Rom.* 6. *Coloss.* 2.) nec tamen in baptismo fit sacrificium; nihil est causæ, quamobrem necesse sit in cœna fieri sacrificium, vt mortis Christi beneficium nobis applicetur. 5. Ea demum ratio applicandi sacrificium Christi tenenda est, quam ipse Christus instituit. Ea autem est duplex, vt ante dictum est: vna, interior, efficacitas Spiritus sancti creantis fidem in nobis; altera, exterior, in ministerio verbi & sacramentorum. Fateor quidem, ipsam prædicationem esse aliquod sacrificii genus, nempe Spiritualis & figurate dicti, quemadmodum Paulus de prædicando euangelio verba faciens, *Rom* 15 *Phil.* 2. ad sacrificium allusit. Verum quid hoc ad nostram Andromachen, id est, Missam? Nam in prædicatione Euangelii Christus offertur, non Deo, sed nobis, vt ipsum vera fide recipiamus: & per eandem prædicationem non Christus sacrificatur, sed nos ipsi Deo sacrificamur, quatenus verbi Dei gladio Spiritualiter mactati, Deo consecramur, & nostri oblatio fit accepta per Spiritum Christi, *Rom.* 15. Sed quid multa? Christi sacrificium nobis applicatur, dum Christus offertur, nõ Deo, sed nobis, vera fide apprehendendus.

XVII. *Secunda absurditas* est, quod Peccator est sacerdos, offerens victimam, quæ simul est sacerdos, nempe Christum Iesum. Sic itaque sacerdos peccator offert sacerdotem non-peccatorem. *Tertia absurditas* est quod sacrificuli Romani in sua Missa apud Deum intercedunt pro Christo: cum Christus pro nobis intercedat. *Heb.* 7. & 9. Sic enim inquiunt in canone Missæ: Te igitur, clementissime Pater, per Iesum Christum Filium tuum, Dominum nostrum supplices rogamus ac petimus, vt accepta habeas & benedicas hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata &c. Vbi non moramur Bellarminum, qui sacrificiorum nomine intelligit panem & vinum: quod dicit vocari sacrificium, quia sit materia sacrificii propitiatorii. Nam supra disputauit, ex materia panis non fieri corpus Christi. Et Concilium Tridentinum non nouit nisi corporis Christi sacrificium. Christus etiam seipsum obtulit Deo, non panem & vinum. Denique panis & vinum non potest offerri pro peccatis. *Quarta absurditas* est, quod Missa dicitur esse sacrificium externum, in quo tamen corpus & sanguis, quæ offeruntur, nusquam apparent. Sed plures absurditates ex dictis, & dicẽdis, abunde possunt colligi.

XVIII. In apodixi nostra sequitur, *Missam aduersari naturæ sacrificiorum N. T.* Si enim quoties apostoli loquuntur de Christianorum sacrificiis, hoc est, iis, quæ à Christianis fieri debent: non faciunt mentionem alicuius externi & realis sacrificii, sed Spiritualia tantum sacrificia proponunt: certe nullum reale & externum sacrificium agnoscere debemus. Verum est antecedens. Verum igitur est consequentis: & vi consequentis, Missæ sacrificium reiiciendum est. Assumtum probatur ex *Rom.* 5. & 12. *Phil.* 2. & 4. 1. *Pet* 2. *Hebr.* 13. vbi iubemur vt corpora nostra sistamus Deo hostiam viuam: vt ipsi offeramus sacrificium laudis; vt offeramus victimas beneficentiæ &c.

XIX. *Missa etiam aduersatur sacræ cœnæ* & quidem multis modis. Et *primo* quidem, si sacramentum cœnæ institutũ est, vt Christus nobis offeratur vera fide & summa cũ reuerẽtia percipiendus; & repugnet, Christũ nobis offerri à Deo, &, Christũ à nobis offerri, vel sacrificari, Deo: certe Christus nõ offer-

offertur, vel sacrificatur, Deo, in sacramento cœnæ: quanto igitur minus in Missa? Antecedens verum est. Verum igitur consequens: & vi consequentis. Missæ sacrificium reiiciendum est. Ratio connexi patet ex oppositorum natura. Id enim habeamus necesse est, quod offerimus: & aliquid nobis offertur, vt habeamus. Assumti pars prior, nempe in cœna nobis offerri Christum, probatur ex ipsa Institutione: neque id in dubium reuocari solet. Quod addimus in posteriori parte, si Christus nobis offertur, eum a nobis non offerri: Papistæ sibi videntur tollere hac responsione: In cœna Domini esse tum sacrificium, tum sacramentum, quemadmodum in agno Paschali. Sed hæc responsio multis modis est vitiosa. Nam 1. Cœna Domini est sacrificium, sed non reale & externum. Est enim Eucharisticum. 2. Pascha non fuit sacrificium proprie dictum. 3. Non valeret hoc argumentandi genus: Si sacramenta quædam legalia fuerunt simul externa sacrificia: Ergo idem de sacramentis N. T. censendum est. Nam omnia externa sacrificia per sacrificium Christi sunt sublata. *Deinde*, si in cœna Domini Christus nobis offertur, semel pro nobis sacrificatus: ergo non a nobis in ipsa cœna sacrificandus: quanto igitur minus in Missa? Verum est antecedens. E. & consequens. Assumtum probatur ex ipsa Institutione: *Accipite, edite, Hoc est corpus meum quod pro vobis frangitur. Hic est sanguis meus noui testamenti qui pro multis effundetur* &c. Vnde intelligitur, in cœnæ sacramento nos totos a Christi mortem reuocari. *Excipiunt*: Christum seipsum in cœna sacrificasse, quando per enallagen de re iam instanti & mox futura, tanquam de præsenti, est locutus. Hinc vetus interpres verbum Græcum præsentis temporis expressit per futurum. Sic enim interpretatus est apud Matthæum & Lucam, *Sanguis meus qui pro multis effundetur*: & apud Paulum, *Corpus meum quod pro vobis tradetur*. 2. Scriptura diserte docet, Christum seipsum semel duntaxat Deo obtulisse pro nobis. Itaque non obtulit se in cœna. *Tertio*, si cœna Domini instituta est, vt in ea fiat commemoratio sacrificii Christi: certe in cœna Domini non fit ipsum sacrificium: quanto igitur minus in Missa? Nam commemoratio rei non est res ipsa. *Excipiunt*, Christum voluisse sacrificium suum repræsentari simili quadam actione. *Respondeo*. At ista repræsentatio non est sacrificium externum & reale: sed est sacramentum constans ex re visibili, tanquam signo, & re inuisibili, tanquam signato. *Quarto* si Pontificii volunt cœnam Domini esse sacrificium Eucharisticum; & sacrificium Eucharisticum non potest idem esse propitiatorium pro peccatis: certe vel ex ipsorum Pontificiorum sententia, cœna non potest esse sacrificium pro peccatis: quanto minus Missa? Verum est primum. Ergo & secundum. Assumti pars prior in promtu est, vel ex ipso vocabulo Eucharistiæ, quod semper in ore habent: vnde & in canone Missæ dicunt, Hostias tibi Domine laudis offerimus. Pars posterior confirmatur ex iis, quæ copiose traduntur a Mose *Leuit.* 3. 4. 5. &c. de sacrificiis, tum expiatoriis, tum Eucharisticis, forma & ritibus inter se distinctis. Huc adde vim naturamque vtriusque sacrificii. Nam antecessisse beneficium oportet, p quo gratias agimus. Ita in cœna agimus Deo gratias, quod nobis Iesum Christum dederit, vt pro nobis oblatus, propitiatio pro peccatis nostris esset. Itaque in cœna non demum fit sacrificiū Christi propitiatorium pro peccatis nostris: vtpote quod iam antecessit longo tempore. *Excipiunt*: vtrumque sacrificii genus posse concurrere, eo quod fideles offerant quoque Deo sacrificium Spirituale in cœna Domini. *Respond.* At sacrificium illud Eucharisticum non est reale & externum. Alias in cœna concurrunt sacrificium propitiatorium, quantum ad commemorationem, & Eucharisticum, quantum ad oblationem.

XX. Sed ὡς ἐν ἐπιτομῇ colligamus, quomodo per sacrificium Missæ tollatur sacramentum Eucharistiæ. 1. Illud statuit, nos Deo aliquod λύτρον pro peccatis nostris, adhuc reuera dare, hoc est, redemtionis pretium, ipsi offerre: hoc autem testatur, nos a Deo redemtionem, iam olim per Christum partam, gratis accepisse, proque ea ipsi gratias agere. 2. Illud statuit, Christum sub specie panis substantialiter latere, ibique adorandum esse: hoc autem docet, Christum nunc tantum in cœlo versari, ibique vera fide quærendum esse. 3. Christus in Eucharistia nobis dat suum corpus edendum, & sanguinem bibendum, vera fide: in Missa Papistæ Deo offerunt corpus & sanguinem Christi. 4. In Eucharistia edimus panem, & bibimus vinum, tanquam symbola corporis & sanguinis Christi: in Missa Christus Papistis immolatur. 5. in Eucharistia instituta est commemoratio Christi pro nobis immolati: Papistæ ipsum in Missa immolant.

XXI. Sequitur *consensus Patrum*. Illi enim vna nobiscum vnicum Christi sacrificium propitiatorium & reale agnouerunt: nimirum ab ipso in cruce peractum: in cœna vero Domini nonnisi memoriam, recordationem, commemorationem, vnici illius sacrificii, & sacrificium Eucharisticum seu gratiarum actionis pro eo agnoscunt. Et reliqua Christianorum sacrificia, puta laudem nominis diuini, eleemosynam, & similia bona opera, in eodem censu habent, hoc est, pro Eucharisticis & Spiritualibus, non vero pro externis & realibus. Id manifestum euadit ex his testimoniis. *Tertullianus lib. 4. aduersus Marcionem.*: Quæ significabant, hominem quondam peccatorem, verbo Dei mox emaculatum, offerre debere munus Deo apud templū, orationem scilicet & actionem gratiarum apud Ecclesiam per Christum Iesum, catholicum Patris sacerdotem. *Idem d. l.* Fides tua saluum te fecit: quia intelexerat veram se Deo omnipotenti oblationem, gratiarum scilicet actionē apud verum templum & verum Pontificem eius Christum facere debere. *Idem aduersus Iudæos.* Quod non terrenis, sed Spiritualibus sacrificiis Deo litandum sit, ita legimus vt scriptum est: Cor contribulatum hostia est Dei & alibi, Sacrifica Deo sacrificium laudis. *Idem ad Scapulam*: Sacrificamus pro salute Imperatoris: sed Deo nostro & ipsius: sed quomodo præcepit Deus, pura mente. *Irenæus aduers. hæres. l. 4. cap. 34.* Sic & ideo nos quoque offerre vult munus ad altare frequenter sine intermissione. Est ergo altare in cœlis: illuc enim preces nostræ & oblationes dirigūntur, & ad templum. *Ibidem*: Offerimus ei non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius. *Iustinus Martyr in Tryph.* Supplicationes simul & gratiarum actiones, quæ a dignis peraguntur, solas perfectas esse, & Deo charas victimas, ipse quoque affirmauerim: has vero solas facere Christiani didicerunt. *Idem d. l.* Figura fuit panis Eucharistiæ, quem in recordationem passionis, quam pro his sustinuit hominibus, quorum animi ab omni puricantur prauitate, Iesus Christus Dominus noster facere præcepit: vt gratias ageremus Deo. *Idem in expos. fidei*: Cui citra intermissionem mactamus hostiam laudis, & vt Deo, preces sinceras libamus, & fragrantem operum bonorum odorem sacrificamus. *Eusebius Cæsariensis de demonstratione Euangelica, lib. 1. cap. 10.* Merito sane, quando illius memoriam, corporisque eiusdem & sanguinis recordationem quotidie celebrant, & ad longe præstantius & sacrificium & munus assumti sunt, quam illud antiquius fuit. *Et mox* Mirabilem quandam victimam, sacrificiumque eximium Patri suo operatus pro nostra omnium salute obtulit, eiusque rei memoriam, vt nos ipsi Deo pro sacrificio offerremus, instituit. *Et paulo post*: Cum ergo huius sacrificii memoriam signis quibusdam in mensa celebrandam, corporisque item illius, salutarisque sanguinis vt noui testamenti institutum habet, acceperimus. *Et sub finem capitis*: Igitur & sacrificamus, & incendimus, alias quidem memoriam magni illius sacrificii, secundum ea quæ ab ipso tradita sunt mysteria celebrantes, & gratias Deo pro salute nostra agentes, religiososque hymnos & orationes sanctas illi offerentes: alias nos ipsos totos ei consecrantes, eiusque Pontifici, ipsi vtique verbo, corpore animoque dicantes. *Cyprianus de baptismo Christi & manifestatione Trinitatis*: Sacrificium quod in cruce obtulit, sic in beneplacito Dei constat acceptabile, & perpetua virtute consistit, vt non minus hodie in conspectu Patris oblatio illa sit efficax, quam ea die qua de sancto latere sanguis & aqua exiuit, & semper reseruatæ in corpore plagæ salutis humanæ exigant pretium & obedientiæ donationem requirant. *Idem tract. de cœna Domini*: Celebrantes sacramenta commonemur, quasi vngulam findens & ruminans pecus, reuocare ad fauces, & minutatim commolere Dominicæ institutionis exemplum, vt semper passio sit in memoria. *Basilius in Esa. 21.* Qui ex semine Aaronis consecrabantur, excluſi sunt, vt illis succederet sacerdos secundum ordinem Melchisedec. Non iam illud iuge sacrificium, aut victimæ continuo repetitæ &c. Vna enim hostia Christus, & quæ pro eius confessione celebratur sanctorum mortificatio: vna aspersio, nempe lauacrum regenerationis: vna expiatio peccati, nimirum sanguis ille pro salute mundi effusus. *Ibid.* Quo mihi, inquit, multitudinem victimarum vestrarum? Repudiata tali multitudine, vnam requirit hostiam, nimirum vt quisque se conciliet & offerat Deo, seipsum sistens Deo in hostiam viuentem per rationale obsequium, immolans Deo sacrificium laudationis: quandoquidem multitudo illa legalium victimarum explosa est. Vna in hoc seculorum fine approbata est, semel oblata in abolitionem peccati. Agnus enim Dei abstulit peccatum mundi, seipsum offerens oblationem & hostiam in odorem suauitatis. *Gregorius Nazianzenus in pascha orat. 2* Magna illa, & quantum ad primam naturam immactabilis victima: legalibus sacrificiis immixta est: illa, inquam, non exiguæ partis orbis terrarum, nec ad exiguū tempus, sed totius mundi, nec vnquam intermoritura expiatio. *Ibid.* Deo super altari superno cum cœlestibus choris sacrificium laudis immolemus: penetremus in primum velamen, ad secundum accedamus, omnibus horis nosmetipsos Deo immolantes. *Idem in plag. grand.* Prima sapientia est vita proba & honesta, Deoque perpurgata, Deo, inquam, purissimo, & a nobis solum purgationis sacrificium, requirente, quod quidem cor contritum & laudis sacrificium, & nouam in Christo creaturam, idque genus nominibus appellare, Scripturæ sacræ familiare est. *Epiphanius contra Marcionitas hæres.* 42. Num quadraginta annis sacrificium mihi obtulistis in deserto? &c. vt discerent quod Deus per aduentum Christi sui omnem sacrificiorum vsum tolleret, vno sacrificio omnia quæ antea fuerunt, complente ac perficiente, quod est sacrificium & victima Christi. *Chrysostomus homil. 17 in epist. ad Hebr.* Quid vero nos non quotidie offerimus? Offerimus quidem, sed eius mortem reuocamus in memoriam. *Et paulo post*: Eundem enim semper offerimus: non nunc quidem alium, sed semper eundem. Quamobrem vnum est sacrificium propter hanc rationem. Quoniam multis in locis offertur, multine sunt Christi? Nequaquam, sed vnus vtique Christus: qui & hic est plenus, & illic plenus, vnum corpus. Quomodo ergo multis in locis oblatus vnum est corpus, & non multa corpora: ita etiam vnum est sacrificium. Pontifex noster ille est qui illam obtulit hostiam quæ nos mundat. Illam nunc quoque offerimus, quæ tunc fuit oblata, quæ non potest consumi. Hoc fit in recordationem eius quod tunc factum est. Hoc enim facite, inquit, in mei recordationem. Non aliam hostiam sicut Pontifex, sed eandem semper facimus, vel potius hostiæ seu sacrificii facimus recordationem. *Ambrosius libr. 4. de sacramentis, cap. 5.* Dicit sacerdos: Fac nobis, inquit, hanc oblationem adscriptam, rationabilem, acceptabilem: quod est figura corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi. *Et cap 6.* Ergo memores gloriosissimæ eius passionis, & ab inferis resurrectionis, & in cœlum ascensionis, offerimus tibi hanc immaculatam hostiam, rationabilem hostiam, incruentā hostiā, hunc panem sanctum & calicem vitæ æternæ: & petimus precamur vt hanc oblationem suscipias in sublimi altari tuo. *Ambrosius* & memores gloriosissimæ passionis &c. *& per incruentam hostiam intellexit* *git panem & calicem. Idem libro 5. de sacram. cap. 4.* Tu audis, quod quotiescunque offertur sacrificium, mors Domini, resurrectio Domini, ascensio Domini significetur, & remissio peccatorum. *Theodoretus in cap. 8. ad Hebr.* Si ergo & sacerdotium quod est ex lege finem accepit, & sacerdos qui est secundum ordinem Melchisedech obtulit sacrificium, & effecit vt alia sacrificia non essent necessaria: cur noui testamenti sacerdotes mysticam liturgiam seu sacrificium peragunt? Sed cl

rumque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. *Cyrillus in Leuit. lib. 9.* An ignoras tibi quoque, id est, omni Ecclesiæ Dei & fidelium populo sacerdotium datum? Audi quomodo Petrus dicit de fidelibus: Genus, inquit, electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Habes ergo sacerdotium, quia gens sacerdotalis es, & ideo offerre debes Deo hostiam laudis, hostiam orationum, hostiam misericordiæ, hostiam pudicitiæ, hostiam iustitiæ, hostiam sanctitatis. *Ibidem.* Stat ergo etiam nunc verus noster Pontifex Christus, & implere vult manus suas incenso composito, minuto: & ab vnaquaque Ecclesia, quæ sub cœlo est, considerat quid offeratur: quam integre incensum suum diligenterque componat, quam minutum id faciat: id est, quomodo vnusquisque nostrum opera sua ordinet &c. Plura in hanc sententiam vide apud *Sadeelem aduersus Missam cap. 6. & Polanum in symphonia Catholica cap. 17.*

XXII. *Vltimum argumentum apodixis nostræ restat*, hoc modo. Omne dogma, quod secum pugnat, neque potest sine contradictione explicari, ineptum est. Dogma de Missæ sacrificio est tale. Ergo. Minorem probamus. *Primo* dicunt, Missam esse sacrificium externum, & quidem visibile: & tamen hostia ipsa, hoc est, ipsum Dei corpus, visibiliter non adest. Potestne amabo sacrificium externum & visibile esse, vbi id quod offertur est inuisibile? Panis, inquiunt, & vini accidentia videntur & externa sunt. Certe: sed aut panis & vini accidentia offertis Deo (quod negatis) aut offertis corpus Christi, hoc est, sacrificium inuisibile. Proinde non habetis sacrificium externum. *Deinde* dicunt, esse sacrificium reale & externum, sed tamen incruentum: esse Eucharistiam, hoc est, gratiarum actionem, & commemorationem oblationis Christi pridem factæ, & tamen adhuc quotidie Christum offerri: Christum sacrificari, & tamen non ad satisfactionem pro peccatis. *Tertio* dicunt, idem esse cum sacrificio crucis: & tamen nec idem sacerdos adest, nec eadem hostia, aut actio, aut passio hic conspicitur. *Quarto* dicunt, sacerdotalem consecrationem ad essentiam huius sacrificii pertinere: & tamen negant, ipsa symbola, quæ vere consecrata sunt, amplius superesse, aut Deo substantialiter offerri. *Quinto* dicunt, destructionem rei oblatæ ad eandem rei essentiam pertinere: & tamen negant corpus Christi occidi aut vere destrui. *Sexto* rogant Deum per Christum, vt Christum oblatum recipiat: vt Deus Pater Iesum Christum Filium suum acceptum habeat: vt Deus benedicat hæc dona, hoc est, corpus & sanguinem Christi. Si Filius Dei Patri est acceptus, si hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata (ita enim loquuntur in Canone) sunt corpus & sanguis Christi, adeoque ipse Christus? cur rogant vt Deus Christum ipsum acceptabilem habeat, & hæc munera oblata sanctificet? *Porro* cur corpus & sanguinem Christi in cœlum (vbi Christus est) deferri volunt per manus angeli? *Octauo* potestne quidquam dici absurdius, dum rogant vt corpus Christi Deus acceptum habeat, quemadmodum olim accepta habuit Abelis & Abrahami sacrificia? *Nono* dicunt se offerre illud ipsum sacrificium, quod Christus obtulit: & nihilominus rogant, vt Deus accepta habeat & benedicat hæc sancta sacrificia illibata, vtque suscipiat preces eum oblationibus hostiarum: dicunt se offerre hostias placationis, rogantque vt per hæc salutis nostræ sacrificia perpetuam misericordiam consequantur; & paulo post orant, vt hoc sacrificio singulari vinculis horrendæ mortis exuti vitam mereantur æternam. Habent itaque hostias & sacrificia in plurali numero, & sacrificium singulare. Cæterum quia verba illa Canonis præcedunt consecrationem, quidam per dona, munera, & sacrificia intelligunt substantiam panis & vini, atque ita suæ sententiæ de Missæ sacrificio renuntiant: sequeretur enim, non Christum ipsum, sed panem & vinum offerri Deo in Missa, idque (vt sequitur in eorum precatione) pro animarum redemtione; quo vix aliud quidquam detestabilius dici potest. Alii exponunt verbum præsens pro futuro, quoniam, inquiunt mox futura est Transsubstantiatio: ac proinde verba illa de corpore & sanguine Christi exponunt. Sed corpus & sanguinem Christi, adeoque Christum ipsum dici hostias, non hostiam; sacrificia, non sacrificium; quis patienti animo ferat? Sed pergamus in contradictionibus Missalibus. *Decimo* dicunt, sacerdotem tam pro seipso, quam pro aliis sacrificare: sed vetant eum ad altare accedere nisi post peccatorum confessionem & absolutionem. Quomodo itaque respectu sacerdotis sacrificium istud propitiatorium esse potest? *Vndecimo* dicunt, corpus & sanguinem separatim confici, & tamen propter concomitantiam corpus à sanguine non separari. *Duodecimo* dicunt, fundi sanguinem in Missa incruente, & tamen vere, hoc est, fundi non fundi, sanguinem non sanguinem. Sed quis Andabatismum Missæ satis explicet?

CAPVT X.

Fundamenta Missæ subuertuntur.

I. POsteaquam aduersariorum sententiam superiori disputatione refutauimus: iam nobis subducenda sunt & subuertenda ea fundamenta, quæ illi suis erroribus substernunt. Ea vero apud *Bellarminum libro 1. de Missa cap. 6* reuocantur ad tres classes, his verbis. Primum adferemus testimonia Scripturarum. Tum veterum Patrum. Postremo rationes. Ac ex diuinis literis primum locum obtinebunt figuræ Testamenti veteris. Secundum, vaticinia prophetarum. Tertium, testimonia ex Euangelio. Quartum, ex Actis Apostolorum. Quintum, ex epistolis B. Pauli. Hanc Bellarmini methodum κατὰ πόδας sequemur, inspersis hinc inde nonnullis quæ à *Becano lib. 1. Manuali cap 10. & à Pistorio in Hodegetico* adferuntur ad sacra sua Eleusinia mangonizanda. *Becanus* argumentatur 1. ex typis seu figuris V. T. 2. ex vaticinio Malachiæ. 3. ex colloquio Christi cum Samaritana. 4. ex Apostolo Paulo. 5. ex consensu Sanctorum Patrum. *Pistorius* habet nouem argumenta, hoc ordine. 1. ab agno Paschali. 2. à manducatione Christi in Eucharistia. 3. à verbis illis Institutionis, *Tradetur, frangitur, effunditur.* 4. à sanguine V. T. 5. à natura cibi Eucharistici. 6. quod corpus & sanguis Christi in Eucharistia vocetur victima. 7. à typo Melchisedeci. 8. ex *Act. 13. vers. 2.* vbi occurrit vox λειτουργεῖν. 9. ex *Malachiæ cap. 1.* Hæc omnia reuocabimus ad methodum Bellarmini.

II. *Prima itaque classis testimoniorum S. Scripturæ recitat figuras V. T. numero quatuor*: videlicet sacerdotium & sacrificium Melchisedeci, agnum paschalem, sanguinem V. T. & alia sacrificia V. T. Ad hanc classem in genere respondemus, 1. principium in ea peti, quatenus illi typi, seu figuræ, ad ipsam Eucharistiam, tanquam rem significatam typis illis, perperam referuntur, quæ proprie ad rem significatam in Eucharistia, id est, ad Christum pertinent. 2. falsas definitiones perpetui sacerdotii & sacrificii Christi, iam olim per Melchisedecum, agnum paschalem, sanguinem V. T. & alia sacrificia legalia, varie præfigurati, in medium adferri. 3. falsas vtriusque testamenti proportiones, itemque cibi victimalis & comestionis ipsius, ineptas explicationes adduci. Iam vero non ex ratiocinationibus humanis, sed ex aperto Dei verbo extruuntur dogmata Christiana. Et à typis siue figuris non ducuntur argumenta Apodictica, si non ex ipsa scriptura ostendi possit applicatio. Vbi memoria repetendum est, quod supra non vno in loco monuimus, typum esse vel typi typum, vel rei significatæ pet typum. Ita v. g. agnus paschalis est typus typi, hoc est, Eucharistiæ, & est typus rei typo significatæ, id est, Christi. Nam in N. T. habemus typos, non præfigurantes rem significatam, sed respondentes typis veteribus, & ab iis distinctos quemadmodum pictura viuis coloribus illustrata differt à pictura adumbrata. Nunc examinemus typum, quem Bellarminus in prima acie collocat, quem Becanus solum vrget, quod sit præcipuus.

III. *Sacerdotium & sacrificium Melchisedeci* describitur *Gen* 14. 18. Hinc tria colligit *Becanus*. Primo, Melchisedech fuisse sacerdotem Dei altissimi. Secundo obtulisse panem & vinum in sacrificium: idque in gratiarum actionem, pro victoria ab Abrahamo parta. Tertio, ea oblatione præfigurasse sacrificium Christi, quod in vltima cœna sub specie panis & vini peractum est. Atque ea de causa, Christum in Scriptura vocari sacerdotem secundum ordinem Melchisedeci, non autem secundum ordinem Aaron, *Psal* 110. 4 *Hebr* 6. 20. & 7. 11. Nam sacrificium Christi in vltima cœna non fuit cruentum ex animalibus, sicut sacrificia Aaronica: sed incruentum sub speciebus panis & vini, sicut sacrificium Melchisedech. Ita breuiter *Becanus*; etsi pluribus hoc argumentum persequitur. *Pistorius* summatim ita disputat. Christus est similis Melchisedeco in ipso sacerdotio, quale solus Melchisedech gessit, non etiam alii: cuius tota ratio inquirenda est in sacrificio, nempe in pane & vino, quod Melchisedech Deo obtulit (nam ita verbum הוֹצִיא *Gen.* 14. accipiendum esse, probatur ex Rabbinis iuxta & Christianis, & ipsis circumstantiis textus: & non de prolatione panis & vini ad reficiendum exercitum Abrahami, quanquam & hoc certa ratione dari potest, nempe de conuiuio post sacrificium Abrahamo & præcipuis eius ducibus instituto) non in benedictione, quæ etiam ab iis, qui sacerdotes non sunt, proficisci potest, nec vlla alia in re, præterquam in sacrificio panis & vini. Quare quemadmodum Melchisedech obtulit panem & vinum: ita etiam Christus idipsum, nempe panem & vinum, hoc est, suum corpus sub speciebus panis & vini obtulit. Neque enim solum panem & vinum offerre debuit, vt Melchisedech: quia debuit esse præstantior typo. Itaque obseruatione ordinis impleuit figuram Melchisedeci: quia à pane & vino exorsus, retentis speciebus panis & vini, in sacrificio corpus suum & sanguinem fecit. Neque vero in cruce hoc potuit fieri: quia ibi Christus non fuit sacerdos secundum ordinem Melchisedeci. Ergo necessario sequitur, tantum in Eucharistia Christum esse sacerdotem secundum ordinem Melchisedeci, nimirum sacrificando, seu offerendo, panem & vinum, hoc est, corpus suum & sanguinem. Hæc eadem apud *Bellarminum* fuse disputantur: quorum summa huc redit. Christus, quatenus est æternus N. T. sacerdos, debuit omnino similis esse Melchisedeco, *Psal.* 110. *Hebr.* 7. Alia vero propria similitudo, seu conuenientia, inter vtrumque inueniri non potest, quam incruenta oblatio Christi, sub speciebus panis & vini: & ea quidem perpetua, seu continenter durans: prout ipse Christus est actu sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedeci: nemini succedens, nec vllum successorem habens; sed semper seipsum per vicarios sacerdotes, in terris, incruento modo, offerens. Hoc autem in Missa tantum impletur. Ergo illa est sacrificium hoc insigni typo præfiguratum.

IV. *Primo* respondemus ad totum hunc discursum, illum nullo subnixum esse fundamento. Nam quia Apostolus *Hebr.* 7. comparationem Christi cum Melchisedeco accuratissime explicauit, neque tamen vllam fecit istius sacrificii Missæ mentionem: merito reiicimus comparationem illam aduersariorum. Certum enim nobis est, collationem inter Melchisedecum & Christum non aliter accipi, vel etiam vlterius extendi debere, quam epistola ad Hebræos, quæ ex professo illud argumentum tractat, ostendit. Omissis igitur glossis neque in isto textu fundatis, neque reliquæ Scripturæ consentaneis, pedem figamus in collatione Apostolica, quæ est eiusmodi inter Melchisedecum & Christum. 1. Melchisedecus rex fuit simul & sacerdos: ita & Christus. 2. Fuit rex Salem, q. d. pacis: ita Christus est princeps pacis. 3. Benedixit Abrahamo tanquam maior: Christus, maior omnibus Leuiticis sacerdotibus, benedicit nobis, & tollit omnem maledictionem à nobis. 4. Melchisedec fuit ἀπάτωρ καὶ ἀμήτωρ, quia parentum eius nulla fit in Scripturis mentio, & quia ciuili ratione neque patrem neque matrem habuit regem aut sacerdotem: ita Christus est ἀπάτωρ in humanitate, ἀμήτωρ in Deitate. 5. Nullos ille habuit in sacerdotio successores, in Scriptura expressos: ita Christus manet sacerdos in perpetuum. Hactenus Apostolica collatio: in qua nulla fit mentio de sacrificio panis & vini. Neque vero Apostolus hoc omisit dedita opera, propter ruditatem Hebræorum, quos erudiendos susceperat: vel quia scriberet Iudæis infidelibus: vel, quia non pertineret ad scopum: sed, quia in

eo

eo quod non est, vel fuit, non potest aliqua institui collatio. In Melchisedeci autem historia nullum fuit sacrificium panis & vini. Ergo in eo non potuit vlla inter ipsum & Christum institui collatio. Quod attinet ad exceptiones allatas, *prima* non est vniuersalis, quia non omnes Hebræi, ad quos scripsit, fuerunt rudes; & si maxime omnes fuissent rudes, Apostolus debuisset illos erudire in tam necessario dogmate, si vllum fuisset: *secunda* est falsa, vt potest demonstrari ex ipsa epistola: *tertia* est inepta, quia cum sit instituta disputatio de sacerdotio, præcipua hæc pars collationis, si aliqua fuisset, non erat omittenda. Quidquid ergo declamitent aduersarii, cum in tota hac Apostolica collatione, ne minimum quidem vestigium sacrificii panis & vini occurrat, merito diximus ipsorum collationem esse figmẽtum merum.

V. *Secundo* respondemus, Melchisedecum non sacrificasse seu obtulisse Deo panem & vinum. Nam Scriptura hoc nusquam docet: neque tale quidquam meminit epistola ad Hebræos in collatione Melchisedeci & Christi: neque argumenta ad id probandum à Papistis vsurpata sunt, solida: sed in contrarium est textus Hebræus, versio Latina vetus, omnes circumstantiæ textus, tota phrasis, inprimis etiam epistola ad Hebræos, quæ omissura non erat (reipsa sic requirente) si sacrificium eo loco descriptum fuisset. Videamus singula. Becanus ait, manifeste patere ex Scriptura, Melchisedecum protulisse panem & vinum in vsum sacrificii. Cum enim dixisset, *Panem & vinum protulit*; mox adiecit: *Erat enim sacerdos Dei altissimi*: volens significare, Melchisedech, non vt regem, sed vt sacerdotem protulisse panem & vinum: ac proinde non protulisse ad refocillandos milites ex prælio redeuntes, quippe qui iam erant refocillati ex præda, quam hosti abstulerant, *Gen.* 14. 24. sed protulisse in vsum sacrificii, & in gratiarum actionem pro parta victoria.

Respondeo. 1. Admodum placet, quod Becanus non quærit latibulum in voce Hebraica הוֹצִיא: quam vulgo perperam vertunt *obtulit*, cum sit idem, quod *protulit*. Quæ vox occurrit etiam in vulgata versione. 2. Sed displicet, quod præsidium ponit in particula *enim*. Nam Scriptura non adhibet particulam causalem, sed copulatiuam, hoc modo: *Melchisedech rex Salem protulit panem & vinum. Et ipse erat sacerdos Dei altissimi. Et benedixit ei.* &c. Non itaque ἀπολογία qua nititur Becanus, est in textu Hebraico. 3. Si maxime ista particula *enim* admittatur, nulla tamen fuerit consequentia: Melchisedech fuit sacerdos, & protulit panem & vinum. Ergo panem & vinum sacrificauit. 4. In contextu indicatur, quamobrem Melchisedech fuerit sacerdos: nempe quia benedixit Abrahamo, & ab eo decimam ex omnibus accepit. Itaque illius munificentia regem decuit: benedicere autem & decimas accipere, decuit sacerdotem. 5. Serui Abrahami comederunt de spoliis hostium. Neque tamen ideo munificentia Melchisedeci locum ibi habere non debuit. 6. Hebræi vocabulo panis non panem tantum, sed cibos cuiusq; modi, & instructam mensam solent significare. Itaq; Græcus interpres dixit, ἄρτους, numero plurali. Protulit igitur Melchisedech panem & vinum ipsius Abrahami causa, quem voluit reficere, & ipsi quoque ita gratulari de parta victoria. 7. Si Melchisedech protulit panem & vinum in gratiarum actionem pro parta victoria, ipsius sacrificium fuit Eucharisticum. At debuit esse propitiatorium, cuiusmodi est Missa. Aliter non constabit ratio typi.

VI. *Tertio*, si daremus Melchisedecum sacrificasse panem & vinum: nihil inde tamen efficeretur. Nec enim ista consectaria sunt: Melchisedech fuit figura Christi, & panem ac vinum Deo obtulit. Ergo Christus in sacra cœna incruente se obtulit Deo pro nobis, sub speciebus panis & vini. Nam 1. Apostolus comparat vtriusque personam, non autem sacrificium. 2. quæ est similitudo inter panem & vinum Melchisedeci, & inter accidentia panis & vini in Missa? 3. rursus, quæ est similitudo inter panem & vinum, quæ obtulit Melchisedech, & corpus & sanguinem Christi, quæ ipse offert in Missa? Num forte Christus offert panem & vinum in Missa? At Concilium Tridentinum ait, offerri in Missa corpus & sanguinem Domini, *sess.* 22. *c.* 2. Quæ hic amabo inter Christum & Melchisedecum similitudo? An vero Melchisedech obtulit corpus & sanguinem Christi? Non iuuat κατὰ φαντασίαν Bellarmini & Pistorii, Christum offerre panem & vinum, hoc est, corpus & sanguinem suum. Nam hoc de Melchisedeco dici non potest. Et Tridentini Patres d. d. ita loquuntur: *Vna eademque est hostia in sacrificio cruento & incruento.* Quænam illa? corpus & sanguis Domini. Nam panis & vinum non fuere oblata in cruce, neque incruente immolari possunt. Quare aliam victimam habet Melchisedech, nempe panem & vinum: aliam Christus, corpus suum & sanguinem. Vbi aqua hæret Bellarmino. Vnde contradicens Pistorio scribit, substantiam sacrificii Missæ debuisse diuersam esse à sacrificio Melchisedechi. At necessum est vt typus & res typi conueniant in substantia, id est, in fundamento.

VII. *Quarto* sacrificium panis & vini, quod tribuunt Melchisedeco, non est proprium Melchisedeci, cum in Aharonicis quoque sacrificiis panem & vinum offerre consueuerint, *Num* 28. Oportet autem hic de Melchisedeco ea tantum prædicari, quæ Aharoni non conueniunt. *Excipit* Bellarminus, distinguendo inter sacrificium principale, constans solo pane & vino: & inter sacrificium quasi compositum, cuius pars quædam, & quasi condimentum sit panis.

Respondeo at sic non infringitur neruus argumenti. Nam vt Melchisedech fuit typus Christi singulari ratione, qualis non cernitur in sacerdotibus Leuiticis: ita ipsius sacrificium debet esse typus sacrificii Christi peculiari ratione, qualis non cernitur in sacrificiis Aharonicis. Deinde si oblatio panis & vini facta à Melchisedeco fuit typus sacrificii Christi, sequitur sacrificia Aharonica longe præstantiori modo sacrificium Christi repræsentasse, quam illud Melchisedeci. Nam pati, mori, mactari, sanguinem fundere, non conueniunt pani.

VIII. *Quinto*, falsum est quod Pistorius ait, Christum in cruce non fuisse sacerdotem secundum ordinem Melchisedeci. Contrarium enim docet Apostolus *Hebr.* 5. *vers.* 6. *& seqq.* Cuius loci euidentia coactus *Bellarminus* fatetur *lib.* 1. *de Miss. cap.* 6. in ipsa cruce Christum sacerdotem vocari secundum ordinem Melchisedeci. Et sane si in cruce Pontifex fuit Christus, & victimam Deo obtulit, aut fuit Pontifex secundum ordinem Aharonis, aut secundum ordinem Melchisedeci, aut dandus est tertius ordo. Atqui dari tertius ex Scriptura non potest. Neque fuit Christus sacerdos secundum ordinem Aharonis, *Hebr.* 7. *v* 11. Ergo fuit sacerdos secundum ordinem Melchisedeci, quando se obtulit victimam in cruce.

IX. *Sexto* Christus dicitur sacerdos secundum ordinem Melchisedeci in æternum, 1. quia Christus in æternum manet, siue viuit. 2. quia virtus vnicæ oblationis ipsius in æternum durat & efficax est. 3. quia semper viuit ad hoc; vt interpellet pro nobis. 4. quia in perpetuum saluare potest eos, qui per ipsum accedunt ad Deum. Atque has causas tradit Apostolus *Hebr.* 7. *vers.* 24. 27. 28. Quas veras esse negat Pistorius, quando hanc substituit, dici sacerdotem æternum, propter sacerdotium æternum, nempe propter sacrificium Missæ, quod sit duraturum ad finem vsque seculi: non enim esse sacerdotem amplius, qui postquam semel sacrificauit, postea desistat. Cessante enim sacrificio, cessare etiam appellationem sacerdotis: propter mutuam nimirum relationem. Atque hoc est acumen istorum hominum. Scriptura docet, vnum in Ecclesia esse sacrificium, nempe quod Christus æternus sacerdos secundum ordinem Melchisedech pro nobis semel obtulit, & cuius sacrificii semel peracti perpetua est virtus & efficacia *Hebr.* 8. *vers.* 1. 2. 3. *cap.* 9. *vers.* 12. *cap* 10 *vers* 10. 12. At illi sacerdotium Christi, & efficaciam sacrificii ipsius affigunt accidentibus panis & vini, atque actionibus Missificantium. Porro Christus reuera impleuit typum Melchisedeci offerentis panem & vinum Abrahamo: quia vt Melchisedec Abrahamum & ipsius milites ex prælio fessos refecit, offerendo ipsis panem & vinum: ita cœlestis noster Melchisedec nobis ex militia Spirituali æstuantibus seipsum dat nobis panem vitæ, & vinum iustitiæ atque lætitiæ sempiternæ, quando carne & sanguine suo pro nobis in cruce oblatis nos pascit & potat in Eucharistia & extra eam.

X. *Septimo* colligamus absurditates, quæ ex commentitia collatione Melchisedeciani sacrificii & Missæ sequuntur. 1. Si quia Melchisedech panem & vinum offerens fuit figura Christi (vt volunt aduersarii) sequitur Christum offerendum sub speciebus panis & vini: ergo simili ratione Christus est offerendus sub earum omnium rerum Speciebus, quæ in V. T. offerebantur Deo, vt Christum repræsentarent. Sic quia agnus paschalis fuit figura Christi, etiam sub specie agni Christus offerendus est in Eucharistia. 2. Si sacrificium panis & vini à Melchisedeco offerri solitum, manet in Eucharistia: ergo falsum est figuras & vmbras V. T. per Christum sublatas esse. 3. Si sacerdotium Leuiticum stetit vsque ad mortem Christi: & stante illo sacerdotio, sola legalia sacrificia erant legitima: & Christus sacerdos secundum ordinem Melchisedeci ante mortem in Eucharistia sacrificauit: Ergo sacrificium illud in cœna factum, aut legale fuit, aut non legitimũ. 4. Aut Christus impleuit perfecte figuram Melchisedeci, & sic ruit Missæ sacrificium: aut non impleuit, & sic falsum erit quod in cruce dixit, *Consummatum est.* 5. Si aduentu Christi impleta est figura Melchisedeci, & tamen figura ipsius manet sub speciebus panis & vini: ergo figura & veritas sunt simul in N. T. Atqui hæc omnia sunt absurda. Consequuntur autem ex sacrificio Missæ. Ergo & illud est absurdum.

XI. *Octauo & vltimo* argumentum ex Melchisedeci typo fictitio petitum, euertit sacrificium Missæ. Nam, 1. Si Melchisedech offerens panem & vinum fuit figura Christi, & Christus vnica oblatione facta veteres omnes figuras eo spectantes abrogauit: ergo similitudo Melchisedeci ad confirmationem Missæ trahi non potest: vtpote quæ vna cum aliis per mortem Christi est abrogata. 2. Si figura Melchisedeci locum habet in Eucharistia, Pontificii sacerdotes eam offerre non possunt. Nam solus Christus fuit figuratus in Melchisedeco, qui neque vicarium, neque socium, neque successorem habet. 3. Si Melchisedeci oblatione nititur sacrificium Missæ: actum est igitur de transsubstantiatione. Nam Melchisedecus obtulit panem & vinum, non vero accidentia panis & vini. 4. Si ea, quæ Melchisedecus obtulit, non fuerunt tecta aliena forma & alienis accidentibus: Missa non habet aliquam similitudinem cum ista oblatione. Nam in Missa aliud videtur, & aliud offertur. At quæ Melchisedech protulit, videbantur. 5. Si panem & vinum obtulit Melchisedech: hæc oblatio non fuit pro peccatis, seu non fuit oblatio ἱλαστικὴ, sed tantum Eucharistica. Ergo & Missa est sacrificium Eucharisticum. 6. Si Christus in cœna fuit sacerdos secundum ordinem Melchisedeci: ergo in cœna fuit factus consummatus author salutis. Vide *Hebr.* 5. At hoc est falsum. 7. Si in Missa offeruntur munera, similia muneribus Abelis, Abrahami & Melchisedeci, vt est in canone Missæ: ergo Missa non est præstantior pane & vino, quæ obtulit Melchisedech.

XII. *Secunda figura* est agnus paschalis; *Exod.* 12. Vbi Pistorius ex Bellarmino sic ratiocinatur. Agnus paschalis V. T. Verum fuit sacrificium, victima, immolatio. Eucharistia successit agno paschali, & quidem immediate, & per illum fuit adumbrata. Ergo Eucharistia est verum sacrificium.

Respondeo ad maiorem, nusquam in Scriptura agnum paschalem vocari proprie sacrificium. Agnum quidem illum fuisse mactandum, passim legimus: sacrificandum vero sacrificio proprie dicto, nusquam videas. Nam omne sacrificium propitiatorium proprie dictum (de hoc enim agitur) in V. T. offerebatur à solis sacerdotibus, non ab aliis: tantum ad altare Domini, non alibi: ritu & fine à Mose præscripto: vt patet ex Leuitico. Agnus paschalis non à solis sacerdotibus mactabatur, sed à quibusuis patribus familias, *Exod.* 12. 3. neque tantum ad altare Domini, sed per familias & domos, *ibid.* peculiari ritu, à sacrificio propitiatorio plane diuerso; & in memoriam liberationis ex Ægypto, *vers.* 27. non in sacrificium propitiatorium pro peccatis. Ergo agnus paschalis non est sacrificium propitiatorium. Deinde nullum potuit fieri sacrificium in Ægypto propter abominationes Ægyptiorum, *Exod.* 8. 26. Agnus paschalis fuit legitime mactatus in Ægypto, *Exod.* 12. Ergo agnus paschalis non fuit sacrificium proprie dictum. Deinde *Respondeo ad minorem*, agnum paschalem fuisse quidem typum Christi, agni illius Dei, in cruce pro nobis mactandi *Iohan.* 19. 36. 1. *Cor.* 5. 7. *Apoc.* 5 12. sed non Eucharistiæ, nisi tantum respectu Christi, tanquam rei significatæ. Sed illi probant maiorem. 1.

Agnus Paschalis appellatur קָרְבָּן, *Korban*, & זֶבַח, *Zeuach*. 2. Idem fuit immolatus. 3. Vox Græca θυσία significat sacrificium. At illa *Luc.* 22. vsurpatur de agno paschali.

Resp. 1. Vox *Korban* est generalis, adeo vt omnes oblationes legales illa significẽtur, *Leuit.* 1. *v.* 3 10. 14. 6. 2. *v.* 1. 4. 5 7. 14. &c. Vnde apud Marcũ: *Korban, quod est donũ.* 2. Nomẽ *Zeuach* (cuius vsus est frequẽtissimus in sacrificiis proprie dictis) aliquando vsurpatur in ceremonia agni paschalis, idque propter mactationem seu immolationem. Immolatio autem sola non sufficit ad constituendum sacrificium: quia immolabatur agnus paschalis, non vt Deo offerretur, id quod est sacrificiorum proprium: sed vt manducaretur ab Israelitis. Etsi ergo agnus fuit mactatus: non tamen propterea vetus illa ceremonia fuit vnquam numerata inter sacrificia externa & legalia, quæ quidem proprie dicta fuerunt sacrificia. 3. Vox *Zeuach* interdum etiam late significat sacrificia Spiritualia, vt *Psal.* 50. & 51. Itaque hinc non potest colligi, agnum paschalem fuisse sacrificium proprie dictum, eo quod aliquando vocetur oblatio, vel sacrificium. 4. Vox θύειν *Luc.* 22. & alibi est idem quod mactare: vt patet ex circumstantiis textus, & rei natura. Sed inquiunt, 1. *Cor.* 5. verba illa de Christo, πάσχα ἡμῶν ἐθύθη, Beza sic exponit, Pascha nostrum sacrificatum est. *Respondeo* Et recte quidem. Nam Christus fuit & mactatus & sacrificatus: quæ duo significat vox θύειν, pro subiecta videlicet materia.

XIII. Pergamus ad illustrationes principalis syllogismi Pistoriani. 1. Eucharistia immediate successit Paschæ. In paschate autem fuit immolatio. E. etiam in Eucharistia est immolatio. 2. Christus in cruce non proprie est agnus paschalis: quia ibi nulla fuit mandata vel peracta manducatio: neque (quod addit Bellarminus) inter vesperam & vesperam, sed in meridie Christus est crucifixus. *Respondeo ad* 1. Successit cœna in locum agni paschalis, sed non vt continuatio & complementum eius, sed vt sacramentum peculiare N. T. sicut baptismus successit in locum circumcisionis. Itaque S. cœna tanto interuallo distat à paschate, quanto expressa imago ab vmbra, *Hebr.* 10. 1. Ergo nec illud sequitur: Eucharistia successit paschati. In paschate autem fuit immolatio. Ergo etiam in Eucharistia est immolatio. Nisi velis etiam concludere: baptismus successit circumcisioni. In circumcisione fuit amputatio præputii. Ergo etiam in baptismo est amputatio præputii. Porro si valeret ea concludendi ratio, contra Papistas licebit sic argumentari. In agno paschali fuit mactatio cruenta, & realis effusio sanguinis. Ergo etiam in cœna Dominica erit mactatio cruenta, & realis effusio sanguinis Christi. Quomodo itaque erit sacrificium incruentum? *ad* 2. Si Christus in cruce non fuit agnus paschalis, quomodo dicit *Iohannes cap.* 19. 36. *Facta sunt hæc, vt Scriptura impleretur: Os non comminuetis ex eo.* Quod dictum de agno paschali extat *Exod.* 12. 46 Rursus, si Christus in cruce non fuit pascha, quomodo Apostolus dicit 1. *Cor.* 5. πάσχα ἡμῶν ἐθύθη? & quomodo possunt consistere, quæ de hoc agno dicuntur *Esa.* 53. 7. *Iohan* 1. 29 1. *Petr* 1. 19. & 2. *v.* 24. *Apoc.* 5. 12. Neque vero est necesse, vt singulæ typorum circumstantiæ inueniantur in re adumbrata. Quod qui requirere volet, næ is incurret infinitas absurditates, fatente Bellarmino. Satis est si conueniant in eo, quod Scriptura intendit. Sic agnus paschalis & Christus conueniunt in mactatione, immolatione, morte. Quanquam nec ipsa manducatio, Spiritualis nempe, separatur ab immolatione Christi in cruce. Nos enim in Eucharistia, & extra eam, & manducare iubemur, & manducamus corpus Christi in cruce immolatum, 1. *Cor.* 11. *v.* 24. 25 26. 1. *Cor.* 5. *v.* 7. At non iubemur in cœna id demum immolare.

XIV. *Sed Bellarminus & Pistorius instant:* Nullus agnus paschalis potest manducari, antequam mactetur. Christus fuit manducatus in sacra cœna à discipulis, antequam mactaretur in cruce. Ergo necesse est præcessisse aliam mactationem, nempe incruentam in ipsa Eucharistia. Itaque agnus paschalis fuit typus Christi pro nobis olim immolati, 1. *Cor.* 5. immolati, inquam, non in cruce, sed in S. cœna: quia victima lis cibus prius immolandus est, quam comedi possit; prout in agno paschali factum fuisse constat.

Respondeo: Sunt quatuor termini propter ambiguitatem in voce manducati. Nam propositio loquitur de agno paschali V. T. qui fuit manducandus corporaliter, & ideo prius mactandus. Assumptio loquitur de manducatione sacramentali & Spirituali corporis Christi.

XV. Iam obruamus etiam hanc commentitiam figuram quibusdam absurdis, siue incommodis. 1. Si propter typum agni paschalis in Eucharistia Christus quotidie immolatur, oportet eum quotidie mori. Nam agnus paschalis est figura Christi morituri. 2. Si Christus quotidie in Eucharistia immolatur, vt satisfiat typo agni paschalis: ergo Christus sua morte non impleuit figuras legales. Retorqueamus insuper argumentum ab hoc typo petitum in aduersarios. 1. Si ex agno paschali nihil reseruandum erat, & Pontificii hostias in Missa consecratas diligentissime asseruant: ergo agnus paschalis non fuit figura sacrificii Missæ. 2. Si agnus paschalis fuit mactatus mactatione cruenta, & Missa est sacrificium incruentum, ille non fuit huius typus. Denique colligamus absurditates, quæ ex incruento Missæ sacrificio, quod Christus in prima Eucharistia obtulit, sequuntur. 1. Sacrificium incruentum est repræsentatio sacrificii cruenti, semel in cruce peracti, inquiunt Papistæ. Sacrificium Christi in prima Eucharistia est incruentum, affirmantibus iisdem. Ergo sacrificium Christi in prima Eucharistia est repræsentatio sacrificii cruenti in cruce semel peracti. Quæ conclusio implicat contradictionem: quia in Institutione primæ cœnæ Christus nondum fuit oblatus in cruce. Si dicant, repræsentasse sacrificium futurum: Ergo fuit vmbra legalis pertinens ad V. T. 2. Immolatio Christi in Eucharistia aut facta est ad remissionem peccatorum, aut non. Si prius: ergo inutile & superuacaneum fuit sacrificium in cruce. Nam vbi est peccatorum remissio, iam non est amplius oblatio pro peccatis. *Hebr.* 10. 18. Si posterius: ergo sacrificium incruentum in prima Eucharistia non fuit sacrificium propitiatorium: ergo specie diuersum à sacrificio crucis. 3. Si Christus in prima cœna se immolauit ad remissionem peccatorum: sequitur, aut duplicem immolationem esse pro peccatis, aut sacrificium in cruce non fuisse propitiatorium pro peccatis. At vtrumque falsissimum. Sed concludamus hunc totum ab agno paschali paralogismum aduersariorum hoc syllogismo. Exhibito corpore cessant vmbræ, *Coloss* 2. *Hebr.* 7. 8 9. 10 Christus in quo tanquam corpore complementum habent figuræ Leuiticæ, est exhibitus. Ergo cessant vmbræ, nec vlla restat agni paschalis impletio in Eucharistia.

XVI. *Tertia figura*, quam aduersarii allegant, est sanguis V. T. *Exod.* 24. qui respondet sanguini Christi, in ipsa S. cœna immolati: quippe in qua verba illa de sanguine N. T. verbis Mosis de sanguine quã simillima, aperte vsurpata sunt: in qua etiam Christus nouum testamentum vere condidit, quod demum postea in cruce confirmauit? imo in qua ipse sanguinem noui testamenti Apostolis suis, vere bibendum dedit. Id quod sine præuio sacrificio, seu oblatione, fieri non potuit.

Resp ndeo 1. Sane Christus, quando dixit, *Hoc enim est sanguis meus noui fœderis*, *Matth.* 26. 28. respexit ad illam sententiam Mosis *Exod.* 24. 8. *Ecce sanguis fœderis.* Sed hinc non sequitur: Ergo sanguis ille in V. T. fuit figura Eucharistiæ. Fuit enim figura sanguinis Christi. 2. Christus non condidit nouum testamentum in Eucharistia; quia vox *testamentum* in verbis Christi significat fœdus gratiæ, quod habet rationem testamenti, quatenus morte Filii Dei sanctum est. At hoc fœdus non est demum in Eucharistia initum: sed in ipso paradiso, quando Deus promisit semen mulieris. 3. Christus dedit sanguinem suum in Eucharistia discipulis bibendum sacramentaliter & Spiritualiter. Itaque non opus fuit præuio aliquo sacrificio.

XVII. *Quartam figuram* apud Bellarminum constituunt varia V. T. sacrificia, de quibus *Leuit.* 1 2. *& seqq.* copiose videre est. At hæc respectu comestionis? & aliarum similium actionum, in iis vsitatarum, nonnisi in sacrificio illo Christi, quod ipse in S. cœna obtulit, impleta fuerunt.

Respondeo: Est mera petitio principii. Nam illa sacrificia vel impleta sunt in vnico sacrificio Christi in cruce peracto, vel quotidie in nobis implentur, quando sacrificia Spiritualia Deo offerimus, idque in Eucharistia, vel extra illam. Sic v. g. Sicut aspersio populi apud Mosen est applicatio fœderis ad populum: ita in S. cœna bibitio vini & sanguinis Christi, est applicatio fœderis ad communicantes vera fide præditos.

XVIII. Atque hæc prima classis est argumentorum pro sacrificio Missæ. *Secunda classis* habet vaticinia V. T. quæ sacrificium Missæ denotant apud Bellarminum. Vbi notetur generalis responsio. In locis, quæ adferuntur, vel nulla vera de sacrificiis N. T. vaticinia continentur: vel de Spiritualibus tantum fidelium ipsorum, partim actiuis, partim passiuis oblationibus agitur. Ibi sunt fides & opera bona: hic est conuersio per euangelium. Sed ordine videamus vaticinia. *Primum est* 1. *Sam.* 2. 35. vbi prædicitur ipsi Eli, alium sacerdotem post ipsum exoriturum, qui semper coram Christo Dei versaturus sit; nempe Samuelem, aut Sadocum: sed tamen vtrumque consideratum, velut typum sacerdotum Christianorum, qui sub N. T. vires Christi in sacrificio Missæ implere solent.

Respondeo. Est petitio principii: quia nos negamus, in N. T. esse sacerdotium & sacerdotes proprie loquendo, præter sacerdotium Christi, quod est intransitiuum. Deinde prophetia illa impleta fuit partim in successione Samuelis, partim in electione Abiatharis, & substitutione Sadoci 1. *Reg* 2. 27. vbi prophetia ista adimpleta dicitur. Itaque non adhuc impletur quotidie. Denique eo loco altum est silentium de nouo sacrificio. *Secundum vaticinium est Prouerb.* 9. *vers.* 1 2. vbi dicitur ipsa Sapientia, id est, Christus, sacrificium suum immolasse, & vinum miscuisse: id quod in ipsa S. cœna continuo Impletur. *Respondeo*: Locus ille agit de Ecclesia, quam Christus, summa illa Patris & nostra sapientia, hic inchoat & fundat tanquam domum, in cœlis perficit. In hac domo parat epulas; id est, vitam æternam, quam hic inchoatione, ibi consummatione, percipimus. Ad has epulas nos inuitat per ministros suos. Deinde quidam hunc locum accommodant ad S. cœnam, non quia est sacrificium propitiatorium, sed Eucharisticum.

XIX. *Tertium vaticinium est Esa.* 19. 21. vbi Ægyptii, hoc est, omnes ethnici, iam conuersi, dicuntur Deum culturi hostiis, hoc est, sacrificiis Missaticis. *Resp.* Intelliguntur ibi sacrificia Spiritualia fidei, spei, & charitatis. *Excipiunt.* At *vers.* 19. fit mentio altaris in loco visibili constituti. Non itaque intelliguntur sacrificia Spiritualia, quoniam ad illa nullum altare visibile est necessarium.

Resp ond. 1. Propheta non dicit, altare illud futurum visibile. 2. Alludit ad cultum externum tum vsitatum, vt significet cultum Spiritualem gentium. 3. Loquitur de vnico tantum altari. Ergo prædixit altare N. T. externum & visibile, quod est vnicum duntaxat, videlicet ara crucis, in qua Christus vnicum & æternum sacrificium propitiatorium obtulit. Et Christus hodie etiamnum est vnica illa ara, in qua sacrificia nostra Spiritualia offerimus. 4. Sacra cœna est sacrificium sacramentaliter. & ita mensa, in qua celebratur, est altare sacramentaliter, id est, symbolice, significatiue, repræsentatiue. 5. Quando dicit, futurum altare in media Ægypto, intelligit publicam religionis N. T. professionem.

XX. *Quartum vaticinium est Esa* 61. 6. *& 66.* 21. *Ier.* 3. *vers.* 18 21. vbi nominatim *Esa* 66. Deus ait: *Assumam ex* iis (scilicet Christianis) *sacerdotes & Leuitas.* Sic *Esa.* 56. *Adducam eos in montem sanctum meum, & lætificabo eos in domo orationis meæ. Holocausta eorum, & victimæ mihi placebunt super altari meo.* Hæ prophetiæ loquuntur de temporibus N. T. seu de Ecclesia Christiana, in qua futuros esse sacerdotes, futuraque altaria Esaias prædixit: ac proinde futurum etiam externum sacrificium. Hoc enim postulat relatio inter sacerdotes, altare, & ipsum sacrificium.

Resp. 1. Esaias vaticinatur de spirituali cultu N. T. Loquitur autẽ figurate: quia διύρεμς stylo prophetici, itẽq; cõueniẽtia V. & N. T. sic fieri postulabãt. Nam quæ ibi prædicit nõ reipsa, hoc est, externa ratione, sed spirituali significatio-

ficatione in N. T. impleri debuerunt. 2. Esaias prædicit c. 61. futuros sacerdotes in N. T. his verbis *Vos autem sacerdotes Dei vocabimini.* Vbi non loquitur de ministris Ecclesiæ singulariter, sed communiter de omnibus fidelibus. Confer 1. *Pet.* 2. *Apoc.* 8. 9. & 10 Nam apud Esaiam, qui non sunt sacerdotes appellandi, illi dicuntur alieni, & filij peregrinorum Itaque distinguit hos sacerdotes non à reliquo populo Christiano, sed à reliquo mundo. 3. Idem Esaias *cap.* 66. prædicit, noui testamenti temporibus assumendos ex fidelibus sacerdotes Leuiticos (nec enim extat copula in contextu Hebraico) non quod stare debeat sacerdotium Leuiticum (est enim mutatum, inquit apostolus *Heb.* 7.) sed ita significauit propheta ministerium euangelicum Leuitico successurum. Sic enim Paulus gentes sacrificabat Deo, cum eas ad euangelii cognitionem adducebat, *Roman.* 15. Et hac ratione pastores N. T. possunt appellari ἱερεῖς, siue sacerdotes. Alioqui nomen sacerdotis nusquam tribuitur ministris euangelij in N. T. fatente ipso *Bellarmino lib.* 2. *de Pontifice Roman. cap.* 13 Ratio est; quia solus Christus est Pontifex siue sacerdos N. T. *Excipit Pistorius*, nihil sibi istud officere. Vtrumque enim esse verum: Et Christum solum esse sacerdotum N. T. & ipsius oblationem esse vnicam, & semel factam, & perficere sanctificatos. Et nihilominus tamen ministros N. T. esse sacerdotes, nempe secundarios; & sacrificium Missæ esse incruentũ. Itaq; sol⁹ Christus est vnicus sacerdos N. T. nempe primarius; sacrificuli sunt secundarij. Rursus Christi sacrificiũ est vnicũ, nempe cruentum; sacrificiũ a. Missę est incruentũ. Quę vtraq; distinctio etiã à *Bellarmino* adhibetur, *li.* 1 *de Missa c.* 6 & 25. Hanc exceptionẽ Pistorius ita probat; Christus vnicus est magister & doctor: & tamẽ in Ecclesia multi sunt doctores. Nimirũ Christus est dominus, cæteri sunt ministri. Ita Christus vnicus est summus Pontifex: cæteri sunt sacerdotes ei ministrantes, per quos ipse Christus, præsens, inuisibiliter omnia operatur. *Respondeo.* 1. Est elenchus parium. Nam in sacerdotio & sacrificio Christi, quemadmodum illud accurate descriptum est in epistola ad Hebræos, nihil quidquam reperitur quod possit competere vlli homini. Tale enim est illud sacerdotium & sacrificium, vt inclusam habeat plenissimam satisfactionem pro nostris peccatis: ex qua cætera promanant omnia, quæ de eo dicuntur. Iam ex vniuersa Adami posteritate nullus est, qui præstare possit eam satisfactionem: quæ laus solius Christi est propria. Vnde nulli hominum, præter illum, nomen istud (quod sit sacerdos N. T.) attribui potest. 2. Ista distinctiõ non potest stare cum his verbis apostoli *Heb.* 7. 27. *Qui non habet necessitatem quotidie offerendi.* Hoc enim fecit *semel*, seipsum offerendo, *Heb* 9. 12. videlicet per proprium sanguinem, & per spiritum æternum. 3. Si distinctio illa locum haberet, multitudo sacerdotum Leuiticorum non rectè opponeretur vni sacerdoti noui testamenti, *Heb.* 7 23 Rationes enim vnitatis illic positæ tam non possunt ferre pluralitatem sacerdotum N. T. quam nec pluralitas illa in V. T. potuit assequi perfectionem. 4. Nusquam in Scripturis, vbi partes siue officia ministerij euangelij describuntur, mentio extat sacrificij externi. 5. In ordine distinctorum ministrorum Ecclesiæ N. T. 1 *Corinth* 12. & *Ephes* 4. non recitantur sacerdotes. 6. Cum in docendo, baptizando, sacram cœnam administrando, ius clauium exercendo, distinctæ sint partes Christi, vt domini, & ministrorum: nihil potest in sacrificio illo Christi ostendi, quod sit ministrorum, sed omnia sunt solius Domini. Quod tam verum est, vt ex Pontificijs plerique omnes secuti *Concilium Tridentinum sessione* 22. *cap.* 2. affirment, eundem in sacrificio illo esse hostiam, & offerentem, nempe ipsum Christum, αὐτοθυσίαν καὶ αὐτοπροσφόρον. Hoc autem Pistorius ita explicat: Non nos, inquit, sed ipse quotidie se offert. Bellarminus aliter: Christus in cruce quidem seipsum obtulit: sed in sacrificio Missæ, non ipse se offert, sed offertur ministerio sacerdotum, *lib* 2 *de Missa, cap* 4. Quinam vero, ô boni, erant sacerdotes, qui ipsum offerebant in primâ Eucharistia, cum nondum essent apostoli constituti sacerdotes? Qui si nulli fuerunt, vnde discrimen fingitis, inter oblationem istam, & illam in cruce? Cum Christus ipse immediatè & hic & illic se obtulerit, ex vestro sensu? Cur denique Bellarminus l. d. scribit, sacrificium Missæ a tribus offerri, a Christo, ab Ecclesia, à ministro, & quidem ita, vt hic sit superior Ecclesia? Sed ad alia.

XXI. *Quintum vaticinium est Dan.* 8 & 12 vbi dicitur Antichristus aboliturus iuge sacrificium; quod non potest intelligi de spiritualibus sacrificijs, quæ multa sunt & multiplicia. Intelligendum autem esse hunc locum de fine mundi, perspicuum est ex *cap.* 12. vbi prophetaloquitur de resurrectione mortuorum. Illis igitur nouissimis temporibus erit iuge sacrificium auferendum, id est, Missa, quæ in Ecclesia quotidie celebratur. *Respondeo.* 1. In neutro loco est vaticinium de sacrificijs N. T. quod ita patet. Daniel *cap.* 8. intelligit Antiochum; qui iuge sacrificium Iudæorum reuera ad tempus è medio sustulit. Si excipiant, Antiochum esse typum Antichristi: facile hoc damus. Quemadmodum enim Antiochus Epiphanes (verè cognominatus Epimanes) è medio sustulit iuge sacrificium Iudæorum, atque ita totam rationem & normam cultus Leuitici abstulit: sic Antichristus in N. T. abstulit sacrificium Christi, quando in eius locum substituit nescio quas nugas. 2. Quod attinet ad *cap.* 12. ibi iuge sacrificium prædicitur abolendum per Romanos: id quod factum est tempore vltimi excidij vrbis Hierosolymæ, vt patet ex *Matth.* 24. vbi Christus explicat hanc prophetiam Danielis de abominatione desolationis. 3. Si iuge sacrificium, de quo Daniel locutus est, de sacrificio Missæ intelligendum est: ergo vnicam in toto terrarum orbe Missam celebrari oporteret, & in vno tantum loco & bis in die, mane videlicet & vesperi. 4. Sacrificia Spiritualia Christianorum non sunt multiplicia, si rem ipsam consideres. Est enim vna fides, & vnum baptisma, *Eph.* 4. At Missa est multiplex: vna pro defunctis, altera pro viuentibus, tertia pro defunctis & viuentibus, quarta de sanctis &c. hæc priuata, illa publica.

XXII. *Sextum, & vltimum vaticinium, est Malach.* 1. *vers.* 11. vbi Deus prædicit, gentes olim sibi mundam oblationem sacrificaturas in omni loco. Quod nonnisi de mundissima Christi hostia accipi potest: præsertim cum sacrificia nostra, iuxta Euangelicos; semper hic immunda sint. *Bellarminus libro primo de Missa cap.* 10. appellat hoc insigne testimonium. Et *Pistorius in hodegetico* hunc locum ita clarè Missam denotare affirmat, vt clarius esse nihil possit.

Respondeo. Malachias agit de passiua gentium oblatione, hoc est, per euangelium conuersione & sanctificatione. Cum qua oblatione passiua cohæret oblatio actiua, qua gentes conuersæ offerunt Deo fidem & vitam sanctam. Hoc ita probo. Apostolus *Roman.* 15. 16 procul dubio ex hoc ipso Malachiæ dicto mutuatus est phrasin suam, ἱερουργεῖν τὸ εὐαγγέλιον. Sic enim ait: *Data est mihi gratia à Deo, vt sim* λειτουργὸς (*minister*) *Iesu Christi in gentibus,* ἱερουργῶν (*Sacrificans*) *euangelium Dei, vt fiat oblatio Gentium, accepta & sanctificata in Spiritu sancto.* Conferantur quæso hæc verba cũ verbis Malachiæ, quæ ita sonant: *Ab ortu Solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in Gentibus: dicit Dominus exercituum.* Celebrat his verbis propheta amplitudinem regni Messiæ in N. Test. idque per collationem cum statu V. T. Nomine autem mundæ oblationis intelligit ministerium Euangelij (interpretante apostolo, ἱερουργεῖν τὸ εὐαγγέλιον.) quod peruasit totum orbem. Quæ Euangelij prædicatio inter omnes gentes non fuit sub V. T. vbi Iudææ terminis Ecclesia Dei ordinariè concludebatur. Atque hæc interpretatio non solum consonat phrasi propheticæ, sed etiam circumstantijs, ipsi rei, totique Scripturæ V. & N. T. E contrario explicatio Papistarum dissentit à phrasi prophetica, circumstantijs, ipsâ re, totaque Scriptura sacra. Nam principio Missa destituitur verbo Dei: & proinde non potest esse oblatio munda. At prædicatio Christi crucifixi confirmata administratione baptismi & Eucharistiæ, vera insuper fide nobis applicata, & in mundo corde conseruata, est oblatio munda. Deinde verba Hebraica ita sonant: *Incensum oblatum nomini meo, & oblatio munda.* Vox *Mincha*, qua vtitur propheta, significat rerum inanimatarum oblationem, vt constat ex *Leuit.* 2. Itaque si oblatio hæc, *Mincha*, de qua propheta loquitur, intelligenda est de Missæ sacrificio, certè in illo offertur panis, non autem corpus Christi. *Tertio* meminit Malachias incensi & oblationis Minchæ. Itaque hæc vocabula propriè pertinent ad cultum legalem. Ergo metaphoricè sunt accipienda de cultu noui testamenti proprio. Si metaphoricè sunt accipienda, & loquuntur de Missa, illa est sacrificium metaphoricè dictum, & propterea non reale, externum, incruentum, &c. *Denique* quid sint incensa N. T. docet Iohannes *Apocal.* 5. vbi preces sanctorum vocat phialas aureas plenas suffituum. Et *cap* 8. ait: *Data sunt illi incensa multa, vt daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum quod est ante thronum. Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum* Sic Paulus *Philip.* 4. opera charitatis vocat odõrem bonæ fragrantiæ. Quæ cum ita sint, Malachias, alludendo ad legales ceremonias, qui mos est prophetarum, describit spiritualem Dei cultum in Ecclesia Christiana futurum, qui absoluitur prædicatione & acceptatione, adeoque praxi Euangelij, per totum orbem disseminati. *Excipiunt multu modu.* 1. Becanus ait: Non potest intelligi prædicatio Euangelij; tum quia nulla est proportio inter sacrificia Iudæorum, & prædicationem Euangelij; tum quia nulla connexio est: Sacerdotes Mosaici offerunt mihi panes pollutos, & animalia cœca, clauda, languida. At Christiani prædicabunt Euangelium. Huc accedit, quod non omnes prædicant Euangelium. Dicunt autem aduersarij, omnes pios ac fideles N. T. offerre Deo sacrificium mundum, de quo loquitur Malachias. 2. Idem Becanus in Manuali (vnde & ea quæ antecedunt, sunt desumta) ait: Catholici cum antiquis Patribus dicunt esse corpus & sanguinem Christi sub speciebus panis & vini. Caluinistæ, esse bona opera, vt orationem, gratiarum actionem, eleemosynam, & similia. Sed facile refelluntur. Primo, quia bona opera, teste Caluino, non sunt munda, sed potius sordes, maculæ, inquinamenta: vt ipse loquitur *lib* 3. *Inst. cap* 12. § 4. & *cap.* 15. § 3. Deinde Malachias opponit oblationem nostram oblationi Iudæorum, ex parte rei oblatæ. Quæ oppositio in eo consistit, quod panes & animalia, quæ offerebantur in sacrificijs Iudæorum, sæpe erant vitiosa & immunda: at id, quod offertur in nostro sacrificio, sit mundum. Hoc aliud esse non potest, nisi corpus & sanguis Christi: Nam reliqua omnia, quæ Deo offerimus, sæpe vitiosa & imperfecta sunt. Denique Malachias, non solum loquitur de munda, sed etiam de noua oblatione, quæ successura sit sacrificio Mosaico, & futura propria Christianorum. At bona opera, neque noua sunt, neque succedunt sacrificio Mosaico, neque sunt propria Christianorum, cum fuerint vsitata ab initio mundi, à patriarchis, prophetis, apostolis, & eorum successoribus. Ergo bona opera non sunt oblatio munda, de qua loquitur Malachias.

Respondeo. 1. Omnino est proportio inter sacrificia Iudæorum, & prædicationem Euangelij in N. T. vt patet ex *Roman.* 15 16. Nam per illam non Christus sacrificatur, sed nos ipsi, Deo sacrificamur; quatenus verbi Dei gladio spiritualiter mactati, Deo consecramur, & (vt apostoli verba vsurpemus) nostri oblatio fit accepta, sanctificata per Spiritum sanctum. Quo spectat quod idem apostolus 2. *Timoth.* 2 monet, doctorem verbi debere ὀρθοτομεῖν verbum Dei. Quæ metaphora procul dubio sumta est à ritu sacerdotum secantium victimas. Porro nisi esset proportio inter cultum V. & N. T. prophetæ in prædictionibus suis de Ecclesia N. T. non toties allusissent ad ceremonias legales. Et hanc proportionem clarè ponit nobis ob oculos *Esaias cap.* 66. vbi prædicit fore, vt veri Israelitæ offerantur Deo tanquam oblatio Mincha, idque Hierosolymæ super montem sanctum Domini. Est itaque elegantissima proportio inter cultum legalem V. T. & cultum spiritualem N. T. cuius pars est prædicatio Euangelij, itemque administratio sacramentorum. At hanc proportionem non obseruant aduersarij: quia Missa ipsis est sacrificium externum, qualia fuerunt sacrificia V. T. & qualia non esse debent sacrificia N. T. post mortem Christi, vnicum illud κεφάλαιον omnium sacrificiorum. 2. Est optima connexio: Sacerdotes Mosaici offerunt mihi panes pollutos &c. hoc est, cultum meum contaminant, dum non obeunt eum ex præscripto legis. At in N. T. prædicabitur euangelium inter ethnicos, qui non erunt contemtores euangelij, sed cultu isto rite defungentur ex præscripto meo. Seu Sacerdotes Mosaici offerunt mihi victimas pollutas: at Christiani præcones euangelij offerent mihi sanctam & impollutam hostiam, quando Gentes mactabunt cultro Legis, & illas odore Euangelij refocillatas mihi offerent. 3. Missa non est victima sancta & impolluta: vtpote quæ aduersatur verbo Dei. 4. Etsi non omnes in N. T. prædicant euangelium: tamen hoc sacrificium ad omnes pertinet. Nam prædicatio euangelij includit theoriam & praxin, quatenus ex auditu oritur fides. Itaque prædicatio euangelii est oblatio munda, quatenus proficiscitur à pastoribus, & acceptatur ab auditoribus cotde fideli & mundo. 5. Prædicatio euangelij synecdochicæ complectitur ipsi⁹ lectionem, meditationẽ, collationem. &c. 6. Irenæus, Augustinus, & alij sancti Patres, locum Malachiæ interpretantur de precatione sanctorum, eamq; dicunt esse purum illud sacrificium.

7. Veteres nonnulli ad Eucharistiam hunc locum accommodarunt, respectu spiritualium sacrificiorum, quæ in cœna Deo offerimus, scil. fidei orationis, gratiarum actionis &c. 8. Piorum opera, licet in se ex parte immunda sint: tamen oblata Deo in Christo munda dicuntur 1. *Timoth.* 2. 8. & apostolus *Heor.* 13. docet, his talibus hostijs Deum εὐαρεστεῖσθαι. 9. Oblatio Iudæorum ex parte rei oblatæ non erat immunda per se, sed quia non offerebatur secundum legem. Nam cultus Dei, exhibitus secundum verbum ipsius, per se est mundus. 10. Nos offerimus Deo rem mundam, quando Christum in ara cordis offerimus vera fide, & eundem in Eucharistia offerimus repræsentatiuè. 11. Sane oblatio N. T. quæ fit à Gentibus, est noua; quia opponitur vmbris veteribus, & extendit se per vniuersum orbem.

XXIII. *Tertia classis* apud Bellarminum habet testimonia quædam ex ipso Euangelio: vbi figuræ & vaticinia, hactenus commemorata, iam impleta narrantur. Horum *primum* est *Iohan.* 4. 19. *ad* 25. vbi dicuntur veri adoratores, hoc est, Christiani, in Spiritu & veritate Patrem adoraturi, hoc est, Spirituale Christi sacrificium, per typica illa præfiguratum, & proinde externum & reale, Deo oblaturi. Hic enim de externo & publico Dei cultu ex professo agitur, hoc modo. Nomen *adorationis* non sumitur pro simplici adoratione, quæ poterat vbique fieri, sed pro sacrificio, quod non poterat vbique offerri, sed apud Samaritanos in monte Garizim; apud Iudæos in templo Hierosolymitano. Eodem sensu sumitur. *Gen* 22. 5. *Item Iohan.* 12. 20. *Act.* 8. 27. Vbi fit mentio illorum, qui ex longinquis regionibus venerant Hierosolymam, vt ibi adorarent, h. e. sacrificarent: quia ibi erat locus sacrificij. Deinde ex circumstantijs textus hoc idem patet. Nam Samaritana, videns Christum esse prophetam, proponit illi quæstionem de schismate Iudæorum & Samaritanorum: Vtri rectius facerent ac sentirent, Samaritani, qui offerebant in monte Garizim, an Iudæi, qui contendebant, non ibi, sed in templo Hierosolymitano, offerri oportere? Christus dupliciter respondet. 1. de loco. 2. de modo. De loco sic: *Veniet hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis.* Quasi dicat: Qui erunt deinceps Christiani, neque in hoc monte, neque in templo Hierololymitano tantum, sed in omni loco offerent sacrificium. De modo sic: *Veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate*: id est, Iudæi non offerunt sacrificium in Spiritu, sed secundum externam ceremoniam. *Cor autem longe est à me.* Samaritani non offerunt in veritate, quia non offerunt vero Deo, sed idolo: *Vos adoratis, quod nescitis.* At Christiani qui erunt veri adoratores, offerent sacrificium vero Deo, cum interna mentis deuotione. Sic Becanus: satis acutè. *Respondeo.* 1. Non concluditur quæstio. Quæritur enim de sacrificio externo & reali. Conclusio autem est de sacrificio, quod offerunt veri adoratores, vero Deo, cum interna mentis deuotione. Hanc conclusionem nos concedimus. 2. Retorquemus argumentum in aduersarios. Iudæi & Samaritani obtulerunt sacrificia externa, illi legalia, isti idololatrica. Itaque Christiani neutra debent offerre. Non externa; quia Christus cultum legalem antiquauit, & substituit cultum nouum. Non idololatrica; quia vt sacrificia legalia sunt propria Iudæorum; ita idololatrica, gentilium. Iam vero Missa est sacrificium legale & idololatricum. Legale; quia est externum, quale non conuenit cum statu N. T. Idololatricum; quia fabricat Christum nouum, eumque includit speciebus panis & vini, ibique hoc idolum adorat. 3. Locus *Iohan.* 4. loquitur de adoratione directè, indirectè de vniuerso cultu, adeoque etiam de sacrificijs. Idem est iudicium de loco *Iohan* 12. & *Act* 8. 4. Locus *Gen.* 22. proprie significat, *incuruare se.* At hoc non est sacrificium offerre. 5. Summa huc redit. Christus *Iohan.* 4. disserit de discrimine V. & N. T. adeoque agit de Spirituali, non autem de corporali & externo cultu: ac proinde non stabilit, sed tollit sacrificium Missæ, vtpotè quod postliminio reuocat apparatum ceremoniarum Leuiticarum.

XXIV. *Secundum testimonium ex Euangelio*, est *Matth.* 26 *Marc.* 14. & *Luc.* 22. vbi iussit nos Christus idipsum facere in S. cœna, quod prior ipse fecerat. Ipse vero se victimam realiter obtulit: tum, quia Melchisedeci typum sic impleuit; tum, quia in præsenti ait, corpus suum pro nobis frangi, & sanguinem reuera iam tum effundi. Item, quia apostolus ait, corpus Christi, pro nobis fractum, illic vere distribui, 1. *Corinth.* 10. At corpus Christi non in cruce, sed tantum in specie panis, fractum est, *Iohan.* 19. Denique, quia calix ipse pro nobis effusus esse dicitur, *Luc.* 22. Id quod nonnisi de sanguine Christi, in calice illo realiter præsente, intelligi potest.

XXV. Multa hic accumulantur, quæ distincte videbimus. *Primarium argumentum* est eiusmodi. Quod Christus fecit in S. cœna, id nos iussit facere: & id debemus facere. Atqui Christus seipsum victimam illic obtulit. Ergo. *Minor probatur primo* ex typo Melchisedeci: quia Christus illum impleuit in Eucharistia. Sed nos paulo ante probauimus, Christum implesse typum Melchisedeci, non instituendo Eucharistiam, sed seipsum pro nobis offerendo in ara crucis: vbi factus est cibus & potus noster, vera fide percipiend⁹. Deinde verbo illo: *Hoc facite*: nō directè de integra institutione Eucharistiæ, sed de acceptione, comestione, & bibitione symbolorum loquuntur: etsi interim verum est, nos debere facere, quod Christus fecit *Secunda probatio minoris* ita habet. Quidquid Christus enuntiat in sacra Eucharistia, verbo temporis præsentis, illud de actu præsenti, & non demum futuro, intelligendum est. Atqui traditionem sui corporis, siue, vt Paulus appellat, fractionem, & fusionem sui sanguinis, Christus enuntiat in S. Eucharistia, verbo præsentis temporis: *Traditur frangitur, effunditur.* Ergo traditio corporis Christi, siue fractio, & effusio sanguinis eius, de actu præsenti, & non demum futuro, intelligenda est: & per consequens, in Missa est sacrificium proprie dictum.

Resp. 1. ad propositionē. Scriptura sæpe res futuras per enallagen describit verbis præteriti vel præsentis temporis, propter certitudinem: vt in prophetis videre est, de regno Christi vaticinantibus: Sic Christus *Ioan.* 13. 15. *Ego*, inquit, *pono animam meam pro ouib Ioh.* 14. 31. *Nunc clarificatus est filius hominis Lu.* 22. 21. *filius hominis vadit, &c.* 2. ad assumtionē Christus per enallagen temporis, q̄ diximus, loquitur de futuro, tanq̄ præsenti: videlicet, tum ob euidentem rei certitudinem, tum ob spiritualem & efficacem veræ fidei naturam, quæ res certo futuras, perinde vt præteritas, efficaciter apprehendit. Loquitur itaque Christus in præsenti tempore, inprimis quia iamiam venerat hora, *Iohan.* 17. 1 & factum erat quoddam initium passionis per Iudam Iscariot, qui iam tum Iudæis fuerat pollicitus Christi proditionem. Quo respexit apostolus 1. *Corint.* 11. quando scribit, in ea nocte, qua traditus fuit, Christum instituisse SS. Cœnam. Quid? quod vetus interpres Latinus legit: Hoc est corpus meum, quod pro vobis *tradetur*, 1. *Corinth.* 11. 24. Et, Hic est calix, nouum testamentum in meo sanguine, qui pro vobis *fundetur.* Quam lectionem in futuro tempore etiam sequitur Canon Missæ, in posteriore parte. Non autem illa verba habentur in consecratione, sed omittuntur, quasi ad rem nihil facientia. Quod malè conuenit cum hoc argumento Bellarmini & Pistoris. *Tertia probatio minoris* sequitur. Si corpus Christi fractum distribuitur in communione S. cœnæ, oportet prius immolari, quam distribuatur. Antecedēs est, iuxta apostolum: Ergo & consequens: & vi consequentis Missa est sacrificium.

Respondeo. Consequentia non tenet: quia nititur falsâ hypothesi, corpus nempe Christi distribui realiter, hoc est, corporaliter. Verè distribuitur: sed in sacramento, & quidem vel significatiuè seu sacramentaliter tantum, vti distribuitur etiam hypocritis, vel simul etiam Spiritualiter, vti distribuitur solis credentibus. Distribuitur, inquam, fractum, hoc est, olim in ara crucis vulneratum. At quomodo apostolis in prima cœna fuit distributum? Tum enim nondum fuit fractum in cruce. Resp. Distributum fuit ipsis, vt iamiam frangendum, adeoque quasi iam fractum. Imo iam tum quoque fractum fuit sacramentaliter. *Quarta probatio* est talis. Lucas affirmat ποτήριον ἐκχυνόμενον. Itaque hoc est accipiendum proprie de sanguine. *Respondeo.* Imo vero proprie de vino, improprie de poculo, impropriè & mystice de sanguine oportet accipere. Nam vinum in poculo iam tum fundebatur realiter, & sanguis Christi sacramentaliter, id est repræsentatiuè.

XXVI. *Tertium argumentum ex Euangelio* est: Quia apostoli in prima cœna ipsum corpus Christi, vt cibum victimalem verè perceperunt: ac proinde non vt postea immolandum, sed vt vere iam immolatum, ibidem præsens esse agnouerunt. Non enim est victimalis cibus, vbi victima nondum est oblata. *Respondeo.* 1. Hoc argumentum nititur illa hypothesi quod corpus Christi oraliter manducetur in S. cœna. Sed illam falsitatis conuicimus supra. 2. Corpus Christi fuit cibus victimalis, repræsentatus partim in conuiuio paschali, partim in conuiuio eucharistico: quia vtrobique Christus vera fide fuit manducatus, sacramentaliter mactatus in agno paschali, & sacramentaliter fractus in pane eucharistiæ. Fides enim apprehendit futurum, vti iam præsens.

XXVII. *Quartum testimonium ex Euangelio* est: Quia ipsa consecratio, per quam corpus & sanguis Domini, velut à se inuicem diuisa, realiter in altari sistuntur, & ad cibum potumque ordinantur, quædam vera immolatio est. Ergo in Missa est realis & vera Christi oblatio. *Respondeo.* Consecratio est sacramentalis: & proinde non sistit corpus & sanguinem Christi in pane & vino realiter, id est, corporaliter: sed ea sistit in Eucharistiæ legitimo vsu spiritualiter fruenda. Qua de re supra.

XXVIII. *Quintum testimonium ex Euangelio* est eiusmodi: Verbum *facere* sæpissimè significat sacrificare; & imprimis vsurpatum de agno paschali: vt *Exod.* 29. *Hoc est, quod facies in altari: agnos anniculos per singulos dies iugiter. Num.* 28 *Agnum vnum facies mane. Matth.* 26. *collato cum Marc.* 14. *Scitis quia post biduum fiet pascha*, hoc est, immolabitur, interprete Marco. Ergo etiam in S. cœna significat sacrificandum esse. *Respondeo.* 1. Significatio verbi *facere*, vt & Hebraici עָשָׂה, admodum generalis est: de qua statuendum est ex subiecta materia, de qua agitur, & adiunctis vocabulis: vt patet ex illo Virgilij Eclog. 3.

Cum faciam vitula pro frugibus, ipse venito.

Hic & subiecta materia, & adiuncta vocabula homonymiam verbi *facio* restringunt. Ita verbum עָשָׂה sæpe solet ad sacrificia referri: quia non tantum significat, facere, sed etiam, aptare, & rite aliquid componere: & propter hanc posteriorem significationem, sæpe infert ipsos ritus ex lege Dei in sacris adhiberi solitos: ita tamen, vt huius verbi generalis sit significatio; neque sit ad vocabulum sacrificandi restringendum. Hoc autem perspicuum est ex ipso loco *Num.* 28. quem citant: *Facies*, inquit, *vnum agnum mane, & alterum vesperi: decimam partem similaginis oleo mixtam.* Vbi repetendum est verbum *Facies* ἀπὸ πρώτου. Nam agnus quidem mactabatur siue sacrificabatur: sed id simulagini minime conuenire, manifestum est. Illic igitur עָשָׂה significat mactare: hic vero, simpliciter offerre. 2. Perit illud argumentum in Græco sermone, vbi habetur ποιεῖν. Scripserunt autem Græcè apostoli, non Latinè. Neque est quod dicant, hic esse Hebraismum. Id enim probari non potest. 3. Elenchus est à particulari: Sæpe ita significat: Ergo etiam hoc loco. 4. Est ignoratio elenchi. Duplicem enim aduersarij affingunt significationem vni verbo, in eadem propositione simplici. Facite, inquiunt, hoc est, sacrificate. Et rursum: Hoc facite (id est, efficite) quod me feciſſe videtis: vt paulo antè §. 24. vidimus. 5. Est repetitio principij. Est enim quæstio: An Christus sacrificauerit in Eucharistia? Affirmant illi: Quia dixit ad discipulos, Hoc facite. Facere autem est sacrificare. Rursum, quæstio est: An facere hic sit sacrificare? Affirmant iterum: Quia Christus sacrificauit. Qui circulus vtique vitiosus est. 6. Est fallacia a dicto secundum quid ad dictum simpliciter. Non enim absolutè Christus dixit, Facite: sed, Hoc facite. Quibus verbis iussit nos accipere, edere, & bibere sacra symbola ritè administrata adeoque huic sanctissimo instituto plane adhærere, ab eoque ita pendere, vt nullis hominibus, quicunque tandem ij sint, miscere liceat sua commenta, quibus illius puritas vllo modo corrumpatur. 7. Christus apud Lucam ait: *Hoc facite in mei recordationem.* Ergo in prima Eucharistia fuit recordatio sacrificij Christi incruenti, iam ante facti. At hoc absurdum. Quia intelligit recordationem ad hoc futuri, & quidem cruenti sacrificij. 8. Argumentum aduersariorum vrgemus & hoc incommodo. Si in verbis *Hoc Facite*, π facere significat sacrificare; &, *Hoc* ad actiones Christi referendum est, tum circa panem, tum circa calicem (vt ipsi concedunt) ergo actiones Christi sunt sacrificandæ. 9. Retorquemus hoc argumentum: Si Christus iussit nos facere in communione Eucharistiæ, quod ipse fecit, nullum externum sacrificium ibi à nobis est faciendum. Christus enim nullum ibi sacrificium fecit. Item, si *facere* significat sacrificare: ergo nullum est in Missa sacrificium. Sic enim Christus commemorante Paulo: *Hoc facite, quotiescunque biberitis ad mei recordationem.* Atqui in Missa nulla est communio, præsertim calicis. 10. Addamus & hoc incommodum: *Hoc*

facite

facite, quotiescunque biberitis, ait Paulus: Ergo sacrificatur inter bibendum. Atqui affirmant illi, transsubstantiationem fieri ante manducationem, & bibitionem, imo etiam sæpe nulla vel manducatione vel bibitione accedente vel sequente. *Excipiunt* 1. τὸ Facite significat continuationem, seu actum continuum, atque ita notat iuge sacrificium, quod respondeat typico illi in V.T. 2. Vno continuo & durabili actu fuit celebratum pascha Iudaicum, & instituta cœna Dominica.

Respondeo. 1. Si Missa est iuge sacrificium in significatione propria, vtique est sacrificium Iudaicum. 2. Iugi sacrificio Iudaico apud Christianos respondet spirituale sacrificium, quale conuenit Ecclesiæ N.T. 3. Particula *Facite* notat continuationem & repetitionem Eucharistiæ: illam ad finem vsque seculi; hanc, ad dies vitæ cuiusque Christiani. Vbi & illud profuerit obseruare, quosdam in veteri ecclesia quotidie celebrasse hoc sacramentum: non vt iuge sacrificium V.T. postliminio reuocarent, sed vt memoriam sacrificij Christi recentem conseruarent. 4. Figmentum illud & ψευδογεφύρωμα futant Euangelistæ, his verbis: μετὰ τὸ δειπνῆσαι. Et vero oppositorum non potest esse vnus continuus actus. Atqui agnus paschalis & cœna opponuntur sicut delineatio rudis & expressa imago, seu tanquam sacramentum V. & N.T. hoc est, tanquam id quod interit seu antiquatur, & id quod succedit in locum illius. Quare fieri non potest vt vno continuo durabili actu hæc duo sacramenta à Christo fuerint celebrata. Nam alterum fuit antiquatum, alterum in eius locum fuit surrogatum.

XXIX. *Sextum*, & vltimum, *testimonium ex Euangelio* ita proponunt. Si quod fieri iussit Christus his verbis, *Hoc facite in meam commemorationem*, id fieri imperauit ad oblationem in cruce factam commemorandam ipsius facti similitudine, & hoc fieri non potest nisi per solam oblationem: Ergo Christus imperauit vt sacrificium externum offerremus. Verum est antecedens. E. *Respondeo.* 1. Commemoratio mortis Christi in Eucharistia fit duobus modis: videlicet annuntiando, id est, prædicando, & repræsentando mortem Christi. At illa repræsentatio non fit per oblationem, sed per panis fractionem, & vini fusionem. Eodem enim modo debemus nobis in memoriam reuocare mortem Domini in Eucharistia, quo hoc facimus in baptismo. *Roman.* 6. *Coloss.* 2. At hoc ibi fit similitudine sacramentali, non vero aliqua oblatione reali. 2. Argumentum hoc ita retorquemus. Si in Missa fit oblatio similis oblationi Christi: Ergo non est illa ipsa oblatio: quod tamen illi affirmant. Rursus, Si Christus præcepit vt oblationem quam ipse fecit in cruce pro nobis, facti similitudine in memoriam reuocemus: Ergo Missa non est ex præcepto Christi instituta: quandoquidem nihil est in Missa, quod vllam cum passione Christi similitudinem habeat. 3. Denique adigimus aduersarios ad incommodum hoc. Si simile sacrificium fieri necesse est in Missa, vt sacrificium Christi in cruce factum significetur: Ergo nullum aliud signum est, quam sacrificium. At hoc absurdum: quia signum latius patet quam sacrificium.

XXX. *Quarta classis locorum Scripturæ sacræ adducit locum vnum ex Actis apostolorum*: vbi *cap* 13. *vers.* 2. Paulus, & alij ipsius collegæ, dicuntur Deo solemniter ministrasse, hoc est, sacrificasse. Nam verbum λειτουργεῖν cum ad sacra officia refertur, vsitate significat sacrificare: prout *Luc.* 1. *Hebr.* 8. & 9. & 10. videre est: præsertim cum Deo nec concionari, nec sacramenta administrare seu distribuere &c. quisquam possit. Ergo apostoli sacrificium Missæ obtulerunt. *Pistorius* hoc argumentum ita expolit. Cum Lutherus dicat, in sacrificijs nos dare aliquid Deo, in sacramentis autem à Deo accipere: necesse hic est intelligi sacrificium, quia dicuntur apostoli Deo ministrasse. Non est autem aliud in Ecclesia N.T. sacrificium, quam Missa.

Respondeo. 1. λειτουργεῖν est publico munere fungi: & proinde ex loci circumstantia exponendum est. Habet enim significationem modo latiorem, modo strictiorem, siue de politicis, siue de diuinis rebus vsurpetur. Itaque λειτουργεῖν prima notione est opus facere publicum, vel publice. Apud Græcos scriptores, Platonem, Aristotelem, Demosthenem, & alios, λειτουργεῖν, est publico præstare, vel operam, vel pecuniam. Dicitur λειτουργεῖν etiam ille, qui artem aliquam exercet, aut negotium curat, ex quo ad publicum redit aliqua vtilitas. Vide si placet, Paratitla nostra theologica ad hanc vocem. Apud LXX. Interpretes passim vox עֲבֹדָה, quæ cultum Dei significat, vertitur λειτουργία. Apostolus *Roman* 16. 27. per λειτουργεῖν ἐν τοῖς σαρκικοῖς, *ministrare alicui in rebus carnalibus*, intelligit id ipsum, quod Aristoteles vocat λειτουργεῖν τοῖς οὐσίαις, *inserui reprabendæ pecuniæ*. In epistola ad Philippenses non multo aliter vsurpantur λειτουργὸς & λειτουργεῖν, de officijs priuatis Paulo exhibitis. Alibi λειτουργὸς dicitur, qui operam Deo, aut officium pietatis vel ministerij, qualecunque sit illud, præbet. Ita vsurpatur de angelis, *Hebr* 1 14 de Christo, *Heor.* 8. 2. de magistratu, *Roman.* 13. 6. Apud Chrysostomum vsurpatur de quouis fideli, vitam pie instituente, *sermon.* 3. *in Annam.* Peculiariter tamen vsus ecclesiæ vocem communem aptauit ministerio & cultui, qui est circa mensam Domini. Ab hac ratione dictæ sunt λειτουργίαι, descriptiones quædam ordinis seruandi in sacris celebrandis: cuiusmodi sunt, quæ hodie circumferuntur sub titulis partim veris, partim falsis, Petri, Iacobi, Andreæ, Basilij, Chrysostomi, & similes Liturgiæ: quas Latini vocant *Ordinem agendi: Agenda. & Officium.* Ex his efficitur, locum illum *Act.* 13. 2. λειτουργούντων, quem vetus interpres recte vertit, *ministrantibus*, male à Baronio in annum 83. verti, *sacrificantibus*. Vox enim ea ibi notat diuinum officium, ita vt hic sit sensus: Ministrantibus illis Domino, hoc est, cum vacarent rebus diuinis, prædicarent, siue docerent alios Euangelium, interpretarentur Scripturas, ieiunarent, administrarent sacramenta, precarentur, &c. Nam qui id agunt, omnino Domino ministrant, à quo id officij eis est impositum 2. Frustra itaque est ἔνστασις illa, nos non posse concionari Deo, vel ipsi distribuere Eucharistiam: itaque τὸ λειτουργεῖν non posse accipi de his officij sacri partibus. Etsi enim hæc officia non præstantur Deo instituendo ipsum, tamen reuera præstantur ipsi, honorando seu colendo ipsum. Et hoc modo supra diximus *Roman.* 15 16. ἱερουργεῖν τὸ εὐαγγέλιον, esse idem, quod fungi ministerio prædicationis Euangelij: quia hoc etiam modo sacrificatur Deo, id est, ipsi offeruntur homines. Ita idem apostolus *Philip* 2. meminit λειτουργίας fidei. 3. Quia *Actorum* 13. numero plurali dicitur, λειτουργούντων αὐτῶν, plane non potest hoc accipi de Missa: nisi aduersarij velint dicere plures missifices ibi simul sacrificasse. Accipiant itaque nobiscum de publica verbi, sacramentorum, precum &c. λειτουργίας: vbi plures simul possunt ministrare. 4. *Bellarminus* satis crasse errat, quando *libro primo de Missa c.* 15 ait; Cum accommodatur hoc verbum (λειτουργεῖν) ad sacra, & absolute ponitur in Scripturis, vbique ponitur pro sacrificare. Itane vero? At *Luc.* 1. 23 λειτουργία non est sacrificium, sed generalis vox, quæ complectitur omnia ministeria à Leuitis aut sacerdotibus præstari solita, cum obibant suas vices. Adde, quod Lucas ibi loquitur de cultu Iudaico. Similiter epistola ad Hebræos ijs locis, quos indicat Bellarminus, quosque paulo ante ex ipso citauimus. Idem *Bellarminus initio lib.* 1 *de Missa* scribit, vocabulum λειτουργίας à Patribus Græcis vix aliter accipi, quam pro ministerio sacrificij Eucharistiæ. At Chrysostomus commentarijs in Acta, λειτουργούντων exponit κηρυττόντων, *prædicantibus*. Idem in Psalm. 4. cantum psalmorum, etiam in domo priuata, & ad mensam, appellat κοινὴν λειτουργίαν. In canonibus etiam Concilij Ancyrani λειτουργία, siue ἐφοδικὴ λειτουργία, commune nomen est omnium sacrarum functionum, quæ obeuntur ab episcopo vel presbytero, vt προσφέρειν, κηρύττειν, *offerre, prædicare*, &c. 5. Si maxime λειτουργία significaret sacrificium in locis adductis, quid hoc ad Missam? Habemus enim in N.T. non aliquam λειτουργίαν Mosaicam, sed Christianam: λειτουργίαν, inquam, prædicationis euangelij; λειτουργίαν fidei, spei, charitatis, &c.

XXXI. *Quinta* & vltima, *classis locorum Scripturæ, habet dicta quadam ex Epistolis apostolorum*. Bellarminus adducit vnicum illum, qui est 1. *Corinth.* 10 *ver.* 15 *& seqq.* Becanus isti loco addit eum, qui est *Hebr.* 7. 12. Alij plures habent. Nos ordine videbimus de singulis. *Primus itaque locus est* 1. *Corinth* 10. vbi mensa Domini, non modo cum mensis Gentilium & Iudæorum, quæ vera erant altaria; sed & cum veris eorundem sacrificijs confertur: item societas, quam cum Christo habemus, ex manducatione Eucharistiæ, cum societate illorum, quam cum suis sacrificijs ipsi habebant, comparatur: atque ita ostenditur, in mensa Domini verum, & reale sacrificium offerri. Hoc argumentum *Becanus in Manuali l. b* 1 *cap.* 10. ita proponit. In apostolo Paulo habemus duo illustria loca pro sacrificio Eucharistiæ. Alter est 1. *Corinth.* 10. 15. Hic agnoscit apostolus triplicem mensam, seu triplex altare. Vnum, in quo gentiles sacrificant idolis seu dæmonijs. Alterum, in quo Iudæi offerunt Deo victimas ex animalibus. Tertium in quo Christiani offerunt corpus & sanguinem Christi, sub specie panis & vini. At quorsum? vult probare, Corinthios debere abstinere ab idolothytis, id est, à carnibus, quæ idolis seu dæmonijs sunt oblatæ. Hoc sic probat. Qui comedit de victimis, quæ in altari idololatrico immolatæ sunt idolis, fit particeps altaris seu sacrificij idololatrici, & consequenter est cultor idolorum, seu dæmoniorum. Sed vos, cum sitis Christiani, non debetis esse participes altaris, seu sacrificij idololatrici, neque cultores idolorum. Ergo non debetis comedere de victimis, quæ immolatæ sunt idolis. Maiorem probat à simili; & vtitur duplici exemplo: altero Christianorum, altero Iudæorum, hoc modo. Christiani, qui sumunt de corpore & sanguine Christi, sunt participes altaris seu sacrificij Christi. Et Iudæi, qui comedunt de victimis Mosaicis, sunt participes altaris seu sacrificij Mosaici. Ergo similiter, qui comedunt de victimis quæ immolatæ sunt idolis seu dæmonijs, sunt participes altaris seu sacrificij idololatrici. At nemo potest esse simul particeps altaris Christi & idolorum. Ergo si vultis esse participes altaris Christi, debetis abstinere ab altari & sacrificio idolorum: aut si ab hoc non abstinetis, non potestis esse participes altaris Christi. Hic est discursus apostoli, ex quo patet, non minus apud Christianos, quam apud Iudæos & Gentiles esse altare, sacrificium, & participantes de sacrificio: Et quidem sacrificium Christianorum consistere in oblatione corporis & sanguinis Christi, sub specie panis & vini. Hoc enim expresse significat apostolus, cum ait: *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?* Ita Becanus. *Respondeo.* 1. Apostolus demonstrat, Corinthios bona conscientia non posse esse participes conuiuiorum idololatricorum: quippe qui participes esse soleant cœnæ Domini: quod argumentum est à contrarijs: quia cœna Domini testatur communionem cum Christo, & est illius procurandæ medium in credentibus: conuiuia autem idololatrica testantur communionem cum diabolo, & sunt illius medium in non-credentibus siue infidelibus. Itaque allegat ritum cœnæ Dominicæ, partim tanquam testimonium & argumentum, partim tanquam medium efficax huius communionis, quam soli fideles habent cum Christo. 2. Argumentum suum apostolus primo tractat tanquam simile, deinde tanquam contrarium. Tanquam simile, ad hunc modum. Qui participes fiunt cœnæ Domini, eo pacto profitentur se communionem habere cum Christo. Ergo etiam qui participes fiunt conuiuiorum idololatricorum, eo facto se profitentur habere communionem cum diabolo, *vers.* 16. 17. Hoc argumentum amplificat alio simili argumento: Israelitæ, qui edunt victimas, participes sunt altaris, id est, religionis Iudaicæ, & quidem vel externe tantum, seu τῷ φανερῷ; vel etiam simul internè, seu τῷ κρυπτῷ, vt loquitur apostolus *Roman.* 2. Ergo etiam Christiani, qui edunt victimas idolis immolatas, participes sunt altaris idolorum, id est, idololatriæ, idque etiam vel externe tantum: vel etiam simul interne, *v.* 18. Porro ad alterum argumenti genus transit per prolepsin, *v.* 19. Cum enim argumentatus esset à cœna Domini, & victimis Israelitarum, ad victimas idolorum, tanquam à pari; poterat videri vim aliquam numinis tribuere idolis. Hoc igitur negat, & contra affirmat, quæ Gentes immolant idolis, ea dæmonijs immolare. Ex qua sententia deinceps, tanquam à contrario argumentatur ad hunc modum: Qui participes sunt idolothytorum, participes sunt dæmoniorum. nam quæ immolantur idolis, immolantur dæmonijs, *v.* 20. Vos autem non debetis esse participes dæmoniorum, *ibid.* Ergo nec idolothytorum. Deinde hoc argumentum repetit ad hunc modum: Si mensæ Domini participes estis, non potestis etiam participes esse mensæ dæmoniorum, *v.* 21. Estis autem participes mensæ Domini. E. Atque hæc est genuina huius loci expositio: quam fundamenti loco substernimus sequentibus responsionibns. 3. Apostolus vrget mysticam significationem Eucharistiæ: eoque finem & vsum illius, per exempla similia (quæ secundum quid semper accipienda sunt) illustrat. Itaque perperam vrgetur externa similitudo inter altaria, sacrificia, & participantes de sacrificio. 4. Apostolus non agit de altaribus ethnicorum, sed de eorum conuiuijs in honorem idolorum celebratis: quibus interesse Christianos verat: quippe ipsius idololatriæ

latriæ appendicibus. Itaque cum poculi meminisset, statim addidit mensam, exegetice, vt se de ipsis ethnicorũ conuiuijs loqui testaretur. Agebatur enim de esu idolothytorum, hoc est, eorum, quæ erant idolis, non sacrificanda, sed sacrificata. Porro vocabulum poculi expendendum est. *Non potestis*, inquit, *poculum Domini bibere & poculum dæmoniorum.* Ethnicos autem in suis altaribus bibisse, ne quidem fando auditum est: hoc enim peractis sacrificijs faciebant. Vnde *Athenæus lib. 2.* μεθύειν, quasi μετὰ τὸ θύειν, dictum existimat: eo quod postquam sacrificauerant, solerent in solemnibus illis conuiuijs ebrietati indulgere. 5. Si mensa apud Paulum altare significat (vt volunt aduersarij) & Paulus ad totam Corinthiorum Ecclesiam scripsit (vt manifestum est) ergo tota Ecclesia priscis illis temporibus cœnæ Domini sub vtraque specie (vt vulgo dicitur) communicare est solita: & proinde altare illud, pro quo aduersarij tantopere gloriantur, non fuit proprium presbyterorum. 6. Nulla est consequentia: Si mensa dæmoniorum significat altare, ergo & per mensam Domini intelligitur altare. Potest enim idem vocabulum variè acceptum, ad res diuersas significandas adhiberi; vt vicissim res eadem varijs nominibus significatur, alio atque alio respectu. Sic altare vocant Pontificii, quatenus opinantur se sacrificium reale facere: quatenus autem sacrificulus illic comedit & bibit, certè hoc respectu mensam dicendam esse fateantur necesse est. 7. Si Christiani habent altare & sacrificium proprie dictum, vt Iudæi: iam Christianismus est Iudaismus. 8. Prior conclusio Becani conceditur tota rectè intellecta: Ex quo patet, non minus apud Christianos, quam apud Iudæos & Gentiles esse altare, sacrificium, & participantes de sacrificio. Nimirum altare nostrum est Christus, idemque est sacrificium, nempe propitiatorium. Rursus, altare nostrum est cor, vera fide apprehendens sacrificium Christi: & fructus fidei, sunt sacrificia nostra spiritualia. Denique mensa Domini est altare sacramentaliter, & ipsa Eucharistia est sacrificium itidem sacramentaliter. 9. Posterior conclusio, nempe sacrificium Christianorum consistere in oblatione corporis & sanguinis Christi, sub specie panis & vini: quod apostolus dicat, panem esse communicationem corporis Christi, & calicem esse communicationem sanguinis Christi: perperam ex illis apostoli verbis deducitur. Hæc enim est Pauli sententia: Qui manducat panem hunc, & bibit calicem hunc, secundum ordinem à Christo institutum, id est, ad memoriam mortis ipsi⁹, fit κοινωνὸς corporis & sanguinis Christi. Hoc patet ex collatione ipsiusmet apostoli. Confert enim hanc communionem Christi in cœna cum communione altaris, hoc est, beneficiorum altaris, seu quæ promittebat Deus sacrificantibus in fide Christi. Qui edunt victimas, sunt κοινωνοὶ altaris; quod perinde est, ac si dixisset, Manducatio victimarum est κοινωνία altaris. Quid autem est κοινωνία altaris, nisi applicatio victimæ Christi, significatæ per illas victimas in altari oblatas, ad eos, pro quibus offerebantur, secundum promissionem, *Ad expiationem animæ ipsius proficiet.* Sicut ergo vetera sacramenta erant communio Christi exhibendi: sic noua sunt κοινωνία eiusdem exhibiti. Et sicut idem valent hæ locutiones: Qui edunt victimas, sunt κοινωνοὶ altaris, &, Victima vel esus victimarum est κοινωνία altaris: ita idem valent istæ, Panis fractus, & vinum haustum, est κοινωνία corporis & sanguinis Christi, &, Qui sumunt hunc panem, & hoc vinum, sunt κοινωνοὶ corporis & sanguinis Christi: Et quemadmodum edentes de victimis, non erant κοινωνοὶ altaris, nisi credentes: sic, edentes panem, non sunt κοινωνοὶ corporis Christi, hoc est, mortis Christi, adeoque membra ipsius, nisi credentes. Denique quemadmodum edentes de victimis, erant præditi fide vel historica, vel saluifica, & illi erant κοινωνοὶ altaris communione sacramentali seu externa tantum, hi communione & externa seu sacramentali, & interna seu spirituali: sic etiam edentes panem & bibentes vinum Eucharisticum in duas diuisi sunt classes.

XXXII. *Secundus locus est Hebr. 7 12.* Translato sacerdotio, necesse est, vt & legis fiat translatio, inquit apostolus. Vbi sub nomine sacerdotij comprehenditur etiam sacrificium, & per legem intelligitur lex diuini cultus. Est ergo hic sensus verborum apostoli: Sacrificium & lex cultus diuini ita connexa sunt, vt vnum sine altero esse non possit: & vno translato, alterũm quoque transferri necesse sit. Vnde sicut triplex est lex, quæ præscribit diuinum cultum: vna naturalis, ab Adamo vsque ad Mosen: altera Mosaica, à Mose vsque ad Christum: tertia euangelica, à Christo vsque ad finem mundi: ita triplex debet esse sacrificium: vnum, quo colitur Deus iuxta legem naturalem: alterum, quo colitur iuxta Mosaicam, tertium, quo iuxta euangelicam. Et quotiescunque lex diuini cultus mutatur, toties sacrificium mutari necesse est. Sic Becanus. *Respondeo.* 1. Quod attinet ad rem ipsam, nemo nostrum hactenus negauit sacerdotium & sacrificium noui testamenti. Hactenus itaque procedit argumentum. Christus enim est vnicus æternusque N. T. sacerdos: eiusque sacrificium in cruce peractum, est vnicum, verum, reale, ac proprium N. T. sacrificium, ad Christi æternum sacerdotium relate dictum. 2. Itaque non sequitur: Si aliquod est N. Test. sacrificium: idcirco in Missa fieri verum & externum sacrificium. Hoc enim est de quo inter nos quæritur. Est itaque petitio principij, & fallacia consequentis. Sed *Becanus excipit.* Sicut homo constat duplici parte, nempe animo & corpore: ita lex præscribit illi duplicem cultum, quem tenetur Deo exhibere: vnum internum, alterum externum. Internus consistit in actu fidei, spei, timoris, dilectionis: externus, in solo sacrificio. Nam reliqui externi cultus, quicunque illi sint, possunt etiam hominibus exhiberi. Solum sacrificium peculiariter institutum est ad colendum Deum. Eo igitur sublato, nihil reliquum est, quo Deum speciali ratione colamus. Hinc sequitur, legem, quæ præscribit externum cultum Dei, non alium præscribere, nisi sacrificium, quia nullus alius est. Deinde eiusmodi legem nec mutari, nec abrogari, nec restaurari posse, nisi mutato, aut abrogato, aut restaurato sacrificio. Hinc tandem ita concludo. Vbicunque est peculiaris lex & religio, ibi debet esse peculiare sacrificium, quo Deus ex præscripto illius legis colitur. Sed apud Christianos est peculiaris lex & religio, nempe euangelica, distincta à lege naturali & Mosaica. Ergo apud Christianos est peculiare sacrificium, quo Deus colitur, distinctum à naturali & Mosaico. At hoc non potest esse aliud, quam incruentum sacrificium Eucharistiæ. Ergo illud est. Maior patet ex dictis. Minorem probo: quia si aliud esset, maxime esset cruentum, quod semel in cruce peractum est. Sed hoc non est. Primo, quia illud à Christo, tanquam communi redemtore, pro omnibus oblatum est, tam pro ijs qui vixerunt in lege naturæ & Mosaica, quam qui viuunt in euangelica. Pro omnibus enim mortuus est Christus. Sicut ergo præter illud, fuit aliud in lege naturæ, & aliud in lege Mosaica: sic etiam aliud est in euangelica. Et sicut sacrificium legis naturæ & Mosaicæ erat typus seu figura futuri sacrificij cruenti, *Hebr.* 10. sic nostrum est imago seu repræsentatio præteriti, 1. *Cor.* 11. Secundo, quia lex diuini cultus debet obligare eos, qui subiecti sunt legi. Sicut ergo patriarchæ & prophetæ, qui subiecti erant legi naturali & Mosaicæ, non obligabantur Deum colere, nisi per sacrificia, quæ repræsentabant futurum sacrificium crucis: ita nos, qui subiecti sumus legi euangelicæ, non obligamur Deum colere nisi per sacrificium Eucharistiæ, quod repræsentat præteritum sacrificium crucis. Ergo signum est, quod lex diuini cultus, tam in veteri, quam in nouo testamento, non respiciat immediate cruentum sacrificium crucis; sed potius alia sacrificia, quatenus illius, siue futuri, siue præteriti, repræsentatiua fuerunt. *Respondeo.* 1. Externus Dei cultus non consistit in solo sacrificio. Etenim religiosa inuocatio quæ fit conceptis verbis, iuramentum, sanctificatio sabbathi, & similia, sunt vtique cultus Dei, & quidem externus: neque tamen sunt sacrificium externum & reale. Vnde & illud sequitur, falsum esse, reliquos cultus externos, præter sacrificium, posse etiam hominibus exhiberi. Etsi enim Papistæ illa tria, quæ paulo ante commemorauimus, etiam sanctis angelis & hominibus transferibunt: tamen id faciunt idololatrice; quia gloriam soli Deo debitam partiuntur cum creaturis. Quod ita patet. Actus religionis, qui pertinent ad primam tabulam, occupati sunt circa solum Deum: siue illi actus sint interni, siue externi. 2. Itaque & illud falsum est, legem non præscribere alium Dei cultum externum, nisi sacrificium. 3. Si verum est, religionem Christianam habere peculiare sacrificium externum, non possunt stare illa apostoli: *si lex plane accedentes sanctificasset, nonne hostia desiissent offerri? Hebr.* 10. Item: *Vbi est remissio, non esse amplius oblationem pro peccato, ibid.* Item: *Vnica oblatione consummatos fuisse eos, qui sanctificantur, ibid.* Item: *Non vt sæpe offerat seipsum, Hebr.* 9. & pleraque similia. 4. Si verum esset & necessarium, sacerdotes Papisticos esse veros sacerdotes, & in Missa fieri externum & reale sacrificium, quia nouum testamentum non potest esse sine sacerdotio & sacrificio: sequeretur, solos Papisticos sacerdotes, esse veros sacerdotes N. T. & Missæ sacrificium esse solum N. T. sacrificium, nec vllum aliud posse reperiri. Quod si recipiatur, nec Christus esset sacerdos, nec eius sacrificium in cruce factum, esset sacrificium N. T. 5. Si Christus, æternus sacerdos secundum ordinem Melchisedeci, suo tempore exhibitus, mutauit, tum legem, tum sacerdotium legis, quod quidem externum erat, & sacrificijs externis, vnicum & perfectum Christi sacrificium repræsentabat: certè ferendi non sunt, qui externum hodie sacerdotium, & externorum sacrificiorum vsum in Ecclesiam reuocant. 6. Si vetus sacerdotium translatum est, non in sacrificulos Pōtificios, sed in Christum vnicum Ecclesiæ Christianæ Pontificem; & sacrificia legalia, in vnicum ipsius Christi sacrificium: vt in loco, quem præ manibus habemus, apostolus confirmat: certè locus hic apostoli ad euertendum, non ad stabiliendum Missæ sacrificium accommodandus est. Quare huius loci à Pontificijs detorti corruptique nos ita verum sensum restituamus. Posteaquam Christus sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedeci nobis fuit exhibitus; vnico illo sacrificio, quod in cruce pro peccatis nostris obtulit, vetus sacerdotium & legalia omnia sacrificia abrogauit: eorum omnium substantia in Christo remanente. Vt igitur legale sacerdotium suam rationem, modum, ritus denique suos habuit: ita noui testamenti sacerdotium suam habet rationem, longe legalibus omnibus figuris præstantiorem. Nam in veteris testamenti sacerdotio plures fuere sacerdotes, ijdemque mortales, & plura sacrificia: at sacerdotij N. Test. hæc est ratio & natura, vt vnus sit sacerdos, idemque æternus, nempe Christus: & vnicum sit, nempe Christi, sacrificium, quo semetipsum in cruce pro nobis obtulit, factus sacerdos simul & victima: cuius quidem sacrificij semel facti & nunquam iterandi perpetua est efficacitas. 7. Quia est abrogatus cultus Leuiticus, & substitutus cultus euangelicus in N. T. valde absurdus est Becanus, quando hæret in eiusmodi sacrificio N. T. proprio, quod cum sacrificijs veteribus est plane idem substantia. 8. Cultus N. T. dicitur rationalis, *Roman.* 12 1. Confer. *Hebr.* 13. 15. 1. *Petr.* 2. 5. nempe respectu cultus sacrificatorij in V. T. qui est velut brutus & irrationalis, quatenus nempe fuit onerosus, operosus, pomposus. At ista omnia attributa cadunt in Missam, & ipsius apparatum. Ergo hic non est cultus proprius N. T. 9. Sacrificia ante legem non fuerunt alia a sacrificiis legis: vt patet ex sacrificijs patriarcharum. Itaque falso asseritur, peculiarem legem tum temporis habuisse peculiare sacrificium. Fuit tum vnum idemque euangelium, & vnum idemque sacrificium, cum euangelio & sacrificijs apud Mosen. 10. Tres sunt falsæ hypotheses, quib. labefactatis corruere necesse est totum Becani discursum. *Prima* est: Legem præscribere non alium cultum Dei externum, nisi sacrificium. *Secunda*: Sacrificium Christi communiter pertinere ad statum V. & N. T. ac proinde non esse proprium N. T. *Tertia*: Sacrificium Christi in N. T. repræsentandum esse sacrificio incruento. At ex ijs, quæ diximus, tres istæ hypotheses facile confutari possunt. Nam cultus Dei in N. T. consistit in prædicatione euangelij, administratione sacramentorum, & sanctitate vitæ, ita nempe vt hæc in toto mundo, inter gentes, vigeant. Et hæc sunt sacrificia Deo accepta, & distincta à sacrificijs legalibus: toroque cultu populi Iudaici, si spectemus facilitatem, claritatem, amplitudinem, aliaque similia. Hoc itaque sensu conceditur prima hypothesis. At falsa est de sacrificio externo. Hoc enim non conuenit statui N. T. Deinde licet sacrificium Christi communiter pertineat ad statum ante legem, sub lege, & post legem, quantum ad efficaciam saluandi: tamen efficacia quædam peculiaris est propria N. T. quæ in eo vertitur, quod sacrificium Christi finem imposuit omnibus sacrificijs externis. Prior efficacia exprimitur isto dicto: *Mors Christi pr. fuit, antequam foret* Posterior, illo: *Sanguis Christi sistit omnem sanguinem.* Tertia hypothesis conceditur de Eucharistia, quod illa sit sacrificium eucharisticum & repræsentatiuum, adeoque incruentum, vt ita loquamur: negatur de repræsentatione, quæ fieri debeat per sacrificium externum, propitiatorium, incruentum. Itaque Eucharistia hoc sensu erit sacrificium illud incruentum, 1. quia est commemoratio & repræsentatio mortis Christi. 2. quia est gratiarum actio pro morte Christi. 3. quia est oblatio Christi, facta per fidem &c. Vide plura in hanc sententiam paulo post, vbi respondemus ad dicta Patrum.

XXXIII. *Tertius locus est Hebr.* 5. vbi apostolus ait, omnem Pontificem ex hominibus assumtum pro hominibus constitui in ijs quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Ergo etiam temporibus N. T. sunt sacerdotes constituti, qui offerant dona & sacrificia pro peccatis. Consequentia patet: quia tempus præsens vsurpatur ab apostolo: *Constituitur*, inquit.

Respondeo. 1. Apostolus ibi comparat inter se Pontificem V. T. & Christum, partim vt similem, partim vt dissimilem. Comparat, inquam, summum Pontificem & Christum inter sese. Ait enim: πᾶς ἀρχιερεύς, hoc est, summus sacerdos. Itaque hoc non potest referri ad sacerdotes multos, quales sunt Missifices. 2. Loquitur in tempore præsenti: quia ea quæ olim fieri solita sunt, per verbum temporis præsentis exprimuntur, loquendi genere passim vsitato in Scriptura; & extra Scripturam. Sic idem apostolus *Heb.* 7. ait, Et ij quidem qui sunt ex filijs Leui sacerdotio fungentes, præceptum habent decimarum accipiendarum à populo secundum legem *Et cap.* 9 Lex homines constituit Pontifices infirmos. *Ibid* In prius quidem tabernaculum quouis tempore ingrediuntur sacerdotes qui ritus obeunt. *Ibid.* Omnia secundum legem sanguine purificantur. *Et cap.* 10 Lex vmbram obtinens futurorum, ijs hostijs quas singulis annis eadem offerunt, nunquam potest accedentes sanctificare, &c.

XXXIV. *Quartus locus est Hebr.* 8. Omnis Pontifex ad offerendum munera & hostias constituitur. Vnde necesse est hunc (*nempe Christum*) habere aliquid quod offerat. Ergo Christus se quotidie offert in cœlo pro nobis. Consequentia patet ex verbis illis, *Habere*, & *Offerat*: quæ non rem præteritam, sed præsentem significant.

Resp. Apostolus vtitur verbo προσενέγκῃ: quod quidē nō significat tempus præsens; sed præteritum. Itaque sic locus ille interpretandus est: Necesse fuit hunc quoque habere aliquid quod offerret; vel, ꝙ offerre debuerit. Et sic interpretatur hunc locum *Thomas in c.* 8. *ad Hebr.* Hoc igitur sibi vult apostolus: Christum N. T. sacerdotem, naturam habuisse humanam, vt eam semel pro nobis offerret, tum cum semel pro nobis in cruce mortuus est.

XXXV. *Quintus locus est Hebr.* 9. Necesse est exemplaria quidem cœlestium his mundari: ipsa autem cœlestia melioribus hostijs, quam istis, *inquit apostolus.* At hoc non potest intelligi nisi de pluribus Missarum oblationibus: quia nomine cœlestium intelligit Ecclesiam, & loquitur de hostijs, plurali numero. *Respondeo.* 1. Thomas hunc locum ita enarrat: *Dicit, Hostijs, in plurali. Contra: Quia tantum est vna hostia Christi: infra: Vna enim oblatione consummauit in perpetuum sanctificatos, cap.* 10. *Respondeo. Licet vna sit in se: tamen pluribus hostijs V. T. figuratur.* Itaque apostolus victimam Christi vnicam improprie nominat θυσίας, quia nempe eam cum victimis V. T. comparat: & quia hæc istis omnibus è regione respondet, tanquam per illas præfigurata. Hinc itaque factum est, vt numerum multitudinis in vno comparationis membro vsurpatum, in altero retinuerit. 2. Hæc vnica hostia est instar omnium; qua vna tum vetus ille, tum nouus populus fuit sanctificatus. 3. Apostolus docet analogiam esse oportere inter ea quæ purificant, & quæ purificantur. Sub Mose typi illi oēs terreni fuerunt, puta tabernaculum, liber, vasa, victimæ; cæteraque omnia: sed tamen rerum cœlestium typi. Oportuit igitur typica & eiusdem naturæ materia & ritu, nempe pecudum sanguine, aqua, lana, hyssopo lustrari. Sub Christo autem cœlestia omnia, cœleste tabernaculum; cœlestis victima; cœlestis populus, cœlestis doctrina, cœlum denique ipsum pro mansione proponitur. Itaque hæc omnia simili ratione, nimirum viuifici illius sanguinis Christi æterna oblatione, sanctificari oportuit. Dicuntur autem sanctificari vario respectu. Primum enim seipsum nobis suo sanguine sanctificauit Christus: deinde & ipsum cœlum quodammodo sanctificauit nobis cum illud sanctus ipse ingrederetur, vt in eo aliquando etiam sancti ipsi Deo in æternum seruiamus. Itaque Ecclesia V. & N. T. simul est sanctificata melioribus istis hostijs: & proinde non potest intelligi sacrificium Missæ, quod Papistis est χειμήλιον Ecclesiæ N. T. 4. Vocabulum θυσίαν, ab apostolo vsurpatum; perperam illi exponunt de Missarum oblationibus: quia vocabulum illud significat victimam: oblationem autem significare apostolus solet vocabulo προσφορά. 5. Si apostolus hoc loco ageret de pluribus numero hostijs, ipse sibi contradiceret. Quia statim subijcit in illo ipso loco, *Neque vt sæpe offerat seipsum.* Et alibi ait, *Vna pro peccatis oblata victima.*

XXXVI. Solent etiam nonnulli adferre *locum sextum ex Hebr.* 13: Habemus altare. Sed *Bellarminus lib.* 1 *de Missa cap.* 14. dicit se nolle hunc locum vrgere: quia multi Catholici per altare intelligunt Christum, aut crucem. Et sanè Christus hoc loco intelligitur: Nam apostolus adfert argumentum contra doctrinam de obseruatione ceremoniarum legis cum fide Christi coniungenda, disputando à pari, videlicet à comparatione typi cum re per typum significata, hunc in modum. Si illi qui tabernaculo deseruiunt, non habent ius edendi ex animalibus quorum sanguis infertur in sacrarium per pontificem: ergo pari ratione qui per ceremonias legis seruari volunt, non habent ius edendi ex Christo. Itaque per altare intelligitur Christus, qui est pascha nostrum pro nobis immolatum: 1. *Cor* 5. 12.

XXXVII. *Hactenus est prima classis argumentorum pro Missa, ex Scriptura: secunda est ex Patribus* Quos Becanus tam diserte & clare ait loqui de sacrificio Eucharistiæ, in quo Christus sub specie panis & vini quotidie offertur in Ecclesia, vt nemo, qui illos aspexerit, de ipsorum sententia possit dubitare. Hoc quinque modis ostendit. *Primo*, quia quando loquuntur de Eucharistia, passim vsurpant has voces, *sacrificium, oblatio, immolatio, hostia, victima, offerre sacrificare immolare. Secundo*, quia requirunt *altaria* ad celebrandam Eucharistiam. Altaria autem non eriguntur, nisi ratione sacrificij. Supponunt ergo Eucharistiam esse sacrificium. *Tertio*, quia ministros, qui Eucharistiam offerunt, vocant *sacerdotes*; & eorum ministerium, *sacerdotium.* Proprium autem munus sacerdotis est, offerre sacrificium, *Heb.* 5. 1. & 8. 3. *Quarto*, quia docent Eucharistiam celebrari & offerri posse pro viuis & defunctis, pro pace & incolumitate; & generatim pro omnibus necessitatibus, tam corporis quam animi: quod sane non dicerent, nisi putarent esse verum sacrificium. *Quinto*, quia dicunt Melchisedecum fuisse verum sacerdotum, & obtulisse panem & vinum in sacrificium: & hoc modo præfiguralse incruentum sacrificium, quod Christus sub specie panis & vini instituit in vltima cœna: eamque ob causam, Christum in Scriptura vocari sacerdotem secundum ordinem Melchisedech. *Hìs addi possunt*, qui vaticinium Malachiæ, de quo supra dictum est, interpretantur de sacrificio Eucharistiæ. Hæc omnia Becanus contraxit ex Bellarmino, qui ea copiosè persequitur *lib.* 1. *de Missa cap.* 15 16. 17. 19 *itemque cap.* 10. Omisit autem Becanus *cap* 18 vbi Bellarminus sacrificium Missæ probat *ex Liturgiis.* Nam ex illis constat, veteres Patres eo ritu celebrasse mysterium Eucharistiæ, vt nihil dubitauerint, eam esse verissimum sacrificium. Itaque septem ordines in hac classe constituemus, ita vt *sextus ordo* cōplectatur testimonia Patrum de vaticinio Malachiæ; *septimus*, veteres Liturgias. Hinc tale conficitur argumentum; Quod vniuersa tenet Ecclesia: nec in Concilijs institutum, sed semper retentum est; nonnisi apostolica authoritate traditum rectissimè creditur. Sacrificium Missæ est eiusmodi. Ergo sacrificium Missæ nonnisi apostolica authoritate traditum, rectissime creditur. Porro vt hæc tota ratio fortius moueat lectorem, Pistorius addit, Lutherum, & quosdam alios agnouisse & testatos esse, Missam & sacrificium in ea recepta esse in Ecclesia, iam inde ab ipsis apostolis. Et Becanus ait, non esse necesse, vt integra Patrum testimonia transscribat, cum aduersarij concedant, eos ita sentire. Nam Chemnitius in Examine Concilij Tridentini de illis sic scribit: *Negari non potest, veteres quando loquuntur de celebratione cœnæ Dominicæ, vsurpare vocabula sacrificii, immolationis, victimæ.* Item, *vti verbis, offerre, sacrificare, immolare.* Similia habent Lutherus, & Caluinus. Ex his patet, hanc fuisse constantem totius Ecclesiæ, inde ab apostolorum tempore doctrinam Quo vno argumento (ab Ecclesiæ perpetuo consensu) Pistorius iubet esse contentos omnes Christianos; nec vllam aliam demonstrationem esse requirendam.

XXXVIII. Ordine conuerso respondebimus ad singula. Et *primo*, quidem ea, quæ semper vsurpata fuerunt in Ecclesia Christiana ab apostolorum temporibus, & quæ firmamentum habent in Scriptura: ea, inquam, fuisse ab apostolis tradita fatemur, eaque ambabus, quod aiunt, vlnis amplectimur. Iam vero sacrificium Missæ externum & visibile, propitiatorium pro peccatis viuentium, & pro defunctis: ignotum est apostolis, & apostolicis Scripturis è diametro repugnat. Prius illud hac vice probandum est: cum posterius è superioris & huius capitis consideratione sit euidens. Clarissime autem demonstratur, vel hoc vno argumento, quod ipsi Pontificij testantur, & nostrates ex historiis adnotant, quibus authoribus singula, quæ peraguntur in Missa, accepta sint ferenda. Vnde *Bellarminus lib.* 2 *de Miss cap.* 20. vbi disputat de antiquitate Canonis Missæ, ingenue fatetur, Canonem integrum, qualis hodie in Missalibus habetur, non reperiri in libris, qui sint antiquiores Ordine Romano (post annum septingentesimum confecto) & conquirit rationes, vt ostendat, ante annum Christi octingentesimum, Canonem in Ecclesia vsitatum fuisse. Quod argumento nobis est, primis aliquot seculis, nempe totis minimum quingentis annis, Canonem Papisticum hodiernum in Ecclesia non fuisse: idque firmis rationibus potest demonstrari, non inficiante Bellarmino. Apostolos autem simplicissime S. cœnam celebrasse, absque Missatica illa pompa, quæ apud Papistas viget, testatur *Gregorius Magnus*, Pontifex eius nominis primus, *Regist. lib* 7. *cap.* 63. *& Platina in vita Sixti I.* vbi scribit hoc modo: In celebratione mandauit (*Sixtus I.*) vt Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Sabaoth, cantaretur. Nuda primo hæc erant, & omnia simpliciter tractabantur. Petrus enim vbi consecrauerat, oratione, Pater noster, vsus est. Auxit hoc mysterium Iacobus, episcopus Hierosolymitanus, auxit & Basilius, auxere & alij. Nam Cœlestinus Missæ introitum dedit. Gregorius Kyrieleison. Gloria in excelsis Deo, Telesphorus. Collationes Gelasius I. Epistolam & euangelium Hieronymus. Alleluia vero sumtum est ex Ecclesia Hierosolymitana. Symbolum in Concilio Niceno. Mortuorum autem commemorationem Pelagius inuenit. Thus, Leo, III. Osculum pacis, Innocentius I. Vt caneretur Agnus Dei, Sergius Pontifex instituit. *Hactenus Platina, abbreuiator apostolicus.* Desinant igitur Papistæ originem sacrificij Missæ referre ad apostolos: neque obiiciant nobis perpetuum Ecclesiæ per annos plus mille quingentos: cum apostoli & veteres ipsi doctores sacrificium Missæ ne nominent quidem: & ex historia satis constet, à multis ac varijs authoribus Missæ sacrificium fuisse consarcinatum: nec etiam verum sit, ipsum habere vllum in Scriptura firmamentum.

XXXIX. *Deinde*, si Missæ nomine sacra Eucharistia intelligatur, in qua sacrificij Christi celebratur memoria, verissime dicitur, doctrinam eam antiquissimam & vere apostolicam esse. Atque hoc sensu vsurpatur à Luthero, in Augustana Confessione, & ab alijs. Hic non possum quin Baronij audaciam notem. Pronuntiat ille omnium huius sacramenti nominum antiquissimum esse hoc, de quo iam agimus. Iacobum enim fratrem Domini hanc nomenclaturam Hierosolymitanis tradidisse; Petrum vero & Paulum, Romanis. Deinde illius vsurpationem vetustissimam esse probat ex epistola Pij Papæ, proximi apostolorum temporibus. At si hoc nomen est antiquissimum cur apud probatos authores, qui per annos trecentos & amplius scripserunt, nullum eius extat satis certum vestigium? Non Syri, non Græci, illo vsi, non Latini. Quod autē attinet scripta Pij I. illa ab omnib. rectè sentientibus, etiam Papistis, iudicantur ὑποβολιμαῖα *supposititia.* Sed, inquis, hoc vocabulum legitur in Liturgia Iacobi. *Respondeo.* 1. Liturgia illa non est à Iacobo scripta. 2. Liturgia ista legitur Græce, & Latine. Græca est autographum: Latina apographum. In Græco textu eius Canonis è Concilio Trullensi, non *Missæ* nomen extat, sed *Liturgiæ.* Inuentum autem est hoc nomen, *Missæ*, circa finem, vt videtur, tertij seculi, vel paulo ante. Nam si vera est epistola Cornelij Papæ ad Lupicinum Viennensem, circa annum Domini 250 iam notum erat illud vocabulum. Varie autem hæc vox vsurpata legitur: videlicet pro eucharistia, pro tota actione ministerij ecclesiastici, & pro solenni festiuitate sacra. Vide in Paratitlis nostris, si vacat & libet.

XL. *Tertio* in genere respondemus ad dicta Patrum, quæ hic in certas classes digesta adferuntur: in ijs explicandis committi fallaciam secundum quid & fere perpetuam homonymiam illic latere; quatenus appellationes illæ veterum simpliciter & proprie accipiuntur, quæ omnino figuratæ sunt, & certo respectu enuntiantur: tum etiam impropriæ quædam & hyperbolicæ illorum sententiæ, pro certa & solida iudicandi norma perperam hic adferuntur: cum contra potius incommodæ, & oratoriæ istorum phrases ad normam S. Scripturæ examinandæ, & ex eiusdem mente demum recte in-

ter-

terpretandæ sint, iuxta illud *Augustini de baptismo contra Donat. lib.* 2. Adferamus diuinam stateram de Scripturis sanctis, & in illis, quid sit grauius, appendamus.

XLI. *Quarto* antiqui Patres, tametsi Eucharistiam subinde hostiam & sacrificium appellant, item oblationum, sacerdotum, & altarium, aliorumque similium meminerunt: sæpe tamen diserte explicant, non de ipsa reali corporis Christi, proprie sic dicta, immolatione; sed vel de externa ipsius panis & vini oblatione, vel de eucharistica sacrificij Christi commemoratione, & symbolica quadam repræsentatione, hæc intelligenda esse. Vide *Irænæum lib.* 4 *cap* 32. *Cyprianum lib.* 2. *epist.* 3 *August. in Psalm* 79. & alios passim alibi, ex quibus nonnullos adduximus cap. proximè præced.

XLI. *Quinto*; veteres passim Eucharistiam vocant sacrificium. Cuius nomenclaturæ varias adferunt viri docti causas. Sadeel tres istas commemorat, & testimonijs euidentibus confirmat. 1. quia in hoc mysterio fit commemoratio vnici illius sacrificij, quod pro nobis in cruce factum est. Atque hæc commemoratio coniunctam habet gratiarum actionem: adeo vt sit sacrificium εὐχαριστικὸν & gratiarum actionis; ac propterea inter spiritualia Christianorum sacrificia (de quibus apostolus *Hebr.* 3.) recensendum. 2. quia in sacro hoc mysterio, si quidem a nobis cum vera fide, sinceriscque animis celebretur, nos ipsos totos Deo consecramus: q̃ est spirituale sacrificium; nobis inprimis ab apostolo *Rom* 12. commendatum. 3. quia id fuit olim in more positum, vt cum S. cœna celebraretur, tum fideles offerrent eleemosynas, quibus egenis fratribus subuenirent: quod est etiam spirituale genus, ita docente apostolo *Hebr.* 13) Huc veteres respexisse, cum Eucharistiam sacrificium appellarunt, satis perspicuum esse potest ex ipso vocabulo Eucharistiæ, quod significat gratiarum actionem; cuius tria genera, modo recitata, concurrunt in legitima S. cœnæ celebratione. Hanc fuisse veterum mentem patet ex testimonijs, quæ *Sadeel c.* 5 *de vnico Christi sacrificio aduersus Missæ sacrificium* commemorat. Paulo plenius hac de re ita disserimus. *Sacrificij* vocabulum accipitur proprie, vel improprie. Proprie significat sacrificium partim typicum & legale V. T. idque eucharisticum, vel hilasticum: partim euangelicum, videlicet oblationem Christi in cruce. Improprie significat vel repræsentationem & applicationem sacrificij Christi, vel ministerium euangelij, vel bona opera, adeoque oblationem actiuam & passiuam, vt loquuntur. Sacra cœna dicitur sacrificium improprie, sex modis. 1. quia est memoriale seu commemoratio sacrificij Christi, eiusque repræsentatio, pictura, spectaculum religiosum, & tabella, in qua nobis depingitur immolatio Christi, per fractionem panis & fusionem siue haustum vini. Et hoc modo à quibusdam veteribus dicitur sacrificium incruentum, quo modo tragœdia, quæ repræsentat bellum cruentum, dicitur bellum incruentum. Quo pertinet, quod Patres Eucharistiam vocant sacrificium, non reale, sed rationale. 2. quia est commemoratio eucharistica, in qua gratias agimus Deo pro sacrificio Christi. Atque hæc gratiarum actio est sacrificium precum, laudis, & gratiarum actionis. 3. quia fideles in cœna sese offerunt Deo, vt consecrentur, eique seruiant animo & corpore. Hinc Gregorius dicit, tunc vere Christum pro nobis hostiam esse, cum nos ipsos hostiam fecerimus. 4. quia veteres in administratione Eucharistiæ offerebant pauperibus eleemosynas, inprimis panem & vinum: quæ sunt Spirituale sacrificium. 5. quia corpus Christi offertur suo modo. Nam sicut panis est corpus Christi sacramentaliter: ita fractio panis est oblatio Christi sacramentaliter. 6. quia respectu fidei & precum Christus offertur in S. cœna; quatenus nempe fideles mente & affectu feruntur in vnicum Christi sacrificium, & illud quasi offerunt Deo Patri. Hinc Augustinus ait, Christum tunc pro nobis offerri, quando in ipsum credimus. Itaque huc redit summa, Eucharistiam esse sacrificium ratione repræsentationis, gratiarum actionis, applicationis, & dilectionis. Quare causa præcipua, ob quam sacrificium cœna Domini à veteribus appelletur, hæc est, quod cœna est sacrificium eucharisticum pro sacrificio Christi propitiatorio in cruce oblato. Hinc Augustinus dicit, Christum in cœnę sacramento immolari, non vere & reipsa, sed quod memoria mortis in ea celebretur. Idem ait: Immolatio carnis, quæ fit manibus sacerdotis, vocatur passio & mors Christi, non rei veritate, sed significante mysterio. Ambrosius etiam sic loquitur: Hoc sacrificium est figura corporis & sanguinis Christi. Et *Chrysostomus in Psalm.* 22. Si Iesus non est mortuus, cuius rei symbolum & signum est hoc sacrificium? Hæc sine controuersia recte & pie secundum Scripturam dicuntur. Christus enim ipse dicit, panem fractum in cœna, esse corpus suum, fractum pro nobis in cruce. In omnibus enim sacramentis, sicut actiones & passiones visibiles, sunt actiones & passiones inuisibiles, sic substantiæ siue elementa visibilia, sunt substantiæ inuisibiles, agentes & patientes. Sicut manducatio Mannæ erat manducatio Christi: sic manna erat Christus. Sicut haustus aquæ è petra fluentis, erat haustus sanguinis & Spiritus Christi: sic petra Christus, & aqua Spiritus & sanguis Christi. Sicut mactatio victimarum, & aspersio sanguinis earum, erat mactatio Christi, & aspersio sanguinis eius: sic victimæ erant Christus, & sanguis earum erat sanguis Christi. Sicut aspersio aquæ in baptismo, est aspersio sanguinis Christi: sic aqua est sanguis Christi. Eodem modo igitur, sicut fractio panis, & separatio vini à pane est fractio & mactatio corporis Christi, & separatio sanguinis eius à corpore: sic panis est corpus, & vinum est sanguis: ac proinde sic & manducatio panis est manducatio carnis, & potio vini est potio sanguinis Christi. Fractio autem panis non est proprie & realiter mactatio corporis: sed fractio corporis, fractione panis significatur, repræsentatur, applicatur. Ergo neque panis proprie & realiter est corpus Christi: sed pane corpus Christi significatur, repræsentatur, & applicatur per fidem: sicut & manducatio corporis interna, per manducationem externam.

XLII. *Sexto* veteres nusquam tradunt, agnum paschalem, vel panem & vinum Melchisedeci, fuisse figuram sacrificij Missæ: neque prophetiam Malachiæ de illo sacrificio, exposuerunt. Nunquam enim sacrificij Missæ meminerunt. Quod attinet ad *agnum paschalem*, docuerunt Christum ipsum fuisse agno paschali figuratum: adeo vt Christus passus, Pascha adimpleuerit: vt sunt verba *Irenæi lib.* 4. *aduers. hæres.* Deinde, si quando agnum paschalem accommodarunt cœnæ Domini, similitudinem inter agnum illum & S. cœnam constituerunt in ipsa manducatione: quia Christum pro nobis crucifixum participamus. Hinc *Ambrosius epist.* 83 Sumamus feruenti Spiritu sacramentum in azymis sinceritatis & veritatis. Et *Thomas in* 1 *Cor.* 5. Quia Christus immolatus est, pascha nostrum, itaque epulemur: scilicet manducantes Christum, non solum sacramentaliter, sed spiritualiter, fruendo sapientia eius. *Deinde* dum veteres ad Eucharistiam referunt panem & vinum, quæ Melchisedec protulit, non eo spectant, vt inde sacrificium aliquod externum & reale constituant, in quo Christus denuo offeratur: imo (si paucos excipias) non existimarunt Melchisedecum obtulisse Deo panem & vinum: sed hac ratione mysterium Eucharistiæ magis magisque commendare voluerunt: quod iam priscis illis temporibus, ijsdem signis, nempe pane & vino exhibitis Abrahamo, Christus fuerit adumbratus, quæ quidem longe postea Christus ipse instituit in S. cœna, vt nos faceret corporis & sanguinis sui participes. Itaque quemadmodum Melchisedec Abrahamum & eius exercitum ex prælio fessos refecit: Sic Christus in Euchristia nos ex prælio Spirituali æstuantes reficit, quando vna cum pane & vino exhibet nobis credentibus corpus & sanguinem suum. *Denique* vaticinium Malachiæ veteres accommodarunt ad S. cœnam, quia prophetam interpretati sunt de Spirituali sacrificio. Sic enim *Hieronymus in Malach.* 1. Vt sciant carnalibus victimis spirituales victimas successuras, & nequaquam taurorum hircorumque sanguinem, sed thymiama, hoc est, sanctorum orationes Domino offerendas. Itaque hæc omnia male ab aduersarijs referuntur ad sacrificium externum & reale & propitiatorium, quale apud veteres nusquam occurrit.

XLIII. *Septimo*, quo sensu Patres Eucharistiam appellant sacrificium, oblationem, immolationem &c. eodem sensu mensam, in qua celebratur hoc mysterium, appellant altare, videlicet sacramentaliter; itemque catachresi & hyperbole sacramentali. Offertur enim ibi Christus, in mysterio. *Deinde* ministros N. T. appellant sacerdotes, 1. quia successerunt in locum sacerdotum V. T. 2. quia homines offerunt Deo in ἱερεχίᾳ euangelij. 3. quia Christum offerunt in sacramento, non vero nouum sacrificium incruentum faciunt. *Tertio* veterum liturgiæ aut non fauent sacrificio Missæ, aut non sunt veterum. *Quarto* antiqui obtulerunt Eucharistiam pro pace, pro infirmis, pro ecclesia &c. non tanquam sacrificium propitiatorium, sed tanquam sacrificium eucharisticum, in quo communicantes offerebant Deo Christum ex vera fide, in precibus suis pro necessitate ecclesiæ, politiæ, singulorum.

XLIV. Venio nunc ad *tertiam classem*, quæ addit has naturales rationes, ad Missam clarius asserendam. *Prima* est ex coniunctione legis & sacrificij. Nulla siquidem vnquam fuit religio sine externo & visibili sacrificio: sicut apud omnes omnium gentium historicos videre est. Vide inprimis *Gen.* 4. & 8. Et apostolus *Hebr.* 7. ex translatione sacerdotij colligit legem, seu religionem ipsam, translatam esse necessario. Ergo nunc quoque eiusmodi sacrificium extare debet. Nullum autem esse potest præter Missam: quia interna & spiritualia sacrificia hic non sufficiunt: ipsum vero incruentum Christi sacrificium iampridem desiit. *Respondeo.* 1. Non est vniuersaliter verum, omnem religionem habere coniunctum sacrificium externum: quia ante lapsum fuit religio, & tamen nullum fuit externum sacrificium. Sic religio pura & incontaminata apud Deum & Patrem, hæc est, inuisere orphanos & viduas in afflictione ipsorum, & immaculatum sese seruare à mundo, *Iacob.* 1. Itaque formale religionis non consistit in sacrificio externo, si absit sacrificium internum, hoc est, cultus Dei internus, qui constat puritate vitæ. Atque hæc causa est, quod Deus sacrificia Iudæorum hypocritarum tantopere detestatur *Psalm.* 50. Nimirum ceremoniæ per se non placent Deo. 2. Species controuersa, imo fictitia, affirmate concluditur ex genere indefinite posito, hoc est, Missæ sacrificium ex quouis externo sacrificio. 3. Falsum assumitur, in N. T. præter Missam, nullum sacrificium externum supereſse. Imo vero ipsa Eucharistia, & κήρυγμα τοῦ εὐαγγελίου inter Gentes, est sacrificium internum & externum, proprium N. T. etsi non proprie dictum: vt supra euicimus. *Secunda ratio apud Bellarminum* sequitur ad hunc modum. In V. T. fuit externum & reale sacrificium. Ergo etiam in N. T. aliquod esse debet. Non enim Christus vniuersum V. T. cultum simpliciter abrogauit, sed eundem vel perfecit, vel in meliorem formam commutauit: vti *Matth.* 5. & alibi videre est. *Respondeo.* 1. Argumentum à comparatione legis Mosaicæ ad Christianam (vt loquitur Bellarminus) non concludit affirmatiue ex differentia seu dissimilitudine inter V. & N. T. sed tantum ex conuenientia & similitudine vtriusque. Iam vero hoc pertinet inter alia ad discrimen V. & N. T. quod expiatoriæ corporales victimæ sunt sublatæ per Christum, & quidem in solidum: vt patet ex epistola ad Hebræos. 2. Christus sacrificia V. T. & mutauit, & perfecit. Mutauit: quantum ad exteriorem pædagogiam & mystagogiam. Perfecit: quatenus sacrificio corporis sui ἐντελέχειαν inspirauit, adeoque ipsa exspirare fecit. 3. Non sequitur: Sacrificium proprie dictum in N. T. non indies repetitur: ergo nouum est inferius veteri: sed contra, vt concludit apostolus *Hebr.* 7. Vetera illa sacrificia ideo fuerunt imperfecta, quia repetita. *Tertia ratio Bellarmini*, sumitur a differentia sacramenti & sacrificij. Sacramẽta oĩa ab alio dãtur, & ab alio recipiuntur: nec vllus sibi sacramentum administrat. Sacerdotes, siue ministri N. T. etiam sibi ipsis Eucharistiam administrant. Ergo illa est plus quam sacramentum: videlicet, verum sacrificium. *Respondeo.* Falsa est hypothesis, quod nemo sibi possit ministrare sacramentum. Quis enim amabo, baptizauit Iohannem? Ipse vtique Iohannes. Et Christus in prima institutione S. cœnæ ipse sumsit sacra symbola. Confunditur itaque hic duplex ministri, seu sacerdotis in genere dicti, officium ac persona; qua scilicet publicus minister, & qua vnus è corpore fidelium est. *Quarta ratio Bellarmini* est à consensu Ecclesiæ. Constat enim ex certis historijs, Missam iam olim in antiqua Ecclesia celebratam, & per mille saltem annos vbique vsitatam fuisse. Ergo vel ipsa est verum & Deo gratum sacrificium: vel toto hoc tempore nulla fuit vera Christi ecclesia: sed perijt vniuersa Christi religio; contraque fœdissima regnauit idololatria: atque ita vana fuerunt omnia prophetarum vaticinia, & ipsius Christi oracula, de vera perpetuitate, & amplitudine Ecclesiæ Christinæ. *Respondeo.* Hic partim falsum assumitur, partim inconsequentiæ variæ nectuntur: cum neque toto illo tempore Missa Papalis vbique in Ecclesia Christi celebrata sit: neque continuo, quod publicè gestum est, omnibus omnino Christianis imputari debeat: neq; Christus vsquam promiserit, se defectionem, aut corruptionem externæ Ecclesiæ, absolute & perpetuo impediturum: sed è contrario prædixerit, huiusmodi

modi apostasiam futuram, vt etiam electi, si fieri posset, huic tanto malo implicandi videri queant. Et hæ quidem rationes sunt apud Bellarminum.

XLV. *Pistorius* istas duas habet rationes. 1. Nullum corpus aut sanguis potest esse cibus aut potus, nisi ante mactetur & præparetur. Corpus Christi & sanguis in prima sacra cœna est vere cibus & potus. Ergo oportet antecessisse quodammodo mactationem: licet incruentam. 2. Corpus & sanguis Christi in Sacra Eucharistia vocatur victima, assentientibus Lutheranis. Nulla autem potest cogitari victima, sine sacrificio. Ergo Missa est sacrificium: & Christus in prima cœna se ipsum sacrificauit, vt ex corpore ipsius & sanguine, tanquam ex victima, discipuli vesci & bibere possent. Huc etiam adducit nomen altaris, quod ait habere suum respectum ad sacrificium: eoque accommodat (valde incommode) locum 1. *Corinth.* 10. de collatione mensæ Domini cum altaribus Iudæorum & Gentium. Addit & illud: Sacrificium in cruce semel factum est, & postea desiit: neque iam Christus in sese in cœlo est victima. Quare, vt corpus eius & sanguinem bibere valeamus, oportet præcedere sacrificium: licet incruentum.

Respondeo primo. Argumentum primum est vere Capernaiticum. Neque enim corpus & sanguis Christi percipiuntur corporaliter in Eucharistia, sed vel sacramentaliter tantum, vel sacramentaliter & spiritualiter simul. 2. Corpus & sanguis Christi vere victima illa est, quæ in ara crucis oblata fuit Deo pro peccatis generis humani. Aliud vero est, agnoscere corpus & sanguinem Christi pro victima (quia scilicet in cruce pro nobis sunt tradita) quod affirmat Scriptura: aliud dicere corpus & sanguinem Christi victimam, quatenus dantur in cœna, & quidem respectu altaris, hoc est, immolantur: quod est figmentum Pistorij, qui formaliter accipit, quod erat materialiter accipiendum. Vt enim corpus Christi sit sacrificium, causa & ratio est, non conficta à Papistis oblatio in prima cœna: sed iuxta Scripturæ luculenta testimonia, immolatio in ara crucis, *Hebræorum nono & decimo*, & alibi passim. 3. Nugax est argumentum: In Eucharistia est victima. Ergo Eucharistia est sacrificium. Et Christus in cœna vocat corpus suum sacrificatum, & sanguinem fusum. Ergo in cœna Christus sacrificauit. Nam victima dicitur Christus ex passione crucis, quæ iam tum instabat. Et sic tota ratio victimæ illius, siue sacrificij, petenda est ex vna immolatione in cruce facta. Nam etiamnum Christus est ipse idem, qui pro nobis factus est victima in cruce. Et hanc victimam, quæ in cruce semel immolata est Deo, nos manducamus & bibimus in cœna, iuxta ipsam Christi institutionem, non denuo immolamus siue sacrificamus: tum quia mandatum de eo habemus nullum, tum quia diserte Scriptura affirmat, semel esse eum oblatum, *Hebr. 9. vers. vltim.* nec esse repetendam immolationem, *Hebræorum 7. vers. 23. & seqq.* Cæterum Christus non in præterito, sed in præsenti dicit, διδόμενον, κλώμενον: & vetus interpres Latinus alicubi in futuro, *tradetur, fundetur*: sicut etiam Canon Missæ. Itaque est ψευδοπροφητεία Pistorij, quando dicit, Christum in cœna vocare corpus suum sacrificatum, & sanguinem fusum. 4. Quæ dicit de sacrificio incruento, aduersantur Scripturæ sacræ, & naturæ rei. Quomodo enim potest esse mactatio incruenta, & effusio sanguinis sine effusione? 5. In faciem contradicit apostolo Pistorius, quando dicit Christum iam in cœlo non esse victimam. Christus enim obtulit hostiam æternam, *Hebræorum 10. vers. 10. & seqq.* Aliud autem est actus offerendi, seu sacrificandi in cruce, qui transiit. Aliud victima, ipse Christus, qui permanet in æternum. *Apocal. 5. vers. 12.* 6. Quod de altaribus, & eorum relatione dicitur, friuolum est. Nam in Nouo Testam. nusquam mentio fit altaris in descriptione Eucharistiæ. Mensam Domini appellat apostolus. Altare non appellat. Porro altare potest esse sine sacrificijs, vt *Iosuæ 22. ver. 23.* & sacrificia sine altari. Nam *Herodotus in Clio, vltra medium*, de Persis testatur, eos neque statuas, neque templa, neque aras extruere consueuisse, & tamen hostias immolare Ioui, nimirum in editissimis quibusque montibus. Et *Strabo libro decimo quinto.* Persæ, inquit, nec statuas, nec aras erigunt: sacrificant in loco excelso. Vnde sic inferimus: Non esse necessariam consequentiam, Si ara est, ergo etiam sacrificium: Si sacrificium, ergo ara. Non, inquam, illa relatio perpetua est. Sic *Bellarminus lib. 1. de Miss. cap. 27.* fatetur, aliquando sine altari celebratum esse sacrificium. Cæterum non sequitur: Apostolus confert mensam Domini apud Christianos, cum altari Iudæorum & Gentium. Ergo mensam illam Domini oportet esse altare. Nam in prima cœna: quam Christus Hierosolymis cum suis discipulis celebrauit in diuersorio, non fuit altare. Neque vspiam in Actis apostolicis vlla fit mentio altaris, in descriptione Sacræ Cœnæ. Neque alibi in Epistolis Apostolicis vestigium monstrari potest vllius altaris apud Christianos, in quo fuerit cœna sacra administrata.

XLVI. *Coronidis loco nonnulli adferunt hæc duo argumenta.* 1. Quemadmodum sublatis legalibus sacramentis, supersunt Nou. Testamen. sacramenta: ita sublatis legalibus sacrificijs, supersunt externa sacrificia euangelica. Par vtrobiq; est ratio. 2. Sacrificium externum proprie dictum est, quo res aliqua peculiari modo immutatur & conficitur in eum finem, vt per ipsam commutationem Deo concilietur gloria. Missa est eiusmodi. Ergo Missa est sacrificium externum proprie dictum. Minor probatur: quia in Transsubstantiatione separatim conficitur corpus, & separatim sanguis: atque id speciem quandam & similitudinem mortis habet. Hæc de re sic ait *Dictionarium pauperum titulo de corpore Christi.* Sub specie panis & vini realiter continetur corpus Christi. Vnde sciendum est, quod quando sacerdos ista verba pronuntiat, scilicet: *Hoc est enim corpus meum* &c. panis transit in corpus Christi, & vinum in sanguinem vertitur, illa Verbi virtute, qua *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis*: qua omnia dixit, & facta sunt: qua vxorem Loth in statuam salis mutauit: qua virgam Mosaicam vertit in colubrum: qua flumina & fontes Ægypti conuertit in sanguinem: & aquam in vinum. Verbum Eliæ ignem de cœlo iussit descendere: Verbum Christi non poterit panem in carnem mutare? Certe maius est de nihilo aliquid creare, quam quod est, in aliud mutare. Item si potuit corpori mortuo, vt Lazaro, & corpori insensibili, vt Adæ, vitam inspirare, & de terra insensibili facere rem sensibilem: quare non poterit panem in carnem mutare? Item, homo educit de terra ferrum quotidie, & de cinere vitrum. Sed Deus est longe potentior. Ergo. Item, si quæras, quomodo credam ibi esse corpus Christi, cum videre non possim? respondeo: Credis, iumenta, & omnia animalia exijsse de terra, & tamen exijsse non vidisti: & te proauum, & abauum habuisse, tamen non vidisti. Quare ergo non credis, ibi esse corpus Christi sub illa specie panis, licet non videas? Nonne fides est argumentum rerum non apparentium? Item quærunt hæretici, quomodo possit ab hominibus quotidie manducari corpus Christi, qui si mons esset magnus, totus comestus esset? Respondeo: Sicut de quinque panibus quinque millia hominum satiauit, & de quibus maiores reliquiæ manserunt, quam essent quinque panes: sic ipse potest ecclesiam totam de corpore suo pascere absque sui detrimento. Item, calor & splendor ignis, & odor rosæ, & sapientia hominis, se omnibus communicant, quantum in se est, sine sui detrimento. Similiter & sol se omnibus communicat: sic & candela candelis multis sine sui decremento ignem & lucem ministrat. Et sicut mulier Sareptana quotidie comedebat de farina hydriæ, & non diminuebatur farina, nec oleum in lecytho: & sicut Elisæus Propheta mulieri alteri oleum, & inuitatis suis cibaria multiplicauit: sic tota ecclesia quotidie sumit corpus Christi sine decremento sui. Item sicut vna vox prædicantis eadem numero auditur ab omnibus, ad quos potest peruenire: sic Deus potest facere, vt vnum corpus Christi numero ab omnibus recipiatur sacramentaliter. Item, aliqui mirantur, quod in vna hostia tam parua sit totum corpus Christi, in omnibus partibus illius hostiæ simul vnitis, ita quod in nulla parte sit totum; & tamen si hostia diuidatur in partes, est totum in qualibet parte: & non mirantur, quod in vno speculo appareat tota imago, & vnica; & si diuidatur speculum in partes, quod essent partes speculi, tot essent integræ eius imagines. Item, quidam mirantur, quod in modica specie sit tantum corpus, & totum: & non mirantur, quomodo in speculo appareat magnum, & ingens templum.

Respondeo. 1. Non est par ratio sacrificiorum & sacramentorum. Vt enim ea sunt Nou. Testam. sacramenta, quæ Christus expressis verbis instituit: ita nobis ea supersunt sacrificia, quæ in S. literis commendantur: nimirum spiritualia, non autem externa & realia; quia S. literæ testantur illa esse sublata. 2. In definitione sacrificij omissum est præcipuum membrum, nempe institutum Dei; quod si absit, verum sacrificium esse non potest. Itaque cum dicunt, *Peculiari modo res mutatur*; addendum fuit, *Et offertur Deo ex instituto ipsius.* 3. Ambiguitas est in eadem definitione. Nam si ex conficitur est idem quod fit, ergo nullum vnquam sacrificium legale Vet. Testam. fuit verum sacrificium. Nam in legalibus sacrificijs, res quæ offerebatur, non fiebat, sed immolabatur, & exurebatur pro ratione sacrificij. 4. Si in Missa per Transsubstantiationem res immutatur, & conficitur, ergo res vna eademque est substantia panis, & substantia corporis Christi. At hoc est blasphemum. Consequentia patet: quia de vna eademque re dicuntur hæc duo, immutari, & confici, siue fieri. At id quod immutatur (vt ipsi volunt) est substantia panis & vini: quod vero fit, siue conficitur, est corpus & sanguis Christi. 4. Si ea est natura sacrificij Missæ, vt res offerenda, seu victima, immutetur, &, vi transsubstantiationis, panis immutatur, non autem corpus Christi, vt ipsi volunt; Ergo in Missa substantia panis offertur Deo non autem corpus Christi. Aut si corpus Christi offertur: Ergo corpus Christi immutatur. At hoc ἀ πάντων. 5. Si separatim corpus & sanguis conficiuntur vi transsubstantiationis: aut hæc separatio fit vere, aut non vere. Si vere: Ergo Christus occiditur. Nam eiusmodi separatio sine morte fieri non potest. Si non vere, non fit igitur vere transsubstantiatio. 6. Si transsubstantiatio, in qua separatim conficitur corpus & separatim sanguis, efficit vt sacrificium sit in Missa, quoniam illud habet quandam similitudinem mortis: ergo in Missa non est sacrificium, sed tantum species & imago sacrificij. 7. Vera definitio sacrificij externi & realis, proprie dicti, est, quod sit ceremonia sacra à Deo instituta, qua fideles in V. Test. ad fidem in Christum, veramque pœnitentiam excitabantur, vt cultum Deo gratum acceptumque vsque ad Christi aduentum exhiberent. Quare cum Christus omnes typos Vet. Test. abrogauerit, nullum sacrificium externum & reale, proprie dictum, in ecclesia Nou. Testam. est relictum. 8. Exempla transsubstantiationis, quæ adducuntur, nihil faciunt ad rem. In ijs enim vna substantia in aliam reuera fuit conuersa. At hoc non fit in Missatica transsubstantiatione. 9. Sacramentalis mutatio non fit actione physica, sed morali: non verbo practico, sed concionali. 10. Similitudines, quæ adferuntur, sumtæ à miraculis sunt absurdæ: quia corpus Christi neque corporaliter editur, neque corporaliter est præsens in Eucharistia. 11. Nondum conuenit inter Papistas, an corpus Christi fiat præsens in Eucharistia per actionem adductiuam, vel reproductiuam. 12. Non vt imago in speculo, non vt vox per aerem delata &c. ita quoque corpus Christi se habet. Illud enim est vera & visibilis substantia, quæ non recte confertur cum accidentibus, itemque cum speciebus intentionalibus. Quod pia antiquitas innuere voluit, quando mysterium Eucharistiæ contulit cum mysterio vnionis personalis in Christo, & cum mysterio resurrectionis nostræ glorioſæ. Nam vt in persona Christi duæ naturæ manent distinctæ, neque vna conuertitur in alteram: ita in Eucharistia manent distinctæ, res terrena, id est panis & vinum, & res cœlestis, id est, corpus & sanguis Christi. Et si corpus Christi est sub specie panis, non est in Eucharistia pignus resurrectionis nostræ glorioſæ. Etenim Eucharistia est communio corporis Christi, quod iam in cœlis est, quodq; aliquando redibit ad nos plene liberandum. Annuntiamus enim ibi mortem Christi donec redeat. Nullam sane communionem habemus cum corpore isto inuisibili, quod Christus non assumsit, & secundum quod non est caro de carne nostra. Nam illud corpus est fictitium: vtpote corpus non corpus, quippe finitum, & tamen extra fines substantiæ suæ.

XLVII. Ex his, quæ hactenus disputauimus, pius & Christianus lector facile colligere potest, Missam Pontificiam neque in S. literis, neque in antiquioribus ecclesiæ Patribus, neque in naturali ratione, fundamentum vllum habere; sed contra potius his omnibus velut è diametro repugnare, ac proinde esse βδέλυγμα, quod toto pectore detestari oporteat.

CAPVT XI.

Quale sacrificium sit Missa.

I. PRINCIPALI Papistarum thesi, quæ est de substantia Missæ, non consistente, fieri non potest, vt aliæ accessoriæ diutius consistant: quia non entis non sunt qualitates. Quia tamen supra promisimus plenam huius mysterij (iniquitatis) tractationem; & aduersarij varia quoque hic accumulant: exequemur illa, quæ ex delineatione methodi nostræ restant, primo dicturi de qualitate huius sacrificij. Quam quidem Papistæ circumscribunt tribus epithetis: quod hoc sacrificium sit incruentum, propitiatorium, & impetratorium. Pistorius dicit esse sacrificium incruentum, repræsentatiuum & applicatorium.

II. *Esse incruentum*, ita probant. Christus in prima institutione venerabilis huius sacramenti, antequam corpus & sanguinem suum discipulis daret, ad gloriam Patris sui, secundum ordinem Melchisedech, in specie panis & vini, vere seipsum obtulit, & id ipsum quod fecerat, suos discipulos, & per eos, omnes sacerdotes facere iussit, non quod ipsi proprie Christum sacrificare debeant, sed quod tanquam legati & ministri Christi, suum externum ministerium adhibeant, & Christus ipse principaliter, & inprimis se offerre velit. Ipse enim est summus Pontifex, qui per cæteros sacerdotes, sibi ministrantes, omnia inuisibiliter operatur, ac proinde seipsum incruento modo offert. Ita Pistorius.

Respondeo. Certum est, si Christus in prima cœna seipsum reuera obtulit, quod obtulerit se modo incruento. Sed hæc est repetitio principij. Et distinctio sacrificij Christi in cruentum & incruentum est commentitia. 1. quia ignota est Scripturæ. 2. quia contraria est verbis apostoli *Hebr.* 9. & 10. 3. quia deuiat à verbis institutionis cœnæ. 4 quia repugnat naturæ subiecti, quod distinguendum est. Nam in Christi sacrificio expressa fit mentio effusionis sanguinis & mortis, *Hebræorum nono & decimo*. Sanguinem autem effundi incruente, dici non potest, nisi ab ijs, qui pascuntur contradictionibus. Neque mors dici potest de sacrificio incruento: quod ipsi Papistæ fatentur. 5. quia non est remissio sine sanguinis effusione, *Hebræorum* 9. 22. Fingunt autem illi, sacrificium istud incruentum esse propitiatorium pro peccatis. Quare in eo oportet esse sanguinis effusionem: & sic erit cruentum. 6. aut sacrificium incruentum idem est cum cruento, & tum falsum est, panem & vinum dici sacrificium; quæ certum est non esse oblata in cruce: aut non est idem, & tum falsum est quod definiuit Concilium Tridentinum, esse reuera idem cum sacrificio crucis. 7. quis tandem finis est sacrificij incruenti? Nam si est propitiatorium pro peccatis mundi: quid opus fuit sacrificio cruento in cruce? Sic enim apostolus ait: Vbi peccatorum remissio est, iam non est amplius oblatio pro peccato, *Hebræorum decimo, vers. decimo octauo*. Aut, quod veritas ait, si sacrificium in cruce propitiatorium est pro peccatis mundi: non opus est sacrificio incruento propitiatorio. Pistorius hic euasurum se putat, si dicat, esse illud sacrificium applicatorium & repræsentatiuum. At Concilium Tridentinum appellat diserte sacrificium propitiatorium, non tantum pro viuis, verum etiam pro defunctis.

III. Sequitur secundum epitheton: vbi Bellarminus statuit, Missam non modo Eucharisticum, & honorarium, sed etiam *vere propitiatorium* sacrificium esse, adeo quidem, vt pro expiandis peccatis, tum viuorum, tum mortuorum, Deo recte offeratur. Id vero probat tribus argumentis. 1. in Vet. Test. multa fuerunt sacrificia suo modo expiatoria, seu propitiatoria pro peccato. *Leuit.* 4. 5 & 6. *Iob.* 1 & 24. &c. Ea vero omnia meri typi, seu figuræ fuerunt S. Eucharistiæ. Ergo ipsa Eucharistia est sacrificium vere propitiatorium: & tanto quidem præstantius, quanto corpus præstantius est vmbris & figuris. 2. Christus in Eucharistiæ institutione diserte dicit, *sanguinem suum effundi pro nobis in remissionem peccatorum*, Matth. 26. imo ipsum *calicem vocat nouum testamentum in suo sanguine*, Luc. 22. In quo certe testamento remissio peccatorum continetur, vti *Ierem.* 31. & *Hebr.* 8. videre est. 3. Apostolus *Hebr.* 5. dicit omnem Pontificem offerre sacrificia pro peccato. Ergo & nostri sacerdotes idipsum faciunt, quoties Eucharistiam celebrant: quia quam diu viget remissio peccatorum, tamdiu etiam oblatio pro peccatis durat, *Hebr.* 10. Ergo Missa vere expiat peccata eorum, pro quibus offertur. *Respondeo primo in genere.* Hæc argumenta iam ante satis dissoluta sunt: & nihil concludunt, quia vel manifestam principij petitionem, vel hypothesin aliquam falsam, de expiatorio Christi sacrificio in ipsa Eucharistia realiter & vere peracto, deque Missa in Veteris Testamenti typis olim præfigurata, continent. *Iam ad singula breuiter* aliquid dicamus. *ad* 1. Apostolus ad Hebræos copiose ostendit, cuiusnam rei figuræ & typi fuerint sacrificia ἱλαστικὰ veteris testamenti. Archetypum enim vnicum duntaxat recenset, videlicet sacrificium Christi in cruce peractum. *ad* 2. Apud Matthæum dicit Christus de sanguine suo, *Qui effundetur*, τὸ ἐκχυνόμενον: id est, paulo post effundetur, videlicet eo ipso die: idque cum sensu iræ Dei: quod percipitur ex illa voce Domini in cruce exclamantis, Deus mi, Deus mi, quare deseruisti me? Sanguis Christi non bis fuit fusus: nec ab ipso Christo debuit effundi in Eucharistia, sed ab hostibus eius, in cruce. Et quomodo est effusio sanguinis sine effusione? Deinde Christus calicem vocat nouum illud fœdus, id est, sacramentum uoui illius fœderis. Articulus respicit ad promissiones prophetarum: vt *Ierem.* 31 *ver.* 31 *& seqq.* Vocat, inquam, nouum fœdus: & non, nouum testamentum, licet nouum fœdus sit sancitum vt testamentum, morte videlicet testatoris. Porro dicit calicem esse nouum illud fœdus in suo sanguine, hoc est, per suum sanguinem. Nam particula ἐν more Hebræorum posita est pro διὰ. Sententia enim est: Quod fœdus per sanguinem meum stabilietur seu confirmabitur. Vbi obserua, Bellarminum inepte statuere, Christum in Eucharistia confirmasse nouum testamentum. Nam vbi testamentum est, mors necesse est intercedat testatoris, inquit epistola *Hebr.* cap. 9. v 16 Et testamentum non dedicatur sine sanguine, v 18. 19. Vbi igitur est testamentum incruentum Bellarmini? *ad* 3. Apostolus loquitur de sacerdotibus N. T. quippe quos cum Christo comparat; Loquitur autem de summo sacerdote: πᾶς ἀρχιερεύς, inquit. Quid autem hoc ad Missifices? Deinde falsum est, quamdiu viget remissio peccatorum, tamdiu vigere oblationem pro peccatis. Id enim verum est de oblatione typica V. T. non vero de oblatione Christi, quæ semel ab ipso est facta per Spiritum æternum.

IV. Sed iam ostendamus hunc titulum falso tribui idolo Missæ, quod sit sacrificium propitiatorium. Si vnicum illud Christi sacrificium, olim in cruce immolatum, & deinde cœlis illatum, habet vim quandam diuinam omnia omnium credentium peccata penitus expiandi; eadem hæc efficacia ac virtus, ad vllum aliud sacrificium, præsertim ab hominibus superstitiosis excogitatum, non sine blasphemia & sacrilegio transferri potest. Verum est antecedens. E. & consequens: & vi consequentis, Missa non est sacrificium propitiatorium.

Antecedens probatur. 1. Apostolus docet *Hebr. nono*, absque passione seu violenta sanguinis effusione, & denique cruenta morte, sacrificium Christi expiatorium perfici non potuisse; dum veteres illas typicas, seu legales sanguinis effusiones, in illo impleri oportuisse, & mortem ipsius Christi, vtpote veri testatoris, hic omnino requisitam fuisse; & denique Christum, si sæpius offerri debuisset, sæpius etiam pati oportuisse, perspicue testatur. Ergo nullum est agnoscendum Christi sacrificium propitiatorium, præterquam vnicum illud cruentum, quod ipse solus iam olim obtulit, & coram facie Patris in cœlis adhuc præsentat. 2. Idem apostolus *Hebræorum decimo*, clare docet, vbi semel parta est plena remissio peccatorum, ibi non requiri amplius oblationem expiatoriam pro peccato. At per vnam illam Christi oblationem cruentam parta est nobis plena remissio peccatorum. Ergo iam nulla supereſt oblatio expiatoria. Aut, si supereſt aliqua, irrita sunt verba apostoli modo recitata: *Vbi est peccatorum remissio non est amplius oblatio pro peccato.* Item ista *Hebræorum* 1. *Purgatione peccatorum nostrorum per seipsum facta, sedit ad dextram maiestatis in excelsis.* Itaq; cũ verba apostoli ἀληθινὰ opponantur ijs, quæ Pontificij de suo sacrificio proponunt, merito illud explodimus. Nam apostolus post remissionem peccatorum, quam Dominus noster IESVS CHRISTVS pretioso suo sanguine nobis comparauit, negat amplius esse oblationem pro peccato, quod Pontificij affirmant. Neque vero illos iuuat distinctio oblationis primariæ, & commemoratiuæ. Nam præterquam quod illa distinctio euertit ipsorum sententiam (quia oblatio commemoratiua non potest esse expiatoria, neque est realis & proprie dicta, neque eadem cum primaria) etiam pugnat cum apostolo, qui oblationem Christi vnicam: in illo ipso loco affirmat. Quod autem dicitur primarium, cum referatur ad id quod secundarium est, vnicum esse non potest. Et quomodo secundaria oblatio in prima Eucharistia potuit antecedere primariam in cruce? Rursus si primaria oblatione nobis comparata est remissio peccatorum, quorsum secundaria? 3. Si Missa est sacrificium propitiatorium pro peccatis, stare non possunt hæc Christi verba, *Consummatum est, Iohannis decimo nono*, neque illa apostoli, *Et consummatus est factus author salutis, Hebræorum* 5. nec ista, *Vnica oblatione consummauit eos qui in perpetuum sanctificantur, Hebr.* 10 nec illa; *Christus semel oblatus vt multorum peccata tolleret, Hebr.* 9 neque hæc, *Sanctificati sumus per oblationem corporis Iesu Christi semel, Hebr.* 10. neque ista, *Quod mortuus est, peccato mortuus est semel; Roman.* 6. nec illa; *Delens quod aduersus nos erat chirographum, ipsum è medio sustulit, affixum cruci, Coloss.* 2. nec denique ista, *Christus pro peccatis semel passus est. iustus pro iniustis, vt nos ad Deum adduceret, 1. Petr.* 3. Consequentia patet ex natura perfectionis. Quod enim semel perfectum est, non fit adhuc: & quod fit adhuc, non est perfectum. Atqui sacrificium Christi in cruce fuit perfectum: quia Christus clarissimis verbis in cruce testatus est, se tum ea omnia absoluisse, quæ ad offerendum pro peccatis nostris sacrificium pertinebant: item ex verbis apostolorum, qui testantur oblationem illam esse vnicam, semel factam, æternam, tantæ efficaciæ, vt chirographum quod aduersus nos erat è medio sustulerit, &c. Itaque nullis alijs sacrificiis locus supereſt, quæ sint propitiatoria pro peccatis. *Excipiunt*, duos esse gradus remissionis peccatorum: vnum, vt Deus velit reconciliari, quantum in ipso est: alterum, vt efficaciter homines in gratiam recipiat, accedente eorum fide & pœnitentia. Priorem gradum esse in ipso mortis Christi sacrificio: posteriorem vero in Missæ sacrificio inesse. Atque hanc distinctionem confirmant ex 2. *Corinth.* 5. *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non imputans eis peccata eorum.* Et paulo post: *Reconciliamini Deo.* Sic illi.

Respondeo. Hæc distinctio euertit sacrificium Missæ. Nam posterior gradus remissionis peccatorum, ab ipsis assignatus, nihil aliud est quam applicatio sacrificij Christi ad singulos credentes. Nam perinde est ac si dicant, tunc nos sacrificij CHRISTI ac tanti beneficij esse participes, cum ipsum vera fide accipimus: quemadmodum ex Apostoli doctrina, tum fruimur reconciliatione per Christum facta, cum percepta euangelij prædicatione reuera cum Deo reconciliamur. Quinetiam Concilium Tridentinum definit, Missæ sacrificium fuisse institutum, *vt cruenti sacrificij salutaris virtus in remissionem eorum quæ à nobis quotidie committuntur peccatorum applicaretur.* Ex his ita concludo. Si applicatio sacrificij propitiatorij non est ipsum sacrificium propitiatorium (neque enim res & applicatio rei est vnum & idem) & in Missa fit applicatio sacrificij Christi propitiatorij, sequitur in Missa non fieri sacrificium propitiatorium pro peccatis. Cæterum inspiciamus totum Apostoli contextum: *Deus*, inquit, *reconciliauit nos sibi per Christum, dedit que nobis ministerium reconciliationis.* Item: *Posuit in nobis sermonem reconciliationis. Itaque nomine Christi legationem fungimur velut Deo exhortante per nos: oramus Christi nomine, reconciliamini Deo. Fecit enim vt qui non nouit peccatum, pro nobis peccatum esset, vt nos efficeremur iustitia Dei in illo* Hinc tria colligimus. 1. reconciliationem cum Deo esse effectum sacrificij Christi. 2. pastores ecclesiæ esse ministros applicationis sacrificij Christi, hoc est, ministros, non faciendi (vt volunt aduersarij) sed applicandi illius sacrificij, cuius virtute cum DEO reconciliamur. 3. applicationem fieri, non sacrificando Christum, sed docendo, monendo, hortando, ijs denique præstandis omnibus quæ ad euangelicam prædicationem pertinent.

V. Iam vero non solum propitiatorium esse sacrificium Missæ, ac pro remissione peccatorum offerri posse corpus Dominicum, sed etiam esse *impetratorium* omnis generis beneficiorum, ac pro ijs etiam rite offerri, *Bellarminus lib. secund. de Missa cap.* 3. probat testimonijs Scripturæ & Patrum

Patrum. 1. In Vet. Testam. multæ erant hostiæ pacificæ, quibus pax, seu felicitas, puta sanitas, aut vita temporalis, à Deo impetrabatur, *Leuit. septimo v. 15. secundo. Regul vltim.* &c. Hæ vero etiam figuræ fuerunt Eucharistiæ. Ergo Eucharistia pro omnis generis beneficijs a Deo impetrandis, recte offertur. 2. Apostolus 1. *Ti no.* 2 iubet supplicationes & preces fieri pro regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt. Id vero exponunt sancti Patres de publicis precibus, quæ in Missa fiunt. 3. Liturgiæ omnes Iacobi, Clementis, Basilij, &c: non semel inter offerendum, orandum præcipiunt pro pace, & alijs id genus beneficijs temporalibus. 4. Veteres scriptores idem passim testantur: *vt Tertullianus ad Scapulam*, Sacrificamus pro salute Imperatoris. 5. Ratio ipsa hoc docet. Nam si recte pro peccatis offertur Missa, poterit etiam pro alijs necessitatibus, ex peccato ortis, vtiliter offerri. At prius verum est. Ergo & posterius. Vnde consequitur, Missæ sacrificium pro quauis auertenda calamitate, & quouis obtinendo beneficio, legitime Deo Patri offerri.

Respondeo primo in genere, in legitima Eucharistiæ celebratione Deum vere honorari, siue omnino coli, & sacrificium laudis eidem vere offerri, atque hac ratione omnis generis beneficia ab illo vere impetrari, per preces & fidem in Christum. Sed quid hæc ad Missam, quæ Eucharistiam euertit? Deinde *in specie respondeo ad primum*. Hostiæ pacificæ fuerunt figuræ Christi, eiusque sacrificij: & non possunt referri ad Eucharistiam, nisi ratione rei significatæ; itemque vt illa est sacrificium eucharisticum. Eo enim sensu est sacrificium impetratorium: vt & ipsæ preces. 2. Augustinus illa verba apostoli ad cœnæ celebrationem accommodat: quatenus illa est sacrificium eucharisticum, in quo variæ precationes, gratiarum actiones, & similia precum genera vtiliter coniunguntur. At obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones, de quibus dicto loco apostolus agit, non sunt externum sacrificium proprie dictum: sed illa omnia dicuntur sacrificia spiritualia Christianorum, de quibus supra non semel diseruimus. 3. Liturgiæ veteres docent orandum esse pro varijs beneficijs in celebratione Sanctæ cœnæ: non vero Missæ. 4. Veteres Patres intelligunt sacrificia spiritualia, siue illa in vsu Eucharistiæ, siue extra illum Deo offerantur. 5. Negatur assumtio: Eucharistiæ oblationem valere pro peccatis dimittendis. Id enim est acceptum ferendum oblationi Christi in cruce. Atque hæc sola est diuina animæ nostræ panacea, non vero oblatio Missatica.

VI. Supersunt duo epitheta Pistorij: Missam esse sacrificium *applicatorium & representatiuum*. Quæ etiam est aliorum Papistarum sententia. Verum enimuero hæc duo elogia sunt partim aliena; partim cum vero & reali Christi sacrificio, quod in Missa peragi dicitur, aperte pugnant; partim denique, non Missæ, sed sanctæ cœnæ competunt. Et primo quidem, quod de applicatione & repræsentatione sacrificij Christi dicitur, id non est in quæstione. Nam vtramque illam concedimus. Κυριώτερον est de sacrificio propitiatorio. Deinde Missa dicitur esse illud ipsum sacrificium, quod Christus in cruce obtulit, hoc tantum discrimine, quod sacrificium in cruce sit cruentum, in Missa incruentum. At applicatio & repræsentatio sacrificij cruenti realiter differt ab ipso sacrificio cruento. Denique instrumenta, siue media, quibus Deus nobis applicare vult Christi meritum & beneficia, sunt verbum & sacramenta, per quæ fides accenditur atque fouetur, qua apprehenditur Christus. Cæterum etsi nuspiam in N.T. occurrat sacrificium, siue applicatiuum, siue repræsentatiuum: tamen docendi causa sic appellari potest S. Eucharistia, vtpote quæ est ἀναμνησις & repræsentatio mortis Christi, siue sacrificii ipsius cruenti. Atque hoc sensu etiam appellari potest sacrificium incruentum. Vbi enim de re ipsa constat, non oportet δυσηλοι εἶναι ἐν θεολογίᾳ.

CAP. XII.

De efficientia Missæ.

I. EFFICIENTIAM sacrificij sui propitiatorij & impetratorij Bellarminus tribus fere propositionibus circumscribit. 1. sacrificium habere vim per modum impetrationis; & eius propriam efficientiam esse impetrationem. 2. missam habere vim ex opere operato. 3. missam recte offerri & celebrari pro viuentib. in purgatorio degentibus, & sanctis in cœlo regnantibus.

Primam propositionem probat: quia hæc est efficientia sacrificij in genere; & in specie hoc sacrificium, nempe Missa, præcipuam vim habet, vt à Christo summo sacerdote offertur. Christus autem nunc, nec mereri, nec satisfacere potest, sed solum impetrare, igitur impetratio est propria huius sacrificij vis & efficientia.

Secundam propositionem ita probat: quia hæc sit sententia communis apud theologos: & etiam Concilij Tridentini *session. 22. cap. 2.* vbi cum docet Concilium per hoc sacrificium remitti peccata, reddit causam, quia eadem est hostia, & idem offerens, qui fuit in sacrificio crucis. Eadem autem est hostia, & idem offerens, qui fuit in cruce, siue minister sit bonus, siue malus.

Tertiam propositionem confirmat partim antiqua & diuturna praxi Ecclesiæ, itemque testimonijs Patrum, qui pro viuis & mortuis hoc sacrificium plurimum valere asserunt, & iam olim pro vtrisque oblatum esse testantur: partim ratione, quia pro viuentibus, itemque pro degentibus in Purgatorio fiat hoc pacto vera propitiatio, beatis autem in cœlo regnantibus maior gloria accedat, ex cultu inuocationis.

II. Etsi multiplex in hac dissertatione est petitio principij: tamen & hanc molestiam deuorare oportet, vt nihil relinquatur intactum, quod simpliciores in errorem abducere possit. Cum vero Eucharistia non ad Deum vere placandum, aut veniam peccatorum tunc demum obtinendum; sed ad mortem Domini cum gaudio annuntiandum, & gratias eidem solenniter agendum instituta sit: cumque proinde eiusdem celebratio nullis omnino prosit, nisi viuentibus, & quidem, si de immediato eiusdem fructu agatur, nonnisi ipsam pie celebrantibus; omnino sequitur, verum Eucharistiæ finem, atque effectum proprium, per hanc Bellarmini doctrinam euerti, proque eo falsum & alienum substitui. Itaque negamus, per opus illud operatum, quod in Missa peragitur & præstatur, Deum reuera nobis placari, aut cuiuspiam peccata expiari, aut gratiam Dei pro quoquam impetrari. Inprimis vero negamus, vllum ex hac actione fructum ad mortuos peruenire. Nam Eucharistia instituta est viuentibus: ijsque solis prodest. Missa autem est non-ens, ideoque nec viuentibus, neque mortuis prodest, neque etiam non-entibus, id est, in Purgatorio degentibus.

III. *Ad primæ & secundæ propositionis confirmationem respondeo primo.* Efficientia sacrificij à Deo instituti, in legitimo vsu; est aliquid impetrare à Deo. Itaque nec Missa aliquid impetrat, quia non est à Deo instituta: neque opus operatum sacrificij alicuius potest aliquid impetrare. Nisi enim cum sacrificio externo coniungatur sacrificium internum, Deus illud auersatur. 2. Christus in statu gloriæ constitutus non offert aliquod sacrificium in his terris: quia semel in statu humiliationis hoc fecit & perfecit. 3. Christus in cœlis apparet coram Patre, non vt impetret aliquid noui (omnia enim iam impetrauit, merito passionis suæ) sed vt pro nobis oret, suumque sacrificium præsentet in sancto illo sanctorum; & illud nobis in terra applicet: vnde omnis generis beneficia in nos promanant. 4. Si Christus in ara crucis seipsum obtulit immediate; modo cruento, per Spiritum æternum: quomodo in Missa potest se offerre ita vt ibi sit idem offerens, & eadem victima, cum ibi dicatur offerre corpus inuisibile, siue adductum siue productum, mediate per sacerdotem, modo incruento, in ara siue mensa lapidea, lignea &c? Annon hoc est monstra monstris cumulare.

IV. *Ad tertiæ propositionis argumenta respondeo primo.* Diuturna ecclesiæ praxis, Patrumque dicta, non præiudicant diuinæ veritati. 2. Doctrina ista Pontificiorum non fuit recepta apud antiquiores: sed praxis ista progressu temporis sensim irrepsit, vt ex historijs constat. 3. Est petitio principij, Missam esse sacrificium expiatorium. 4. Contra purgatorium, & inuocationem sanctorum vide suo loco disputantem Chamierum.

V. Apud Bellarminum iam sequitur disputatio *de Missa priuata*, siue angulari & solitaria, quæ fit sine communione. Sed illam Chamierus fuse persequitur. Itaque obiter solum illius mentionem hic facimus, & nostrorum sententiam paucis delineamus. Concedunt nempe illi, sacram cœnam etiam in priuatis ædibus, si necessitas postulet, inque exiguo communicantium cœtu, denique in die aliquo profesto legitime celebrari posse? atque isto sensu priuatam Missam, id est, sacram cœnam, non illicitam esse fatentur. At solum sacerdotem, seu ministrum Ecclesiæ, Missam absque *communione* celebrare; aut *in templo*, & quidem in publico cœtu, sibi ipsi sacram cœnam *priuatim* ministrare; aut eam pro *singulari aliqua persona*, licet absente, & non communicante, item pro *negotio aliquo priuato* (quod videlicet publicam Ecclesiæ fidem, & confessionem, hoc est, proprium Eucharistiæ finem, non concernat) tanquam opus operatum celebrare: id vero prorsus absurdum, verboque Dei contrarium esse statuunt. Itaque sentiunt, nullam Eucharistiæ celebrationem, nisi publicam esse debere, hoc est, cum aliqua fidelium, licet interdum paucorum, communione coniunctam. Id enim fecit Christus in prima institutione: idemque fecerunt apostoli, primique Christiani sub apostolis, *Actorum 2. & 4. 1. Corinth. 11*

CAP. XIII.

De linguæ genere, deque modo vocis in officio Missæ.

I. BELLARMINUS *de genere linguæ* in hoc sacro officio adhibendæ ait; Missam in vniuersa occidentali Ecclesia, Latino non autem vernaculo sermone, celebrandam esse, *libro secundo de Miss. cap. vndecimo* idque probat sex rationibus. 1. quia oblatio sacrificij magis in re, quàm in verbis consistit. 2. verba oblationis diriguntur ad Deum, non ad populum. 3. verba oblationis submissa voce pronuntianda sunt: non igitur necesse est, vt ea lingua recitentur, quam intelligit populus. 4. sacrificium non offertur ad populum instruendum, sed ad Deum colendum; & ad impetranda populo beneficia. 5. si lingua vulgari sacrificium offerendum esset, duo grauissima incommoda sequerentur: vnum, quod oporteret frequenter mutare verba sacrificij, cum vocabula, quæ vno tempore sunt vulgaria, non diu post desinant esse vulgaria: alterum quod tolleretur communicatio Ecclesiarum: nec enim posset sacerdos Italus in Gallia, neque Gallus in Italia &c. sacrificium offerre. 6. accedit antiquissima Ecclesiæ consuetudo. Nam in toto oriente non inueniuntur antiquæ Liturgiæ, nisi Græcæ, aut Chaldaicæ: in toto autem occidente antiquæ Liturgiæ nullæ sunt, nisi Latinæ.

II. Sed nostri hanc sententiam aperte damnant; quia diserto apostoli mandato 1 *Corinth. 14.* repugnat; quo iubemur, omnia sacra officia sermone vernaculo, seu vulgo omnibus noto, in Ecclesia peragere, & sic proximum in Domino ædificare. Ad argumenta Bellarmini respondemus; in primo, secundo, quarto, & quinto, principium peti. Neque enim probari potest, Missam esse sacrificium. In tertio falsum assumitur, vt patebit è seqq. In sexto est elenchus parium. Nam in oriente fuerunt vsitatæ hæ duæ linguæ, Græca & Chaldaica: & ideo in illis regionibus vsitatæ etiam fuerunt Liturgiæ Græcæ & Chaldaicæ. At in occidente lingua Latina est vulgo inusitata & incognita: adhibita autem est à Latino episcopo, vt vel hac ratione fidem faceret, Irenæum recte scripsisse, vocem λατεῖνον continere characterem bestiæ *Apoc. 13.*

III. De *modo vocis* in hoc eodem officio *Bellarminus d. l. cap. 12.* pronuntiat, non necesse esse, vt omnia illic alta voce pronuntientur, sed quædam sub silentio dicenda esse: idque probat his rationibus. 1. vtile est ad reuerentiam mysterij, vt non omnia alta voce dicantur. 2. habemus exemplum antiquæ Liturgiæ, tum Græcæ, tum Latinæ: vbi quædam præscribuntur dicenda sub silentio. 3. habemus exempla sacrificiorum veteris legis: quia in sacrificiis plerumq; sola mente orabant, sine verbis; & *Leuit. 16.* solus sacerdos iubetur intra velum ingredi, & sacrificare, atque orare pro se & populo. 4. Christus ipse in sacrificio crucis, quod exemplar fuit omnium sacrificiorum, in silentio oblationem peregit, nec trium horarum spatio locutus est audientibus circumstantibus, nisi septem breuissimas sententias: quot sunt etiam

etiam sententiæ, quæ in Canone nostræ Liturgiæ alta voce pronuntiantur.

IV. Nos contra pronuntiamus, totum Eucharistiæ mysterium alta voce coram populo explicandum esse. Id enim ex ipsa sacræ cœnæ institutione, & vero proprioque fine ipsius, perspicuum est. Nam Christus instituit Eucharistiam clara voce, & tum temporis vsitata, adeoque discipulis accumbentibus cognita. Et scopus, seu finis, Eucharistiæ proprius, est solennis annuntiatio, seu commemoratio publica mortis Christi. Hunc vero finem assequi nō possumus, vbi clancularia, seu muta est ministrorum actio. Adde, quod veteres olim, multis seculis, hunc morem nostrum seruarunt, h. e. in actione cœnæ omnia clare exposuerunt: licet catechumenos, & alios nō communicaturos, è cœtu prius solenniter dimitterent. Vide *Chrysostomum hom. 18. in 2. Cor. 11.* Et *Dionysius de hierarchia ecclesiastica c. 3.* ait: Percipiens ipse (*sacerdos*) & alijs tradens diuinam communionem: postremo desinit in gratiarum actionem, vna cum tota ecclesiæ multitudine, μετ' αὐτῆς τοῦ τῆς ἐκκλησίας ἱεροῦ πληρώματος.

V. Argumenta Bellarmini sunt in speciem subtilia, sed reuera futilia. Nam 1. reuerentia mysteriorum non in silentio, aut ignoto aliquo linguę genere consistit: sed è contrario hac ratione impeditur, tantum abest vt promoueatur. Neque enim hæc est vera reuerentia mysterij, quando aliquis attonitus auscultat videtque rem incognitam; sed, quando rem explicatam, & à se intellectam, eo loco habet, quo meretur. 2. Apud antiquiores melioris æui Patres hæc praxis Papistica non viguit, sicut vel ex apologeticis *Iustini.* & *Tertulliani* scriptis luculenter apparet. De recentioribus sequioris, & forte nequioris, seculi scriptoribus parum soliciti sumus. 3. Hic petitur principium: quia præsupponitur, Missam esse sacrificium. 4. Hic etiam est petitio principij: & falsa hypothesis adfertur. Nam prima Eucharistia, quam Christus instituit, non vero ipsius actiones & sermones in cruce, est exemplar celebrationis S. cœnæ, atque adeo primus, antiquissimus, & optimus canon, seu Liturgia, seu Agenda.

CAPVT XIV.

De ceremoniis, & canone Missæ.

PEnultima controuersia huius loci apud *Bellarminum lib. 2. de Miss. cap. 13. 14. 15.* est de ceremonijs Missæ, quas reuocat ad capita quædam, hunc in modum. Quædam sumuntur à persona, quædam à loco, aliæ à tempore, & hæ in rebus consistunt, & prærequiruntur ad sacrificium. Aliæ consistunt in actione, & adhibentur inter sacrificandum, partim erga Deum, partim erga populum, partim erga ipsum sacrificium. Ex parte personæ requiruntur vestes sacræ: ex parte loci requiruntur templa, altaria, vasa sacra, vt calix, discus, corporalia, item lumina. Ex parte temporis requiritur, vt fiat præcipue Dominicis diebus, vt ante meridiem, & ante omnem cibum. Ceremoniæ, quæ in ipsa Missæ celebratione adhibentur, ad quinque capita reuocari possunt. Aliæ enim ad Deum referuntur; vt eleuatio manuum, eleuatio oculorum, adoratio per inclinationem corporis totius, aut per genuum curuationem. Aliæ ad sacrificium: vt eleuatio, ostensio, fractio, commixtio. Aliæ ad sacerdotem celebrantem: vt tunsio pectoris, & lotio manuum. Aliæ ad populum: vt salutatio, & dimissio. Aliæ ad ea quæ leguntur in Missa: vt cantus, & instrumenta musica. Præter has, quædam aliæ sunt communes multis rebus: vt signum crucis, aspersio aquæ, thurificatio, osculum. Quas ceremonias omnes *generatim* dicit ad conciliandum ornatum, & seruandam εὐταξίαν, item ad excitandum deuotionem, plurimum prodesse. *In specie* vero singulas, aut exemplo aliquo ecclesiæ Iudaicæ (de quo *Exod. 17. & 25. & deinceps*, item *per totum Leuiticum* videre licet) aut traditione aliqua veterum ecclesiæ Patrum: aut denique mystica significatione aliqua, siue vtilitatis alicuius expositione, defendere conatur.

II. Nos vltro fatemur, absque ceremonijs vniuersum sacrum ministerium, in hac hominum ruditate, fere infructuosum esse: ac proinde non inuiti concedimus, etiam ipsam Eucharistiam sine ritibus administrari non posse: imo Eucharistiam, præcise acceptam, sacram ceremoniam esse dicimus. Sed inter has tamen, vtpote necessarias (quippe ab ipso Deo, & Christo institutas, & nobis cum singulari mandato traditas) & alias quasdam sua natura prorsus adiaphoras (vtpote humanitus introductas, & externo tantum ordini seruientes) accurate distinguendum esse docemus: ne & diuina cum humanis commisceantur, & libertas euangelica temere prodatur. Itaque omnino concedimus, liberos quosdam ritus ab ecclesiarum præfectis institui posse: sed quorum norma vnica sit ipsum Dei verbum, de spectanda semper ædificatione, deque εὐταξίᾳ καὶ εὐσχημοσύνῃ ecclesiæ, seu ordine & decoro, in sacra Liturgia obseruando. 1. *Corinth. decimo quarto.* Opinionem vero præcisæ necessitatis, item diuini cultus, aut meriti coram Deo vti & nimiam ipsorum rituum multitudinem, nimiamque curam & inanem pompam, plane damnamus: vtpote & modestiæ, & simplicitati, & libertati Christianæ contrariam; imo etiam viam nouo Iudaismo, imo & spirituali tyrannidi, in ecclesia sternentem. Qua de re iam olim *Augustinus* quoque *epistol. centesima decima nona*, merito conquestus est. Hoc igitur sensu demum ceremonias improbare solemus: idque non sine rationibus, ex Dei verbo petitis. Nam 1. Quia omnis ἐθελοθρησκεία, hoc est, electititius seu voluntarius cultus, extra Dei verbum excogitatus, Deo displicet, sicut apostolus *Coloss. 2.* non obscure, per inductionem aliquot exemplorum, nobis ostendit. Ergo ritus isti saltem pro partibus diuini cultus habendi non sunt, neque vt præcise necessarij vrgeri debent. 2. Quia frustra dicuntur Deum colere, qui humanis traditionibus ita nituntur, vt eas diuinis præceptis exæquent, siue aliquam diuini cultus partem in ijs sitam esse putent. *Esa 29 Matth. 15. Marc. 8. &c.* Ergo opus est cauto, ne conscientiam nostram, vel aliorum oneremus. 3. Quia veri Christiani liberati sunt ab onere, seu iugo legis ceremonialis; quippe quæ Iudæorum propria fuit, *Gal. 4. & 5.* Ergo etiam multitudo talium rituum cauenda est, ne nouum Iudaismum introducere videamur. 4. Quia cultus N. Test. simplicissim⁹, & maxime spiritualis esse debet: vt Deus per illum in Spiritu & veritate colatur, *Iohan. 4.* cum ceremoniæ tantum ad externum hominem, non autem directe ad conscientiam, pertineant, *Heb. 9. & 10.* Ergo & nimia cura, siue satagentia, hic cauenda est. 5. Quia ne apostoli quidem ipsi laqueum conscientijs aliorum injicere voluerunt, 1. *Cor. 7.* sed ritus à seipsis approbatos, extra casum scandali, & contemtus, adiaphoros esse voluerunt, *Act. 15. 1. Cor. 8. & 10.* Non igitur hodierni Ecclesiarum præfecti maiorem hic potestatem, aut seueritatem exercere debent.

III. Contendimus igitur, in ceremoniis humanis debere esse libertatem Christianam, vt nec in parte cultus Dei censeantur, nec ad easdem alligentur omnes omnium temporum, gentium, & locorum ecclesiæ. Non igitur inuidemus alijs suas ceremonias & liturgias, dummodo vicissim ipsi non accusent nos hæreseos aut schismatis, si nō adstringamus nos ad omnia, quæ ipsos in hoc genere delectant. Qua de re obiter paucula quædam hic monuisse satis fuerit. 1. Multitudo ceremoniarum humanarum semper fuit ecclesiæ periculosa & inutilis. Facillime enim in superstitiones abeunt: & homines in seruandis hominum mandatis occupati, obliuiscuntur, & negligunt mandata Dei, & doctrinam salutis ac pietatis propriam. Docuit hoc in Papatu experientia. 2. Christus in ecclesia N. T. non vult esse κακοζηλίαν Iudaicam, hoc est, cumulari ceremonias ad imitationem veteris testamenti compositas: cuius abolitionem ista conformatione non vult obscurari. Ideoque pauciſſimas & simpliciſſimas ceremonias in N. T. instituit. 3. Reuerentia, quæ debetur sacramentis, totique ministerio; fides item, & inuocatio, & gratitudo erga Deum, non excitatur multitudine, aut splendore & pompa ceremoniarum, sed intellectu doctrinæ, & vsus veri ac legitimi sacramentorum, & ritibus quam proxime ad Christi institutionem accedentibus. 4. Nec modestiam & pietatem discipulorum Christi decet, hominum quantumuis splendida inuenta, præferre simplicitati Christi & apostolorum in sacramentorum administratione, quasi melius quā illi, quisquam sciat, quid decorum, quid graue, quid cultib. N. T. quid alendæ pietati conueniens sit: nec sponsæ Christi decorus est habitus aureus, & gemmeus, & purpureus meretricis Babylonicæ. Hinc *Augustana Confessio titulo de sacrificio* hunc ipsum ornatum Missalem dicit eum esse, quo Antichristus Deum suum colat. 5. Quæ per se sunt adiaphora, propter circumstantias locorum, temporum, personarum, sæpe per accidens fiunt factu aut omissu necessaria: vel cū abierunt in superstitiones & abusus, vel cum scandalo sunt infirmis, & impediunt veritatis illustrationem. Est enim discrimen magnum inter Dei & hominum mandata. Quæ Deus instituit, vt sacramentorum ritus, necesse est retineri, abolitis corruptelis & abusibus, si quando obrepserunt: quæ autem homines constituerunt, & non habent aliquam causam necessariam, propter quam mutari non facile possint, vna cum abusibus tollenda sunt, ne deinceps sint erroris aut abusus occasio, vel instrumenta, vel species; præsertim quando alijs modis æque bene, aut melius ac tutius, commodum illud ecclesia potest consequi, cuius gratia primum instituta fuere. Sic Hiskias confregit serpentem æneum, postquam superstitionis materia factus fuerat, etiamsi à maioribus bono consilio erat asseruatus. 6. Non illico pro institutis veteris ecclesiæ habenda sunt, quæ Antichristus Romanus, & superstitiosi monachi, inde ab annis circiter sexcentis, paulatim & successiue cumularunt. Alios Missæ suæ ritus, ab alijs Papis inuentos ac præceptos, dubiis & confusis narrationib. proditur, adeo vt ne ipsi quidem Papistæ ex eius natalibus se expedire possint. 7. Sicut non sequitur: Hoc adhibuit Papa ad Missam suam: ergo est remouendum ab administratione S. cœnæ; sic etiam non sequitur: Hoc vsurpauit Papa in Missa: ergo est retinendum in administranda S. cœna. Neque sequitur: Hoc exclusit Papa ex Missa: ergo est excludendum ab administratione S. cœnæ. Vtrique enim peccant: & qui propter abusus, quos addiderunt homines, mandata Dei abijciunt; & qui vt statuta hominum tueantur, præcepta Dei negligunt & transgrediuntur. 8. Habet quidem Ecclesia potestatem, salua conscientiarum libertate, instituendi aliquas ceremonias, ordinis & decori causa: sed hæc libertas intra hunc limitem cōsistere debet, ne quid præcipiat Ecclesia, quod non habeat euidentem vsum, ad ea seruanda & exequenda, quæ à Deo præcepta sunt: nedum, quæ diuinorum præceptorum obseruationem impediunt, cultum Dei superstitione adulterant, aut specie eius contaminant. 9. Ornatus fastuosus & Aharonicus, calicum, patinarum, & similium rerum superstitio, sacrificorum vnctio & rasura, lychni diurni, gesticulationes histrionicæ, decantatio verborum cœnæ, vultu & ore ad panem conuerso, susurratio in calicem, panis eleuatio, & ad eum, conuersis populi animis & oculis, adoratio, nolarum tinnitus ad verba, *Hoc est corpus meum*, *Hic est sanguis meus*; organorum & cantorum strepitus, profano quam sacro conuiuio melius conueniens, & horum similia, partim inepta sunt, partim superstitionis speciem habentia: partim periculosa, incommoda, & pernitiosa pietati. 10. Non apud nos temere & inconsiderate omnia, quæ in Missa geruntur, pariter damnantur, reijciuntur, & abolentur; sed quæ ex legitima cœnam administrandi forma suffuratus Antichristus, ad Missam suam transtulit, vt hanc pro illa obtruderet hominibus, cœnæ Domini restituuntur, à Missæ sordibus & similitudine vindicata.

IV. Hæc pluribus persequi libuit, vt ex ijs iudicium fieri possit de apparatu ceremoniarum, quas ex Bellarmino recitauimus. Ad illius argumenta breuiter sic respondemus. 1. Non omnes ceremoniæ Missaticæ faciunt ad conciliandum ornatum, seruandam εὐταξίαν, & excitandum deuotionem: sed quædam ex illis sunt adiaphoræ, quædam superstitiosæ, quædam ridiculæ, omnes nimiæ & immoderatæ, imo & impiæ, quatenus in ijs vrgetur opus operatum, inque illo collocatur pars cultus diuini, & nescio quod meritum: quatenus item Iudaismus aliquis per illas reducitur, & libertas Christiana opprimitur, & simplicitas religionis Noui Testam. propria obscuratur. 2. Exemplum Ecclesiæ Iudaicæ male allegatur: quia à statu Vet. Testamenti ad statum Nou. Testam. iniqua est argumentatio, quantum ad ceremonias. 3. Veteres Patres, vt Tertullianus, Iustinus, & alij, contenti fuerunt simplicitate Christi & apostolorum. Itaque illorum traditio non potest stabilire apparatum ceremoniarum Missaticarum. 4. Mystica significatio non debet esse figmentum cerebri humani, sed fundari in verbo Dei. e. g. Dñs accepit panem, quo vescebantur in mensa fregit, dedit discipulis, dicens, Accipite, edite &c. Hoc facite in mei memoriam. Et dixit per Paulum, Hoc est corpus meum, q̃ pro vobis frangitur. Et Paulus dicit, Panis, quem frangimus, est cōmunio corporis Christi: Vnus panis, vnum corpus multi sumus: quia oēs de vno pane participamus. Hic præcipitur sumtio panis veri, & haustus vini, itemq; panis fractio, tanquā pars ceremoniæ sacramētalis: & exprimitur gemina eius ratio; significatio fracti cor-

poris Christi, & vnionis fidelium in Christo. Hæc est mystica significatio. Quare ergo Missa adhibet panes nummularios? quare fractionis ritum omittit? quare panem tangere prohibet laicis? quare illis calicem subtrahit? Putantne ex illorum ordine se exemtos fore, quib. dicebat Dominus: Sane bene abrogastis mandatum Dei, vt traditionem vestram seruetis. 5. Vera & vnica ceremoniarum ecclesiasticarum vtilitas debet esse, vt sint adminiculũ cultus Dei, itemq; pietatis & deuotionis nostræ, faciant deniq; ad εὐπαρέδεκτον ἡμῶν προσκύνημα. Eat iam aliquis per ceremonias Missaticas Bellarmini, & dispiciat, num ista vtilitas ibi habeat locum.

VI. Restat *Postrema controuersia*, de canone Missæ, & alijs, quæ in Missa recitantur. Vbi *Bellarm. lib 2. de Miss. c.16.* primo Missam diuidit in quatuor partes. Prima est, ab initio vsque ad Offertorium, quæ dici solet Missa Catechumenorum. Secunda, ab Offertorio vsq; ad Consecrationem, quæ dicitur à Græcis ἀναφορά, à Latinis nonnullis canon minor. Tertia, à Consecratione vsque ad communionem, quæ dicitur canon maior. Quarta, a communione vsq; ad finem. Deinde ad sacrum Canonem à morsib. Lutheranorum defendendum aggreditur, *c. 18 & seqq. vsq; ad c. 27 quod est vltimum de Missa* Hic de nomine, deq; authore, & antiquitate Canonis multa disserit: videl. affirmans, canonem ita dictum esse, quod sit ratus, seu legitimus ordo, & quasi regula Missam ritè celebrandi, & preces in ea recitandi, quodq; ante mille an. sub Gregorio I. vere perfectus fuerit. Denique prolixe pugnat pro veritate quarundam precum, & speciatim sex orationum canonis proprie dicti: quippe de quib⁹ potissimum, an recte se habeant, controuerti solet. Atq; hic varias absurditates, ac contradictiones, à nostris obijci solitas, adhibita distinctione aliqua, vel directe negare, vel oblique excusare conatur: vt preces illas sanctas & bonas esse demonstret, & sic Missam suam hac in parte etiam defendat.

VI. At nos contenti sumus ipso antiquissimo Christi, & apostolorum canone: quem etiã primitiua ecclesia, cum purior esset, satis diu olim vsurpauit: sicut apud *Iustinum, Tertullianum*, & alios antiquiores, præsertim in scriptis ipsorum apologeticis, videre est. Neq; tñ ideo lectiones sacras, psalmodias, preces, gratiarum actiones pro beneficijs Christi remouemus a cœna Dñi: sed eas potius repurgamus, augemus, illustramus, & tales adhibem⁹, quas non tñ pauci literati, & illi quidem vix etiam, sed totus Ecclesiæ cœtus intelligat, & partim animo, partim voce, ad sui ædificationem in pietate, ac Dei publicam celebrationem, possit subsequi, atq; dicere, Amen. Hæc alere, & excitare pietatem, & decora esse cœnæ Dominicæ & Ecclesiæ salutaria, docet verbum Dei, ratio, & experientia, magis quam oẽs istorum Romanæ formæ & linguæ Introitus, Salutationes, Collectas, Gradualia, Sequentias, Euangelia & Epistolas Dominicales, Offertoria, Hymnos, & reliqua. His omissis apud nos audiuntur ordinarie, ante ritum & in ritu cœnæ, admoniones de vera præparatione accedentium ad hoc sacramentum; de legitimo ei⁹ vsu, fine & fructu, & causis institutionis, & de beneficijs Christi: hortationes ad fidem, pœnitentiam, gratitudinẽ erga Christum, frequentem, & legitimam sacramenti vsurpationem. Bonæ sunt lectiones sacræ, psalmodiæ, doxologiæ, precationes, confessiones fidei, gratiarum actiones: at non bonum, eas ꝓpter linguam peregrinam, & ꝓpter explicationis & accommodationis defectum, & propter mutilationẽ, non intelligi à populo, neq; earum scopũ & vsum perspici. Quare non satis est in ecclesia lectiones, cantiones, preces, desumtas esse ex Scriptura, nisi sic habeantur, vt intelligi possint à populo Christiano. Non intellecta n. non ædificant ecclesiam, nec pietatẽ alunt aut excitant. Nequaquã ergo vsus linguæ Latinæ apud populos, eam non intelligentes, probandus est in sacris pagendis, q̃ non ad paucos tñ literatos, sed ad totum ecclesiæ corpus pertinent: vt ex professo docet apostolus 1. *Cor* 14. Non bona tñ esse oportet, quæ vsurpantur in ecclesia, sed bene etiam illa vsurpari oportet, ac si in abusum tracta sint, ad vsum legitimũ reuocari. Centones pleraq; sunt in Missa, partim è Scriptura, partim aliunde corrasi, & aliquando non bene consuti: & non ad docendum, sed ad fascinandum populũ surdum & mutum, ac velut Eleusiniorum admiratione stupentẽ, & in monstrato ab hierophantis numine hærentem. Etiã Magi & incantatores vti solent verbis è Scriptura desumtis, & sæpe sic excusant superstitiones suas, q̃ nihil nisi verba bona, nisi verba sacra vsurpent. At nemo recte institutus hanc excusationẽ admittit, sed culpã tanto grauiorem esse iudicat, quanto verba, quib. illi abutuntur, magis religiosa & sacra sunt. Non tantum cætera, quib. ornauit suam Missam, sed ipsa etiam institutionis verba, sacrilege profanauit Papa & conuertit in incantamentum, hoc nomine se & suam cohortem extollens supra omne, quod nominatur Deus, quod in ipsorum potestate esset, quoties vellent, ex pane Deum facere. Nõ ergo mirũ, si & alia Scripturæ verba, ad verum Dei cultum pertinentia, ad cultum idoli à se confícti transtulerit. Vt alia taceamus, q̃ de formis in Missa est abusus illius dicti: *Domine, nõ sum dignus, vt intres sub tectum meum*: quod isti intelligunt, vt corpus tuum ingrediatur in os meum? Ac proinde non sequitur: Hoc è Scriptura sumtum est: ergo recte vsurpauit illud Papa in Missa. Neque sequitur: Papa his verbis Scripturæ abusus est in Missa: ergo debent retineri in administratione cœnę. Quædam n. eorum necessaria sunt in Liturgia Christiana, vt recitatio institutionis, celebratio beneficiorũ Christi, quæ intelligitur à populo: quædam non necessaria ad hanc actionem cœnę, sed adhibenda pro occasione, ad docendam ecclesiam, & celebrandum Deum, siue in cœna, siue alibi.

VII. Etsi ergo fatemur multas in Missæ textu contineri pias collectas, nec non litanias, & similes preces; multas itẽ bonas Psalmorum, Euangeliorum, atq; epistolarum & c. particulas: tñ ipsum vniuersum Missæ corpus male cõsarcinatum esse, nec oẽs partes suo loco rite collocatas esse, contendimus: quippe quæ diuersis temporib. à diuersis Pontificib. (vt supra ex Platina diximus) adiectæ fuerunt. Quasdam etiã sententias, & preculas, vt plane superstitiosas, imo ololatricas, atq; etiam antiphaticas reijcimus: v. g. in quibus sanctos mortuos suppliciter inuocant, aut hostiã illam etiã mortuis applicari petunt, &c. Sic illa verba Canonis: *Suscipe S. Trinitas, hanc oblationem, quam tibi offerimus ob memoriam incarnationis, natiuitatis, circumcisionis, passionis, resurrectionis, & ascensionis Domini nostri Iesu Christi, &c.* item, *Hostias tibi Domine laudis offerimus*, hæc, inquam, verba cõtradicunt illis, *Propitiare, quæsumus, Domine, animæ famuli tui, pro qua tibi hostias placationis offerimus.* Nam priora loquuntur de sacrificio eucharistico tm̃, hæc de propitiatorio. Talis contradictio est, quando dicit Canon multas hostias offerri; & vnam duntaxat offerri. e. g. *Suscipe preces populi tui cum oblatione hostiarum.* item, *Hostias, quas tibi pro animab. famulorum famularumq; tuarum offerimus*: item, *His sacrificiis placatus, Domine, suscipe animam famulæ tuæ à peccatis exutam*: itẽ, *Hostias tibi, Domine, humili supplicatione pro anima famuli tui deferimus, vt per hæc salutis nostræ sacrificia perpetuam lucis beatitudinis misericordiam consequamur.* Hic habemus *hostias*, & *sacrificia*. At in illis est *hostia*, & *sacrificium*: *Pro animabus famulorum, famularumq; tuarum hostiam, Domine, suscipe benignus oblatam, vt hoc sacrificio vinculo horrendæ mortis exuti vitam mereamur æternam.* Sic Tridentini Patres Missæ sacrificiũ vocant singulare. Porro quia hæc verba canonis præcedunt consecrationẽ, quidam per dona, munera, & sacrificia intelligunt substantiam panis & vini: atq; ita renuntiant suæ sententiæ de Missæ sacrificio: sequeretur n. non Christum ipsum, sed panẽ & vinum offerri Deo in Missa, ꝓ animarum redemtione: quo vix aliud quidquam detestabilius dici potest. Alij exponunt per enallagen tempus præsens pro futuro: quoniam, inquiunt, mox futura est transubstantiatio: ac ꝓinde verba illa de corpore & sanguine Christi exponunt. Sed corpus & sanguinẽ Christi, adeoq; ipsum Christum dici, hostias, non, hostiã: sacrificia, non, sacrificium, ante illa Missæ secreta, inauditum fuit. Videant etiã quam belle hæc sententia de corpore & sanguine Christi conueniat cum sequentib. in isto canone: *Quam oblationem, tu Deus, in omnib. quæsumus benedictam, adscriptam, ratam, rationabilẽ, acceptabilemq; facere digneris, vt nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi filii tui Iesu Christi.* Sed si oblatio iam est corpus, cur rogant, vt fiat corp⁹? pergamus in Canone: *Munera quæsumus Domine, oblata sanctifica.* Item: *Supra quæ propitio ac sereno vultu respicere digneris, & accepta habere, sicut accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium patriarchæ nostri Abrahami.* i. ẽ: *Supplices te rogamus, omnipotens Deus, iube hæc perferri per manus sancti tui angeli in sublime altare tuum, in conspectu diuinæ maiestatis tuæ.* Si hęc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata, sunt corpus & sanguis Christi, adeoq; ipse Christus; cur rogant, vt Deus hæc munera oblata sanctificet? Quid? videturne illis corpus Christi sanctificandum, vel Christus ipse sanctificandus? Quid, inquam, quod rogant, vt Deus corpus & sanguinẽ Christi & Christum ipsum acceptabilem habeat? Ergone Pontificij sacrificuli se mediatores pro Christo apud Deum constituunt? Imo vt Deus istam oblationem acceptam habeat, sanctorum merita proferunt, quoties in honorem sanctorum suorum Missas celebrant. Hoc a. viderint satisne sibi consentiat: videl. celebrare Missas in memoriam sanctorum, in quib. hæc verba Christi recitant: *Hæc quotiescunq; feceritis, in mei memoriam facietis.* Porro cur corpus & sanguinem Christi in cœlum (vbi Christus est) deferri volunt per manus angeli? Deniq; potestne dici quidquã absurdius, dum rogant vt corpus Christi Deus acceptum habeat, quemadmodum olim accepta habuit Abelis & Abrahami sacrificia? Explicent omnia sua sophismata Papistæ, & quantumuis licet omnia suarum distinctionum præsidia conquirant: nunquam se profecto ex his laqueis expedient, quos ipsi in sese contexuerunt. Quod n. aliquando de Heraclito & Anaxagora vulgo dictum est, ipsorum sententias seipsas tollere, id verissime de Pontificijs dici potest, Missæ sacrificium defendentibus, ijsdemque Missæ sacrificium euertentibus.

VIII. Hic itaq; est bellus ille canon non canon: qui quomodo, & à quibus, & quo prætextu paulatim consarcinatus sit, si scire cupias, vide *Polydorũ Vergilium* lib. 5. de rerum inuentoribus c. 11. & *Platinã*, in vitis Pontificum, & *Carranzam* in summa Conciliorum: vbi quantum satis est, inuenies. Atque ita simul mirari desines, cur ea, quæ veteres de oblatione panis & vini, deq; communione vere Eucharistica, non adeo male tradiderunt, cum hodiernis aduersariorum dogmatibus, de Missæ sacrificio vere propitiatorio, deq; reali ipsius oblatione, tam inepte cohæreant, tamque difficulter ab ipsismet aduersarijs conciliari possint.

IX. Et tantum de Missa; quam vir quidam mihi amicissimus denorari putat *Heb. 6. 6. Vt qui rursum crucifigant sibi filium Dei, & ad ignominiam exponant.* In Græco est, παραδειγματίζοντας. Etsi n. apostolus ibi agit de apostatis, quos Deus non vult renouare ad resipiscentiam: quia violaretur inuiolabilis eius maiestas, si hoc faceret: quippe hoc perinde esset ac si illi rursum sibi crucifigerent Filium Dei, & ad ignominiam exponerent: etenim in cruce Filij Dei, in qua olim salutem se quærere professi fuerunt, eandem vero nunc irridentes & contemnunt, denuo profiterentur, se salutẽ quærere: quod quid aliud esset quam Filium Dei ad ignominiã exponere, quasi ipsius gratia petulantibus contemtorib. esset exposita: etsi, inquam, de apostatis illis proprie est ibi sermo: nihil tñ impedit quo minus ad Missificos hæc ipsa verba referantur. Illi n. reuera conantur in hoc suo sacrificio Filium Dei crucifigere, & quidem ꝓ peccatorum suorum remissione? At quomodo? Ita vt ignominiæ sibi, h. e. pro peccatorum suorum remissione? At quomodo? Ita vt ignominiæ sibi, h. e. propeccatorum suorum remissione? At quomodo? Ita vt ignominiæ sibi, h. e. pro pe